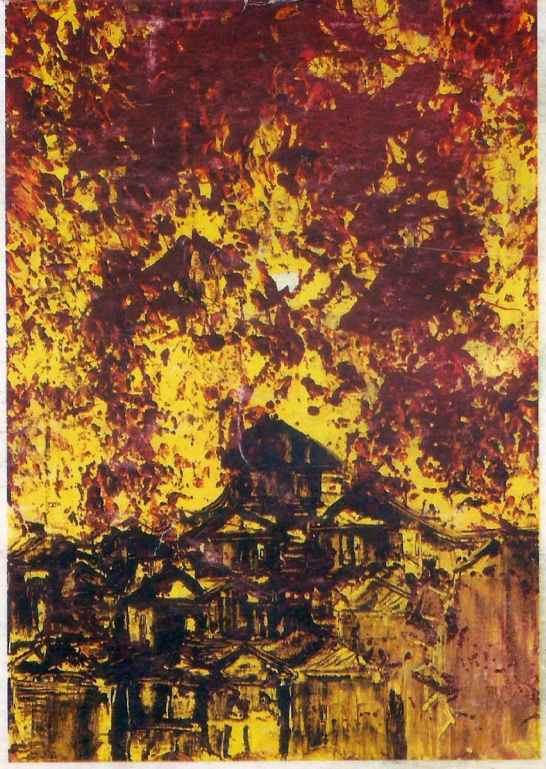

UYKUSU DERİN ŞEHİR

HİDAYET KARAKUŞ

1990 FERİT OĞUZ BAYIR ROMAN ÖDÜLÜ

cem yayınevi

UYKUSU DERİN ŞEHİR

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

Birinci Basım 1991

HİDAYET KARAKUŞ

UYKUSU DERİN ŞEHİR

Roman

cem yayınevi
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 – Fax: 526 97 42

Dizgi: Cem Yayınevi

Yaylacık Matbaası
İstanbul–1991

Beni makinenin başında gördükçe kızan sevgili oğlum Gönen Kansu'ya ve eleştirileriyle beni uyaran sevgili eşime...

BİR

Ağaçlarda ötüşen kuşları duydu. Dalgınlığının ortasına birer ışık damlası gibi düşüyordu serçelerin sesi. Uyuşan beyninde bir pencere aralandı. İki yanına bakındı. Öbek öbek insanların bekleştikleri bir cami avlusundaydı. Havada uğursuz bir sessizlik vardı. Başını, kimsenin duymadığı kuşların sesine kaldırdı.

«Onlar da ölüyorlar ama ölümü düşünmüyorlar. Ne güzel!»

Gökyüzünün kalın, karanlık bulutlarını da o zaman ayrımsadı. Hiç ışık sızdırmamak için gökleri sımsıkı örtmüşler, kentin üzerine abanan dağın doruklarından aşağı sarkmışlardı.

«Öğlen oldu, ortalık hâlâ zindan karanlığı. Ölümlere benziyor...»

Bir köşede yalnız bekleyen Özer'e takıldı gözü. Doktor, avlunun ötesinde berisinde toplanmış kalabalığın dışında duruyor; yüzünde uykusuz bir yorgunluk görülüyordu.

Halis, usulca yaklaştı yanına. Gözleriyle selamlaştılar. Özer'in yüzünde küçük bir kımıltı belirdi. Bir şey diyecekmiş gibi dudakları kıpırdadı. Sonra eski durumuna döndü. Bakışları camiyle külliyesi arasındaki musalla taşında duran cenazedeydi. Onu düşünüp düşünmedikleri belli değildi. Kendi içlerindeki ölüm duygusunun tartısına çıkmıştılar. Susmak konuşmaktan kolaydı şimdi.

— Nöbettekileri değiştirelim mi doktor bey?

Halis'e şaşkınlıkla baktı Özer. Böyle bir öneri beklemiyor gibiydi.

— Moralim çok bozuk... Sonra belki...

Çocuksu bir kırgınlıkla iki adım öteye çekildi Halis. Özer, onun kırıldığının ayrımında değildi. Gözleri cenazeye takılı, bir gün önceki görüşmelerini düşünüyor olmalıydı.

«Sonra belki... demek. Peki, öyle olsun! Seni de tanıdık bay Özer! Senin de kumaşın gevşek dokunmuş.»

Cenazenin başında nöbet tutanlara baktı yeniden. Birisi paltosunun yakalarını kaldırmış, başını eğmiş, ellerini yumruk yap-

mıştı. Öteki kalın botlarının kirli sarı rengine uygun bir kadife pantolonla gelmişti. Yüzü görülmüyordu gencin.

«Öleni mi, kendilerini mi düşünüyorlar?»

Kendi sorusunu yanıtlamaktan kaçındı; bu düşüncenin hesabı ölene karşı bir ayıbı ortaya çıkaracak gibiydi; bacağının ağrısını düşünmeyi yeğ buldu; sol bacağını ovmaya başladı; yüzünü buruştura buruştura çömeldi kalktı, çömeldi kalktı. Özer, onun jimnastik yapar gibi oturup kalkmasını hiçbir şey düşünmeden, belki de görmeden izliyordu. Pardösüsünün yakalarından taşan yün boyun atkısının içinde boyu daha da kısa görünüyordu. Ufak tefek bir adamdı. İçi yünlü gri pardösüsü, lacivert takımına uyuyor; pırıl pırıl yeni boyanmış ayakkabıları yorgun ve uykusuz yüzüne aykırı düşüyordu. Ellerini cebine sokmuştu, üşüyüp üşümediği belli olmuyordu yine de. Soğuk bir gündü ve yağmur aralıklarla yağıyordu dünden beri.

Halis, Özer'i unuttu. Cenazenin üzerindeki yeşil örtüye dikti gözlerini. Rengi solmuştu örtünün ve üzerindeki yazılar belli belirsiz görünüyordu. Ne yazılıydı acaba? Şimdiye dek hiçbir cenazede merak etmemişti. Arapça okuyalı yıllar olmuştu. Denese okuyabilir miydi?

Cenazeye doğru yaklaştı; yazılar burdan dalta net görünüyordu.

«Kül... Doğru mu okudum? Küll... lü... Hava da çok karanlık... Keşke nöbette olsaydım... Bir de araya girip görüntüyü perdeleyenler oluyor. Kim bilecek benim yeşil örtünün yazısını okumaya çalıştığımı? Bilseler, ne düşünürler kim bilir?»

Gür, kırçıl saçlarını karıştırdı. Gözlerini kıstı; birkaç adım daha attı cenazeye doğru. Nöbet tutanlar yerlerini başkalarına bıraktılar o sıra. Gözü yeşil örtüde, yaklaştı iyice cenazeye. Avlunun sokağa bakan duvarına gitmek, oraya yaslanıp ağrıyan bacağının verdiği sıkıntıyı azaltmak istedi ama yeşil örtüdeki yazı bırakmadı. Garip bir çekicilikle Halis'i cenazeye doğru sürükledi. Biraz önceki dalgın, nerde olduğunu unutan Halis Çelik gitmiş; yıllar önce öğrendiği, sonra da unutup gittiği bir yazıyı yeniden sökmeye başlamanın gizli coşkusuyla yerinde duramayan biri gelmişti. Kendini canlı, diri duyumsuyordu. Ölümü düşünmüyordu şimdi. Bir ölünün karşısında, dahası dibinde onun üzerindeki örtüyü incelemeye

girişebiliyordu. Yeni bir güç verdi ona bu duygu. Sevindi içten içe.

«Seni kimse yıkamaz Halis! Ölüm bile yıkamaz seni!..»

Yazıları örtüye çapraz yazmışlardı. Örtünün bir köşesinden başlayan yazı, cenazenin başucuna doğru tabuta tırmanıyor, sonra da gözden kayboluyordu.

«Küllü... nefsin... za...»

Ötesi tabutun arka yüzündeydi. Nasıl etse de birileriyle nöbet tutsaydı? Birisine bir şey önermekten çekiniyordu; çünkü borç istemiş gibi oluyordu insan; karşıdaki kendini sakınmaya başlıyordu. O yüzden hep kendisine önerilsin diye beklerdi Halis. Bu kararını unutup, Özer'e nöbet önermişti de ne olmuştu?

«Küllü... nefsin za... Yıllar oldu Arapça bir şey okuyup yazmayalı. Unutmuşum. Niye cenazelerde okumadım hiç şimdiye dek? Aklımız nerelere çalıştı bilmez miyim? Az bekle Halis, birisiyle nöbete girersin şimdi nasıl olsa. Kiminle gireceğim? Herkes ne zamandır sırtını dönmüyor mu sana? Gençler varken kimse seni nöbete çıkarmaz zaten.»

Özer, Halis'i izlemekten vazgeçip az ötedeki bir bankta yanındakilere el kol devinimleriyle bir şeyler anlatan avukat Erol'un öbeğine gitti. Bir genç banktaki yerini ona verdi. Özer, fısıltıyla:

— Sağol, oturmayacağım, dedi.

Üstelemediler. Doktor bir kıyıda durdu. Erol'un anlattıklarına kulak verdi bir süre; anlamaya çalıştı ama beyni dondurulmuş gibiydi. Hiçbir ses ulaşmıyordu ona. Dış dünyaya karşı, yaşananlara karşı kendiliğinden bir zırh mı geliştiriyordu yoksa organizması? Şok muydu yani yaşadığı? Öbekteki mırıltılara sızamamak, anlayamamak tedirgin etti onu. Seslerin dışında kalmanın yalnızlığını, çaresizliğini düşündü. Erol, başbakana olayların gelişmesinden kaygılandığını, kökten çözümler önerdiğini mi anlatıyordu? Ne anlatırsa anlatsın. Kaygılar, hiçbir şeyi çözmüyor işte!..

Mırıltıların gerisinde bir bozgun yaşanıyordu. Yoğun bir bozgun. Seziyordu Özer. Arasıra iyi dizginlenememiş bir sesin topluluktan yükseldiği duyuluyor; sonra herkes elbirliğiyle yükselen sesi eski mırıltılı yerine oturtmaya çalışıyordu. Erol da sözcüklerle boğuşuyordu. Yorgun ve korkmuş görünüyordu. Özer'i görüp görmediği bile belli değildi.

Sıkıldı iyice. Suçluluğa dönüşen bir sıkıntının taşınması zor

bir ağırlığa kavuştuğunu duyumsadı.

«Halis'le nöbet tutsam mıydı?»

Onu gördüğü yere döndü. Yoktu Halis. Avluyu gözden geçirdi hızla. Oyuncağını yitirmiş bir çocuk gibi telaşlıydı içindeki duygu. Ölünün başındakilere kaydı gözü. Dudaklarında alaylı bir gülümseme ışırken hemen boğdu onu Özer. Halis'i nöbet tutarken görmek güldürüyordu belki onu ama asıl sorun kıskançlığa benzer bir duygunun içinde başını kaldırmasıydı. Pişmanlığa benzeyen bu duygunun kaynağını aradı. Naci'ye karşı bir eksiklenme miydi bu? Suçluluk gibi...

«İşte muradına ermiş, bulmuş birisini!..»

Yeşil örtüdeki yazının gerisini okuyacağına sevinmişti nöbet tutmaya yürürken. Kendisini nöbete çağıran gencin sesindeki saygı bile o sevincin gerisinde kalmıştı şimdi. Oysa az önce kimsenin kendisine selam bile vermemesine içten içe kızıp durmuyor muydu? Herkesin kendisine baktığını biliyordu.

«Bakacaklar elbette.»

Özer'den ayrıldıktan sonra uzun uzun ovduğu sol bacağı ağrıyordu hâlâ. Cenazenin başına dikilip beklemeye başladıklarından beri yeniden ovmamak için zor tutuyordu kendini.

«Bende tik oldu bu. Ağrısa da ovuyorum, ağrımasa da. Bari bir işe yarasa!..»

Yeşil örtünün solgun yazılarına baktı. Saten üzerine turuncu işlenmiş yazılar, zamanla rengini atmış sarı bej bir renk kazanmıştı.

«Kim bilir kaç kişiyi yolcu etti. Yağmurda, karda ıslandı kim bilir kaç kez... Küllü nefsin zaikat ül mevt... Ne demek bu? Kül bütün, herkes demek. Nefs kişi mi? Öz benlik mi? Nasıl geliverdi gerisi. Kolayca okuyuverdim işte. Sağ mıdır acaba Abdullah Hoca? Yıllardır görmedim. Ölmüştür. Bunca yıl geçti. Ben geldim ellibeşime. Ben çocukken benim yaşımdaydı...»

Ayağındaki yarım ayakkabı fırlamış koşarken; elindeki tezek bir yana uçmuş; ayak parmağı bir taşa çarpınca çöküvermişti oracığa. Caminin yanıbaşındaki küçük odadan arkadaşlarının hep bir ağızdan okudukları duaların tekdüze yakımı geliyor kulağına. O-

dadaki odun isinin tezek dumanına karışan kokusunu duyuyor. Gözlerinin önüne çıplak tabana serilen hasırlarda uyuşan dizlerini, bacaklarını kıpırdatamayan çocuklar geliyor. Ayaklarında, dizlerinde hasırların izi çıkıyor. İnce şalvarların bir yararı yok. Halis alışamayacağını düşünüyor ilk gün. Sonra Abdullah Hoca' nın acımasız otoritesi unutturuyor her şeyi. Onun, tiftik pöstekisinden doğrulan bedenini, uzun kirli sakalını sıvazlaya sıvazlaya pörtlek gözleriyle bakışını önemsiyor artık. Çünkü Hoca'nın ve sopasının hiç şakası yok!

O, can acısıyla çöktüğü yerde ağlarken, çocuklar camdan görmüşlerdi onu. Hoca, kapının yanına yığdırdığı odunları, hafta sonu kasabadaki evine nasıl götüreceğini düşünüyordu o sıra. Çocukların camdan dışarı bakabileceklerini de düşünmemişti. Otoritesinden o denli emindi. Gözleri yumuk dinliyordu çocukların ezberlerini. Yün yastığına kaykılmıştı; sağ eliyle sakalını sıvazlıyor; arasıra uzun uzun esnemek için ağzını açtığında seyrek ve çirkin dişleri ortaya çıkıyordu. Halis, onun ağzından korkuyor, esnemesin diye dua ediyordu içinden. İn gibiydi Hoca'nın ağzı!

Halis, Hoca'nın sesiyle kendine geldi. Ağlarken sustu; oturmuşken ayağa kalktı; ayağından fırlayıp giden ayakkasıbını aramaya koyuldu.

«Orda ağlamakla elimden kurtulamazsın Halis Efendi!.. Çabuk mektebe gel!..»

Keskin bir is kokusu burnunun direğini sızlattı. Odun, tezek kokusundan ağır bir koku. Ne zaman mektebe gelse bu koku onu beklerdi. Kimse ayrımında değildi. En çok da korktuğu zamanlar burnuna çalıyor; içini alt üst ediyor, düşünme gücünü alıp götürüyordu bu pis koku. Hoca da is kokuyordu o zamanlar, çocuklar da, sabahları sokaklar da...

Ayakkabısını az ötesinde çamurun gözünde buldu. Ters kapanmış, içi çamurlu suyla dolmuştu. Bir eline tezeğini aldı, bir eline ayakkabısını, mektebin taş merdivenlerini tırmandı.

Abdullah Hoca, merdiven başında onu bekliyordu.

Başını kaldırdı, kendisiyle birlikte nöbet tutan Zihni'ye baktı. Gözleri yerde, başı eğik, bıyıkları buharlı bekliyordu. Birazdan başkaları gelip onların yerini alacaklar, onlar da son görevlerini

yapmanın gizli doygunluğunu yaşayacaklardı.

«Bu nöbetleri kendimiz için tutuyoruz. Ölünün umurunda mı nöbet tutulup tutulmadığı? Görev diyoruz yaptığımıza. Törene dönüştürüyoruz, belki daha çok kalıcı olacağına inanıyoruz yaptıklarımızın. Gücümüz yetiyorsa ölüye duyuralım sesimizi. Diyemediklerimizi diyelim, yapılmasını istediği şeyleri öğrenelim. Yarım bıraktıklarını, beyninde taşıdığı gizleri alalım. Böyle bir şey olsa gerçekten yapar mıyız her şeyi? Yoksa ölüyü konuşturmamak için türlü yollar mı deneriz? Kendimizi kandırıyoruz Halis. Onu sevdiğimize inandırıyoruz kendimizi. Özümüzü aldatıyoruz biz. Son görevimiz, son görevleri... Başka görev?.. Mezarına iki kürek toprak, yalan yanlış iki dua pıtırtısı... Tamam. Doğru dua etsek ne çıkar? Herkesin tanrısı kendisi kadardır. Duymasın Abdullah Hoca. Yalan, her ölümde yaşamanın gizli sevincini bir kez daha duyuyoruz içimizde, her zamankinden daha fazla duyuyoruz... İşte sessiz uykulara benzer her ölüm... Ya ölümü, ya dünyayı... En sakin, en tatlı ölümlerden biri mi, en cehennemi acılarla dolu bir dünya mı deseler kaç ölü seçer ölümü? Öyle deme Halis, insanın kimi zaman ölümü hiçlediği de olur. Kendilerini öldürenler böyleleri değil mi? Ölümden korkmaya gerek var mı? Nasıl olsa herkes ölecek, herkes... Abdullah Hoca böyle bir şey diyordu... Sahi, o söylüyordu bunu: Küllü nefsin zaikat ül mevt...»

Babası bir köşede oturmuş; önünde kahve fincanları dizili. Mavi porselen tabakların içinde beyazlıkları göz alıyor fincanların. Onu çağırıyorlar.

«Halis, şu cezveye su doldur çocuğum.»

Babası, gülümsüyor; Halis, Hoca'ya bakıyor göz ucuyla. Pencerenin önüne atılmış yastığa dirsek keyfi kaykılmış Hoca. Halis, cezveyle koşuyor dışarı. Topal Mustafa'dan aldıkları yeni kırmızı testinin kulpuna yapışıyor. Küçük cezvenin dar ağzına saldırıyor, yerlere dökülüyor su. Çorapları ıslanıyor; parmakları üşümeye başlıyor çoraplarının içinde. Cevzenin üstünden biraz su boşaltıyor; ıslanan ayak parmaklarını bükerek içeri giriyor; daha az üşüyecekmiş gibi düşünüyor. Yürüyüşü aksıyor o zaman Halis'in. Ne Abdullah Hoca ayrımsıyor çocuğun aksamasını, ne babası. Kapının yakınına diz çöküp oturuyor; ayaklarını gizliyor böylece.

Elindeki iri taneli yeşil bir tesbihi dualar mırıldanarak çekip duruyor hoca. Halis, kıpırtısız bekliyor. Babaannesi yeni ölmüş; ondan konuşuyorlar babasıyla Abdullah Hoca.

«Ne mübarek insanmış, mübarek günde gitti rahmetli.»

«Allah'ın sevgili kuluymuş. Çok çektirmedi.»

«Allah iman Kur'an nasip etsin. El eline baktırmasın Mehmet Efendi. Çoluğun çocuğun öz gömleği etmesin.»

«Yasin okuduğumuz gece anladım annemin öleceğini hoca'fendi. Yüzü solmuştu. Yine de ışıklıydı sanki.»

«Hepimiz öleceğiz, hepimiz. Küllü nefsin zaikat ül mevt. Allah, her nefis ölümü tadıcıdır, buyurmuş.»

Halis, ölünün başında, nöbet beklediği yerde kıpırdandı. Yüzü aydınlandı, gülümsedi; nerde olduğunu unutmuş, başını kaldırdı; bir şey söylemeye niyetlenmişken tabutu önünde görünce kalakaldı, söyleyeceklerini yuttu.

«Nasıl da unutmuşum bunca zaman! Hiç aklıma gelmedi. Doğru ya! Doğru... Böyle işte, herkes ölecek başka; her nefis ölümü tadıcıdır, başka. Ölüm tatlı bile olsa kim tatmak ister? İnsan acıyı da tadar ama ölümü!.. Yine de öleceğiz sonunda. Biri tanrı buyruğu, biri bizim yarattığımız olamaz mı? Ölenlerin üstüne yeşil örtü serilmesi neden peki? Ölenin son uyarısı mı? Yeşil örtüdeki yazıyla son bildirisini mi sunuyor geridekilere? Biraz buruk, biraz dudak bükerek verilmiş bir selam. Hoşçakalın... Belki de sitem dolu bu söz. Hepsinden çok da sitem... İyi bildin Halis Çelik!.. Abdullah Hoca'yı buldan çıkardın, yıllar öncesinden. Elbette ya, elbette: Küllü nefsin zaikat ül mevt. Her nefis ölümü tadıcıdır...»

Sol bacağındaki ağrının arttığını düşündü. Eli ovmaya hazır uzandı. Parmak uçlarından başlayan bir üşüme kalçasına dek çıktı; bir kas seyridi; bir damar çekti. Ağrı sol kalçasından uyluğuna geldi oturdu. Yumruk gibi bastırıyordu içerden, yüzünü buruşturdu Halis, parmaklarının, ayakkabılarının içinde donduğunu duyumsadı; ıslanmış gibi üşüyordu. Maviyle mor arası cezve; mavi porselen tabaklara dizilmiş beyaz fincanlar, hocanın yeşil tesbihi, başını önündeki ispirto ocağına eğmiş babası... Hepsi sıralandılar gözlerinin önünde.

«Şekeri indir Halis.»

Raftan, kavanozu almak için kalktığında altında ısıttığı ayaklarının yeniden üşüdüğünü duyumsuyor çocuk.

Üstü tozlanmış, teneke kapaklı bir cam kavanozu oymadaki basamaklara tırmanıp alırken düşmekten korkuyor. Her şeyi tam dengesinde, kavanozla küçük ellerindeki gücü, bedeniyle tutunduğu rafın küçük bir devinimle elinden kurtulmaya hazır kıyısında yarattığı dengede kısacık sürede bitirerek babasına uzatıyor şekeri. Ayaklarını unutuyor. Eski yerine sessizce geçip otururken yeniden anımsıyor, üzülüyor.

Babasıyla Abdullah Hoca, unuttular onu. O, ıslak çoraplarının hemen kurumayacağını kestiriyor. Mevsim kışa dönüyor; sobalar kurulmamış daha; eskilerin harmanlara kar yağar dedikleri zamanlar... Kasımın ortaları!.. Parmak uçları sızlıyor hâlâ...

Dizini bükmek istediği sırada ağrı boydan boya kaplıyor bacağını. Vazgeçti, ölünün başında olmaz, diye düşündü. Birilerinin nöbeti devralmasını beklemeye başladı.

«Belki herkesin morali bozuktur Özer gibi.»

Güldü içinden. Hangi ölümde kimin morali bozulmaz ki!..

«Kahrolasın ağrı, ne öldürdün, ne ondurdun. Senden nasıl kurtulacağım, ılıcalarla mı? Deniz kumuyla mı? İlaçlarla mı? Kalın çoraplar, yün içlikler, kalın örgü kuşaklarla mı? Hepsi senin için. Senin yerini arayıp bulamıyorlar mı daha? Nerelere yaptın yuvanı? Bir yakalarsam domuz kurşunuyla vururum seni. Söküp atarım etimden; başını ezerim, senin ettiğin işkencelerin bin beterini sana yaparım...»

Ayak parmaklarını oynatmak istedi ayakkabılarının içinde. Duygusuzmuş gibi oynadı parmaklar. Bir kez daha denedi. Başparmak ayakkabının sayasına değdi. Sevindi; yitirdiğini bulmanın sevinciyle yüzü yeniden aydınlandı.

«Felç oldum sandım birden. Parmaklarımdan başlıyor bu felç diye düşündüm... Ohh!.. Geçmiş olsun bana. Şimdi evde olsam, sobanın ardındaki mindere uzansam, derin bir uyku çeksem...»

İki genç onlardan nöbeti aldıklarında sol bacağı iyiden iyiye uyuşmuştu. Avlunun hükümet konağına bakan ön duvarına yü-

rüdü. Yan sokaklardan avluya çıkan merdivenlerde birkaç kişi vardı. Cenazeye gelmemişler miydi? Oralarda zaman geçirmek için mi oyalanıyorlardı yoksa? Arasıra yukarıya, cami avlusuna bakıyorlar; tanıdık birisi var mı diye araştırıyorlardı. Yüzleri yabancıydı. Duvara varırken bacağını ileri geri salladı. Özer'i bütün öbeklerden ayrı, uzakta, yalnız gördü. Yalnız ve korkmuş.

«Korkmuş mu? Herkes kendi korkusunu başkasının korkusuyla hafifletiyor, kime ne denir? Duyduğumda kanım çekildi sandım damarlarımdan. Korkmaz mıyım? Kıpırdayamadım yerimden. Ne ağlamak geldi aklıma, ne dövünmek. Kıstırılmış bir tavşan gibiydim o an. Dışarı çıktım, içeri girdim şaşkınlıktan. Sevim, «Ne oluyorsun Halis, kendine gel.» demese sapıtacağım belki de. Kadınlar daha mı sağlam oluyorlar? Çok korkmuştum, çok. Şimdi de ölümüne korkuyorum. Koskoca Doktor Özer de korkuyor, ölümden korkmayan mı var?»

Pardösüsünün kemerini sımsıkı bağlamış, elleri ceplerinde, caminin çatısındaki güvercinleri izliyordu. Küçük, çabuk adımlarla birbirlerini kovalıyorlardı kuşlar.

«Dem çekiyor, sevişiyor hınzırlar!»

Erkek gururlu ve atik. Paytak ve küçük adımlarla önünden kaçıyor öteki. Ölümden, karanlıktan, varlıktan, yokluktan habersizler...

İki yanına bakındı, Halis'i arandı; cami avlusunda bir rakip gibiydi ona Halis Çelik. Ötede, duvarın dibinde hükümete dönmüş, kırçıl saçlarının ensesindeki kabarıklığından tanıdı. Ne arıyordu hükümet konağının pencerelerinde acaba? Gözlerini kıstığına göre bozuktu anlaşılan; miyop olmalı... Avluya gelenlere de sorgulayan bakışlarla bakmıyor mu? Herkesi sorgulayıp yargılıyor, yerli yerine oturtuyor kafasınca. Gür bıyığını çekiştirirken de kimlerin kulağını çekiyor acaba?

«Bu adamda insanı iten bir şeyler var. Oysa kim bu? Hiç!.. Bilgiç, kendini beğenmiş. Kimselere sözü bırakmıyor, her şeyi o biliyor... Adaletin kılıcını kapmış önüne gelene sallıyor...»

«Herkes yerini bilmiyor Özer Bey.»

«Ne demek bu?»

«Örneğin siz. Babanız ne iş yapardı? Küçük bir dükkânda öteberi satıyordu, değil mi? Baharda bağa taşınırdı. Toprakla uğraşır hafta sonları, çalışır, didinir; evde tencereyi kaynatırdı.»

«Nereye varmak istiyorsunuz?»

«Size gelmek istiyorum.»

«Hiçbir şey anlamadım. Benden ne istiyorsunuz?»

«Bir gün anlayacaksınız.»

«Benim sessizliğimden mi yararlanmak istiyordu acaba? Yoo, değil! Böyle şeylere dikkat edecek biri değil o. En deli bozuklara bile gözünü kırpmadan saldırır o. Kimi zaman usuldan usuldan, kimi zaman bıçkınca. Bir fidanın dibini çapalar gibi yavaş yavaş girişir işe çoğu zaman. Karşısındakinin eğilimini çıkarır ortaya. Kurnaz ve lâfazan. Derken ilk küfür taş gibi çarpar insanın suratına. Kaç kez gördüm. Bitmez tükenmez bir coşkusu var, nerden bulur çılgınlıkları aklım ermez. Söylediğine de inanır, oynadığına da... Sahi, çok büyük bir oyuncu bu. İnandığını sanmıyorum şimdi. Neden daha önce düşünmedim? Çok iyi oynuyor, elbette... Sonunda yerine oturdu gözümde Halis Çelik...»

«Bu dünyada, yaşanası bu dünyada, her insan bir şeyler yapmalı; doğru bir şeyler.»

«Herkes yaptığının doğru olduğuna inanır Halis Bey.»

«Sen öyle sanırsın. Kimileri yaptıklarının yanlış olduğunu bile bile geri dönmezler yollarından.»

«Niye dönmesinler? Bile bile yanlış yapılır mı?»

«Çıkarlarını yanlış yollardan sağlayanları duymadın mı hiç? Kaçakçılığın yanlış olduğunu hangi kaçakçı bilmez?»

«Ama onlarınki de yaşamsal anlamda doğru değil midir?»

«Ya toplumsal anlamda? Toplumsal anlamda dedim de siz görevinizin bilincinde misiniz?»

«Elbette bilincindeyim.»

«Öyleyse sorun yok. Sen de bizden yanasın.»

«Siz kimsiniz?»

«Biz halkız. Halk büyük yaratıcıdır doktor. Halk olmak, yoktan var olmak demektir. Halk olmak, yaratmak demektir. Siz de öyleyse halkın yanındasınız.»

«Halkın olmadığı yerde doktora ne gerek kalırdı Halis Bey?»

«Halkın olmadığı yerde özel aile doktorları vardır efendim. O doktorlar halkın ayak kokusunu çekmezler, işçilerin çökmüş omuzlarındaki sıkıntılarla karşılaşıp vicdan azabı çekmezler; geceleri yoksul evlerin kör ışığında hasta bakmazlar...»

«Siz yargıçlığı çok seviyorsunuz anlaşılan Halis Bey. Üstelik hem yargıç, hem savcı, hem avukat... Sizi de biri böyle yargılasa, size de böyle altından ne çıkacağı belli olmayan sorular sorsa ne yapardınız? Ben ki buraya, sizin aranıza dostlukla geldim. Doktorun görevi insana sağlık konusunda yardım etmektir. Bunun zengini, yoksulu olmaz...»

«İstersen şöyle diyelim: Aydın olarak görevinin bilincinde misin?»

«Nerden nereye sıçradınız böyle?»

«Birbirine uzak değil ki bunlar. Aydınsan doktorluğunu ona göre yaparsın, yalnızca dostorsan ona göre...»

«Bu tartışmaların size de bana da bir şey kazandıracağını sanmıyorum. Partinizin genel kurulu öncesinde idman yapıyorsunuz galiba.»

«Doğru efe, doğru. Bu tartışmalar kimseye bir şey kazandırmaz. Susalım öyleyse... Sükût altındır değil mi?»

«Yeni bir şey söylenmeyen tartışmalarda kimse bir şey öğrenmez.»

«Bunları daha önce düşündüğünüzü mü söylüyorsunuz?»

«Hiçbir şey söylemiyorum. Yalnızca yeni bir şey olmadığını söylüyorum söylediklerinizin. Bunlar uluorta görüşler.»

«Anlaşılan doktorumuz pek derin düşüncelere sahip...»

«Sıktı artık Halis Bey. Sizin bu yargıç rolünüz çekilmez oldu. Şuraya iki arkadaş göreyim diye geldim. Sizin aranızda olmak istedim. Ama anlayamadığım, sanki önceden planlanmış bir tartışmanın ortasına çekildim. Sorgulandım, yargılandım ama cezamı da öğrenemedim nedense! Siz önce neyi, neden yaptığınızı bir düşünseniz; kuramlarınızı geliştirirken önce insanı ele alsanız; onu tanısanız.... Vazgeçiyorum... Vazgeçiyorum... Sizin gibi vaaz vermek istemiyorum. Niyetim yok buna. Bundan sonra beni ilgilendirmiyorsunuz. Hedefini şaşırmışların kör atışlarıyla yaşamaya devan edin siz...»

Eski yapının tahta merdivenlerinden inerken nereye bastığını göremeyecek kadar sersemlemişti Özer.

Öfkeyle düşünüyor o günkü tartışmalarını. Hâlâ anlamış değil o günkü sorgulanma nedenini. O günden sonra bir arada düşünemiyordu Halis'le ve onun gibilerle kendisini. Yine de şehir kulübünde birkaç kez karşılaşmışlar, aynı masaya oturmak zorunda bile kalmışlardı. Kızgındı Halis'e.

«Şimdi nöbet tutmadığımı da kullanır. Kaçtı, der. Cenazeye katılanların fotoğrafını çekenlerden korktu, der. Kim bilir belki de nöbeti akşam televizyon haberlerinde görünebilmek için tutuyordur. Her adımı reklam sanki. Çevresini böylesine egemenliği altına almış. Bir işe yarasa bari... Tedirgin etmekten hoşlanan kişiler vardır. Halis de onlardan. Doyurulmamış, oturmamış bir kişilik... Yanılıyor muyum? Tedirginlik de işe yarar kimi zaman. İnsanın yaratıcılığını kamçılar. Bir hocamız, 'Sizi huzursuz edeceğim, işim bu.' derdi. Öyle bir soru sorardı ki günlerce uykularımız kaçardı. Böylesi tedirginliğe can kurban... 'Kendinizden hoşnut musunuz?' demişti ilkin. Günlerce düşündüm yine çıkamadım işin içinden. Türlü özelliklerimi yakaladım, yanlışlarımı, doğrularımı bir deftere yazdım; nedenlerini düşündüm; hiçbiri haksız değildi ama haklı da değildi... O gülüyordu bizim halimize. 'Önemli olan sizin birey olarak kendinize dönük de düşünmeniz. Düşünce arayışlarınız, düşünme deneyimleriniz...' diyordu.»

Güvercinlerden biri çatıdan uçup şadırvanın beton oturaklarından birine kondu. Yanındaki muslukta kollarını dirseklerine dek sıvamış, dudaklarında pıtır pıtır dualarla abdest alan yaşlı, sakallarından sular süzülürken dönüp güvercine baktı. Mercimek gözlerini korkusuzca adama dikti güvercin; başını hafif yana eğmiş, bir şey söylerse duymaya hazır bakıyordu adama. Yaşlı, kuşu ürkütmemeye çalışarak yavaş devinimlerle işini bitirdi. Dualarını sağa sola üfürürken soluğu buharlaşıyordu havada.

Doktorun aklı Halis'teydi hâlâ.

«Nöbetini de tuttuğuna göre rahat ölebilir artık. Büyük iş başardı!»

«Doktora mı kırıldım yoksa? Şimdiye kadar yanımdan ayrılmayanlar, gördükleri yerde «baba» diye çevremde dönenler şimdi

görmezlikten geliyorlar. Görmemeleri daha iyi belki. Görüp de gelmeyenlerin aklından geçenlerden korkarım. Hainlik düşünürler. Ah, ahh!.. Nerde başladı benim bu yalnızlığını? Hep ben mi haklıydım? Nerde bitecek bu boşluk... Bir yokuştan aşağı yuvarlanıyorum. Açıkça görülüyor bu. Cami avlusunda bile herkes birbirini gözetliyor, birbirini yargılıyor. Yoksa yargılayan yalnız ben miyim? Yalnız ben mi... Yeter Halis. Şimdi de kendinle mi uğraşacaksın? Bu da Sevim'in lâfıydı öyle ya... Kim bilir kendimle uğraşmak da ayrı bir erdemdir... Haksız mıyım? Hiçbir şey istemiyorum. Gelmiyor içimden. Ne gülmek, ne ağlamak, ne kızmak, ne konuşmak... Hiçbir şey, hiçbir şey... Şu dağlara doğru çekip gitmek geliyor içimden, bir masal kahramanı gibi çekip gitmek... Demir çarık, demir asa... çekip gitmek...»

Zeynel yaklaştı yanına..

– Başımız sağolsun 'baba'.

– Hepimizin başı sağolsun, hepimizin çocuğum...

Sesinin tınısındaki coşkulu yükselişi yakaladı içinde. Nerdeyse sevincinden ötmeye dönüşecekti konuşması. Kızdı kendine. O küçük tınıda küçülmüştü. Kocaman cami avlusunda kimselerin selam vermediği Halis Çelik'e Zeynel gelmiş, «başın sağolsun» diyordu. Demek daha unutmayanlar, sayanlar vardı.

«Bir zamanlar burun kıvırdığın, çoğu zaman görmezden geldiğin adamlar selam verince nerdeyse takla atacaksın Halis! Demek iyiden iyiye çöküyorsun sen artık. Zeynel'in selamı da değerli ama. Unutma onu. Ne kadar uzak kalsan da birlikte arkadaş evlerini dolaştığınız aylı geceleri nasıl unutursun?»

Gümüşsü bir aydınlıkla dolu sokaklar. Ağaçların gölgeleri, evlerin gölgelerine karışıyor. Tek katlı evlerin daracık sokaklarında yürüyorlar. Yanlarından tek tük geçenler oluyor. Dağlar koyu mavi görüntüleriyle gizemli bir çağrıyı dolduruyor gönlüne Halis'in. Ay ışığı bütün şarkılarını söylüyor bu gece.

«Ayın ondördü mü bugün yoksa?»

«Ne güzel parlıyor değil mi?»

«Nerde arkadaşın evi?»

«Az kaldı 'baba'. Şu dönemeçten sonra.»

«Nasıl bir çocuk bu? Tanır mıyım?»

«Sağlamdır. Merak etmeyin.»

«Nerden biliyorsun sağlam olduğunu?»

«İşten çıkarılmaya ilk karşı çıkan o. Patrona karşı işçilerin haklarını savunan, herkesi sendikaya yazmaya çalışan o. Çok uğraştı ama anlatamadı. Hepsi kovulmaktan korkuyordu. Sonunda yazılan da yazılmayan da kovuldu.»

«Sendikasızları neden kovdular?»

«Fabrika mevsimlik alıyor işçiyi. Mayısta üretim başlıyor. Öteki firmalara ambalaj kutuları yapılıyor. Ekim sonlarında filan da işler bitiyor. Bütün kış boş geziyor işçiler.»

«Fabrikanın bütün kış çalışmadığını nerden biliyorsun?»

«Arkadaşlar zaman zaman gidip bakıyorlar. Kimileri patrona yakın durup kışın da çalışmanın yolunu buluyorlar.»

«Kaç kişi sendikalıydı?»

«Onu arkadaşlardan öğreniriz. Bizim hanım da onların içindeydi.»

«Sizin hanım da mı?»

«Evet o da işten çıkarılanlardan.»

«Sen nerde çalışıyordun Zeynel?»

«Bankada odacıyım ben.»

Küçük bir kapının önünde durdular. Zeynel kapıya birkaç kez vurdu. Geride bekleyen Halis merak içinde. Her yeni ev, her yeni insan onda yeni bir dünya düşüncesi yaratıyor. Kapı, korkak açıldı. Bir kadın sesi, Zeynel'in sorusunu yanıtlıyor: «Yok!»

Halis, gecenin büyüsüne kaptırmış kendini, Zeynel'in ne dediğini duymuyor. Evlerin gölgelerine daldıklarında kadının çekingen sesini düşünüyor.

«Toplantıya gitmiş olmalı. Evde olmadığına göre...»

Sokakların taş döşemelerine çarpan topukları sessizliği bozuyor.

«Yenge de katılıyor mu toplantılara?»

Zeynel, başını çeviriyor Halis'e:

«Hiçbir toplantıyı kaçırmaz.»

«Çocuk yok mu?»

«Elinizi öper iki tane. Biri ilkokulda iki kızım var.»

«Peki onlara kim bakar siz toplantılara gittiğinizde?»

«Onlar birbirlerine bakarlar.»

Dağın yüzü daha bir karardı. Arasıra çiseleyen yağmura karşın hava yumuşayacağına gittikçe sertleşiyor.

– Zeynel, ben ısınmaya gidiyorum. Ezanın okunmasına daha çok var sanırım. Bakma sen abdest alıp hazırlık yaptıklarına. Onlar işin tadını çıkara çıkara hazırlanıyorlar.

– Peki 'baba'; sen ısın biraz. Yerinde duramıyorsun ağrıdan; belli oluyor. Hava da gittikçe kötüleşiyor.

Eli sol bacağında, yan sokağa inen merdivene doğru yürüdü. Birkaç genç koşar adımlarla yanından geçti; Avukat Erol'un öbeğine gittiler. Gocuklarının yakalarını kaldırmışlar, ellerini yumruk yapmışlardı. Yüzlerinde acıdan çok tedirginlik vardı. Yine de bu karanlık havada dirim adına ortalıkta dolaşanların en canlılarıydılar. Bir yerlerde bir şeylerin yapılması gerektiğini düşünüyor; bir tılsımla bütün sorunları çözüp atmayı kuruyorlardı. İki yanlarına bakmadan, cami avlusunda kim var kim yok demeden bir şeyler anlattılar Erol'a. Merdivenin başında durup gençlerin kendisine bir şey söylemeden Erol'a bir şeyler anlatmalarını kıskançlıkla izledi. Öfkeyle yalnızlığından yerindi bir kez daha.

«Gideceğim; bir masal kahramanı gibi gideceğim. O zaman anlayacaklar beni...»

Erol, gelenlere bir şeyler söyledi. Sabit bakışlarla dinlediler onu. Geldikleri gibi de koşar adımlarla merdivenden inip önce hükümet alanına yöneldiler, sonra vazgeçip ara sokaklardan birine daldılar.

«Ne oluyor bunlara? Ne var? Bir şeyler mi sezdiler, bir şeyler mi biliyorlar? Bunlar da son görevlerini yapmaya mı çalışıyorlar şimdi? Bana karşı da böyle görev yapacaklar mı acaba? Ölmeye mi hazırsın Halis? Yoksa korkularını bastırmaya mı çalışıyorsun? Sen kıskanıyorsun; içinde olmadığın işi, eylemi kıskanıyorsun. Sana çok değer verildi, çok şans tanındı, kullanamadın. Hep istedin ki senin postuna otursun çevrendekiler. Yağma yok adamım, yağma yok... Sen kimsin? Ah!.. Şu ayak, şu mendebur ayak... Sen bu topal bacağınla yaşayabildiğin kadar yaşa, gerisi boş. Öldüğünde sana da son görevlerini yapacaklar elbette... Hele sen bir öl, sevine sevine gömerler; üstüne kaldıramayacağın kadar toprağı da yığarlar, merak etme... İnsan öldükten sonra arkadaşlarının neler yaptıklarını görmek istiyor. Ne kötü!.. Sevim ne yapar acaba? Ba-

şına çatkılar çatar, gözleri ağlamaktan şişmiş, bir köşede yüzü ağıtlardan kararmış oturur; gelene gidene ağlar; komşular yalandan avutmaya çalışırlar; kimileri de oturur gerçekten ağlar, kendi ölümüne mi, bana mı bilinmez ama ağlar işte... Ama sen galiba en çok arkandan def çalıp oynayacakları merak ediyor, görmek istiyorsun Halis!.. Ne diye düşünüyorsun bu kadar öldükten sonra ne olacak diye? Neyi değiştirebilirsin? Hem nasıl olsa herkes ölmeyecek mi? Küllü nefsin zaikat ül mevt... Bizim kocakarı sobayı söndürmeden yaksa bari bütün gün... Buz gibi her yer... Sabahleyin de arkamdan bir sürü lâf etti...»

«Nereye yine Halis? Hem bacağın ağrıyor, hem dışarı çıkıyorsun bu havada.»

«Böyle günde oturulur mu Sevim? Cenazeye de gitmeyeyim mi?»

«Senin başına da bir gelecek var Halis Çelik. Aranıyorsun sen. Arkadaş markadaş, anladık ama sen önce canını düşün. Ortalarda kabak gibi dolaşma da otur oturduğun yerde.»

«Bu dört duvarın içinde güvencede miyiz sanki? Daha geçende taşlamadılar mı evi? Nerdeyse başımıza yıkacaklardı. Ne yapabildik? Ne yapabilirdik? Bırak bu akılları Sevim; sonra çok ayıp, kapı komşumuz Naci.»

«Ne halin varsa gör. Seninle uğraşamam. Yalnız evi bir daha taşlayacak olurlarsa gösteririm onlara.»

«Ne yaparsın? Çıkıp taşa mı tutarsın? Yoksa süpürgeyle kovalar mısın?»

«Ne alay ediyorsun? Ben evimi savunurum. Senden de yardım istemem.»

«Biliyorum, biliyorum karıcığım; geçende de senin korkuna bir şey yapamadılar.»

«Gülme karşımda Halis Çelik. Dilin de pek ağılı sabah sabah. Hadi git hangi cehenneme gideceksen de başımı dinleyeyim.»

«Hoşçakal sevgilim. Bu güzel dillerini sonraya sakla da ağız tadıyla bir kavga edelim.»

«Pöh!.. Sevgilimmiş; seni azgın öküz seni...»

Kendi kendine gülümsüyor merdivenleri inerken. Merdivenin

karşısındaki bir sıra dükkâna bakıyor. Kapıları kapalı; sahipleri camların gerisinden dışarı bakıyor; ışıklarını söndürmüş Neşe Çayevi'nden başkası. Floresanın beyaz, sinir bozucu ışığı kirli camlardan bulanık görünüyor. İçerdekiler belli belirsiz.

«İşi şakaya vurmasam, Sevim'le bir güzel kavga vardı sabah sabah. Eskiden böyle değildi, ben gitmeyecek olsam o yollar; ben düşünmesem o düşünürdü pek çok şeyi. Komşu hatırını benden çok o sayardı. Şimdi korkuyor; korkuyor artık. Çocuklardan korkuyor, benden korkuyor; onları da olur olmaz salmıyor dışarı; yine de onlar bir yolunu bulup çıkıyorlar. Evde otura otura ne yapılır? İşe de mi gitmesinler? Hadi ben emekliyim; ya çalışanlar? İnsan, bir şeyleri düşünmeden, planlamadan da savunur. Dışarı çıkar, sokakta gezme özgürlüğünü savunur; alışveriş etme hakkını savunur, dostlarını görme hakkını, vitrinlere bakma, arkadaşlarıyla selamlaşma özgürlüğünü savunur... Canı pahasına da olsa savunur; pahalı bir savunma ama olsun; başka yolu var mı yaşamanın? Sevim'in de canı burnunda artık. Sevda çıkıyor, işe gidiyor. Yalan yanlış bir uğraş onunki de. Ablası evlendi çekildi gitti, onu düşünmüyoruz. Şimdi işimiz Selim'le Sevda. Oğlan okulu bitirdi, işsiz geziyor ama gezinemiyor gerçekte. Anasına dert anlatamıyor ki... Başına jandarma gibi dikiliyor. Hırçınlaşıyor çocuk, haklı. Haklı ama anası da haklı. Sokaklarda silah sesleriyle gezilmez, bilmez mi Sevim!.. Bunlar beni hiç ilgilendirmiyormuş gibi onların çekişmelerini izliyorum evde. Çocuklar sorunlarını analarıyla çözüyorlar. Bana geliyorlar mı hiç? Ben dışarda yaşıyorum daha çok. Sesleri de çıkmıyor. Belki de verdiğim savaşımın anlamını bildiklerinden...»

Paltosunun yakasını kaldırdı; omuzlarını çekti, başını gömdü yakasının içine. Merdivenin son basamağında bir süre bekledi. Dükkânların içindeki karaltılara bir kez daha baktı. Sokağın alana bakan köşesindeki akasyalar ıslak dallarıyla güneşin bulutlardan kurtulup kendilerini ısıtmasını bekliyorlardı. Umutsuzdular. Bir ağaç olmadığı için şükretti Halis. Köşeyi döndü, alanın kıyısından ana caddeye çıkan arnavut kaldırımlı yola indi. Yol kıyısında bir dizi taksi bekliyordu, sürücüler arabaların içinde pusuya yatmış, uyukluyorlardı. Alanın köşesinde küçük bir kulübe oturmuş, içinde telefonla iki sandalyeyle kapısı örtük duruyordu. Elektrik so-

bası açık bırakıldığına göre ilgililer yakınlarda bir yerde olmalıydılar.

Yazın, sandalyelerini dükkânların önüne atıp uzaktan uzağa birbirleriyle şakalaşan; kaldırımları sattıkları mallarla işgal edenler dükkânların derinliklerinde gizleniyorlardı.

Bankanın köşesinden ana caddeye çıktı. Kenti tam ortasından ikiye bölen Kemal Paşa Caddesi çok tenhaydı. Hafta sonlarıyla öğle ve akşam saatlerinde gerçek kalabalığına kavuşan cadde yalnızlığına hayıflanıyordu. Öğrenciler okullardan çıktıklarında güle oynaşa geçerlerdi burdan. Memurlar, alışverişe çıkanlar yeni rüzgârlarla dolan gönüllerini küçük ilgilerle avuturlar, kendilerine bir sonraki günün umutlarını yaratırlardı. Şimdi kimseler yoktu, bomboştu cadde... Tarzan'ın tek tek su verdiği çamlar, akasyalar, okaliptüsler kara bir asfalt dökülsün, yol genişlesin diye kesilmişti birer birer... Bezgindi cadde. Ulupark'ın önünden, Aynalı Camisi' nin altından, her mevsim tertemiz mavi boyalı çingene evlerinin arasından Çocuk Hastanesine'ne uzanıyor, ordan da İzmir–İstanbul yoluna bağlanıyordu.

Halis kendisini Selâmi'nin dükkânında buldu. Bir kaşı yukarı kalkık, dudaklarında hiç bitmeyecekmiş gibi yarım bir izmaritle gelip geçene keskin tilki gözleriyle bir kulp takan Selâmi eliyle, gel, dedi.

Eğildi, kapının telini çekerek içeri girdi.

— Çok üşüdüm Selâmi. Ayağım dondu sanki. Ne biçim ağrı bu anlayamadım.

— Geç otur, çay söyleyim, sobayı da önüne çek, ısın.

— Çabuk gelir mi çayın?

— Acelen ne, otur oturduğun yerde.

— Sen de benden mi korkuyorsun? Bu gidişle korkudan öleceksiniz.

— Oşt! Kemik arıyorsun herhalde. Ağzımı açtırma benim. Sen kendine mukayyet ol, sokak ortasına serivermesinler leşini.

— Koku mu aldın yoksa akbaba?

— Senin başında dönüyor akbabalar, görmüyor musun?

Belli belirsiz titredi Halis. Ölümü, yakınına kadar gelmiş, hatırını sormuştu sanki. Kendini, ara sokaklardan birinde, kanlar içinde yatarken düşündü.

«Tam evin köşesinde çıkıveriyorlar önüme. Beklemişler belli. Ellerindeki silahın soğuk namlusunu üzerime çeviriyorlar. Boğma telini hazırlıyor biri bana göstere göstere. Her yanımı kuşatıp düşman bakışlarını gözlerime dikiyorlar. Gözlerinden ateş çıkıyor kaatillerimin. Sesim çıkmıyor; bağırmak istiyorum, boğazım kilitlenmiş; dilim dönmüyor ağzımın içinde, kupkuru. Hani düşte koşmak ister koşamaz, bağırmak ister bağıramaz, atlamak ister tutulur ayağı... Boğazıma çöküyorlar; biri koltukaltımdan sokuyor bıçağı; ben tabancanın sesini bekliyorum, patlasın, kurtulayım; öteki bıçağı içimde sağa sola oynatıyor; uyuşmuşum, acı duymuyorum, ameliyat olur gibiyim. Parçala ne varsa içinde, diyor bir ses. Sövüyorlar durmadan. Sel gibi akıyor sövgüler kulaklarımdan. Biri makineye gerek yok artık diyor. Biri daha temizlendi diye seviniyor bir başkası. Gitgide bir şey duymaz oluyorum. Öldüğüme inanıyorum, iyice inanıyorum artık.»

– Niye daldın öyle? Korktun mu yoksa?

Soruyu neden sonra anladı Halis, ne diyeceğini bilemedi.

– Korktum Selâmi, ama düşündüğüm o değil. Sen kılıksızın bir bildiği var gibime geliyor.

– Kılıksızlığımdan sana ne? Sen öldürüleceğini bilmiyor musun? Listede olduğunu söylemediler mi sana? Yeni bir şey değil ki bu. Siz halka cakalı yaklaşıyorsunuz beyim. Kimse kendine akıl öğreteni sevmez.

– Bizim anlatamadığımız şu: Kimsenin kuruşunu çalmadan, kimseye çaldırmadan yaşayalım. Halkın değerleriyle bir çelişkimiz yok bizim.

– Anlatamadığınızı sen söylüyorsun. Belki böyle düşünüyorsunuz ama köpekler diye aşağıladığınız gençlerin hangisiyle insanca bir ilişkiye geçtiniz? Hangisiyle dürüstçe konuştunuz?

– Olabilir ama bizim söylediklerimizle bir ilgisi yok yaptıklarının. Onlar tek tek öldürerek düzeltmeye kalkıyorlar. İnsan olarak anlaşabilme koşullarını yok ediyorlar.

– Kaçıyla konuştunuz gençlerin? Konuşamazsınız, çünkü içiniz kalkar.

– Onları kullanıyorlar, kendilerinin sahibi değil ki o gençler.

– Neden kendilerine sahip değiller, onlara nasıl yaklaşılır, bunun çözümünü bulmak sizin işiniz.

– İnsanı değiştirmek o kadar kolay mı sanıyorsun!

– Ama uğraşmadan da değişmez, değil mi? Hem ötekiler nasıl değiştiriyorlar?

– Onlar şartlandırıyor.

– Siz de şartlandırın. Sizinkiler de onlardan farksız değil mi?

– Belki doğru söylüyorsun, gerçekte hepsi bizim çocuklarımız bunların.

– Kimse, böyle söylemiyor.

Sustular. Selâmi, dudaklarında alaylı kıvrımlar ve küçük gözleriyle bir süre Halis'in yüzüne baktı.

O, dükkânı gözden geçiriyordu. Unutmuş muydu tartışmalarını, yoksa sindirmeye mi çalışıyordu? Bozuk ütü parçaları, contalar, bisiklet telleri, zincirler, vidalar, rulmanlar, kablolar, kutular, köşede kurulu ama soğuk bir soba, küskün bir gazocağı...

– Bu Alaattin'in Lambası'nı kullanacağına o sobayı yaksana..

Selâmi omuz silkti, dışardan geçen çaycıya eliyle iki işareti yaptı. Gözlerini kıstı, kaşlarını yukarı kaldırıp ince bir gülümsemeyle düşünmeye durdu. Arkadaşını düşünüyordu.

Yenilmiş duyumsuyordu kendini Halis. Savaşı yitiren bir komutandı sanki.

«Hiç er olamadın ki!..»

Bütün olanların üstesinden gelebileceğini sandığı zamanlar olmuştu. Bir çırpıda her şeyi düzeltivereceğini savunduğu zamanlar uzak değil o kadar. Oysa şu anda ne kadar cılız bakıyordu hayata. Korku bir kanserli hücre gibiydi etinde; git gide büyüyen, hücreleri çürüdükçe bütün sinirleri, kasları, dokuları kemirmeye başlayan hastalık... Dinlese, bir tahta kurdunun sesini duyacaktı bedeninde; korku böyleydi anlaşılan.

Selâmi'ye baktı göz ucuyla. Kısa kesilmiş, kirpi saçlarının inadında onun yaşama karşı açık ve yalın tavrını görüyordu. Hiçbir korkusu olmayan bir vücudun rahat oturuşunu sandalyede, korkudan eriyen arkadaşına hınzırca gülüşünü görüyordu.

Bir gözünü kısıp gülümsedi Selâmi:

– Bir gün balığa gidelim seninle.

– Nereye? Balık avlamayı bilmem ki ben...

– Öğrenirsin.

– Zordur o iş, sabır ister.

– Ben anamın karnında öğrenmedim ki. Sen de kaparsın ilmini kısa zamanda.

– Sen başkasın.

– Bırak kara kara düşünmeyi de balık tutmayı öğren. Bakarsın bir gün işine yarar.

Elindeki çay bardağını boş iskemleye bırakırken çayın ne zaman geldiğini, ne zaman içtiğini anımsayamadı.

Selâmi'nin sözü oyup duruyordu içini:

«Sen kendine mukayyet ol. Sokak ortasına serivermesinler leşini.»

«Hergele, sanki leşimin serilmesini ister gibi söylüyor. Şuna bak! Bu da başka türlü bir insan işte. Biraz bana benziyor. Ne zaman gelsem, bulur buluşturur, bir şey sokar aklıma. Ondan sonra uyu uyuyabilirsen. İnsanın yüzüne karşı sövesi gelir böylelerine. İstersen bir dene! Sövgünün en sunturlusunu milyon katıyla savurur. Üstelik bilgiçliği de yoktur. Az buçuk kitap okuyan dünyayı öğrendim sanıyor. Kimseler de okumuyor nasıl olsa... Okuyanlar da benim gibi yarım akıllı... Hoş benim de okuduğum yok ya... Sevim'i bile kandıramıyorum. Benim bilgiçliğime kızıyorlar. Bahane. Başa çıkamıyorlar da ondan. Biraz da doğru söylüyorlar. Bilmezler mi kimin ne mal olduğunu. İyi ki bacağımın ağrısını geçirmeye çıktım, ısınmaya girdim buraya. Şimdi de bu itin içime attığı kurt kemirip duruyor yüreğimi.»

«Kendine mukayyet ol, sokak ortasına serivermesinler leşini.»

– Dalma boşuna, korkunun ecele faydası yok.

Gülüyor bıyıkaltından. Öteki irkiliyor. Selâmi üstüne gidiyor.

– Ben senin yerinde olsam hemen helva döktürürüm.

– Nedenmiş o?

– Öldükten sonra helvanı yiyebilir misin? Hiç olmazsa şimdiden ağız tadıyla ye helvanı da gönül rahatlığıyla dolaş sokaklarda.

– İşin gücün itlik senin bugün. Ayağımın ağrısından duramadım da yürüdüm buraya kadar; kapına sığındım. Nerdeyse elin-

le teslim edeceksin canilere beni.

– Bak, bak... Hâlâ aynı sözler. Bırak bunları; sana karşıdan şarap getirteyim, ısınırsın o zaman. Ağrın filan da geçer.

– İyi ya, cenazaye de sarhoş gidelim artık.

– Boşver cenazeyi filan, gitmeyiver, ne olur? Gel sana bir şey göstereyim.

– Ne yaptın yine?

– Önce gör, bakalım öncekilere benziyor mu?

– Olta değil mi o? Ne biçim olta öyle, her yanından yaylar sallanıyor.

– Gediz'deki balıklar için bu olta.

– Yaylar suyu bulandırmaya mı yarıyor?

– Senin aklını bulandırıyor ya, niye bulandırsın Gediz'in suyunu! Çok basit bir düzen bu. Sazanlar için.

– Sazanlar için mi? Neden?

– Gediz'deki sazanlar değişiktir.

– Senden akıllıdırlar mutlaka.

– Doğru dedin, bu oltayı yapıncaya kadar benden akıllıydılar. Oltanın ucundaki yemi beğenmezlerse bırakıyorlardı oltayı. Sezgilerinle oltayı balık vurduğunu anlarsan çekebilirsin oltayı. Yoksa balık oltayı bırakıyor ve kaçıyor ardına bakmadan. Sonra da bekle ki gele...

– Bu yaylar mı senin aklın?

– Bu yaylar. Oltaya duyarlık kazandırıyor. Balık oltayı ağzına alınca çok kısa bir zamanda boşalıyor yay. Sazan da takılıveriyor oltaya. Akşama da bir ufağı kalıyor işin.

– Şeytan gibisin Selâmi. Aklım ermez benim senin işine. Ben gidiyorum.

– Helva dökmeye mi?

– Cenaze namazı yakın. Camiye gidiyorum. Daha ezan okunmadı değil mi?

– Okunmadı, korkma. Abdest aldın mı abdest?

Halis, Selâmi'ye kızgın baktı. Öteki sırıttı, kapıyı arkasından usulca örttü.

«Helva dök'müş!.. Uyuz serseri. Ölmeden önce kendi helvamı ağız tadıyla yiyeymişim...»

Bacağındaki gerilme acı veriyor. Ensesine doğru bir sicim çe-

kiyormuş gibi keskin bir ağrı şaşırtıyor onu. Elleri paltosunun cebinde yavaş yavaş geri dönüyor geldiği yoldan. «Helva.. Ölünün helvası...»

Bozbulanık bir gün dayısıgilin damda çocuklarla oynuyor; annesiyle koşa koşa gelmişler, çok hoşuna gitmiş sokaklarda elele koşmak. Gelir gelmez, çocukları bulmuş, kaydırak kaydırıyorlar. Annesinin hiç konuşmadığını, ağladığını şimdi düşünüyor. Alnındaki yazmanın oyaları alnına düşmüş; ayaklarındaki lastik ayakkabılar bol geliyor. Arasıra annesi onun geri kalmasına kızarmış gibi asılıyor ileriye kolundan. Omuzları kopuyor sanki o zaman. Sonrası silik. Evde oyun içinde buluyor kendini, o kadar. Bir de büyükler hep ağlıyor kocaman evde.

Birisi usulca «Öldü..» diyor.

Çığlıklar yükseliyor. İç çekmeler çoğalıyor; iki dizinin üstünde yerlere kapanıp ağlayarak sarsılanları görüyor Halis. Dayısının oğulları geliyor kırdan. Kimi at üstünde ağlayarak, kimi kağnıyla, kesilmiş iğde dallarının üstünde giriyor avluya. Büyük tahta kanatlı kapılar açılıyor, öküzler kağnıdan çözülüp yorgun hamallar gibi bir kıyıya geçiyorlar. Büyük oğul merdiven basamağına çöküyor; Halis göz ucuyla bakıyor avluya. Dayısını nasıl yıkayacaklar; üstünde giysileri de olacak mı?

Küçük oğul yerlere atıyor kendini; tarladan çiftten dönmüş.

Köylüler toplanıyor başına. Kollarından tutup kaldırıyorlar yerden.

«Olmaz oğlum, babanın ruhu dolaşıyor evin içinde, azap çektirme ona.» Kim söylüyor, bilmiyor Halis. Duyduklarını, gördüklerini hep dayısının ölümünde görmüş gibi oluyor o günden beri. Bir de bütün oyunlardan sonra gaz lâmbalarının ışığında kalabalık sofralarda geniş bakır sahanlarda yedikleri helvayı düşünüyor. Ev çok kalabalık, sofralar kalkıyor, sofralar konuyor. Sessizce bir düzen içinde yürüyor her şey ve çocuklar annelerinin kucağında yaramazlıklarına izin verilmeden helvayla susturuluyorlar. Kızıyor Halis. Dayısı öldü diye helva yemelerine bir anlam veremiyor; sevmiyor helvayı.

Kocaman kazanlar geliyor gözünün önüne; avludan insanın genzini yakan bir odun dumanı çıkıyor üst kata; saçağın hemen

altına konan teneşirde dayısını çıplak görüyor; daha birkaç gün önce evinin önündeki büyük taşta otururken yelek cebinden bir kesme şeker uzatan adamı tanıyor. Oysa o, dayısının pipisini görmek istiyordu, o yüzden çıkmıştı dama. Umudunu yitirince dönüyor kaydırak oynayanların yanına; içinde bir eksiklik kalıyor.

«Helva dök'müş!.. Halt etmişsin sen! Ölmeyeceğim, öldüremeyecekler beni. Gelip başını ağrıtacağım; ben de senin içine fit sokacağım; uykularını kaçıracağım it oğlu it. Sıtmalı seni...»

Bir lokantanın önünden geçiyordu, avurtları şişkin insanlar, boğulurcasına yiyorlardı. Yoksa Halis'e mi öyle geliyordu. Herkesi düşman görmeye alışıktı böyle zamanlarda. O, ne acılar duyuyordu şimdi, ne korkulardan geçip geliyordu buraya; niye onlar da ortak olmuyorlardı; niye onlar da aralarına karışıp hafifletmiyorlardı bugünün acısını!.. Her şey süt limandı demek bu kentte!

«Acıyan yer başka, acıkan yer yine başka.»

Niye katılsınlardı Halis'in acısına? Kim onlara ortaya çıkın da memleketin derdini üzerinize alın demişti? Madem çıktılar meydana, başa gelen çekilmeliydi. Onlar ekmeğin peşindeydiler. Bir lokma ekmeğin... İnşaatlardan, küçük dükkânlardan, demirci ocaklarından çıkıp geliyorlardı buraya. Açtılar. Evleri uzaktı, bir öğün yemeği de her zaman için hakkediyorlardı; çünkü ceplerinde üç beş kuruş paraları oluyordu; yoksa zaten evden getirdikleri sefertaslarında öğün savuşturuyorlardı. Niye şimdi kalkıp da cenazelere sahip çıksınlar, evlerinde akşamları televizyon izlemek varken, dizilerdeki vahşeti, aşkı, serüveni, korkunç ölüm avlarını izlemek varken kentin sokaklarında avlansınlardı? Neden?

«Bir anlatabilsek, bu yüzden, bu korkaklıkları yüzünden, o ekmeği de, televizyonu da, dizileri de bulamayacaklar, bir sokabilsek akıllarına!..»

Ölüm, kentin tepesine çökmüş kara bir buluttu. Soluğunu, rengini, devinimlerini görüyordu Halis.

«Küllü nefsin zaikat ül mevt... İçim üşüyor içim...»

İKİ

Güdük süpürgeyi bir kıyıya bıraktı. Kasımpatlarına su verdi. Saksılardan taşan su yerdeki tozlardan bulandı, betonun kıyısında toprağa karıştı. Soğuktan morarmış ellerini koltukaltlarında ısıtmaya çalıştı.

«Naci, şu köşeden çıkıverecek gibi. Efendi çocuktu. 'Günaydın yenge, Halis Bey okuyor mu? Okuyorsa rahatsız etmeyeyim.' Ne kadar anlayışlı bir insandı; gülüşüyle özür dilerdi sanki; birilerini incitmekten korkuyormuş gibi ürkerek konuşurdu hep. Bir de içten gülmesi vardı ki... Şu duvarın üstünden Halis'i sorarken bahçede yeni bir çiçek açtı sanırdım. Niye öyle sanırdım, bilmem. Hep öyle güzel bir duygu vermiştir bana. Evlâdım gibiydi. Selim' den büyüktü ya genç adamdı. Boyları kara yere giresiler, yediler çocuğun ömrünü... Kanları göl olsun inşallah...»

«Kız da sabah sabah çıktı gitti. Kim bilir nerlerde dolaşıyor. O kadar sıkıyorum, yine de sözüm geçmiyor. İşinin de hayrı yok ki kışın. Bir uğrayıp geziyor sonrasında. Babası, bırak kızı sıkma diyor ama benim içim rahat değil. Zaman kötü. Kendisi düşüyor mu çocukların ardına benim kadar? Kız bir dernekten söz edip duruyor bugünlerde. Neyin nesi bilen yok. Düşmanlar bizden iyi bilir bunları. Çocuklarımızı tanırlar, Halis düşünür mü bunu? Hep kendi başına yaşamak istiyor. Çocukları da kendine benzetti sonunda. Bereket, Sevgi'yi uçurduk evden de tasamız ikiye indi. Selim, daha akıllı babasından. Sağa sola karışmıyor hiç. Kimselere benzemiyor. Otur deyince oturuyor ama ben de sıkılıyorum onun evde oturmasından; üzülüyorum, gencecik çocuk, evlerde tıkılı yaşayabilir mi? Ama sokaklar rahat değil, kime nasıl söyleyim? Okullar bitirdi, mühendisler oldu, yine de başı eğik bu çocuğun; bir günden bir güne yüzüme karşı terslenmedi... Başkası olsa, durur mu? Yine de kahveye dadandı. Kaç kez iş aradı, kaç kapıya gitti, kaç sınava girdi. kolay değil, arkası yok çocuğun, babası kendi keyfinde; tutturmuş bir yol gidiyor; kendi paçasını toplayamayan memleketin işini düzeltecek... Oysa, oğlumu çalıştığı yerde

görmeye gidecektim, başında demir başlıkları olacaktı, herkese mühendis oğlumun yanından geliyorum diye kurumlanacaktım; kız analarına ağırdan davranacak, kimselere umut vermeyecektim. Şimdi herkes okumuş, şimdi herkes mühendis, kim bakar yüzümüze? Okudular da ne oldular? İnsan okumadan da kahveye gitmeyi becerir, taş oynamayı öğrenirdi, yalan mı? Bu dünyanın kantarı bozuldu Halis Efendi, kantarı, bir şeyler yapmalı. Başka şeyler, ama ne? Sorunca diyebilir miyim? Benim aklım buraya kadar. Neyi nasıl anlatayım ki? Bilsem herkese söylerdim. Sevda mı o yoldan geçen? Saçları ona benziyor, sanki hırkası da... Bizim kız biraz yapılıdır; gelir birazdan. Okullarını kapattılar, ne zaman açılacağı belli değil. Babasından iş istedi, o da bir arkadaşının bürosuna yerleştirdi; yalan yanlış gidip geliyor. İşinin de aslı astarı yok; okulunu bitirseydi sigortalı alırdım demiş adam; gel gör ki bu okul ne zaman biter? Bir hafta açık, iki hafta kapalı... Ortalarda dolaşma diyorum, dernek mernek neyine senin, kadın kısmı evinde oturmalı ama geçti o günler... Bu sabah babası da uyardı, bugünlerde ortalıkta görünme, dedi; dinler mi, genç kafası başka türlü oluyor. Çocukken de dikkafalıydı.»

«Bağırma çocuğum, bağırmadan söyle ne diyeceksen...»

«Sen bağırtıyorsun!»

«Ne yaptım ki güzel kızım, suçum ne?»

«Ne zamandır kapının önünde seni bekliyorum; hani erken gelecektin?»

«Ne oldu, erken mi çıktınız okuldan bugün?»

«Hayır, sen geç kaldın.»

Hırsından ağladı Sevda merdivende. Sevim, ne diyeceğini bilmedi; kızın çantasını aldı içeri, gönlünde bir eziklikle mutfağa girdi; bir tepsiye peynir, zeytin, reçel ekmek koyup önüne sürdü Sevda'nın. Dirseğiyle tepsiyi devirdi Sevda. Sevim Hanım kızdı, üzerine yürüdü. Kız kaçtı. «Seni çıyan seni, hain evlât... Akşam olsun görürsün gününü... Hele bir akşam olsun...»larla gözdağları verdi; dökülenleri topladı ağlayarak.

«Pek netametliydi. Şimdiki hali nerde? Hâlâ baba parası yemek ağırına gidiyor. Kız haliyle Selim'den girgin. Eve kapanmaktan korkuyor, farkındayım. Birazdan dönerler hepsi de, yemeği

hazır etmeli. Böyle günde de insan tıkanıyor...»

İçeri girdi, terlikleri yanyana dizdi; kullanılmayanları ayakkabılıktaki rafa gerdiği örtünün altına iteledi. Sabahtan, Halis'in gazete okurken ensesine koyduğu yastığı sedirden aldı, örtüyü düzeltti.

«Keyfine de düşkündür kakavan. Bir de siyaset merakı olmasa... Başımıza bir iş gelecek diye ödüm patlıyor.»

Gazeteleri topladı; maket yastıkların örtülerini dikişleriyle dantelleri aynı hizaya gelecek biçimde düzeltti. Penceredeki kitapların aynı boyda olanlarını birleştirip ayrı bir küme yaptı. Gazeteleri onların üstüne koydu. Kırık camın kalkan kâğıdını bir çay bardağında kardığı hamurla yeniden yapıştırdı.

«Pencere kapaklarına inen taşlar, bizim başımıza inseydi görürdü Halis Efendi! Tuzbuz olsaydı pencereler, üç aylığının hepsini cam parasına yatırsaydı aklı başına gelirdi belki. Can ucuz nasıl olsa. Evin içinde deliler gibi dönmek hiçbir işe yaramazdı yine de. Tüfeği kaptı, dışarı çıkmak istedi ama Selim bırakmadı. Yapıştı koluna, salmadı. Sevda ağlamaya başladı; Halis sesi kısılıncaya bağırdı ama kim dinler!..»

«Gelin, gelin lan buraya; itler!.. Köpekler!.. Hayvanlar!.. Kana susamışlar!.. Gelin!..»

«Sen çık dışarı. Çık da gösterelim sana kimmiş köpek! Seni satılmış uşak seni, seni hain seni!.. Topal yılan çık dışarı, devlet millet haini çık dışarı da gösterelim gününü!..»

«Satılmış sizsiniz. Kimin kapısında yediniz, kimin kapısından giydiniz utanmazlar!»

«Bu sokağın adını senin kanınla yazacağız duvarlara. Çık ortaya da kimmiş babayiğit gösterelim.»

«Beni öldüremeyeceksiniz... Sizin ağzınıza...»

Sesler, taşa tutulan kepenklerin tok sesleriyle yarışırcasına bir öne çıkıyor, bir gerilere kayıyordu.

«Gidin burdan kuduz köpekler... Defolun... Salyanızla her yeri kirlettiniz...»

«Sizden kaptık, kuduz olduk...»

«Yaladığınız çanaklara dikkat edin... Siz onların mı hakkını ödüyorsunuz?»

«İstersen bütün sülâlenin hakkını veririz... Oğlunun, kızının... Hele kızının...»

Taşlar yağıyor; kurşunlar kepenklere, duvarlara giriyor; gecenin derinliğinde, kimsesizliğinde bir gidiyor, bir geliyor...

Halis, yırtınıyor evin içinde.

«Sizin bacınızı, karınızı orospu çocukları!..»

Çocukların adı geçince engellenemez oldu Halis. Dışarı fırlaması işten değildi; ama Selim zorla yıktı babasını yere; öfkelenmişti. Halis, şaşırdı. Aslında Selim dışarı çıkmak istese onun engel olması gerekirdi. Yine de çok direndi, Sevda ağabeyine yardıma geldi; Sevim Hanım bir elinde yemek tabağı, mutfaktan salona gelmiş, ne yapacağını bilmeden bekliyordu orta yerde. Bulaşığı yarım kalmıştı. Çocuklar, babalarına yalvarıyorlardı dışarı çıkmasın diye.

Ürperdi Sevim.

«Ya çıksaydı dışarı? Biterdi her şey. O kadar gözü dönmüşün önüne kurban gibi çıkmak akıl kârı mıydı? Üstelik karanlıkta onlar seni görürken sen onları göremeyecektin. İyi ki elimdeki tabağı bir kıyıya atıp ben de sarıldım ayaklarına. Ama üçümüzün de canına okudu. Çocukları dirsekliyor, bana tekmeler savuruyordu. Bilmezdim bu denli güçlü olduğunu. Yaşlı maşlı ya ne de olsa eski toprak; az mı çalıştı tarlada, toprakta... İstasyonda nöbeti biter, bağa koşar; bağdakini tamamlar nöbeti devralır. Tütün yapar, inek besler... Az olsun, öz olsun, ama çocuklar el eline bakıp yutkunmasın diye diye ikimiz de bittik. Emekli olunca da siyasete sıvandı, kim aklına koydu, nerden öğrendi bilmem. Zaten hamurunda iddiacılık vardı, şefleriyle kavga eder; müfettişlere kafa tutar; kafası kızınca istifa eder; ekmeği dizinde bir adam... Bereket biliyorlardı bunun huyunu da dilekçelerini çekmeceden eline verdiler bir gün gülerek.»

Sobaya iki kürek kömür attı; kapıyı sıkı sıkı çekti; mutfağa girdi. Aklı dışarda; Sevda'yı düşünüyor, Halis'i, Halis'in bacağını düşünüyor. Selim'den o kadar korkusu yok. O bir kahve köşesinde taş oynuyordur şimdi.

«Ortalıkta dolaşmasına da bakmıyorlar artık. Her şey planlı oluyor. Evinde gelip vurmadılar mı kaç kişiyi? Allah sonumuzu

hayreyleye...»

Evin her köşesine Sevda'yı, Selim'i yerleştirdi. Selim, odasında kitap okuyor; duvarlara birkaç resim asmış; çoğaltılmış resimlerin küçük örnekleri. Sevda, nerden bulmuş o şarkıcıları? Bir de sakallı biri var. Yazarmış, sorduğunda öyle söylemişti Sevim'e. Ne kadar çok saçı sakalı vardı adamın. Biraz sonra Selim, salondaki divana uzanıyor, Sevda televizyonun karşısına kuruluyor.

«Ah, hepsi bir toplansalar...»

Halis geçse köşesine, üstü keklik oyalı köşe yastığını ensesine koysa, gazeteyi kapatsa yüzüne...

Sol eli, sol bacağını tutmuş; sağ eline gazeteyi almış; hem okuyor, hem söyleniyor.

«Yeni Sömürgecilik yayılıyor. Yayılır elbet, ahtapot gibi bir sürü kolu var adamların. Dünyayı sarıyor. Siz andavallılar da Yeni Sömürgecilik yayılıyor diye haber yazarsınız. Buna karşı ilacınız ne? Yok elbet... Ne yapılması gerektiğini yazsanız ya... Yazamazsınız... Yoksa iki günde bitirirler gazetenizin işini.»

«Devamiş Hanımın Günü... İşte pastalı bir yazı. Burjuva çocuklarıyla bu işin yürümeyeceğini söylemiştim. Eşyanın tabiatına aykırı.»

«Köylülerin toprak işgaline değiniyor bu da. Nasıl da çözümleyivermişsin hemen işgalin nedenlerini!.. Vay babam vay... Ne zekâ!.. Bütün kış boş oturan köylüler, can sıkıntısından, kentlerdeki eylemlerden sonra kurtulmayı düşünmüşler; iş olsun diye toprakları işgal ediyorlarmış. Kendi küçük tarlalarını bile başkasına kiralayacak kadar tembellermiş aslında. Hem belki gerçek topraksızlar da varmış aralarında ama onlar işgale pek gönüllü katılmamışlar... Nerden de uydururlar böyle şeyleri anlamam. Ne büyük hayal güçleri var bu gazetecilerin...»

«İşte haber bu. İki buçuk lira için arkadaşını öldüren genç, karakolda ağladı. İşte bizi anlatan en güzel haber. Toplumsal, ekonomik, politik nedenleri düşünülmeli...»

«Hadi ordan hırt; geçmiş köşesine, bir eli yağda, bir eli balda ahkâm kesiyor.»

Sevim, pirinç ayıklıyor; gözlüğünün üstünden Halis'e bakıp gülümsüyor. Ötekinin sesi kesiliyor, gazete yüzüne düşmüş: Anlı-

yor uyumaya başladığını. Daha yeni kalktı uykudan, neyin nesi bu uyku, ölecek mi yoksa bu adam. Eskiler, çocuklar uyuya uyuya büyür, yaşlılar uyuya uyuya ölür, demişler. Allah korusun... Ne yapar o zaman Sevim Hanım? Bu çocuklarla bir başına...

Pirinç tepsisini dizinden indiriyor yere, önlüğündeki çepelleri topluyor avcuna, sobaya atmayı düşünerek doğruluyor. Kömür attığı kapağı açarak çepelleri ateşe atıyor, birden alevleniyor attıkları; bir süre bakıyor dalgınlıkla Sevim. Küçük kapağı usulca kapatıp Halis'in yüzünden gazeteyi alıp pencerenin içine bırakıyor. Halis'in üstüne de bir battaniye getirip örtüyor.

«Bir gazete okuyuncaya sabrı yok adamın. Boşuna para veriyor bunlara. Okumuyorsun madem ne alırsın? Her sabah vergimiz bizim bu.»

Oysa kaç kez söyledi. Kaç kez iğneledi Halis'i. O yine bildiğinden şaşmadı.

«Bugün her zamankinden çok okudun Halis. İstersen biraz çık dolaş da ben de evi süpüreyim.»

«Benim gazete okumam engel mi süpürmene?»

«Tozun içinde okuyabilirsen buyur oku. Nasıl olsa çabuk bitirirsin.»

«Yani yavaş mı okuyorum ben gazeteyi.»

«Aksine çok çabuk okuyorsun. Başlıklarından sonra başından arkana aşıveriyor gazete.»

«Bak yine dalga geçiyor Sevim Hanım benimle. Oysa benim tam da keyifle gazete okuyacağım sıra...»

«Sen bu sıralar uyumaz mıydın adamım?»

«Bak şu hınzıra! Geçende bir uyuyakaldım, başıma kakıyor.»

«Hadi hadi, tepesinden tepesinden okuyuver yine de bitsin şu iş.»

«Ne demek bu?»

«Canım yalnız başlıklarını okuyup geçmiyor musun?»

«Başlık demek, yazının canı demektir Sevim Hanım!.. Konuyu ordan kavrayacaksın.»

«Senin işine pek aklım ermez Halis. Erse gözüne gözüne sokardım yanlışını. Beni kandırırsın sen; uğraşmam seninle. Ama yine de gazete okumanda bir şey eksik...»

«Ben başlıklardan yorum çıkarıyorum. Hem öyle yorum çıka-

rıyorum ki yazının içindekileri aşıyor benim dediklerim.»

«Konuşmaya başladın mı lâfın anasını ağlatırsın. Onu bunu bilmem, madem başlık okuyorsun, neden üç gazete birden alıyorsun? Bir tane al sağlamına oku şunu.»

«İşte bunun için, daha çok başlık okumak için Sevim Hanım; niye anlamazsın...»

«Güler misin ağlar mısın? Ben cahil aklımla onun söylediklerine inanmıyorum da bir sürü okumuş adam nasıl inanıyor? Onların okumuşlukları da ona göre herhalde. Milletin gözünü yıldırıyor. Kavgacıdır çünkü, sözünü esirgemez; bu yüzden başı da dertten kurtulmuyor ya!..»

Ondört yaşlarında bir çocuk ağlıyordu sokakta. Gözleri kan çanağıydı, gözyaşlarından yanaklarındaki kirler erimişti. Yeşil bir otomobilin önünde dikiliyordu. Bakkaldan sigara almış, daha orda çıkardığı bir sigarayı acele yakarak derin bir nefesten sonra çarşıya yönelmişken ağlayan çocuğu görmüştü Halis. Küçük çocukların ağlamalarına benzemiyordu bu yaşta bir çocuğun ağlaması. Bir haksızlığa uğradığı belliydi. İçinden bir duygu karışma derken bir başka duygu insanlık öldü mü, dedi.

«Ne oldu çocuğum, neden ağlıyorsun?»

Çocuk eliyle, az ötedeki peynirci dükkânını gösterdi.

«İçerdeki amca bisikletimi aldı.»

«Neden?»

«Elimde paket vardı. Bisikleti tek elle sürüyordum. Bir çocuk şaka yapmak istedi, dengemi bozdu. O sırada bu arabaya çarptım. Boyasını çizmişim. Amca da bisikletimi aldı. Arabasının çiziğini ödeyecekmişim.»

«Bisiklet nerde şimdi?»

«Evine soktu.»

Halis, çok öfkelendi birden. Sonra da kendine sakin ol, dedi içten içe. Tanımadığı kimselerle nasıl konuşması gerektiğini biliyordu. Dükkâna girdi. Bu çocuğun bisikletini kim aldı, diye çıkışmayı düşündü bir an. Sonra vazgeçti. İçindeki uyarıcı ses, sakin ol çağırısını yineledi.

«Affedersiniz, bu çocuk niye ağlıyor?»

Orta boylu, kırçıl bıyıklı, dudaklarının üstünde küçük bir beni olan adam yerinden kalktı. Küçük bir ağzı, fırça gibi dik saçları vardı. Yüzünde seğrimeler oldu Halis'in. Bu tipleri bilirdi. Binbir sıkıntıyla edindikleri mal varlıklarının üstüne titrerler, bu konuda insanlıklarını bile feda ettiklerinin ayrımına varmazlardı. Düşünmezlerdi çünkü. Bütün değerleri evlerinin önüne çektikleri ikinci üçüncü elden aldıkları arabaları olurdu, bir odaya kapattıkları, belki de hiç üzerinde oturmayı düşünmedikleri koltukları; süs olsun diye yaptırdıkları amerikan barları olurdu. Vardı böyle birisi ve Halis hem alay ediyor, hem diş biliyordu. Eski araba alıp satıyor, o parti bu parti dolaşıyor, iş bilenin, kılıç kuşananın, ilkesinden alabildiğine yararlanıyordu. Her şeyi o biliyordu artık. Kimse eline su dökemezdi. O neler görmüş, neler yaşamıştı. Okumak mı, o kaç okumuşu cebinden çıkarırdı şimdi.

Sanki onu gördü karşısında. Öteki kabaca:

«Suçu var da ondan ağlıyor.» dedi.

«Nasıl bir suçmuş bu?»

«Arabamı çizdi.»

«Neyle çizdi arabanızı? Eliyle mi?»

«Siz kim oluyorsunuz da bana böyle sorular soruyorsunuz?»

«Arabanızı neyle çizdi?» diye yineledi sorusunu Halis.

Ötekinin öfkesini anlamamış gibiydi.

«Bisikletiyle.»

«Hani, bisiklet filan görmüyorum ortada.»

«Aldım bisikleti, o çiziğin cezasını çekince vereceğim.»

«Siz hangi hakla alıyorsunuz çocuğun bisikletini? Nerden alıyorsunuz bu yetkiyi? Eşkiya mısınız yol kesip bisiklet gaspediyorsunuz güpe gündüz?»

Bilincinden gelen «sakin ol» çağırısını duyamayacak kadar öfkesi kabarmıştı Halis'in. Adamın boğazına sarılmasına ramak kaldı. Tuttu kendini.

«Arabanızdaki çiziği gösterir misiniz?»

«Çek git başımdan. Sen kimsin de sana arabanın çiziğini göstereceğim.»

«Böyle ufacık şeyler için değer mi? Ne diye çocuğun gönlünü kırıyor, ağlatıyorsunuz?»

«Dikkat etsin o da.»

«Bana kalırsa bakın ne yapmalıydınız:»

Öteki hırçınlaştı birden, kaşlarını çattı, gözleri kayboldu kalın kaşlarının altında.

«Sizden akıl alacak değilim.»

Halis, alttan aldı. Artık öfkelenmeyi bir kıyıya bırakmışa benziyordu.

«Siz akıllı bir adama benziyorsunuz. Bu çocuğu sokak ortasında ağlatmak yerine adresini alsanız, gidip babasıyla görüşseniz olmaz mıydı?»

«Nerden bileyim bana doğru adres vereceğini?»

«Bu kadarcık bir çocuk sizin gibi düşünemez. Merak etmeyin, doğruyu söyleyecektir size.»

Halis, kendine güveniyordu artık. İçinden bir sevinç dalgası yükseldi. Tepkilerine egemen olmanın zaferini yaşıyordu. Öteki, nerdeyse Halis'e saldıracak kertede kızmış görünüyordu. Dişlerinin arasından konuştu:

«Bu iş sizi ilgilendirmez. Çekin gidin burdan.»

Hiç beklemediği bir yanıt değildi bu. Yine de afalladı. Yumuşak konuşmaya başladıktan sonra kesin bir sonuç alacağından kuşkusu yoktu artık. Ama işte adam, yola gelmez tavrını sürdürüyordu. Çocuğu bir eliyle arkasına çekti.

«Ne demek beni ilgilendirmez. Bu sizin çocuğunuz olsa, bir başkasına karşı kimse onu korumasın mı? Hem zorbalık yapın, hem kimse size ses çıkarmasın, olacak şey mi? Alışmışsınız bildiğinizce davranmaya; altınıza bir araba çekince her şeye hakkınız olduğunu mu sanıyorsunuz?»

Çocuğa döndü; o tanımadığı bir yabancının kendisini korumasından şaşkın, izliyordu konuşmaları. Gözleri kanlıydı, yanaklarındaki izler kurumuştu. Elleri bakımsız ve büyüktüler. Tırnakları kirliydi.

«Sen nereye gidiyorsun çocuğum?»

«Ustamın evine ekmek götürüyordum. Geç kaldım bu yüzden.»

O zaman gördü gazete kâğıtlarına sarılı iki ekmeği Halis. Çocuk hâlâ içini çekiyordu. Gururu kırılmış, uğradığı haksızlığı nasıl çözeceğini bilememenin umarsızlığıyla bekliyordu.

«Nerde çalışıyorsun?»

«Şurda, az ilerde mobilyacıda.»

Araba sahibi de sert bakışlarla onları izliyor, ne yapacaklarını merak ediyordu.

«Gel çocuğum, bu haddini bilmeze haddini bildirecekler vardır. Önce ustana gidelim.»

Günlerce gitti geldi, karakolda ifade verdi, çocuğun ustasından övgüler aldı; mutlu oldu, insanlık budur dediler; ne güzel insanlar var aramızda diye sırtını sıvazladılar, gönlünü hoş ettiler. Çocuğun ailesi ona nasıl davranacağını bilemedi, çocuklarına sokakta sahip çıkan birisi, el gibi değil kendi adamı gibi işin peşine düşmüştü. Ne onurdu, ne güzeldi. Ama onlar resmi kişilerle böyle küçük şeyler için rahatsız olmayı göze alamıyorlardı: Onların gözüne görünmek işlerine gelmiyordu. İnsan bir kez yakasını kaptırırsa, ardı gelmezdi bu işin. Karakollardan çıkamazdı. Ona teşekkür ediyorlardı ama bu işin peşini bıraksalar iyi olacaktı. Zaten adamın ifadesi alınmıştı, bisikleti de vermişti. Arabanın çiziğinden de vazgeçmişti; o ona yeterdi. Daha ne demeye uğraşmalıydı. Bundan ötesi işgüzarlıktan başka bir şey değildi. Karakoldan öte nereye gitsinlerdi? Hem niçin gideceklerdi? Savcılık ne yapsındı? Sokakta bisikletiyle giden çocuklarının yaptığı küçük bir kusur için mahkemeler mi kurulmalıydı? Adamın yaptığı da hakkıydı. Arabasına zarar veren herkesten sakınmalıydı. Çocukları da sokaklarda sağa sola zarar vermeden geçmeyi öğrensindi. Öteki zengin adamdı zaten. Onunla aşık atamazlardı bunlar. Kolu uzundu. Her yerde adamı olurdu böylelerinin. En iyisi işin peşini bırakmaktı. Hem sinir bozucuydu sürekli bu konuyu düşünmek.

Oysa Halis, günlerce ne diyeceğini kurmuştu. Küçük şeylerin insan yaşamındaki yerini anlatacaktı. Kimse hakkının kıymığını başkasına kaptırmamalıydı. Son görüşmelerinde kapıdan çevirdiler onu. Hoşlanmadıkları, kendi başlarına dert olmaya başlayan bu ilişkinin bitmesini istediler. Bu iş için gelecekse bir daha gelmemesini söylediler. Kendisini şımartılmış, sonra şımardığı için azarlanmış bir çocuk gibi duydu. Çok kırıldı. Kendisine, yaptığının doğruluğuna, dilinin gücüne inanıyordu. Zamanla insanları bıktıracağını hesaplamamıştı.

«Kimi zaman nerde duracağını bilmez Halis. İnatçıdır ama her inat değerli mi bakalım? Evde soba devrilir kediyi döver, sigaradan eli yanar çocuklara çıkışır. Çocuklar da alıştılar onun bu huylarına. Aldırmıyorlar bereket. Birazdan yüzü asık, yüreği kabarık gelir. Dokunsan ağlayacak gelir. Bütün gün dışarda durmak, her olayın acısını taşımak kolay mı? Ayağı da sıkıntı veriyordur ona şimdi. Bu havada üşütür de gelir; birkaç gün bir yere çıkamaz. Kalın giyindi; yün çoraplarını, yün işliğini, yün kazaklarını üst üste geçirdi ama bu soğuk, bunları dinleyecek soğuk değil... Ellerim dondu bir dışarıyı süpürüp içeri girinceye. Kapı mı çalındı, bana mı öyle geldi? Pirinç de çok çepelliymiş.»

Kapı daha hızlı çalındı.

«Geliyoruuum!..»

«Patladın mı? Acelen ne? Böyle günde kim olur ki? Böyle acele ettiğine göre üşümüş olmalı. Ama ben genç miyim canım keklik gibi sekip açıvereyim hemen.»

— Aaa! Sen miydin Ayşe? Geç buyur, hoş geldin. Kaç gündür nerelerdesin?

— Gelemedim Sevim Abla. İşler bitmiyor ki. Sen de oturmuşsun dışarıyı mı gözlüyorsun? Hiç olmazsa sedirden aşağı in de düşmanlığa gelen görmesin seni. Allah korusun sıkıverirler kurşunu.

— Beni kim neylesin Ayşe? Aklına bak.

— Belli mi olur? Yaşlı genç dinliyorlar mı?

— Öyle ama insanın canı sıkılıyor. Kendi evinde gizli yaşar gibi dolaşılır mı? Zeynel ne yapıyor?

— Bugün erken çıktı evden. İzin günü ya herhalde o da cenazeye gitti.

— Kızlar nasıl? Okullarında huzurları var mı bari?

— Bilmem ki Sevim Abla! Küçük ilk'i bitirdi bu yıl. Bir iki yere girdi çıktı; kuaförlük istedi yapamadı. Terzilik öğrensin dedik, istemedi. Evde oturuyor şimdilik. Öteki haylazlık etmezse bu yıl ortayı bitirecek. Ondan umutluyum. Babası da seviniyor onun okumasına. Aslında çocukların da kafası karışık. Baksana ortalığa...

— Üzme kendini, ötekini de verin bu yıl ortaokula. Bu yıl

zoru gördüyse bakarsın gelecek yıl iyi okur. Hem okusa ne olacak aslında? Aldırma. Bak, bizimkilere; okudular da ne oldular? Gerçi Sevda'nın daha üç yılı var ama Selim çoktan bitirdi. Hani iş? Kahvede konken oynuyor.

ÜÇ

Cami avlusunda, musalla taşından uzakta, ağlamaktan şişmiş gözleriyle suskun bekliyorlardı. Acıları, güzel bakışlarını ezmiş geçmişti kadınların. Ölümcül tasalar, tanımsız yıkkınlıklar içindeydiler. Yüzlerinde derin, kaygılı çizgiler oluşmuştu dünden bugüne. Hele Nefise Hanımın ayakta duracak dermanı yoktu dizlerinde. Şadırvanın berisinde, alana yakın bir banka ilişmişti.

«Analık bu işte. Canınla iliğinle besle, büyüt; gözün gibi bak; kuşun kanadından sakın; fidan gibi sal ortaya; bir gün biri çıkıp sen kimsin, nasıl bir insansın demeden boylu boyunca kanlar içinde seriversin kara toprağa. Sen de onun cenazesinde, ayakta durmaya derman, tutunmaya dal ara. Selim'e, Sevda'ya bir şey olsa ne yaparım? Nasıl yaşarım çıldırmadan? Nefise Hanım çok iyi, kendi aklına sahip; ben bu kadar da dayanamam. Gücüm uçar gider.»

Kadınların az ilerisindeki ağaca sırtını verdi. Zeynel görünmüyordu. Zihni'yi arandı. Avni, Erol'un öbeğinden uzaktaydı az önce; şimdi Erol'a çok yakın duruyordu. Ne zaman gelmişti oraya? Kocaman elleri, iri kemikli yüzü, geniş alnına dökülen seyrek saçları, esmer bir yüzü vardı. Ne düşünüyordu acaba? Toprak İşçileri Sendikasının yöneticilerindendi. Saçlarını kazımışlardı bir zaman içeri düştüğünde. Şimdi sanki hiç kesilmemiş gibi uzun. Halis'e de hiç yakın durmaz o. Birkaç kez konuşmaya, birlikte olmaya çalıştı Halis, beceremedi. Konuşsa onu kazanabilirdi. Belki de kendisini Halis'ten daha ilerde gördüğü için gelmiyordu yanına, önemsemiyordu onu.

«Bir zamanlar bütün işçilerin 'baba'sıydın Halis Bey!.. Şimdi üvey baba oldun. Herkes tepeden bakıyor sana. Onların hakkını aradığın zamanlardı o zamanlar. Önlerine düştün, yol gösterdin. Sandın ki anlattıklarını harfiyyen anladılar. Sandın ki onların aklı seninkinden az; sandın ki onların peşinde senden başka kimse yok. Bir sen yol gösteriyordun onlara; bir sen söylüyordun doğruları. Onların okuyanları, başka dostları yoktu sanki. Nerde yanıldın? Onların ilgilerini oya çevirmek istedin. Altın bozdurur gibi

ilgiyi oya 'tahvil' etmek. Gerçekten inanıyor muydun yararlı olacağına? Onları bilinçlendireceğine? Sandın ki bütün işçiler senin için delege avına çıkacak. Kendi arkadaşlarını senin için seferber edecekler. Bütün listeleri delip en tepeye yerleşecektin ön seçimlerde. Ne adına? Ne hakla? Hiç sormadın bunu kendine. Düşler içindeydin. Ön seçimlerin yapılacağı sabah herkesin senin milletvekilliğini peşinen kutlayacağını sanıyordun. Ne güzel giyinmiştin o gün; kurşuni takımlarına mendil takıp salona girdiğinde herkesin gözü sana dönmemiş miydi? Kırmızı çizgili boyunbağın gizli bildiriler vermiyor muydu çevreye? Niye yenildin? Üç beş hatır oyundan başka oyu neden toplayamadın? Şimdi bile bilmiyorsun? Hep düşler içindeydin çünkü. Kalktın, işçileri parmaklarının ucuyla tutan bir partiye yamandın. Onlar da sandılar ki kendilerini sattın. Haksız da değillerdi. Sana en güzel yanıtı verdiler; yapayalnız bıraktılar. Eşekten düşmüş karpuza döndün ama iş işten geçti. Başlangıçta oy hesabı yoktu ama sonradan kendileriyle oy için ilgilendiğini öğrendiler. Yapmayacaktın; milletvekilliği için onların dostluğunu borsa tahvili bozdurur gibi bozdurmayacaktın. Sonra daha kötü yaptın. Bu kez encümen üyeliğine soyundun. Adaylık senin için vazgeçilmez bir tutkuydu galiba; bir yerlere çıkmaktan çok hep ortalarda görünmenin, adından söz ettirmenin yolunu böyle buluyordun. Herkesi küçümsemede üstüne yoktu doğrusu Halis Çelik. Burun kıvırdıkların listelerin başına yerleşiverdiler. Mahalle muhtarlığı bari olsun; dedin ama onda de senin adın senden önce yayıldı her yere. Kimse iplemedi seni bay Halis!.. Şimdi işte böyle kocaman avluda yapayalnız bir adamsın.»

O sıralar, Sevim Hanım, eve sinirli ve hırçın geldikçe Halis'i uyarmaya çalıştı. Belki uyarmaktan çok, öteden beri istediği siyaseti bıraktırmaktı. Vazgeçmedi Halis. Yaşama nedeni yapmıştı kulislerde dolaşmayı, kürsülere çıkıp söylev vermeyi.

«Milletvekilliğini yitirdin, encümen olamadın, bari düşürme kredini. Muhtarlıkta ne işin var senin?»

«Hizmetin büyüğü küçüğü olmaz. Hem neden çekilecekmişim ortadan? Bir kıyıda oturup ölmeyi mi bekleyeyim?»

«Sana öl diyen yok. Ortalıktan çekil diyen de yok. Zaten üç kuruşluk gelirimiz var. Onu da böyle boş yere harcayıp durma.

Yıllardır iki yakamız bir araya gelmedi bu yüzden. Çocuklarınla ilgilen biraz. Her gün dışardasın. Sövmediğin siyasetçi, koltuklamadığın adam kalmadı. Neye yaradı bütün bunlar? Hâlâ kime inanıp da çıkıyorsun yola? Sende bu dil varken kimseyi kandıramazsın. Sokarsın çünkü iğne gibi. Sana kaptırmazlar oraları, boşuna umutlanma.»

«Madem sen daha iyi biliyorsun, buyur sen çık. Ben seni destekleyeceğim. İşte yemin ediyorum, bir değişiklik olsun. Sevim Hanım, muhtar adayı diye adını yazdır.»

«Güleyim bari. Senin desteklediğini duyarlarsa bana da kimse oy vermez. Sen dalga geçecek yer arıyorsun herhalde. Hem benim derdim bana yeter.»

«Aa! Karının zoruna bak, hadi desem ortaya çıkacak!»

«Otuz yıldır seni güttüğüme göre birçoklarını da güderim efendi. Ama benim işim o değil.»

«İyi ya, çık ortaya buyur.»

«Git başımdan Halis, git başımdan. Neyime benim siyaset. Lâfa çanak tutuyorsun boyuna.»

«Şunu iyi anla Sevim Hanım, çıkmışım yola bir kez; sonuna kadar gideceğim.»

«Sen zaten kendi bildiğinden şaşmazsın. Bizi adam yerine koyup da dinlemedin ki hiç. Sen de şunu iyi bil, benden sana oy yok.»

«Hay allah, ben de senin oyuna güveniyordum. Bak sen işe. Başından yitirdim seçimi desene!»

«Her zamanki gibi Halis Efendi, her zamanki gibi.»

«Attığım adımı geri alıp kendime yılgı verememem. Bunca çabadan sonra her şeyi bırakıp köşeme çekileceğim ha! Danalar güreşirken birisine karşı taraf sataşır. Kendi danasının kazanmasını sağlar. Öteki dana her güreşte kendisine uzatılan sopayı anımsar, korkar artık; güreşemez olur. Sevim, başkalarının yapacağını yapıyor bana. Beni teziktirmek istiyor. Ama ben dana değilim. Bilinçle yaparım yaptığımı. Sonuna kadar da giderim. Yenilecekmişim; yenileyim. Bir kıyıda ölmekten iyidir.»

Oturacak bir yer arandı. Bacağının ağrısına karşın iyi dur-

muştu şimdiye dek. Öbeklerden birine gitse yer verirlerdi ama göze alamadı. Nefise Hanımın çevresi gittikçe kalabalıklaşıyordu. Turgut annesinin yanında oturuyor; onu avutmaya çalışıyordu.

Muhtarlığı yitirdiğinin akşamı Eczacı Naci'nin, annesi Nefise Hanımı da yanına alıp eve gelişlerindeki sıcaklığı düşünüyor Halis. Sevim, açıktan açığa sevinmiş; bundan sonra adaylığını koyacağı yer kalmadı diye düşünmüştü. Ağzını bıçak açmadı günlerce Halis Çelik'in. Naci'yi de sorumlu tutuyordu; parti olarak destek vermemişlerdi ona. İl başkanıydı Naci. Halis Çelik'in somurtkanlığını aşamadılar. Sonraları çok üzülecekti öyle davrandığına. Evine kadar gelen bir insana yapmaması gerekirdi; öyle düşünüyordu. Birkaç kez Naci'yle konuşmak, özür dilemek bile geçti içinden; ama gururu elvermedi.

Daha sonraları yitirmenin büyük bir sorun olmadığını düşünmeye başladı. İnsan, kendini düşünebildiği her alanda denemeliydi. Onun elinden siyaset geliyordu, güzel konuşuyordu madem, kendisini de dinliyorlardı, öyleyse neden denemesindi? Niye karşı çıkıyorlardı evcek onun çalışmalarına? Yine de seçimlerden sonra sırtından bir yük kalkmış gibi rahattı. Sabahları, onun neşeli «günaydın»larıyla kalkıyorlar, çocuklar türlü şaklabanlıklarına gülmekten kendilerini alamıyorlardı. Kendisi de gülüyordu. Gözlerinden yaş gelinceye güldüğü oluyordu.

«Kalk benim güvercinim, kal benim kocasına oy vermezim; otuz yıllık muhalifim kalk da birlikte kahvaltı edelim. Bak otuz yıldır ben de ilk kez çay demliyorum, hadi...»

Şaşırıyordu Sevim, kaygılanıyordu Halis'in tutumundan. Yoksa gerçekten aklını mı kaçırıyordu bu adam?

İlk çayı demlediği gün Halis yatağın kıyısında oturmuş Sevim'i sarsarak uyandırmaya çalışıyordu. Yatağında doğruldu, geceliğinin yakalarını kapattı, ayaklarına terliklerini geçirdi, omzuna bir hırka aldı, kocasının gözlerini korkuyla bakarak sordu:

«Sen gerçekten iyi misin?»

Evi çınlatan bir kahkaha attı Halis.

«Benim delirdiğimi mi sandın yoksa? Aklına şaşayım. Niye delirecekmişim? Yitirdiklerim kazandıklarımın yanında hiç kalır. Kimin nasıl insan olduğunu ciğerine kadar öğrenmek az şey mi?»

«Allaha şükür, ben de gerçekten üşüttün sandım.»

Kahkahayla gülerek dışarı çıkıyor Halis.

Bu kez resim yapmaya kalkıştı Halis Çelik. İlk çay demlediğinin tarihini düştükten sonra, akşam eve giderken bir sürü resim gereci koltuğunun altındaydı. Yine sabahki kahkahalarını atarak Sevim Hanımı şaşırtacak, korkularını depreştirecekti. Sevim, dualarla sofrayı hazırlarken Halis kıs kıs güldü ona. Çocuklar yoktular o sıra. Mutfakta beline sarıldı karısının. Sevim, evin içine kocaman bir taş dümüşçesine şaşkın bekledi. Elinde yemek tabakları vardı. Halis gülüyor hâlâ.

«Otuz yıldır ilk kez mutfakta sıkıştırıyorum seni değil mi?»

Kadın dualarını artırıyordu; elindeki tabakları sıkı sıkı tutuyor; birazdan kıyamet kopacakmış gibi korkuyordu.

Yemeği neşeyle yedi o gün. Sevim Hanım kara kara düşünüyordu. Sofra kalktıktan sonra gözlerinin içi gülerek kahve soran kocasına gözleriyle yanıt verdi.

«Öyleyse bir kahve keyfi yapalım. Şu haberlerden önce pişer mi?»

Sevda, ben pişiririm baba, diyerek kalktı. Babasıyla annesinin bir günde iki değişik insan oluvermelerinin gizini çözemiyorlardı. Gerçekte değişen Halis'ti, değiştiren de...

Televizyonda haberler başlarken gelen kahveyi bir kıyıya koydu, cebinden paketini çıkardı; önce bir sigara yaktı, sonra da kahveyle içmeyi sürdürerek haberleri izledi.

«...'da karşıt görüşlü gruplar arasında çıkan çatışmada iki kişi öldü, beş kişi de yaralandı. TRT muhabirinin bildirdiğine göre...»

«Başbakan, geçen döneme göre anarşi ve terör olaylarında yüzde iki onda birlik bir azalma olmuştur, dedi. Bugün Meclisteki oturumdan sonra gazetecilerin sorularını yanıtlayan...»

Hepsi susuyorlardı. Olayların etkisinde miydiler? Bilemiyorlardı. Sevim Hanımın tek gerçeği vardı: Evi ve çocukları. Ötesi pek ilgilendirmiyordu onu. Aklı Halis'in getirdiği resim gereçlerindeydi.

«Ne zamandan beri resim yaparsın sen Halis Efendi? Ömründe kaç kez resim yaptın da bu kadar masrafa girip evin nafakasını böyle şeylere yatırıyorsun? Ben üstüme başıma bir şey alamazken, el içine çıkamazken sen hiç düşünmez misin?»

«Evde dur, demedin mi bana? İşte eve kapanıyorum, bir yere çıkmayacağım. Yaptığım resimleri de çarşı pazar dolaşıp satacağım.»

«Hey allahım sen bana sabır ver! Kim ne yapsın senin resimlerini! Alacak resim bulamadılar da senin resimlerini bekliyorlar?»

Bahçenin uzak bir köşesine kurdu tezgâhını. Ilık bir kasım güneşi vardı. Ağaçların yaprakları sarıdan kırmızıya dönmüş; dökülen yapraklar ağaçların altını doldurmuştu. Otlar kurumuş; çürümüş yaprak kokusuyla dolu bahçede çocukluk günlerinden beri benliğinin bir yerlerinde gizli kokuları buldu. Gözlerini yumdu, başını yıkanırcasına güneşe kaldırdı. Bir süre dua eder gibi öyle aldı. İleride, caddeye yakın köşede çamlar vardı. Güneşin kokusunu duyumsadı. Gözlerinde ışıktan kocaman dağlar oluştu. Her biçim birbirinin içine girmiş, yine de dutlar çamlardan ayrı, çamlar şeftalilerden ayrı bir kimlikle Halis'in içinden bakıyorlardı. Hiçbir şeye dokunmak, hiçbir şeyi değiştirmek istemiyordu şu anda. Her biçim, her nesne kendi varlığının sesini ulaştırıyordu kulaklarına.

Yavaş yavaş açtı gözlerini. Ne kadar öyle kalmıştı, saatine baktı. Birkaç saniye ha, bu kadar kısa mı? Oysa bir çağdan bir başka çağa gidip gelmişçesine uzun yaşamıştı şimdi. Çevresindeki varlıkları seçemedi bir süre; ağaçların rengi soluk, bahçe dümdüz göründü. Gözleri alışıncaya bekledi; eve doğru yürürken gözlerinde hâlâ ışık çemberleri uçuşuyordu.

Aldığı resim gereçlerini, bir pazar çantasına koyup tezgâh diye şeftali ağacının altına koyduğu eski kömür sandığına kadar taşıdı. Tuvali ağaca yasladı. Kasa bir şövale gibiydi. Boyaları açtı. Bahçeden büyükçe bir cam kırığı bulmalıydı; palet almayı unutmuştu. Evin arkasından, tuvalet penceresinin altından el kadar bir cam buldu. Evin taşlandığı gece kepenksiz olan bu pencere tam isabet almıştı; camını da hemen taktırmışlardı ertesi gün.

Camı bezlerden biriyle sildi, temizledi. Bir iki renk boya sıktı üzerine. Fırçayı eline aldı, neyi nasıl yapmalıydı şimdi? Hiçbir şey bilmediğini anladı korkuyla. Başlamanın zorluğundan önce bilgisizliğin engeli dikildi karşısına. Yine de cesaretle girişti işe. Maviden aldığını sarıya karıştırdı. Sonra kırmızı sıktı camın üzerine;

tuvale rastgele sürmeye başladı. Dağın akşam saatlerindeki yangınını anlatmak istiyorum. Bu benim de yangınım. Bunu atmalıyım içimden, diye düşünüyordu. Kıpkırmızı çizgilerden oluşan bir bez çıktı ortaya. Akşamın kızıl ışıklarıyla dağ gerçekten yanıyor gibiydi bu mevsimde. Kim görebilirdi dağın yandığını şimdi? Gökyüzünden nerelerden geçiyordu bu renkler böyle? Hani güneşten geliyordu bütün nesnelerin rengi? Maviyle de kırmızı pek uymadı mı ne? Yeni renkler bulmalıydı. Gitti evden bir bez getirdi. Uzun süre fırçayı temizlemeye uğraştı. O sırada Selim, yanına geldi.

«Fırçayı temizleyemiyorum Selim. Şu apartmanların üstündeki kırmızıyı görüyor musun? Dağlardaki kırmızıyı? Yangın rengini hani? İşte onları, gökyüzünün mavisiyle uyuşturmalıyım.»

«Yağlı boyayı temizlemek için gaz yağı gerek baba.»

«Sahi hiç aklıma gelmemişti bu.»

Selim'e fırsat vermeden eve koştu, bir kutuya gaz yağı doldurdu, geldi.

O geldiğinde, Selim gitmişti.

«Bu çocuklar okullarında resim dersi görmediler mi, niye azıcık söylemezler?»

Gün batıncaya, renkler silinip uçuk bir mavi çökünceye kadar uğraşacaktı Halis Çelik. Tuvali maviden sarıya, sarıdan siyaha derken iyice kirletecek; akşam da başarısızlığın mutsuzluğuyla sedire uzanacaktı.

Ertesi sabah erkenden çıktı bahçeye. Kasım sabahının keskin ayazı rahat vermedi ona; bacağının ağrısına dayanamadı döndü. Güneşin yükselmesini, ortalığın ısınmasını bekledi. Öğleden sonraya değin oyalandı evin içinde; bir iki kitap karıştırdı; okumak gelmedi içinden. Aklı yapacağı resimdeydi ama korkuyordu; yeniden hiçbir şey yapamadan dönmek korkusu sarmıştı benliğini. Boya kokusunu sevmişti ama; tuvali beyaza boyadı, eski renklerin izlerini sildi; yapacağı resmi düşünmeye başladı.

Bu kez, bahçeyi resimlese miydi? Bahçe çok büyüktü ama. Nasıl sığardı bu küçük tuvale?

Her şeyi olduğu gibi bıraktı, eve doğru koştu; aklına ilginç bir şey gelmiş olmalıydı. Biraz sonra Sevim'in kolundan çekiştire çekiştire geldi. Karşısına bir iskemleye oturttu.

«Hiç kıpırdama, senin resmini yapacağım.»

«Hadi ordan, daha fırça tutmayı bilmiyorsun, senin yapacağın resimden ne olur?»

«Bozma moralimi Sevim, bozma şimdi.»

«Bu yaştan sonra saz çalmaya benziyor seninki.»

«Ne varmış yaşımda güvercinim!»

«Sus azgın papaz, sus!..»

Halis kahkahalar atarak boyaları tuvale sürmeye başladı. Önce saçlarını yapmak istedi kadının, bir şeye benzemedi; ellerine geçti iki kütük çıktı ortaya; yüzünü pembe boyamalıydı, palyaçoların boyalı yüzlerine benzer bir şey sırıtmaya başladı; Sevim, Halis'in kahkahalarından rahatsız oldu, resimde neler olduğunu merak etti; kalktı yerinden Halis'i dinlemeden tuvale baktı.

«Allah akıl fikir versin sana Halis, gözün de mi yok nedir?» dedi; akşam yemeğini pişirmediğini söyleyip çekip gitti.

Uzun süre uğraştı Halis, ortaya bir şey çıkmayacağını anlayınca bütün gereçleri pazar çantasına topladı; tuvali bir gazeteye sardı, boya tüplerinin kapaklarının sıkılıp sıkılmadığını anlamak için yeniden çıkardı, baktı; kuruyup kalmasınlardı, belki birisinin işine yarardı; hepsini tavan arasına kaldırdı. Sandığı eski yerine çekti. Sönmüş bir balon gibi sedirdeki yerine serildi.

Sevim Hanım, onun bu haline gülüyordu. Onun, bezgin ve mutsuz yüzünü görünce üzüldü. Ama böylesi gelgeç hevesleri oldum olası anlamazdı. Gerçekçiydi o.

«Kedinin seğirttiği samanlığa kadar seninkisi Halis.» dedi.

«Yenilgilerin üstesinden gelmek istedim. Sevim anlamadı, karşı çıktı ne yaptımsa. Ne yapmalıydım, nasıl çıkmalıydım altında kaldığım yıkıntıların altından? Onun haklı olmadığını da biliyordum ama nasıl anlatırdım? Dilim yetmedi, yüreğim kararda, yıldım iyice. Ama yine de bırakmam peşini. Ben köşemde ölecek adam mıyım?»

Bir duvara yaslandı, olduğu yerden çevreyi gözlemeye başladı; caminin tepesindeki güvercinlerin mırıltılarına kulak verdi, burnuna düşen bir yağmur damlasını eliyle sildi.

Az ötede Doktor Özer, suskun ve yalnızdı yine. Yerinde kıpırtısız bir nöbetçi gibi bekliyordu. Saatine baktı. Cami avlusunu ilk kez görüyormuş gibi açılmış gözlerle gözden geçirdi; hızlı adımlarla avludan çıktı; anacaddeye yürüdü. Köşede kambur pos-

tacıyla karşılaştı. İbrahim, severdi doktoru. Selamlaştılar. Sırtında çantasıyla Postacı İbrahim bir dükkâna girerken Özer geç kalmaktan korkarak koşmaya başladı.

Eliyle postacıyı gösteren Zeynel'e Halis anlamsız bakışlarla bakıyordu; Zeynel'in varlığını yeni anlıyormuş gibi bir süre süzdü onu. Nicedir yalnız olduğunu düşünüyordu o. Postacının gittiği yöne döndü; dükkânları dolaşarak elindeki gönderileri bırakan İbrahim, kimi yerden gülerek çıkıyordu.

«Bu mu o?»

«Bu serseri.»

«Niye geziyor? Alsalar ya içeri!»

«Vardır bir arkalayanı, niye alsınlar?»

Halis sustu. Belli belirsiz gülümsedi. Çevresinden çekinmese, cenazede gülüyor, demeyeceklerini bilse açıktan gülerdi. Sevim'in evde anlattıkları hem içini kabartmış kösnül bir düş evrenine sürüklemişti onu; hem şeyhin yaptıklarına kızmaktan geri kalmamıştı. Kaç yere de telefonlar etmiş, durumu ilgililere bildirmek istemişti.

«Kambur biri varmış, postacı mı neymiş, tek yardımcısı oymuş adamın. Kendisi, dünya güzeli bir adammış. Niye bizim mahallede değil sanki? Kadınları alıyormuş sadece ibadetine. Hem de sınayarak alıyormuş, herkes giremiyormuş dergâhına. Ağzından da bal akıyormuş. Kadınlara öğütler veriyor, önce kendinizi düşünün, Allah'ın varlığına onun verdiği canı koruyarak ulaşabilirsiniz, onun verdiği cana eziyet etmeyin; sıkıntıyla tüketmeyin ömrünüzü; dualarınız açık ve basit olsun yeter; yüce Tanrı anlayacaktır sizi; diyormuş.»

Heyecanlanmışa benziyordu duyduklarından Sevim Hanım. Nasıl ayin yaptıklarını, şeyhin nasıl herkesi kendinden geçirdiğini, kadınları ağlaya ağlaya günahlarından arındırdığını; ruh yüceliğini yaşadıklarını sayıp dökmüştü Halis'e.

«Sen de mi gittin yoksa Sevim?»

«Nerde bende o talih?»

«Bak manyağa bak!.. Kim bilir ne halt karıştırıyor o şeyh denen soytarı. İçyüzünü bilmediğin işlere girişme.»

«İçyüzü ne olur ki? Adam Allah yoluna iş yapıyor. Doğrusu

çağıran olsa giderdim.»

«Bir duyarsam neler olacağını ben bile kestiremem.»

«Niye karşı çıkıyorsun? Canımın değerini bildim mi? Beni adam yerine koydun mu hiç? Kendi bildiğine yaşamadın mı? Hiç olmazsa din için çalışır, öteki dünyaya hazırlarım kendimi. Ama bizim evde bu olur mu hiç? Beyimizin siyaseti her işimize yol gösterir. Elim kolum bağlı. Kızın okulu ikide bir kapanıyor, oğlan bir başına evde, onlara göz kulak olmazsam kim olur?»

Öteki korktu birden. Bir gerçeğin altını çiziyordu Sevim.

«Bu deli aklına geleni yapar mı yapar,» dedi içinden. «Şimdiye değin biriktirmiş anlaşılan.»

«Ne okunmaz ezanmış bu!..»

Yaşlıların gelip gelip şadırvanda abdest almaları, namazın yakın olduğunu gösteriyordu ama yine de bir türlü okunmuyordu ezan. Saat kaçtı acaba? Niye unutmuştu bugün saatini pencerede? Dalgındı demek. Uzak ilçelerden gelen bir öbek girdi cami avlusuna. Erol'un öbeğindekilerle sarılıp öpüştüler. Yüreğinde yeni bir kıskançlık dalgası kabarırken, ezilmeye benzer bir duyguyla canı sıkıldı. Eskiden olsa, önce Halis 'baba'nın boynuna sarılırlar, «başınız sağolsun» derler, söyleyeceği hikmetleri beklerlerdi. Onları kutsar gibi bakardı Halis o zamanlar. Hepsini gözleriyle okşar, çektikleri acıların bitmediğini, bitmeyeceğini anlatır; karşısındakilerin yüzlerindeki anlamı ölçerdi. Bilgece sözler söyler, herkesin ilgisini üzerine çekmenin gizli tadını çıkarırdı.

«Şimdi, yalnız bir baş selamı. Hepsi bu! Uzaklar; dağlar kadar uzaklar hepsi de; ölümlerde bile dağlar kadar uzaklar...»

DÖRT

Doktor Özer, nicedir buluşmayı düşlediği kızın on dakika sonra muayenehanede olacağını anımsadı. İçi ürperdi birden. Cami avlusundan hızlı adımlarla çıkarken, Avni'nin uzaktan «bir şey mi var?» anlamında işaret ettiğini görmezlikten geldi.

«Söylenecek şey mi bu? Niçin gittiğimi kimselere söyleyemem ki...»

İki gündür yaşadıkları, kızın geleceğini unutturmuştu Özer'e. Düşündükçe buluşacağı anın coşkusuyla titremişti oysa. Yeniden ürperdi aklına geldiğinde.

Otobüsün camında kocaman yazılarla BAYAN YOLCULARIN YANINA OTURULMAMASI RİCA OLUNUR, MÜDÜRİYET yazılı bir karton asılıydı. Sevda'nın yanından başka boş koltuk da yoktu. Doktor Özer'i tanımıştı sürücü.

«Tek bayana sor bakalım, doktor beyin yanına oturmasında bir sakınca var mı?»

«Ne sakıncası olsun?» demişti Sevda.

«Özür dilerim, bir hastamı hastanede görmeye gelmiştim; yolda kaldım. Arabamı da yaktılar iki gün önce; çaresiz otobüslerle gelip gidiyorum. Sizi rahatsız etmedim umarım.»

«Rica ederim; otobüsün camında yazdığına bakmayın. İşgüzarlıktan başka bir şey değil. Şu kadarcık kısa bir yolda çok anlamsız.»

«Başkalarını her zaman böyle düşünsek. Reklam kokuyor her işimiz. Halka şirin görünmeye çalışıyorlar.»

«İyi dediniz; halka şirin görünmenin yeni yöntemleri bunlar. Reklam...»

Sevda, arabasının neden yakıldığını sormuş, Özer üzgün biçimde yüzünü buruşturarak yanıt vermişti. Evin önündeyken, benzin döküp yakmışlardı; ama kimlikleri bilinmiyordu. Kimseye bir düşmanlığı da yoktu; o günden beri kendisi de hedefte olduğunu düşünüyordu, kime ne yapmıştı, neydi ondan istedikleri bulamı-

yordu. Kurtarılmış bölgedeymişim, onlardan değilsem orda duramazmışım, diyordu.

«Ama beni kurtaramadıklarını biliyorlardı. Kendi düşüncelerinden mi kurtaracaklardı, o sokaklardan mı tam anlayamadım.»

«Anlaşılan arabanızdan kurtarmak istemişler sizi.»

Gülüştüler.

Özer, esprili, zeki kız, diye düşündü Sevda için.

«Hoş adam. Gencecik bir doktor üstelik,» diye geçirdi aklından Sevda.

Sevda'nın yeşil hareli gözleri aklında kaldı. Bir de o küçük esprisi. Özer'in çekingen hüzünlü yüzü, insana değince değişiveren sıcak bakışları Sevda'yı etkiledi.

Ayrıldıklarında birkaç gün sonra yeniden karşılaşacaklarını bilmiyorlardı. Düşünmüşler miydi acaba?

«Merhaba! Nasılsınız?»

«Aa! Merhaba, iyiyim. Siz nasılsınız?»

«Bir kahvemi içer misiniz?»

«Nerde, sokakta mı?»

Özer, bir an şaşırdı. İlk karşılaşmalarındaki gibi kaynaşıvermenin rahatlığıyla gülüştüler.

«Muayenehanem şurda hemen.»

Onun koşarcasına caddeden geçtiğini görenler, doktorun bir hastaya yetişeceğini düşündüler. O ise kararlaştırılmış bir buluşmayı ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmek, bir başkasının zamanını çalmamak gerektiğini düşünüyordu. Bununla birlikte utandığını da gizlemiyordu kendinden. Naci geliyordu gözünün önüne. Üzgün, tezgâhın gerisinden sessiz bakışıyla süzüyordu kendini. Bir çiçeği ezmiş gibi sakındı kendini yürüdüğü yerde. Bir geri çekilme sarıyordu ruhunu. Haksızlıktı bu, o ölürken ben...

«Cenaze namazı bitmeden dönebilsem hiç olmazsa...»

Yükselen duygularında bir durulma, sakin bir bekleyiş başladı. Namazdan önce yetişme düşüncesi yatıştırdı onu. Kararsızlık yerini isteğe, sonunun ne olacağını bildiği –biliyor muydu gerçekten– küçük bir serüvenin çekiciliğine bırakmıştı. Yürüyüşünü, acemi, küçük, korkak buldu.

«Bir kızla buluşmaya giden cesur olmalı Özer!»

«Cenazeyi bırakıp kızla buluşmaya gitmek cesaret değil. Ortalarda dolaşmak, hâlâ aynı yerde hasta bakmak cesaret sayılmaz mı? Kız gelip gitmiş olabilir mi? Alnım yanıyor. Neden bu elimin ayağımın çözülmesi? Sevgi mi yoksa? Çok erken, çok... Asıl sorun yaşam galiba. Ben yaşama karşı bocalıyorum.»

«Sizi böyle raslantılarla mı göreceğim hep?»
«Bir süre burdayım, görüşürüz. Burası küçük yer. Nasıl olsa karşılaşırız.»
«Yine raslantıyla...»
«Başka nasıl olabilir?»
«Görüşmeyi kararlaştırırız olur biter.»
«Benimle gerçekten görüşmek istediğinizi biliyor musunuz?»
«Bildiğim tek şey sizi düşününce heyecanlandığım...»
«Bunu duymak güzel. Ama çok zamanım yok benim...»
«Yine de görüşecek zamanımız olmalı.»
«Peki. Nerde, ne zaman?»
«Cuma iyi mi?»
«Cuma okulda olacağım. Çarşamba nasıl?»
«Saat kaçta, nerde?»
«Onüçte burda. En güvenli yer burası şimdilik.»
«Madem öyle, peki...»

«Onun kadar bile yürekli değilim. Açık konuşmak ne güzel bir şey. Niye kendimi kasıyorum sanki? Biraz önce Halis Çelik'i nöbet yüzünden bozarken nasıldım? Açıkça, durumun zorunluluğunu düşünmeden «hayır» demedim mi? Ne güzel ettim. Bocalamadım bile. Ölünün başında böyle gösterilerden hiç hoşlanmıyorum. Naci de sevmezdi, bilmez miyim? İnsanoğlu kendini kandırmak için, kendi önemini bir daha anımsamak için uyduruyor bu törenleri. Tabutun soğukluğu filan vız geliyor herkese o zaman. Ama kızın gözleri bocalattı, hem de alt üst ederek beni...»

«Ne bu telaş doktor bey evlâdım? Nereye böyle acele acele?»

Şaşırdı doktor Özer. Bu da nerden çıkmıştı? Adalı Ferruh gülümseyerek sevimli bakışlarıyla okşuyordu sanki Özer'i. Üstüne

bir şeyler bulaşacakmış gibi tedirgin oldu; ne diyeceğini bilemedi.

– Şey... Hastadan çağırdılar da efendim...

– Koş öyleyse evlâdım, çabuk ol. İnsan hayatı bu, çocuğum koş...

Kolayca buluverdiği yalana şaşarak yürüdü. İşin ucunda Sevda olunca diyordu içinden...

Cenaze kalabalığı içindeki yalnızlığından, Halis'in içine soktuğu gereksiz huzursuzluktan, çaresiz beklemelerden kurtulmuştu şimdilik. Kanatları olsa uçacaktı sanki. Öylesine bir rüzgârla doluydu gönlü. Ne kendisini izleyebileceklerini düşündü; ne yolunu kesebilecekleri geldi aklına. Daha bir ay önce arabasını yakanlar niye çıkıvermesinlerdi önüne? Ellerinde boğma telleri, şişler, tabancalarla... Kent de hiç bu kadar tehna olmamıştı.

Hastalarını kabul ettiği iki katlı yapının üst katında kalıyordu. İç merdivenle çıkılıyordu yukarıya, trabzanları kıvrıla kıvrıla uzanıyordu. Eski bir yapıydı. Kocaman bir yazıyla DOKTOR ÖZER ÖZBEK–İÇ HASTALIKLARI UZMANI tabelası asılıydı sundurmada.

Annesiyle babası, tabela asıldığı zaman birkaç gün üst üste gelip uzaktan bakmışladı, oğullarının adını tabelada okumaktan mutlu, göğüsleri büyük bir kıvançla dolu tanıdıklara göstermişlerdi. Okulu bitirdiğinde kurada çektiği ilçeye salmamışlardı biricik oğullarını.

«Seni uzaklara gönderemem oğlum. Bunca yıl okulu bitirmeni bekledim. Bu yaştan sonra hasrete dayanamam. Kaç günlük ömrüm var şurda?»

«Aman anneciğim, benim için burda yer açmak dünya kadar paraya mal olur. Nerden bulurum? Gittiğim ilçede biraz para biriktiririm, sonra gelir burda sizin dediğiniz yerde muayenehanemi kurarım. İki üç yıl bana yeter sanırım.»

«Biz onun çaresini düşündük çocuğum. Eski bağ yolundaki arsayı satar, açarız senin hasta bakım yerini. Sen ne dersin Mustafa?»

«Buna Özer karar versin. Bizim zorumuzla kalacaksa bırak gitsin.»

Babasının sesinde kırgınlık vardı. Özer, üzüldü. Onları kırmak istemiyor, daha çok bağ bahçe satılmasını önlemeyi düşünüyordu. Bir de nicedir aklından geçen bağımsızlık vardı. Yalnız kalmalı, kendi başının çaresine bakmayı öğrenmeliydi. Yaşama uzaktan bakar gibiydi şimdi. Her şey önüne geliyor, yaşamın hiçbir zorluğunu yaşamıyordu. Demek onu da gerçekleştiremeyecekti. Tek çocuk olmanın etkisi var mıydı bunda? Başka ne olabilirdi?

Onları kırmadan bu işi nasıl çözümleyebilirdi?

«Ben de kalmak isterim baba ama bence arsayı satmak filan gereksiz. İki üç yıl istedim sizden. Bu sürede her şey düzelir; göreceksiniz ne arsa satılır o zaman, ne siz üzülürsünüz.»

«Olmaz yavrum, olmaz. Arsa olmayıversin. Bana sen gereklisin. Hem burda eş dost çok. Yarın kapını aşındıran, hastası olunca sana koşacak çok kişi var.»

«Sen kalmak istiyor musun oğlum?»

Babasına baktı Özer. Onun, annesinden çok üzüldüğünü, oğlunun ayrılığına dayanamadığını, buna karşın gizlemeye çalıştığı duygularıyla boğuştuğunu anladı.

Kendi özlemlerinden vazgeçti Özer. Zaten kimseye de açmamış, güzel gibi gelen bağımsızlık düşüncesinden bilmediği çevrelere, yaşamın gizli kapılarına uzanan büyülü ufukları bir kıyıya itmişti. Yine de küçük bir direnme noktası başını dik tutmaya çalışıyordu içinde. Belki bir umut ışığıydı bu.

«Bilmem ki... Bir iş sahibi olduktan sonra da size yük olmak ağır geliyor bana.»

«Sen o yanını düşünme. Yeter ki burda kalmaya razı ol. Biz yeterince yorulduk seni beklemekten. Asıl zorluk bizim için, sen gidince başlayacak. Eskisi gibi de yakında olmayacaksın.»

O direnen nokta, küçük umut ışığı da söndü.

«Peki baba. Siz nasıl isterseniz.»

İşgalde yangından kurtulan, soyu hızla tükenen eski evlerden birinde oturuyorlardı. Ona da çarşı içinde eski bir ev buldular. Üstünü dinlenme zamanları için döşedi Özer. Hastalardan artan zamanını burda geçirecekti. Okuyacak, geleceğe ilişkin planlar kuracaktı. Alt katını hasta bakım yeri olarak hazırladı. Ona kalsa elden düşme eski eşyalarla bitirecekti bu işi. Ama babasıyla annesi «olmaz»ı bastılar; yeni doktorun her şeyi yeni olmalıydı.

Hasta bakım yerinden çok üst katı düşünürdü çoğu zaman. Oranın gönlünde mutlu bir esintisi vardı. Eşyanın ya da pencereden giren gün ışığının alışılmış düzeni içinde huzur buluyordu. Düşleri orda rüzgârlı; yalnızlığı orda her zamanki yalnızlığından ayrı ve anlamlıydı.

Kimi akşamlar orda kalmaya can atıyordu. Annesiyle babasını buna alıştırmalıydı. Önce garip karşılarlardı belki ama nasıl olsa alışırlardı.

«Ne gerek var yavrum?»

«Bir gün nasıl olsa ayrılmayacak mıyım anne? Hem böylesi daha iyi. Çalışmalarımı eve taşımadan orda bitiririm. Orda yaşamak bana huzur veriyor. Yanlış anlama, burası benim evim. Bizim evimiz. Ama bu başka.»

«Üstüne varma çocuğun hanım. Nasıl isterse öyle yapsın. Hepimiz aynı kentte değil miyiz artık?»

Sonradan orda kalmasının pratik sonuçlarını düşünerek avundular. Muayenehane beklenirdi böylece. Kocaman arsa satılarak alınan eşyalar korunur, çocuk da başını dinlerdi. Hep dizlerinin dibinde oturacak değildi ya. Kocaman doktor olmuştu. Sağ olsun, esen olsun da istediği yerde otursundu.

Yine de onları üzmeden başardı Özer yalnız kalmayı. Kimi zaman zorunlu kalıyormuş izlenimi verdi, kimi zaman okumaya dalmışım, sonra da geç oldu gelemedim, diyerek yatıştırdı babasıyla annesini.

Bağdan getirdikleri üzümden, kayısıdan, şeftaliden onun da payını ayırıp muayenehaneye götürdüler. Küçük sepetler hemen üst katta boşaltılır; meyveler dolaba yerleştirilir; gelmişken annesinin becerikli elleri ortalığa yeniden çeki düzen verir; gönül erinciyle eve dönülürdü. Özer, hastalara bakar olurdu çoğu zaman. Onların gelip gittiklerini kimi zaman yukarı çıktığında anlardı. Bazan küçük sepetin ağzını örten asma yapraklarından birisi bir kıyıda kalmış olurdu. Çocukluğun saf güzellikleriyle dolu gönlü bir hoş olur, her fırsatta geçmişe dönük bir yolculuk başlatan belleği yeniden çalışmaya dururdu.

Muayenehanede birkaç hastanın kendisini beklediğini gördü.

«Bunu düşünmemiştim hiç. Ne yapmalı şimdi.?»

– İçinizde acil hasta var mı?»

Hastalar birbirlerine baktılar. Özer açıklama gereği duydu.

– Yani kanamalı olan, yaralı olan var mı?

Ötekilerden yine ses çıkmadı.

– Eğer yoksa, beni bağışlayın bugün. Hemen cenazeye gitmem gerekiyor. En yakın arkadaşımı öldürdüler dün.

Hastalar köylerden gelmiş olmalıydılar. İki kadın vardı. Bir de erkek. Olaydan haberleri yoktu. Şaşırdılar.

– Başınız sağolsun doktor bey, dedi erkek.

Sessizce çekildiler kıyıya, sarsak adımlarla üç basamak merdivenden indiler, sokağın tenhalığında gözden kayboldular.

Bir kadınla buluşacağımı anladılar mı acaba? Niye hep böyle kadın deyip duruyorum? Sevda genç bir kız. Asıl Ferruh Bey yakaladı beni. Suçüstü yakalandım. Bakışlarından, hangi nedenle cenazeyi bırakıp geldiğimi bildiğini anladım. Oysa nerden bilecek? Kadın, uzak, büyülü, değişik bir varlık benim için. Karşı cinsin hepsi kadın bana göre. Evlenmişle evlenmemiş arasında gerçek açısından ayrım yok. İkisinin de anatomisi bir. Benim eksikliğim bu. Ya da bütün erkeklerin aklında yatan düşünce kadını kadına dönüştürme işi. Niye bu kadar basit çalışıyor aklım? Bu ilişkilerin en alt katında bu işlem yatıyor da ondan. Çok boyutlu bir ilişkiyi kuruncaya insanoğlu binlerce yılı ezip geçti.

Belki biraz da Zühal'den kaynaklanıyor böyle düşünmem. İlk kadınım. Elini tuttuğum ilk «değişik» insan. Bu yüzden her kadın önce Zühal bana göre. Yoksa özlüyor muyum onu? Şimdi kim bilir nerdedir? Bütün Zühal'ler yeşil gözlü müydü acaba? Bütün Ayşe'ler kahverengi, bütün Fatma'lar kara, bütün Süheyla'lar donuk mavi... Bana sanki her adın bir rengi varmış gibi gelir. Saçma. Hiç mavi gözlü Fatma, yeşil gözlü Ayşe, kara gözlü Zühal görmedim mi? Bunu bile şimdi düşünüyorum; nerden bilirim?»

Odanın içinde kısa küçük adımlarla yürüdü. Pencereye gitti. Tülün gerisinden sokağa baktı. Saatine göz attı. Durmuş muydu yoksa? Kulağına götürdü, dinledi. Çalışıyordu. İnsanın kalbine de böyle bakılıyor, diye düşündü. Daha ne kadar bekleyecekti? Biraz önce baktığında dört dakika yok muydu daha? Şimdi iki dakika var. Zaman ne büyük bir şey.... Saniyelerin bile uzun bir süresi

var... Saniyelerin bile...

«Naci dün bu saatlerde yaşıyordu. Şimdi musalla taşında yatıyor. Bense burda kız peşindeyim! Ne o, çarpmış beni. Utanıyorum Naci. Yüzün gözümün önünden gitmiyor. Hüzünlü ve sitemli. Acı veriyor bana bakışların. En iyisi bir not bırakayım Sevda'ya, gelince beni bulamasın. Kocaman bir ayıptan böyle kurtulurum. Kötü mü olur? Gerçekte, düşünmek bile aynı anlama gelmiyor mu? İnsanın kendi tartısı yanılmaz. Ya Sevda bir kez daha gelmezse? Ne yaparım o zaman? Notta yeni buluşma gününü yazarım. Anlayacaktır beni!»

Masanın üzerinden bir reçete kâğıdı aldı. Bir süre boş boş baktı. Nasıl başlayacağını bilemedi. Gerçekte yazmakla, yazmamak arasında bocalıyordu hâlâ. «Bağışla beni,» diye başladı. Bir süre kalemi sinirli devinimlerle kâğıdın üzerinde yazıyormuş gibi oynattı. Özbenliğinde iki yanından çekilen bir lâstik uzayıp kısalıyordu.

«Çabuk yaz Özer, şimdi yakalanacaksın.»

«Çok ayıp, kız kim bilir nasıl bir özveriyle geliyor böyle günde.»

«Ama Naci bekliyor...»

«Sevda geliyor; ayıp olur kıza...»

«Çabuk yaz...»

«Aklıma başka şey gelmiyor.»

«Açık konuş, gitmek istiyor musun cenazeye?»

«Sus sen!.. Şu notu yazayım önce. Yalnızca nereye bırakırım?»

«Kapıya.»

«Delinin zoruna bak. Kapıdan birisi alırsa ne olacak? Ayıkla pirincin taşını o zaman.»

«Notu yırt öyleyse.»

«Bekleyeyim mi?»

«Başka çaren var mı? Buraya koşa koşa not yazmaya mı geldin?»

«Saniyeler var.»

«Şimdi beklemek zorundayım artık.»

«Cenaze kalkarsa ben varmadan?»

«Oyalanma. Kendini de kandırma. Kız gelince söylersin.»

«Kız atlatıldığını sanırsa?»
«Şaşkına bak!.. Bugün sana inanmazsa ne zaman inanacak?»
«Halis ne der kim bilir yetişemezsem.»
«Ne derse desin, umurunda mı?»

Zil iki kez tınladı. Bir küçük, bir uzun tınlama. Özer odanın ortasında elindeki küçük kâğıtla dikilekaldı. Kâğıdı buruşturup çöp sepetine atmayı son anda aklederek kapıya gitti. Bekledi, çok kısa bir süre bekledi. Gözlerinin bulandığını duyumsadı. Yüzü yanıyor muydu?

Kapıyı becereksizce açtı. Ayakları titriyordu.

– Merhaba!

Gülerek içeri girdi Sevda. Odaya yoğun bir parfüm kokusu yayıldı. Başı döndü Özer'in. Sevda'ya baktı, gülümsedi; dudaklarını araladı; zorla konuştu:

– Merhaba Sevda Hanım, geç şöyle.

«Yukarı mı çıksaydık acaba? Yok, yok... Burası iyi. Kız ilk buluşmada kim bilir neler düşünür.»

– Nasılsın; içim içimi yedi. İki gündür karakolda, savcılıkta tanıklık etmekten sinirlerim bozuldu. Perişan oldum. Her şey alt üst oldu sanki. Keşke bilseydim... Şaşkınlığım geçmedi daha. Sersem gibiyim. Sürükleniyorum sanki. O yüzden unutuverdim bir an. Sonra da koşa koşa geldim. Yetişemezsem diye de ödüm koptu.

– Cenazede miydin? Ben de düşünemedim; nerden bilirdim Naci'nin cenazesinde olacağını; şimdi kalktı mı cenaze?

– Yoo, kalkmadı. Birazdan...

– Sen katılmayacak mısın?

– İzin verirsen... Senden özür dilemeye hazırlanıyordum.

– Ne demek özür dilemek? Ölüm var ortada... Bunun özürü olur mu?

Göz göze bakıştılar kısacık bir süre. Özer, kızın ellerini tuttu.

– Bağışla lütfen.

– Üzülme, yine görüşürüz.

Yeşil hareli gözlerinin ışığını kanında duydu Özer. Usulca elini kaldırdı, çenesini tuttu, saçlarını okşadı.

– Bağışla beni, dedi sesi kısılarak; yeni bir ölümden kaçar

gibi Sevda'dan önce kapıdan fırladı.

Birbirlerinin çekiciliklerinde zamanı yitirmekten, cenazeye geç kalmaktan korktuğunu düşündü yolda. Soğuk hava burnuna nemli bir kömür kokusu getirdi. Naci'nin eczanesinin önünden geçerken eski alışkanlıkla içeri bakmak istedi. Camlar gazetelerle kapatılmıştı. İçi cız etti. Bu duygu ona, gerçeği tüm acımasızlığıyla anımsattı. Naci yoktu artık: Eczanenin camları bütün ışıklara, dışardan gelecek her türlü dostluğa, merhabaya kapatılmışlardı.

Caddeye döndüğünde Sevda'yı düşünerek 'gerçeği' bilinçinden kovmayı tasarladı. Ölümün yerine Sevda'yı koymak yaşamın yeğlenmesi miydi ayrımında olmadan? Yaşam mıydı Sevda?

Özer'in ardından kapıyı çekerek sokaklara dalmıştı Sevda. Bir bozgun yaşadığını düşünüyordu. Böyle bir ölüm aklına bile gelmezdi. Hep korkuluyordu ya çok genel bir korkunun paylarına düşeniydi duydukları. Oralara ulaşamazdı korkunun getireceği. Cenazeye gitmesi gerekli miydi Özer'in? Buna bilinci evet diyordu ya benliğinde kırık bir duygu vardı yine de. Üstelik gitmeseydi Özer, onu kıracaktı da. Atlatılmadığını biliyordu ama yine de boşluğa düşmüştü işte. Buydu onu kıran. Kimsenin elinde bir şey yoktu, herkes ne denli güçlü olursa olsun bu kırgınlıklardan kurtulamazdı. Naci'yi iyi tanıyordu. Kapı komşularıydı. Düşündükçe Özer'i de onun eczanesinde bir iskemleye oturtabiliyordu şimdi. Birkaç kez açık kapıdan Özer'in Naci'yle konuşurken gözüne ilişen görüntüsünü bulup çıkardı belleğinden. Karşılıklı gülüştükleri bir zaman mıydı, Naci'nin boğazdan gelen kahkadan çok kıkırdamaya benzeyen sesi çalındı kulağına.

Soğuk havaya karşın ellerinin terlediğini gördü Özer. Kendine gelir gibi oldu. Adalı Ferruh'a rastladığı yerde onu düşünerek canı sıkıldı. İğreniyordu adamdan.

«Yumuşak Şeytan diye boşuna dememişler.»

Köşedeki şekerciyi geçip de karşı kaldırıma çıktığında burun buruna geldiler yeniden. Özer yere bakarak gidiyordu, birisiyle karşılaşmamak için de neler vermezdi bugün.

«İti an, değneği eline al. Beni mi izliyor bu adam nedir?»

Yaşlı fakat şıktı Ferruh Bey. Çökük omuzları, mavi kılcal damarları çıkmış pembe yüzü, gri mavi gözleri... Dudaklarında bir kenti haraca kesen bir gülümseme. Herkesle senli benli konuşur,

sevecen davranırdı. Karşılaştıklarında vergilerden yakınır, işçilerinin tembelliklerini anlatır, aralarında kışkırtıcıların bulunduğunu söylerdi. Kentin en güzel yerlerinde satış mağazaları vardı. Artan maliyetler, piyasaya ister istemez yansıtılıyordu. Yoksa fabrikadaki pek çok işçiye yol vermek zorunda kalacaklar, pek çok ocak sönecekti.

«Bilemezsin doktor bey oğlum, bilemezsin bunların ne hain olduklarını. İnan ki hak istemek için değil, tembelliklerinden grev yapıyorlar. Kışkırtıcıların oyununa geliyorlar. Hepsi bir numaralı siyasetçi bunların. Neye akılları erer? Senin gibi okumuş yazmış insanlar mı bunlar? Bir de geçenlerde artık değer mi, artı değer mi nedir, onun hesabını sordular benden. Bunca yıllık iş adamıyım artık değer diye bir şey duymadım. Öyle bir şey olsa, önce onlara pay ederim. Ama bir türlü işin içinden çıkamıyorum. Bereket aralarına ben de güvendiğim adamları saldım. Elebaşlarını bulup bulup kapının önüne bırakıyorum. Bu işçi milletiyle başedilmez. Yerine aldıklarımı da hemen ayartıyorlar. Onlar tilkiyse ben de kuyruğuyum; anında öğreniyorum hepsini.»

«Karşısında pazarlık yapacak, karşı çıkacak, bu kira çok diyecek biri varmış gibi böyle konuşmalarla beni hazırlamaya çalışması sinirimi bozuyor.»

«Özer Bey evlâdım, sizi ne zaman görebilirim? Rahatsız ediyorum doktor bey oğlum, bağışla. Sizin gibi aydın insanlarla bunları konuşmak ne kadar ağır geliyor bana bilseniz; ama ne yaparsınız ki yaşam bu çocuğum. Şimdikiler böyle söylüyorlar değil mi? Neyse, bugün ters bir gün. Sizi daha sonra ararım doktor bey evlâdım...

— İyi olur, bugün moralim çok bozuk...

— Biliyorum, biliyorum, başımız sağolsun evlâdım. Ben de geleceğim Naci merhumun cenazesine. Eksikliğini çok duyacağız. Yemişliğimiz, içmişliğimiz vardı rahmetliyle. O burda yedek teğmenliğini yaparken tanışmıştık da pek sevmiştim; burda kalmasını da ben önermiştim, biraz da bu yüzdendir dostluğumuz. Bu eczanenin yerini de Vakıflar İdaresinden benim delâletimle tutmuştu. Çok mutlu olmuştum böylesine seçkin bir insanın memleketimize yerleşmesinden. Çok soylu bir insandı, hemen anlamıştım bunu.

Siz de seçkin bir çocuğumuzsunuz. Bu memleketin çocuklarını gördükçe...

– Özür dilerim efendim, cenazeye yetişmek zorundayım...

– Daha zaman var çocuğum; yetişirsin ama anlıyorum seni, acın büyük; şurda küçük bir işim var, onu bitirip ben de geleceğim. Hadi güle güle. Kendine dikkat et...

– Sağol...

Öfkelenmişti Özer. Ne kadar sırnaşık bir insandı bu. Sevilmediğini bile bile konuşuyordu da konuşuyordu. Böyle sevecen sözlerle de karşısındakini yumuşattığını, yüreğinden yakaladığını sanıyordu. Ne iğrendirici bir konuşma biçimi vardı. Türlü tuzaklarla dolu, hinliklerle bezeli...

«Yalan söylüyor namussuz. Yalan söylüyor utanmaz, rezil... Ne cenazeye geleceği var; ne Naci'yi sever. Bütün şaklabanlığı bana şirin görünmek için. Eczanenin yerini Vakıflardan tutuverdiği de yalan, Naci'yi kentte kalmaya razı ettiği de. İşgal yıllarında halk, dağlara kaçıp yangından canını kurtarmaya çalışırken o, işgalcilerle işbirliği yapıyordu. Eskiler iyi bilirler. O güler yüzüyle Yunanlıyla dost olmuş, uydurduğu İtalyan pasaportuyla ticaretine devam etmişti. İşgalcilerin erzağını sağlayan da budur, Yunan subaylarının gece eğlencelerinde koynuna kadın sokan da... Halkın ağzında masal olmuştur yaptıkları. Kentte yakmadıkları ev kalmazken, giderken Adalı Ferruh'un evine dokunmamıştır Yunanlılar. O bunu hep Allah'ın bir lûtfu saymış, her konuşmasında belirtmeyi unutmamıştır. Üstelik bu soysuz Yunan garnizon komutanlığının bildirilerini de Yunanlı komutanın kaldığı evin balkonundan hemşerilerine karşı okumayı görev bilmiştir. Dağa kaçanlar, işgalcilerin kentten sürülüp çıkarılmasından sonra yangın artığı evlerinin külleri arasından buğday aramış, yiyecek adına kırıntı toplamış; gelen kara kışa yıkıntılarda girmiş; Ferruh Bey ise bir tas una, bir okka şekere arsalar kapatmış; ırmağın kıyısından bereketli tarlalar almıştır. Cumhuriyette kırmızı kurdeleli İstiklâl Madalyasını da herkesten önce Ferruh Bey takmıştır göğsüne.»

Pardösüsünün yakalarını kaldırdı. Kemerini sıkıştırdı. Ellerini ceplerinde yumruk yaptı; küçük adımlarla yürüdü. Kimseleri göremiyordu çarşılarda. Dükkânlar niye kapalıydı, yoksa onlar da cenazeye saygıdan mı açmamışlardı?

«Hadi canım sen de...»

Hükümet konağının önünde bir öbek polisin camiye karşı dizildiğini gördü.

«Yetiştim işte. Kalkmamış daha.»

İki günlük gerginliğin üzerinden Ferruh Bey alaylı bir şaklabanlıkla geçip gitmiş; onu yeniden öfkelerin, can sıkıntısının bildik yatağına atmıştı. Karşısına çıkmasa olmaz mıydı? Gerçekte alışıyordu galiba yavaş yavaş. Ölüme ve yaşadıklarına... Her şey eski sıradanlığına dönüyordu yine.

«İnsan nasıl da çabuk alışıyor her duruma. Her şey nasıl iyi olabilir böyle günde? Yine de alışmanın, ne yapacağını bilmemenin rahatlığı bu. Bundan sonra yeni bir olaya kadar ne yapılacağını biliyorum. Önce cenaze namazı kılınacak... Sahi Ferruh soysuzu gelecek mi cenazeye acaba?»

Bordo puanlı beyaz bir boyunbağı takmış, açık renk bir takım giymiş. Sarkık yanaklarını yeni traş etmiş. Pembe kılcal damarlar açıkta. Muayenehanenin açılışına gelmiş. Çocukluğundan beri oturdukları evin, Ferruh Beye geçtiğini de açılıştan hemen sonraki gün öğrenecekti Özer. Onun sırnaşık, yumuşak bakışına, candan gözlerine o günden sonra güvenmeyecektir.

«İnsan sizleri görünce gurur duyuyor Özer Bey oğlum. Hayırlı uğurlu olsun. Daha dün çocuktun. Baban ovaya giderken arabanın arkasında ayaklarını sallaya sallaya türkü söyler, atın daha hızlı gitmesini isterdin babandan. İncecik de bir sesin vardı.»

Bir yandan sırtını sıvazladı Özer'in o gün, elini dostça omzuna koydu; bir yandan da bu kent için neler yaptığını anlattı, anlattı durdu. İçtendi, babacandı, halden anlardı!..

Doktor Özer şaşırdı onun bu yakınlığından. Yine de sevindi. Kendisi için yeni bir çevreydi bu insanlar. Ferruh Bey de yeni bir yüzü, yeni bir kişilik; üstelik yaşlı başlı, görmüş geçirmiş, zengin ve hatırlı; nasıl onurlanmazdı? Onun hakkında anlatılanları da unutuvermişti o ara. Oysa içinde, belki de hücrelerinde ne büyük bir hınç, ne büyük bir tiksinti biriktirmişti çocukluğundan beri. Hepsi uçup gidivermişti; yerini damarlarını ısıtan içki gibi bir iyimserlik sarmıştı. Yüzü kızarıyordu Ferruh Beyin yakın ilgisinden. O sırada babasıyla annesi bir köşede oturuyorlardı. Özer'in

omzunda Ferruh'un elini görünce ikisinin de yüzleri asıldı. Özellikle annesinin hoşnutsuzluğunu sezen öteki de fazla kalmadı açılışta. O yorgunluk içinde bunu annesinden sormayı düşündü. Sonra da unuttu gitti.

«Olmaz Nezahat, söylenmez çocuğa daha ilk günden.»

«Eninde sonunda duymayacak mı? O sırtlandan uzak dursun. Bilsin yakınındaki yılanı.»

«Üzülme sen, hepsini yavaş yavaş öğrenir. Hem evin kirası konusunda tasalanma sen. Ben bir yerden ayarlarım.»

Bitişik odadaki konuşmalarla uyandı o sabah. Babasının sesi usul, anlayışlıydı. Annesi hırçın, öfke dolu sesinin dizginlerini tutamıyordu. Yatağında mutlu uyanmayı kuran Özer irkildi. Dünkü açılışta ne çok yorulmuştu. İçkiyi de çok mu kaçırmıştı ne? «Niye daha dar bir toplantı yapmadım sanki?» diye düşündü. «İyi ki üst katı da döşemiştik. Alt kata kimi sığdırabilirdik? Ticarethane açar gibi açtık muayenehaneyi. Gerekli miydi sanki?»

Kalktı, perdeyi açtı; ışık saldırdı içeri. Kapıya yürüdü. Babasıyla annesi seslerini iyice alçaltmışlar; hâlâ tartışıyorlardı.

«Çocuğa söylemeyelim Nezahat. Şimdi söylemeyelim en azından. Biraz kendine gelsin. Acelen ne?»

«Ben de söylemek istemiyorum ama o yılan, çocuğun çevresinde boşuna dönmez bunu bilesin. Öyleyse bir yolunu bul, uygun bir zaman sen çıtlat.»

«Peki, peki, yavaş konuş. Çocuk yorgun zaten, uyanmasın.»

«Sustum, sustum tamam. Ama dün onu orda görüverince tüylerim diken diken oldu. Benim ata yurdumda beni kirayla oturtan adama karşı içim ısınmaz. Elimden gelse...»

«Ben kahveye çıkıyorum. Sen çocuğa belli etme sakın. Uygun bir zaman ben söylerim durumu, merak etme. Hem Özer bundan kaçınacak çocuk değil ki...»

«Canım benim böyle bir korkum mu var? Bunu da nerden çıkardın? Benim korkum Ferruh soysuzundan. Uzak dursun o aç gözlüden Özer, ben bunu diyorum.»

Evden çıkar çıkmaz, Adalı Ferruh'un cadde üzerindeki geniş

bürosuna gitti Özer. Sarışın, genç bir kız karşıladı girişte. Önünde telefon, içerlek ses ileticisi, not defterleri, lüks bir kalemlik, büyük, gösterişli bir sümen vardı.

«Buyrun efendim, kimi aradınız?»

«Ferruh Beyle görüşmek istiyordum.»

«Bir saniye efendim.»

Gözlerini Özer'e dikerken ses ileticisinin düğmesine bastı genç kız. Sonra Özer'e gülümseyerek sordu:

«Kim diyeyim efendim?»

«Doktor Özer.»

Adını, birilerine ilk kez böyle söylüyormuş gibi bir gurur duydu. Sanına daha alışmamıştı demek. Biraz da sarışın kıza karşı gizli bir caka belki. Öteki kendisine öğretilen gülümseme zorunluluğuyla Özer'in doktorluğundan hiç etkilenmemişe benziyor.

«Bütün sekreterler sarışın olmalı sanki. Bütün Zühaller yeşil gözlü, bütün Fatmalar...»

Ses ileticisinden cızırtılar geldi. Karıncalı bir şeyler söylendi. Derken kapı açıldı, Ferruh Bey bir gün önceki kılığı içinde göründü. Yine kılcal damarları yüzeyde pembe bir cilt...

«Buyursunlar, buyursunlar efendim!.. Hangi rüzgâr attı sizi buraya doktor bey oğlum? Buyrun içeri geçelim, onur verdiniz, mutlu ettiniz...»

«Sağolun, zamanım çok az. Küçük bir dileğim olacaktı, onun için geldim.»

«Dilek de ne demek evlâdım, sizin dileğiniz benim için emirdir. Hem şimdi hemen işten söz etmenin tadı yok, sabah kahvesini içmemiştim ben de. Bir kahve içelim karşılıklı şöyle...»

«Beni bağışlayın, zamanım yok. Başka bir zaman...»

«Yoo! Kesinlikle bırakmam, ilk gelişinizde sizi bir acı kahve içirmeden bırakamam...»

Oturduğu geniş koltukta ses ileticisinin düğmesine bastı. Özer ister istemez sürüklendiği geniş odayı inceliyordu. Ceviz lambri duvarlar, geniş bir çalışma masası... Masaya bitişik etajerin üzerinde biri yeşil, biri kırmızı iki telefon göze çarpıyordu. Arkasında boş, lüks çerçeveli, açık renk kırmızı kadifeden bir pano vardı. Yerler boydan boya tek renk halı kaplıydı.

«Açık yeşil, çağlaya yakın renkte halılar. Ceviz kaplamayla hem karşıt hem uyum içinde. Para neler yaptırıyor insana. Hep düşünürüm, gerekli mi duvarları böyle kaplamak, diye. Benim muayenehane ne kadar yoksul kalıyor bu odanın yanında.»

Çalışma masasının karşısında bej rengi vinileks büro koltukları vardı. Üstü cam geniş sehpalar ortada duruyor; seramik vazolara konmuş, her gün değiştirildiği anlaşılan güller odanın soğukluğunu kırmaya çalışıyordu. Özer bu odaya yakışmadığını düşündü. Oturduğu yeri bozmaktan korkanların tedirginliğiyle koltuklardan birine ilişmişti. Karşısında Ferruh Bey gülüyordu. Onun, bürodaki görkemden etkilendiğini biliyordu.

«Kızım bakar mısın genç doktorumuz ne emrederler?»

Kapıda bekleyen sarışını o zaman ayrımsadı doktor. Kendini kuşatılmış buldu. Ne sekretere hayır diyecek, ne Ferruh Beye karşı koyacak gücü kalmamıştı.

«Bir şekerli kahve rica edeceğim.»

«Benimki her günkü gibi, sade.»

«Peki efendim.»

Ferruh Beyin sevgi gösterilerini aşıp zor anlatmıştı o gün derdini.

«Acele etmeyin evlâdım. Hele bir kahvemizi içelim. Şimdi yepyeni bir yaşamın başındasınız. Nasıl hissediyorsunuz kendinizi? Kim bilir nasıl titriyordur içiniz heyecandan. Yeni bir gün, yeni bir çevre... Okul bitti artık. Yeni ilişkiler, yeni dostlar...»

«Efendim babamların oturduğu evin kirasıyla ilgili uğramıştım. Bundan sonra kirayı ben takdim edeceğim size. Lütfen onları rahatsız etmeyin. Ne de olsa eski evleriydi. Ağırlarına gidiyor, yıllardır oturdukları evlerinde birdenbire kiracı oluvermek. Beni anlayacağınızı umarım.»

«İşte evlât diye sizin gibilere derim ben! Yaşım seksene dayandı, bir ayağım çukurda. Ama sizleri, sizin gibi gençleri görünce ömrüm artıyor inanın. Ne mutluluk Tanrım!.. Ne mutlu annene, babana ki...»

Çalan telefon yüzünden sözünü tamamlayamadı. Özer boğuluyormuş gibi duyumsadı kendini, ayağa fırladı, alel acele Ferruh Beyin elini sıktı.

«Beni bağışlayın, kahve için teşekkür ederim. Anlaştık sanı-

rım.»

Bir eli telefonun alıcısında kalan Ferruh Bey telefonu açıp açmamakta bir an kararsız kaldı. Özer'e ne diyeceğini bilemeden ardından bakarken sekreterin uyarısıyla almacı kaldırdı.

Caddede büyük bir camekanın önünden geçerken gördü kendisini. Pardösü kirli, yüzü esmer görünüyordu. Etekleri dizlerini geçiyordu pardösünün. Kemer, belinde kırışıklıklar yapmış. Boyu daha bir kısalmış.

«Biraz daha uzun boylu olsaydım!..»

Okulda kızların kısalığına takıldıklarını unutmamıştı. Hele Nihal!.. İğneli konuşmaya bayılırdı kâfir!

«Niye kapılardan geçerken başını eğiyorsun sanki!»

Kızlarda gülüşmeler. Özer, sessiz geçiştirirdi bu şakaları. Arkadaşları üzerinde durmazlardı. Kimi zaman Özer de gülerdi ya yine de içinde sıkıntıya, küçülmeye benzer bir duygu yaşardı.

«Gerçekte severlerdi beni. Takılmaları da sevdiklerinden. İnsan zamanla daha iyi anlıyor. Hepsiyle candan arkadaştık. Nihal'le bile. Ama en çok onun sözleri kaldı aklımda. Takılmaları, keskin bakışlı kara gözleri... Sahi Nihaller esmer, kara gözlü olurlar!.. Art niyetsiz, yalnızca şaka diye yapılan şakalar. Kimilerinin «her şakada bir gerçek payı vardır» inancı yoktu hiçbirimizde. Akıllarından geçeni söyleyemeyenlerin başvurduğu bir yoldu şakayla gerçeği sarmalayıp vermek... Drajeler gibi. Şeker içinde zehir. Oysa şakayı şaka diye yapmak, daha güzel değil mi? Ama Nihal şakayı şaka diye mi yapardı sanki? Kötü kız değildi...»

Camın gerisinde, yepyeni bir traktör burnunu cama dayamış çocuklar gibi caddeyi seyrediyor. Arkasında bir otomobil sırasını bekliyor. Geniş bir sergi yerinin ortasındalar. Salonun arkası da öteki sokağa açılıyor.

«İşte yine Ferruh Bey. Traktör acenteliği, otomobil satış temsilciliği, zeytinyağı ve sabun fabrikası, un fabrikası, hazır giyim kuşam mağazaları, arsalar, emlâk ofisi... Bankalardan milyonlar, milyarlar... Bunlar yetmiyor anlaşılan, eski bir evin kirasını kovalıyor...»

Alana varınca camiye baktı. Avlu daha da kalabalıklaşmıştı. Yeni gelenler vardı anlaşılan. Yanından iki genç hızla geçti. O,

parke yolda gidiyordu. Dükkânlardaki satıcıları, camların gerisinde sipere yatmış gibi dışarıyı gözlerken gördü. Bir aşevi ağzına dek doluydu.

– Sıra buna da gelecek!..

Dalgınlığından birden sıyrıldı Özer. Sesle çarpışmış gibiydi. Sanki boşlukta kalan, kimsenin sahip çıkamayacağı bu sözler Özer'e toslamıştı. Algılamasıyla birlikte sinirlerinin yeniden gerildiğini, korkuyla heyecanın büyüdüğünü duyumsadı. Arabasından sonra demek canındaydı sıra. Acaba ona mı söylemişlerdi? Kimsenin olmadığı bir yerde kime söyleyeceklerdi başka? Başkası için söyleseler «ona» demeleri gerekirdi. Özellikle seçilmiş bir «buna» sözcüğü Özer'e yönelik bir gözdağının tınısıyla çınlıyordu. Şimdi arkalarından koşmak, ikisini de durdurup kime ne demek istediklerini sormak, «bu sırayı hangi cani saptıyor» demek, gerekirse ikisiyle de ölümüne kavgaya girmek duyguları alev gibi dolaştı kanında.

Bakmadı, bakamadı. Korku, öfkesini kabarttı daha çok. Haksızlıklarla hesaplaşmayı, her şeyi dümdüz edecek bir güce ulaşmayı, bir şövalye gibi bütün kalelere saldırmayı düşünürdü kimi zaman. Hep yenik çıkardı. Eli ayağı çözülür, yüreği buz keser, yaşamdan soğuk; can sıkıntısıyla, mutsuzlukla dolaşırdı bir zaman.

«Durup dururken belâ arama Özer. Belâ aramaya gerek var mı? Gelip paçana sarıyor işte. Önce arabayı yaktılar. Şimdi canımda sıra demek. Korku yeni korkuların anasıdır her zaman, birbirine ulanır hepsi. Başına bir iş gelse ne olur? Kim arar, kim sorar yapanları? Arabayı yakanlar çıktı mı? Arandılar mı acaba? Bulunurlar mı? Ne istediler de yaktılar? Hepsini, hepsini biliyorum. Çok iyi biliyorum. Elimde kanıtım yok. Hoş olsa ne çıkar? Hiç, hiçbir şey çıkmaz... Bunu da biliyorum.»

«Niye benim arabamı yakmıyorlar da sizinkini yakıyorlar doktor bey?»

Gülüyor polislerden biri. Soru dediğin böyle olmalı. Doğruları tersinden aramalı. Zekice, hınzırca hazırlamalı ki soruları, okullarda neden okuyamadıklarını bir türlü kavrayamayanlar; ortaokullardan belge alanlar yüksek okullar bitirmişlerden, okumuşlardan, kendileri gibi düşünmeyenlerden farkında olmadan böyle

almalılar öçlerini. Güçlerini kanıtlamalılar... O polisin tersinden sorusu da hem bir hıncın, hem bir kendini kanıtlama içgüdüsünün dışavurumu değil miydi?

«Ne demek bu? Nasıl akıl böyle? Sanki araba yakmak yasalmış gibi, sanki bazı arabalar hakkettiği için yakılır, kimileri de arabası yakıldığı için suçlu olurmuş gibi... Ne demek bu? Arabam yakıldı diye beni de tutuklayın bari...»

«Bağırmayın doktor bey! Sakin olun. Bir soru sorduk yalnızca.»

«Aman ne soru!.. Soruyu dosdoğru sorun bağırmayayım.»

«Peki peki, var mı kuşkulandığınız biri?»

«Var, bir kişiden değil ama pek çok kişiden kuşkulanıyorum. Çünkü benim kimseyle kişisel bir sürtüşmem yok.»

«Kim bunlar? Yani kuşkulandıklarınız kimler?»

«Ateş örgütleri!..»

«Nerden çıktı bu? Kim bu örgütün adamları? Yeni mi bu örgüt?»

«Biraz tarih okursanız iyi bilirsiniz.»

«Bırakın bunları da bu örgütlerin yerini söyleyin.»

«Onların yerini siz daha iyi bilirsiniz. Kanıtları toplama görevi de sizin.»

Komiser, kaşlarının altından öfkeyle baktı Özer'e.

Yağda kavrulan bir et kokusu geldi burnuna. Aşevinin içindekileri gördü ardından. Avurtları şişkin birtakım insanlar, gözleri dışarda, hiçbir şey düşünmeden yemek yiyorlardı. Her şey çok aptalca geliyordu şimdi Özer'e. Aşevinin kirli perdeleri, renkli masalar, yeni boyandığı anlaşılan kapının kolu çevresindeki kir rengi, kasada kirli gömleğini kirli önlüğüyle örten hem aşçı hem patron, hem kasadar sarkık dudaklı adam...

«İşte geride kalanlar... Ne kadar anlamsız...»

Cenazeye gitmek, şu insanların kıtlıktan çıkmış gibi tıkınmaları, biraz önce kendisine gözdağı veren gençler, şu kasada oturan aptal suratlı... Ne kadar uzaktaydı herkes, bu insanlar ne kadar yaban geliyordu ona...

«Eve biraz daha erken gitmek için, daha sağlam kaleler oluşturmak için çevremizde, saklanmak için, daha küçük bir dünyaya

sığabilmek için küçüldükçe küçülmek... Bir boşluk var aramızda. Aptalca bir boşluk. Sokaktakilerle aramızda, şu kasada oturanla benim aramda; Naci'yle bunlar arasında, Halis'le Naci arasında... Herkesin birbirine karşı besleyip büyüttüğü uzaklıklarla dolu soğuk bir boşluk. Yalıtkan, duyarsız, can sıkıcı.»

Cami avlusuna girerken Avni'yle göz göze geldiler. Ona doğru yürüdü. Halis'in ısrarlı bakışlarını üzerinde duyumsuyordu çünkü ve yalnız kalmak istemiyordu deminki gibi.

— Bir şey mi oldu doktor bey? El ettim görmediniz giderken.

— Öyle mi, farketmedim. Bir hastam gelecekti de. Onun için gittim. Başka bir zaman gelmesini, ya da bir başka doktora gitmesini söyledim.

— Acele gidince önemli bir şey mi var acaba, diye meraklandım.

Halis, yavaş yavaş ayağını ovarak yürüdü onlara doğru. İkisi de yarım yamalak gülümsediler; konuşmayı kestiler. Bir suskunluk doldurdu aralarını. Avni içinden gülümsedi.

«Kadınlar olsaydı birbirlerine sorarlardı böyle sessizliklerden sonra: Oğlan mı kız mı? Şimdi doktora sorsam ne der acaba?»

Halis, bir süre bekledi. Yere bakıyordu. Avni, hükümete doğru baktı yarım dönerek. Özer huzursuzdu, kıpırdanıp duruyor, gözleriyle sağı solu tarıyordu, bu arada bilinçsizce pardösüsünün ceplerinden pamuklu birikintiler çıkarıyordu. Ayrımına vardığında sinirlendi.

«Herkesin içinde burnunu karıştıran çocuklar gibi...»

Zaman zaman caddelerde oynadığı bir oyunu anımsıyordu. Kimi zaman gözünün içine bakarak gelenler olurdu. Tanımazdı çoğu kez, dost mu düşman mı belli olmazdı. Gözlerini kaçırırdı ilk zamanlar. Sonra bunu kendi kendine bir yenilgi saymaya başladı. Vazgeçmeliydi gözlerini kaçırmaktan. O günden sonra gözlerini kaçırmamaya karar verdi. Karşısından gelen bakışlarını kaçırdığı gün sevincinden nerdeyse çığlık atacaktı. İnsanın gözlerinden beynine akan bir komut direnmeyi çağrıştıran duygularla doldurdu Özer'i. Başı dikti artık. Şimdi de Halis'e karşı duramıyor, onunla göz göze gelmemek için kendine anlamsız uğraşlar buluyordu.

«Bu adamdan kurtulsam iyi olacak. Kaçtıkça kovalıyor sanki. Kaçmak; başka nedir bunun adı?»

Ayrıldı usulca. Şadırvanın yanına doğru yürüdü. Öteki onun gittiği yöne bakarken hükümetin yanından geçen bayanı Sevda'ya benzetti.

«O mu acaba? Sokakta böyle günde ne arıyor? Sevim, haklı galiba, biraz gemini çekmeli bunun. Okulları kapattılarsa olaylar yüzünden kapattılar. Burda olay yok mu?»

Özer'i unuttu. Avludakilerin yüzlerine bakmaya başladı. Değişiklikti ona göre bu. Başkalıktı dahası. Kimsenin aklına gelmeyen şeyleri denemek... Tiyatroda, sinemada seyircileri izleyenleri duymuştu. Burda da cenazeye gelenlerin yüzlerindeki gerçek ve sahte acıları görmek, hoşuna gidecekti.

«Ölümleri kanıksamış yüzlerin hepsi. Benim yüzüm de öyledir herhalde. Bu kaçıncı cinayet... Görenler ne der acaba? Kim ne derse desin, yine de derin bir acıyı yaşıyorum ben. Acaba, başka acıları mı taşıdım buraya? Daha önce öldürülenlerin, mavi gözlü, aydınlık çocuğun acısı mı ayaklandı içimde de böylesine derin duruyor acım? Birbirine karışıyor zamanla her acı. Her an birbirinin aynısı oluyor. Oysa, zamandan zamana kesintisiz geçiyoruz ve saatleri akıtan şey ölümlerin birbirine ulanması bugünlerde... Belki de korku daha çok bu acının mayasındaki duygu. Korkunun ta kendisi!.. Korkuyorum, gerçekten korkuyorum. Ama korkunun ecele faydası yokmuş; ne yapabilirim?»

Yüreğinde keçeleşen bütün zamanların rengini, duygusunu alıp götüren bir yorgunluk vardı.

BEŞ

Avlunun batı kıyısında dükkânlar, parke taşlarla döşeli dar bir sokak vardı. Cami dükkânların karşısında kürsüye çıkmış politikacı gibi duruyordu. İri yarı bir politikacı... Onun karşısında eziliyordu ötekiler. İtiş kakış birbirlerine sokulmuşlardı. Daracık cephelerinde kirli camlı kapılar, eskimiş pervazlar, paslı pencere telleri görünürdü. Satıcılardan biri allı yeşilli kovalarını, çamaşır sepetlerini, leğenlerini, faraşlarını yığmıştı kapının önüne. Camın içinde, cama dizilmiş bardaklar görünüyordu yer yer. Kapı kapalıydı. Satcının kendisi ortalarda görünmüyordu. Kaçmış mıydı? Yoksa namaza gitmek için hazırlanıyor muydu? Belki de içerdeydi. Dış dünyaya karşı kendi kalesine çekilmişti çoktan. Böyle günde insan hava bile almazdı...

Kaldırımlarda küçük boşluklarda yaşayan akasyaların her kış budanan dalları budanmamıştı daha. Dükkânların içini daha çok karartıyorlardı bu halleriyle. Bir dizi dükkânın içinde yalnız tenekecinin ışıkları yanıyordu. Teneke ibrikler, soba boruları, alüminyum leğenler, tencereler, dirsekler, bir sürü ıvır zıvır sarı ışığın altında gönülsüz parlıyorlardı. Tenekeci de görünmüyordu ortalıkta. İçerde miydi acaba? Oysa saraç çalışıyordu. Dirseklerine geçirdiği kollukları, önünde deri önlüğüyle yüzü gözü karalar içindeydi. Cumadan cumaya namaza giderdi. Sürekli namaz kılmak istemiş, ne kadar yıkarsa yıkasın bir türlü karası çıkmayan ellerinden rahatsız olmuştu. Cuma namazının da iki rekatını kılar, vakit namazına kalmazdı.

Neşe Çayevi'nin floresan ışıkları bütün dükkânların karanlığını bastıracakmışçasına parlaktı. İçeride üç beş kişi görünüyordu. Çay ocağını bir bölmeyle müşterilerin oturduğu yerden ayıran Kahveci Vahit, eli şakaklarında düşünüyordu. Dipteki masada iki kişi alçak sesle konuşuyorlar; yaşlı, hırpani kılıklı, temiz yüzlü bir adam sobanın yanında, başını göğsüne düşüre düşüre uyukluyordu. Birkaç kişi de uzaktan uzağa tek tük lâf atıyorlardı birbirlerine. Camın önünde de dalgın bir genç, sessizce oturuyordu.

Vahit, gelenden gidenden huylanmazdı pek. İlgilenmezdi insanların kimlikleriyle. Kahvesine her türlü insan girip çıkıyordu çünkü. Alışıktı, umursamazdı kim olursa olsun. Ne ki son zamanlarda dikkati birdenbire keskinleşti. Kentteki olaylar caminin trafiğini artırmış, sıklaşan cenazelerin taraftarları Neşe Çayevi'ne sıksık gelmeye başlamışlardı. Namazı burda beklerdi çoğu. Sessiz dururlar, ara sıra yazıklanır, ölenin ardından acırlardı.

Artık, kimin hangi niyetle geldiğini, oturanın, içeri göz atanın hangi nedenle baktığını biliyordu.

Kapı açıldı hızla, içeri alnı açılmış, elli yaşlarında, zayıf gözlerinde neşe kıvılcımları olan bir adam girdi.

— Hadi beyler, boş durarı Allah da sevmez, kullar da...

Oturanlar dönüp baktılar. Takipçi Ali Beydi.

Birkaç kişi kıpırdandı. Ali Bey her zamanki alışkanlığıyla üzerinde konken taşlarıyla tahtaları bulunan masaya oturdu. İki kişi birer sandalye alarak yanına vardılar.

— Kaldı bir kişi... Şeytanım azdı bugün, yok mu bileğine güvenen?

O sırada, uzun boylu, saz benizli, liseyi yarım bırakmış; askerliğini kaça kaça zor tamamlamış bir genç girdi içeri.

— Oo! Caner Bey, evden yeni mi kaçtınız yoksa? Ben de seni bekliyordum canım, buyur dördüncü sandalye boş.

— Hep böyleyimdir, iş üstüne gelirim...

Masanın boş kıyısına oturdu Caner.

— Bir oyun oynarım Ali Bey! Sonra ısrar yok, tamam mı?

— Sen hele otur da gerisi kolay Caner'ciğim. Bu el bir benzeteyim seni de bir oyunda kalır mısın, kalmaz mısın o zaman anlarız.

— İşim var gerçekten. Bir saatim var, bir oyun ancak çıkar.

— Vay beyim, ne zamandan beri saatlisin sen? Hadi hadi numaranı evdekilere yap sen, bize sökmez. Vahit'in de canı sıkılıyor sabahtan beri, istersen sor. Biraz hareketlensin bakalım Neşe Çayevi!..

Hava sıkıcıydı yine. Masaya oyuna oturanların birbirlerine takılmaları da kâr etmedi. Az sonra hepsi eski suskunluğa döndüler. Oyuncular taşları gürültüyle karıştırırken ötekiler boş gözlerle bakıyorlardı onlara.

– Açılan taşın bir üstü coker, anlaştık mı?
– Anlaştık...

Kırmızı küt burnuyla hapşırmaktan çok tıksırdı Ali Bey. Caner başını kaldırmadan seslendi:
– Höst!.. Ne biçim hapşırma bu?
– Ne yapayım, okulunda okuyordum yarım bıraktım.

Caner, atılan taşı aldı, yarım bir gülüşle eğdi başını, sustular. Ötekiler konuşmuyorlardı. Taşlarını diziyorlar, tamamlananları bir üst diziye sokuyor, bir alt diziye indiriyorlar, birbirlerinin yanında deneyerek yeni olasılıkları arıyorlardı. Göz ucuyla da yere atılan taşları izliyorlar, yeniden yeni olasılıklar aramaya başlıyorlardı.

Konkencilerle canlanan Neşe Çayevi'nin havası git gide tekdüze mırıltıların ara sıra yükseldiği, insana uyku veren bir ortama döndü. Oyuncular, başta Ali Beyle Caner, tahtalarındaki taşların büyüsüne kapılmış, seslerini kesmişlerdi.

Vahit, gözleriyle saydığı müşterileri kadar çay hazırladı. Tepsiye dizdi bardakları, uyuyandan oynayana, dışarıyı izleyenden oyun izleyene dağıtmaya başladı. Bitirdikten sonra tepsiyi musluğun altına tuttu. Dökülen çayların bulaşığını akıttı. Ocağın altını kıstı, ellerini kafesli bölmenin çıtalarından birine asılı havluya sildi.

«Havlu da kirlendi iyice. Eve götüreyim bu akşam...»

Dışarı bakmaya başladı, gözü camın önünde oturan gence takıldı.

«Kim bu? Niye hep dışarı bakıyor? Daha önce hiç gelmedi buraya. Yabancı biri, belli. Cenazeye gelenlerden mi acaba? Ama öyle olsa ötekilerin yanına gitmez miydi? Cenazeler de insanı huylandırır hep. Hele üst üste gelenler. Kimine gidiyor, kimine boşveriyorum. Burdakiler hadi neyse. Çoğu siyasetten ölüyorlar. Hele bunların cenazeleri... Ya kalabalık olacaklar, ya da taşlanacaklar... Yine de gelirler. Yürekli adamlar, başka çareleri de yok. Ölüsüne de sahip çıkmasın mı insan? Çoğu da burdan kaldırılır ölenlerin. Merkez burası. Hiçbir akla, vicdana sığmaz işler, kime ne anlatırsın? Kim dinler? Cenazenin taşlandığını da gördük. Bu çocuğun da gözü camide. Efendi bir çocuğa benziyor.

Şimdi efendi olmayan mı var, hepsi kuzu postunda...»

Balıkçı yakalı kazağıyla, esmer rengi birbirine uyumlu genç, uzun boylu görünüyordu. Ara sıra saatine bakıyor; her saate bakış kimsenin kendisiyle ilgilenmediğini bildiği halde gerginliğini artırıyordu.

Dünden beri olanları düşündü. Soğuk, buz gibi bir odada kalmıştı. İki gündür üşüyordu. Geldiği gün bir çocuk vermişlerdi yanına. Gecenin karanlığında önce sokakları şaşırmışlar, sonra buldukları sokakta evi aramışlardı. Çocuk da üzülüp durmuştu.

«Bir kez geldim daha önce, aklımda iyi kalmamış demek.»

Ev sahipleri yoktu. Önceden mi boşaltılmıştı, yoksa böyle mi denk düşmüştü de bu ev ayarlanıvermişti hemen? Mutlaka 'kendilerinden'di ev sahibi. Öyle olmasa niye gelsinler buraya? Kimsenin kuşkusunu çekmeyecek bir yer olmalıydı.

«Hiç korkma ağabey, bu sokak tümüyle bizdendir.»

O sırada sokağın ilerisinde iki gölge karaltıda sessizce sigara içiyordu. 'İş'lerin böylesine genişleyeceğini düşünmemişti hiç. Oysa, küçük bir olayla içeri düşmeyi, tutukevinde saklanmayı kuruyordu nicedir. Üsttekiler vermişlerdi bu aklı epey önce. Ama bir türlü fırsat olmamıştı. İçinde bir kaçış vardı. O yüzden, çoğu kez olaylara bulaşmadan kayboluyordu ortalıktan. Sığındığı merkezde eline bu adresi tutuşturanlar belki de özellikle göndermişlerdi onu buralara. Hem burda yeni bir 'iş' çıkaracaktı, hem öteki 'iş'in çevresinden uzaklaşacaktı.

«Bir taşla iki kuş vuracaklar!.. Kuşku mu var? Her zaman böyle olmadı mı?. Büyük kentlere giderek izimi kaybettirebilir miydim? Bırakırlar mıydı? Belki bu işten sonra bir yolunu bulur, kapağı yurt dışına atarım... Atmalıyım, başka çarem de yok artık...»

Taş oynayanların masasında gürültüler oldu. Gevrek bir kahkahayla tahtasındaki taşları masaya devirdi Ali Bey.

Necmi, döndü, onlara baktı.

«Keşke onlar gibi sıradan olabilsem! Sıradan, hiçbir şeyden habersiz gibi hiçbir şeye bulaşmadan yaşamış biri olabilsem...»

Caner dışarı baktı. Kim bilir kaçıncı kez caminin yanından

geçerken musalla taşında yatan cenazeyi düşündü. Bu karanlıkta caminin ancak yan duvarı görünüyordu. Caminin altındaki tuvaletin bekçisi, kalın kirli paltosuna bürünmüş, bekliyordu. Cenaze olmasa çeker giderdi evine. Böyle zamanlarda evde oturulur muydu? Caner, Naci'yi düşünüyordu.

«Merhaba yakışıklı!»

Onun sesiydi böyle irkilten. Dostluğundan başka nesini görmüştü de o musalla taşında yatarken burda taş oynayabiliyordu Caner?

«Okuldayken velimdi. Babamla köyden geldiğim zaman elimden tutup onun yanına götürdü beni rahmetli. Şimdi ikisi de rahmetli oldular artık. Çenemi okşadı. Zayıf biçimli yüzünde tatlı bir gülümseme vardı. Nerden tanışıyorlardı babamla bilmiyorum. Oğlumun velisi olur musun Naci Bey, dedi doğrudan. Naci Bey o zaman gülümsedi, çenemi okşadı, 'Elbette' dedi. Niye gitmiyorum sanki cenazesine? Babam köye çekip gidince kocaman kentte, başıma bir iş gelirse sıkışırsam kime başvuracaktım? İşte Naci Bey vardı ya artık. 'Çekinme emi, bir şeye sıkılma, gel iste. Biz babanla iyi dostuz, bunu unutma.' Onu öldürdüler, ben neyim şimdi? Ne yapabilirim? Dostluğumuza ne oldu? Kim bilir, ne zaman bitti o dostluk. Kötülük bu, bir dostluğu bitirmek, nedensiz son vermek bir arkadaşlığa... Arayıp sormadım okuldan ayrıldıktan sonra. Oysa sıkışınca kaç kez para aldım ondan. Hiç yüksünmedi. Her seferinde beni incitmeden, bana çay, gazoz ısmarlayarak, değerli bir konuğuymuşum gibi... Her seferinde çenemi okşardı ilk karşılaştığımız zamanki gibi, sevecen, anlayışlı... Serseriliklerim ağır bastı, uzaklaştım ondan. Sözde ona karşıydım, sözde onun düşüncelerini beğenmiyordum. Kendimden başka nerdeyse herkese düşmandım. Her şeye karşı çıkıyor, herkese kafa tutuyor, bir yumrukta dünyayı dümdüz edeceğimi sanıyordum. Babam evden kovuncaya kadar serserilikten kurtulamadım. Ama...»

– Uyuma Caner Bey, uyuma! Beşik mi salladın bütün gece?

Düşünceleri koptu, sözcükler bir yana savruldular, zorla gülümsedi Caner.

– Yanımda sen varken uyumak ne mümkün Ali Bey amca?

– Edepsize bak edepsize! Beni kaynanasının kızına benzetiyor. Utanmaz rezil.

Masadakiler kahkahalarla güldüler. Ali Bey şakacılığını ciddiyetle sulandırıyor, oynayanlar taşlarla oynamaktan çok, onun sözleriyle eğleniyorlardı. Oyunun başından bu yana hepsi sessizce taşlarını çekmişler, uygun yerlere yerleştirip dizmişler, açmışlar, yenilmişler, sayı yazdırmışlar, sinirlenmişler, sevinmişlerdi. Kimi zaman büyük bir komutan gibi taşları masaya vurmuşlar, kimi zaman süklüm püklüm ellerinde kalan sayıları göstererek yazdırmışlar; istedikleri taşlar geldikçe yüzleri yumuşamış, tek taşta üç beş el döndükçe öfkelenmişlerdi. Her şey iyiydi, hoştu; taşları açıyorlar, diziyorlar, seviniyorlardı... Sonra? Hiç... Evdeki sıkıntı, sokaktaki karanlık, içteki huzursuzluk, uykularındaki karabasan... Geceleri gözlerinde uçuşan türlü renkteki sayılar; cokerler, masanın ortasındaki 'taş' dizileri, Vahit'in her oyunda getirdiği çaylar hiçbir şeyin çözülmediğini anlatırcasına dans ediyorlardı.

Necmi, Ali Beyin yanına sokuldu; sabırsızdı. Bir şeyi bekliyor gibiydi. Cebinden çıkardığı otuzüçlük tesbihi şıkırtılarla çekerken parmaklarının dışında bir kara böcek yürüyor sanılırdı.

«Neyi bekliyorum, bir bilsem!.. Belki beklemek daha kolay olurdu... Her şey sonsuz, her şeyin ardı karanlık...»

Ali Beyin taşlarına baktı. İki tane üç hazırlamıştı. Bir onüçlü gelse üçüncü dizi de tamamlanacaktı. Yere atılan bir kırmızı onüçlüye bu yüzden belli belirsizce elini uzattı. Sonra oyunla ilgisi olmadığını anımsayıp duraksadı.

Vahit, ordaki sabırsızlığı görüyordu.

«Hiçbiri tekin değildir buralara gelenlerin... Kim bilir ne sancısı var bu delikanlının; kıpırdayıp duruyor yerinde...»

Boşalan bardakları toplamaya, para alıp para üstü vermeye başladı.

— Vahit çekil başımdan, para sayacak yer bulamadın mı koca kahvede?

Caner'in sataşmasına aldırmadı. Aklı Necmi'deydi. Kim bilir olaylardan nasıl etkileniyordu bu çocuk; neler duyuyordu, neler düşünüyordu? Yabancı olduğu belliydi. Belki de memleketindeki annesini, babasını, kardeşlerini düşünüyor; bu olaylar böyle sürerse onları bir daha göremeyeceğim diye tasalanıyordu. Vahit, güldü kendi kendine.

«Kimseye tasa etmezken şimdiye dek, neden bu çocuğa taktın aklını?»

Necmi, sayrılı düşler içinde, gözleri bulanık; Ali Beyin taşlarını bir görüyor, bir yitiriyordu. Göz merceği bir uyuyor, hiçbir şeyi süzmüyor, bir uyanıyor bütün oyunun gidişini görüyordu.

Bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu caddelerden birinde, kalabalık, eczanenin önü, hiç yaşanmamış da düşten kalan silik izlenimler gibi cansız birer görüntü düşüyor beynine...

Kaç kez geçtiklerini bilmiyor eczanenin önünden. Osman'la gezdiler hep. O, daha çocuk. Orta sondaymış... Kimse kuşkulanmazmış o yanında olursa. Eczaneyi burnuyla göşterdiği zaman güleceği tutmuştu Necmi'nin. Çocuğun gözlerinde yine bir irkilme vardı.

Üç yanı camdı eczanenin. Mavi yazıyla bir şeyler yazılıydı camlardan birinde. Gerçekten yazı var mıydı? Anımsamıyor şimdi. Öyle bir izlenim var belleğinde. Belki de bir başka yerdeki yazıyla karıştırıyordu.

«Vardı, vardı! Olayları sıraya koyunca çıkıyor ortaya. Neydi yazı acaba? Niye okumadım sanki? O kadar çok gelip geçtim de neden okumadım? Demek hep 'iş' düşünüyordum. Başka neden olacak? Okusam ne olacak? Beni engelleyecek miydi yazı? Kim bilir? Belki de Analık Hakkı gibi bir yazı olsaydı... Anamı düşünür kaçar mıydım bu işten? Pekâlâ bir oyun adı olabilir, yazı da oyunun duyurusundan çok etkileyebilirdi beni. Bazen en küçük bir söz insanın en zayıf yerine saplanır kalır. Bakarsın o söz de benim nicedir uyuyan yüreğime bir şeyler söylerdi. İyi ki okumamışsın, görev görevdir Necmi. Kafam yine ters çalışmaya başladı. Okusam da değişmezdi sonuç. Kafana takma artık. Her şey güzelmiş de bir yazıyı okumamak eksiklikmiş gibi çok önemli bir konunun savsaklanması gibi uzatıp durma konuyu... Bırak artık. Sen 'iş'ini bitirdin. Bu kent de senin için yasaklar arasında bundan sonra. İnsan kendi sınırlarını böyle mi çiziyor hep? Boş ver, düşünme. Düşündükçe çıkmaza girersin. İnsan düşünürse yapacağını hiçbir zaman yapamaz. Ne diyordu kurstaki adam, 'Sizden düşünmenizi değil görevinizi yapmanızı istiyoruz.' Boşuna söylemiyor elbette... Üzülme artık. Bakarsın durum değişir; sen bir düşten u-

yanmışsın; apaydınlık, suçsuz, günahsız kalkarsın, sokağa çıkarsın, istediğin kente gider, istediğin taşıta binersin... Niye düşünüyorum öyleyse, neden? İnsan kaptırınca kendini düşüncelere sel gibi sürüklenir ardından... Camda yazı varsa var... Sahi niye üzülüyorum? Kendime mi, öldürdüğüm kişiye mi? Bataktayım. Tam anlamıyla batakta... Düştüm ki ne düştüm!.. Başkalarının ölümü beni kurtarmıyor bak!.. Neden yalnızım, nerde arkadaşlarım, nerde arkamı sıvazlayanlar? Başkalarından beter düştüm ben. Düşenlerin canı iki taraftan kıskaçta şimdi... Biri öcünü alacak, biri açığını gizleyecek... Boynumda kalın bir ilmik varmış gibi boğuluyorum... Sıkışan kalbim mi, boğazım mı?..»

Her şey renksiz ve dümdüzdü kaçarken. İki sokak ötede arabaya varışı, arabanın ana caddeden hızla geçişi, arka koltuğa kaykılarak başını yaralıymış gibi koltuğun arkalığına koyuşu; polislerin, askeirlerin beklediği ana yol kavşağından İzmir yoluna çıkışları...

«Polisleri ayarlamışlardı söylediklerine göre ama askerlerden nasıl sıyrıldık?»

Her şeyi, her şeyi bir filmde izlemiş daha önce Necmi, öyle bir yanılsamanın içinde.

Tesbihi bileğine geçirip gür, uzun saçlarını taradı parmaklarıyla. Avludaki kalabalığın arttığını görüyordu. Naci'nin annesi var mıydı? Kardeşleri var mıydı? Mühendis bir kardeşinden mi söz etmişlerdi? O da Naci'den geri kalmazmış. Oyun izleyemiyor artık. İstese de izleyemiyor. Düşüncelerinde ordan oraya sıçrayarak bir ırmağın akıntısında savrula savrula giden boş bir sepet gibi çarpıyor sağa sola. Tüketiyor gücünü düşünmek. Gözlerini karartıyor. Hep sarp kayalara, büyük uçurumlara savuruyor onu.

«Yine de toplamalıyım kendimi. Yoksa hiç ummadığım yerde ele veririm. Topla Necmi... Aklını başına topla...»

Yorgundu, başı uğulduyordu, zorla oyuna çevirdi gözlerini.

Ali Bey, mavilerden dört taşı dizmişti. Dört onüçlüyle birlikte iki de üç'ü vardı şimdi. Tek taş bekliyordu. Nerden olsa gelirdi. Ali Bey, şimdiden ötekileri yenmenin gizli kıvancıyla kıvranıyordu. Bıyık altından gülüyor; elindeki cokeri dizilerin üstüne vurma-

yı hayal ediyordu. Yeşil üç, dört, beş'ten başka yine yeşil dokuz, on, onbir sıralıydı önünde. İster yeşil ikili, ister yeşil altılı, isterse kırmızı altı, yedi, sekiz dizisinin önüne ya da sonuna gelsindi.

Necmi, Ali Beyin dizili taşlarını görünce şaşırdı.

«Ne zaman tamamladı yeşilleri? Birisi bile açık değildi.»

Çayevinin kapısı açıldı, içeri soğuk bir hava saldırdı. Kapıda kasketli, gömleğinin yakaları ceketinin üzerine fırlamış, esmer, zayıf bir adam bir süre içeri bakındı. Kime sesleneceğini kestiremedi önce. Sonra da ortaya:

– Ali Beyi arıyorum, burda olduğunu söylediler, dedi.

– Burdayım, burda! Gel hemşerim, az otur. Vahit, bak buraya, arkadaşım ne içer?

Adam masaya yürürken Necmi kalktı, camın önündeki eski yerine oturdu. Saçları kasketinden taşan adam Necmi'nin kalktığı sandalyeye otururken Ali Bey gözleri taşlarında sordu.

– Ne var? Alım mı, satım mı?

Eliyle yüzünü sıvazladı adam. Sanki o anda paraya gereksiniyormuş gibi utanarak:

– Bir arsamız var da onu satalım deriz... dedi.

– Konuşuruz...

Vahit, adama çay verirken:

– Senin tabelayı buraya asalım bari, hiç olmazsa kirayı bölüşürüz.

Oynayanlar gülüştüler.

Uyuklayanlardan birkaçı gözlerini açtı. Ne oldu gibilerden soran bakışlarla baktılar ordakilere. Sonra yeniden uykunun tatlı yolculuğuna çıktılar.

– Yok öyle yağma! Senin burası nasıl olsa açık. Sen benim yüzümden ekmek yiyorsun, unuttun mu?

– Kim kimin yüzünden ekmek yiyormuş anlamadım? Senin yüzünde meymenet yok ki ekmek bulunsun!..

– Ettiği lâfa bak! İşine gelmeyince anlamazsın elbet. Dur sen, tabelayı buraya taşıyayım, o zaman görürsün gününü... Seni de kapı dışarı etmezsem bana da Emlâkçı Ali demesinler!..

– İşte o naneyi yiyemezsin!

– Benim işim bu, niye olmasın?

Kahkahayla gülerken öksürüğe boğuldu Ali Bey. Gözlerin-

den yaş indi yanaklarına, mendilini çıkarıp silerken gülmeyi sürdürüyordu.

– İçmeyeyim diyorum şu mereti, edemiyorum. Kaç kez bıraktım olmadı...

– O mereti ben de içiyorum ama kimsenin ahını almadım. Mazlumun ahını alırsan işte böyle olur... Nerdeyse ciğerlerin ağzına gelecek.

Kahvedekiler, uyanmışlar, Vahit'le Ali Beyin atışmalarını dinliyor, eğleniyorlardı.

O sırada Caner, taşlarının açıldığını gördü; yere atacağı taşı orta 'taş' yığınının üstüne vurdu; tahtasındaki dizileri gösterdi.

Ali Bey, Vahit'e döndü:

– İşte senin yüzünden yitirdim oyunu, lâfa tuttun. Kahveci oyuncular arasında taraf tutmaz...

– Hadi ordan! Bu işe aklım ermiyor demiyorsun da... O adamlar genç, senin benim gibileri ceplerinden çıkarırlar.

– Sen kendine bak, benim adıma konuşma, ihtiyarlık kim, ben kimim!..

– Öyle ya, boynuzunda çamur var daha, buzağı peşinde koşuyorsun...

Ali Bey, kasketliye döndü:

– Hadi gidelim, bu adamla çene yarıştırılmaz.

Kahvedekiler gülerken, onlar çıktılar. Halis, sol bacağını ovarak kapıdan girdi onların ardından.

«Hiç olmazsa burda bekleyeyim bari, dondu namussuz, dondu. İçerisi de amma pis kokuyor... Sigara dumanına alıştık da şu toz, yoşumuş tahta, terli insan kokusu... Çekilmiyor..»

Dışarı bakarken merdivenlerden indiğini gördüğü gür saçlı adamın çayevine girdiğini görünce ister istemez irkildi.

«İşte onlardan biri daha!»

Gelenin topalladığını anlayınca nedeni belirsiz bir rahatlık duydu.

«Beni gözleyenlerden biri olmasın? Bizimkiler kuş uçurtmazlar böyle durumlarda. Herkese, her kişiye kuşkulu gözle bakarlar.»

Halis, geldi, Necmi'nin yakınındaki sandalyelerden birini çek-

ti; camın köşesine düşen küçük masaya arkasını verip oturdu.

«Burnumun dibine kadar da sokuldu adam.»

– Hele merhabalar!..

«Papaza benzetmekle haksızlık mı ettim? Okumuş birisine benziyor. Bunların çoğu okur. Okuya okuya bozarlar kafayı. Yabancı, kökü dışarda yayınlar bunları ayırdı bizden. İşe yaramaz, zararlı hepsi de... Belki bu adam iyidir. Belli etmeden gözlerine baksam mı? Belki nasıl bir insan olduğunu anlarım. Ama bunların iyiliği hep tuzaktır. Kimi arkadaşları o yüzden kandırırlar. Bilmezler çoğu kişi bunların iki yüzlülüğünü...»

Onu üzgünlüğe, yalnızlığa düşüren duygular yerlerini düşmanlığa bırakıyor Necmi'nin içinde git gide. Nedenini kendi de bilmiyor. İçine düştüğü açmazın bunalttığı ruhu aklına gelen her şeye, her kişiye saldırarak mı savunuyor kendini? Bulanık, kanlı duygular diye adını koyuyor duyumsadıklarının. Ne ki kendini alamıyor. Dahası düşmanca düşünmenin ruhunda estirdiği hınçtan hoşlanıyor. Biliyor, tat alıyor bundan.

Ne zamandır sigara içmediğini düşündü Halis. Cebinden çıkardığı paketi dalgınca kendisine bakan Necmi'ye uzattı önce. Şaşırdı öteki. Titremeyle irkilme arasında bir şaşkınlıkla gülümsedi. Göz göze geldiler. Sigarasının ilk dumanını içine çekerken düşmanlığın eridiğini, yerini sersemletici bir pişmanlığın doldurmaya başladığını korkarak duyumsadı Necmi.

– Sağolun...

Sesi karıncalıydı. İçindeki erime sürüyordu. Ağlamaya benzer bir duygu geldi geçti yüreğinden. Kendini ele vermekten, hiç gereksiz yere çözülüvermekten korkarak bastırdı duygularını.

Çaycı geldi o sıra. Gözlerinin içine baktı Halis'in. Tanıyor muydu? Yabancı değildi yüzü ama yine de «şudur» diyemiyordu.

– Ne içersiniz efendim?

– Tazeyse çay, değilse adaçayı ver bana.

Vahit, peki anlamında başını salladı, uzaklaştı yanlarından.

Necmi, sigarasından ilk nefesi çekerken camiye bakmaya başladı. Tabut görünmüyordu burdan. Herhalde avlunun ortalarında bir yerdeydi. Yoksa cami külliyesinin içinde miydi? Sahi, gelmişken niye gezmemişti burdaki camileri? Ne kadar çok tarihi yapı vardı burda? Ama bunları düşünecek ne öğrenmişti şimdiye dek?

O turist değil, bir kaçaktı!.. Kaçaklarsa gittikleri yerlerde gizlenmeye bakarlar; camileri dolaşmazlar... Ama niye camilerde gizlenmesinler? Cemaatten biri gibi namaz kılıp çıkmasınlar, dindarlara camilerin tarihçesini anlattırmasınlar? Bilirler miydi acaba? Camileri değil kenti dolaşmaya da zamanı olmamıştı ki...

«Önce gidip eczaneyi görün. Senin yüzün yeni buralarda. Kimse kolay bilemez seni. Kitabımızda acımak yok. Hainlerin kirli emellerine bırakamayız burayı. Her yeri yatır, her yeri sultan mezarı, ecdadımızın yadigârı anıtlarla dolu... Onların hain ayaklarına çiğnetemeyiz. Kentin her yeri bizim egemenliğimizde olacak. Bir başka çözüm yok. Bize kesin egemenlik gerek. Zararlı, önümüze çıkan kim varsa temizlenmeli. Yoksa onlar temizleyecek bizi. Bunu böyle bilin.»

«Silahı var mı onun? Yani Naci'nin?»

«Yok, silah taşımaz o.»

«İyi biliyor musunuz?»

«Biz biliriz. Merak etme ve fazla soru sorma. Çok soru korku demektir.»

«Ne zaman olacak bu 'iş!'»

«Yarın. Öğleye burda olacaksın. Belki bugün yapılması istenir.»

Halis, elinde çay bardağıyla dışarı bakarken Necmi göz ucuyla onu izliyordu. Eskisinden daha yumuşak bakıyordu yaşlı adama.

Caddeyi geçtiklerinde pek orta yerde bulmuştu eczaneyi.

«Pek zor olmayacak bu iş. Bir kapıdan gir, öteki kapıdan çık.»

Arka sokakta yürümüşlerdi birkaç kez, arabanın duracağı yeri göstermişti Osman.

«Şurda, şu ağacın altında bekleyecek seni araba ağabey. Sokağın ağzında bizimkiler olacak. Kaçmanız kolay...»

«Bildiklerini kendine sakla, kimseye de söyleme.»

O, bir çocuğun anlatımıyla yola çıkmaktan rahatsız oluyordu başından beri. Yapacağı işe kendinden de bir şeyler katmalı, dahası o biçimlendirmeliydi. Bir sanatçının yapıtını baştan sona ya-

ratması gibi cinayetini bir başına ustaca kotarmalı, damgasını vurmalıydı.

Çocuk, korkarak sustu. Gözlerini bir süre Necmi'nin yüzünden ayıramadı. Oysa öteki ondan çok korkuyordu şu sıra. İçinde kaçmaya hazır olduğunu söyleyen bir duygu vardı.

Uzun boylu, kır saçlı biri eczanenin karşısındaki bakkal dükkânında oturuyordu. Masasının üzeri karışık, bakışları dalgın bir adam. Onları, birkaç kez kaldırımda ezcaneye bakarken görmüştü. Gri takım giyiniyordu ve cam göbeği yeşil bir gömleği vardı. Yanağındaki şark çıbanını ayrımsadı Necmi adamın. Kocaman gözlerini yere eğmişti onları görünce. Belki de sezmişti oralarda neden dolaştıklarını.

«Birisi sizin bakışlarınızdan kaçırıyorsa gözlerini, ya korkuyor; ya da sizin niyetinizi anladı demektir. En azından onun gözünde kuşkulu biri olmuşsunuzdur artık. İlk fırsatta onu da temizlemeniz gerekebilir...»

Osman:

«Bize bağlıdır o. Her ay ödentisini düzenli verir.»

Bu çocuk ne kadar da çok şey biliyordu.

— Çaylar taze!.. .

Tepsi dolusu çayla Necmi'nin yanına dikildi Vahit. Uzandı, bir bardak çay aldı. Halis'in uzanan elini gördü aynı anda. Demek o da yeniliyordu çayını. Şekerlerden birini attı bardağına. Yavaş yavaş karıştırmaya başladı.

Oyun oynayanlar ayrı ayrı yerlerde oturuyorlardı şimdi. O, sonradan gelen genç gitmiş miydi? Oyun ne zaman bitmiş, ne zaman dağılmışlardı? Çayın içinde dönen kaşığın her edimi sanki kısacık da olsa bir zaman kazandırıyormuş gibi biraz daha uzun bir süre dönüyordu bardakta.

«Daha ne kadar burdayım? Niye bekliyorum? Daracık bir çembere ağ örmüş gibiyim. Dışarda beni bekleyen ne? Bilmiyorum.»

«Beni buraya gönderenler biliyorlardır. Şimdiye değin bir aksilik çıkmadığına göre, onlar daha iyi düşünürler. Baksana kimse ilgilenmiyor benimle. Burdakiler, şurda, cami avlusunda musalla taşında yatanın katili olduğumu bilseler ne yaparlar acaba? Boğa-

zıma mı sarılırlar? Polise mi koşarlar? Hiç sanmam. Eğer böyle yapsalardı belki hiç 'iş' çıkaramazdık. Bunların hepsi de toz olurlar. Sıkı mı elini kana bulamış biriyle yanyana oturmak? Bir caniyle!.. Cani mi? Kim, ben mi? Doğrusu, korkunç bir şey. İlk anda bir başkasına söylüyormuşum gibi tuhaf ve kolay ama.. Hayır. Aynada yüzüme bakmadım mı bu sabah? Daha önceki olayda da olmuştu. Bendim, yine ben... Boş, kendini beğenmiş ama yüzünde tedirgin yüz ifadesiyle Necmi... İnsan kendi içinde de binbir kılığa giriyor ama hep kendi kalıyor; kurtulamıyor kendinden; korkuyor, öfkeleniyor, üşüyor ama hep kendisi... Hanyayı konyayı anlıyor ama sonuç değişmiyor, kirlenen birileri var ama hep kendisi bu kirin içinde... Olsun arkam kavi nasıl olsa. Ben, öldürdüğüm adamın cenazesine gelip, herkesin burnunun dibinde beklemeyi düşünemezdim. Düşündüler...»

«Necmi arkadaş, sen yine oraya git. Her yer sıkı sıkı aranmıştır. Senin kaçtığını düşünürler. Kimsenin tekrar dönüp oraya bakması, seni araması düşünülmez.»

«Ortalık yatışıncaya saklandığımı düşünmezler mi?»

«Olayın dumanı üstünde daha. Kimse, senin geri döneceğini düşünmez. Bizimkilere de uğrama istersen. Cenazenin nerden kalkacağını öğrenebilirsin.»

«Kimden öğreneceğim? Bizimkileri görmem gerekmez mi?»

«En kolayı ölü sahiplerine sormaktır. Partilerine git sor.»

«Oldukça riskli ama denemeye değer.»

«Aksine; en az risk bunda. Sonra arkadaşlar bir adres verecekler İstanbul'da, oraya gideceksin.»

«Yeni bir 'iş'se ben yokum.»

«Ona sen değil örgüt karar verir artık.»

– Evlât saatin kaç?

Necmi döndü, sesin geldiği yeri aradı; birden çıkaramamıştı. Halis, gülümsüyordu. Sorusunu yineledi.

– Saatin var mı çocuğum?

Sol kolunu uzattı, kazağının yenini sıyırdı, saatine baktı.

– Bire on var.

– Sağol çocuğum.

Adamın, sevecen sesi yarasını kanattı. Çocukluğu babasız geçmiş, arkadaşları babalarından sözettikçe boynunu bükmüştü. Yalnızlık, yetimlik gün gün zehir gibi birikmişti içinde. Özlemin doyurulamaz boşluğu uykularında bile duyuruyordu kendini.

«Bırakma kendini yine Necmi. Neyi değiştirirsin? Babayı nerde bulursun? Bırak bunları. Zaten bunların hepsi önlerine gelene yavrum, çocuğum diye diye kandırırlar. Tuzak bu sözcükler. Birer taktik. Bilmiyor musun bir öğretmeniniz sana hep böyle derdi, etkilenirdin, sonradan öğrendin ki sana tuzaklar hazırlamakla görevliymiş; yalnız sana değil, bütün arkadaşlarına... Neymiş sevgiymiş. Sevgi zayıflıktır, unutma. Kim demişti, yine kurs öğretmeni. Kimse kimseyi sevemez. Seviyorsa kandırmak için öyle görünüyor. Ya sen Necmi? Kimseyi sevmez misin? Annemi severim. O hiç yalansız sever beni. Başkaları onun gibi sevemez, inanmam. Sevseler de inanmam.»

Gülüyordu öğretmeni. Necmi'yi onun gülüşü sinirlendiriyordu daha çok.

«Sen kimseyi sevmez misin Necmi? Sevmedin mi?»

«Annemden başka kimseyi sevmem ben. Sevgi zayıflıktır. İnanmıyorum sevgiye. Çıkar için severler insanlar birbirlerini.»

Anlayışla, hoşgörüyle susuyordu öğretmeni.

«Peki, insan bütün ömrünce böyle yalnız çıkar için sevebilir mi? O zaman insan yaşadığından tat alır mı. Her an kandırmak ya da kandırılmak kaygısıyla yaşayabilir mi insan? Böyle bir yaşam çekilir mi Necmi?»

«Ben inanmam böyle şeylere.»

«Neye, nasıl şeylere.»

«Sevgiye, güvenmeye...»

«Peki kardeşlerine, arkadaşlarına; onların sevgileri de mi seni kandırmak için?»

«Çıkar için, yalnız çıkar için sever insanlar.»

«Senden nasıl bir çıkar sağlayabilirler peki?»

«Şimdilik bilmiyorum. Bir gün öğrenirsem benden ne çıkarları var, herkesi öldürürüm.»

Öğretmenin yüzü değişti. Gülümseyen yüzünde acılı, umutsuz bir anlam oluştu. Necmi, onun üzülmesinden hoşnut, onu sus-

turmaktan mutlu bakıyordu.

«Necmi, insan kimi zaman nedenini bilemediği bunalımlara düşer. Sıkılır, açmazlarla karşılaşır. Öyle zamanlarda insan dost arar çevresinde, arkadaş arar. Senden hiçbir şey beklemeyen insanlar senin yardımına koşar bakarsın. Herkese böyle çıkarcı, dolandırıcı diye bakarsa kişi yaşamda yalnız kalır. Dünyada insanın yapabileceği pek çok güzel şey varken yaşamı böyle böyle çekilmez kılar kendine. Yalnızlık çekilmez, komşusundan ödünç bir şey isteyemeyen; sıkılan arkadaşına yardım edemeyen insan; herkesin gözünde kuşkulu biri olarak bilinen kişi yaşayabilir mi? Şimdi bütün arkadaşların senden kuşkulansalar neler düşünür, neler duyarsın? İnsan insana muhtaçtır Necmi. İnsanın bazen bir merhabaya ihtiyacı vardır. Seni iki yıldır tanıyorum. Anlamaya çalışıyorum Necmi. Sorun nedir? Bana açılabilirsin. Yardım etmeye çalışırım. Ben senin ağabeyin yerindeyim. Belki senden daha çok deneyimim vardır. Bugün şart değil, istediğin bir gün anlat derdini. Ne dersin?»

Öğretmeninden kolay kurtulamayacağını anlıyordu Necmi. Onun kendisiyle böyle uğraşması hoşuna da gidiyordu ama korkuyordu. Çünkü onunla konuşması yasaktı, dernekten istemiyorlardı.

«Bir kızı seviyorum, o da başkalarıyla geziyor. Her şeyden, herkesten nefret ediyorum.»

«İnsanı insan eden en önemli şey akıldır Necmi. Aklını kullan. Nefretle yaşanmaz; insan hem kendi dünyasını karartır, hem başkalarının yaşamını zehir eder...»

«Ben de birkaç kişinin hayatını karartmak istiyorum zaten. Her şeyi kırıp dökmek, herkesi dövmek, tekmelemek, öldürmek istiyorum.»

«Bu duygular geçicidir. Bunların sağlıklı olmadığını sen de bilirsin. İnsan senin yaşında böyle delice şeyler tasarlar. Hem herkesi öldüreceksin de senin eline ne geçecek? Neyi kurtaracaksın?»

«Bilmiyorum.»

«İstersen seninle bir anlaşma yapalım Necmi. Bir şey yapmaya karar verdiğin zaman haber ver bana. Üzerinde düşünelim, doğru olduğuna karar verirsek sen yap yapacağını. Ama her yönü-

nü ele alalım işin, olmaz mı? Başın derde girmeden beni gör, girdikten sonra elimden hiçbir şey gelmez çocuğum.»

Necmi yanıtlamadı sorusunu öğretmenin. O günden sonra da bucak bucak kaçtı, görünmemeye çalıştı ona.

«Dinlesem miydi onu? Zaman zaman acaba demelerim o yüzden. Neden dinleyecekmişim? Ama belki de iyi olurdu. Böylesine batağa saplanmazdım. O korurdu beni. Artık çok geç, zaten onun ilgisi de yalan. Hepsi yalandı. Bunlar cenazelerine bile yalandan ağlarlar, törenleri yalan, insanlıkları yalandır. Şu cami avlusundakilerin tümü hain. Tümü kansız bunların. Şurdakiler, taş oynayıp gidenler, geleni gideni gözleyen kahveci, şu papaz kılıklı adam, Kambur Postacı... Hepsi yalan, hepsi sahtekâr... Sapıtma Necmi, yine boşaldı sinirlerin... Sapıtıyor musun yoksa, kendine gel; yaşam da mı yalan?»

Postacı İbrahim, kapıdan başını uzattı.

— İyi işler Vahit bey!

— Ulan kambur, nerlerdesin? Yine hangi kapıların tokmağını çekiyorsun?

— Ne medeniyetsizsin Vahit Bey!.. Kapılarda tokmak mı kaldı artık? Herkes zil taktırdı bilmiyor musun? Hem de envai türlüsünden... Kanaryalısı, müziklisi, deve çanı seslisi...

— Yok canım! Demek ben yanlış duymuşum; boynuz taktırmışlar dedilerdi bana...

— Bak yine nerden neler çıkarıyorsun; bırak bu bayat lâfları da çayın taze mi haber ver. Üşüdüm.

— Üşüdünse içeri gir, kapıda beslemeler gibi ne duruyorsun?

— Senin de maşallahın var bugün, zehir zemberek konuşuyorsun.

İçeri girdi, sobaya doğru gitti Postacı İbrahim. Sonra, döndü dışarı baktı.

— Senin burası da camiye çok yakın Vahit, bir gün seni de götürmesinler burdan yanlışlıkla.

Vahit, güldü.

— Gözün kör olmaya senin, ağzından yel alsın pezevenk. Hayır dua okumaya mı geldin buraya? İç çayını da defol.

İbrahim, kıs kıs gülerek çayını aldı, bir kıyıya oturdu.

Necmi, postacının gelişinden gidişine dek, gözünü kırpmadan dışarı baktı. İbrahim, Necmi'nin arkasında kalıyordu. Vahit'e gözleriyle sordu, kim bu, diye. Öteki omzunu çekerken, dudaklarını büktü.

Eczanenin arka kapısından kısa boylu, küçük adımlı, temiz giyimli birisinin çıktığını gördü. Gençti. O, köşede bekliyordu o sıra. Köşedeki bakkalın önünde. İçerde başka birisi daha vardı. O da çıksın. Naci, tezgâhın gerisinde ayaktaydı. Gözlüğünü aldı gözünden, gitti caddeye açılan kapının karşısına düşen masaya oturdu. Masanın üzerinde gazetesi içi dışına çevrilip okunmuş biçimde duruyordu. Kalemlik, hesap defteri, adreslik, telefon, diş fırçaları asılı bir küçük askı masanın önünde görünüyordu. Gözlüğünü gazetenin üzerine koydu, gözlerini ovuşturdu. Köşe yazılarından birini mi okumuştu en son? Belki de bitirememişti yazıyı.

Uzun boyluydu. Narin bir görünüşü vardı ve ağır, ölçülü davranıyordu. Belki bütün yaşamında böyleydi. Düzenli bir insana benziyordu ilk bakışta. Temiz bir yüzü vardı Necmi'ye göre. Necmi içeri girdiğinde yelekli gri takımını ayrımsadı. Küçük bir ayrıntıydı ona göre şimdi bu, özellikle yeleğinde köstekli bir saat düşünmüştü. Yoktu.

«Arka kapıdan çıkan gördü mü acaba? Kuşkulanmış olabilir mi? Öyle olsa niye bakmasın bir kez bile? Sanmam, bunlar her şeyi oluruna bırakmışlar anlaşılan. Bilmezler mi canlarına düşman olduğumuzu? Kanlarına susadığımızı?»

Parke döşeli yola bir serçe kondu. Tin tin sıçradı, gagasını bir iki taşların arasına vurdu çekti, havalandı. Ne bulmuştu acaba? Gözleriyle serçeyi izledi. Cami avlusundaki ağaçlara doğru uçtu gitti kuş. Hüzünlendi Necmi.

«Onun bile gidebileceği bir yuvası, bir ağaç dalı var.»

«Bir can da böyle mi uçar? Kuşlar gibi mi? Bir daha sığınacak yuva, çarptıracak yürek bulamaz mı? Çok dedim kendime, girme şu işlere Necmi. Sonu yok bu gidişin. Kaç kez dönmek istedim. Nasıl dönersin? Dönsen ölüm, dönmesen yine ölüm. Bir sel aldı getirdi beni, eczanenin karşısındaki kaldırıma koydu. Daha

önce de adamın evine kadar gitmiştim. Bilmediğim, adını duymadığım birisiydi. Plan tıkır tıkır işlediydi onda da. Canlar da silah sesinden ürkerler mi serçeler gibi? Onun için mi çıkıp giderler vücuttan? Saçmalama, Necmi sen çıldırırsın bu gidişle. Bu yük sana ağır geliyor. Bir gün kendi elinle teslim olmazsan iyi. Ya da bakarsın öldürdüklerinin mezarlarına gidersin af dilemeye, kim bilir!.. Ailelerine haber verirsin. Tozutunca her şeyi yapar insan. Belki de o zaman gerçekten akıllanmış olurum. Şimdi bırak artık düşünmeyi. Düşünmek yok, soru sormak yok. Ne kendine, ne kimseye. Acımak yok, sevmek yok... Bunların hepsi zayıflıktır. Yalnızca görev var, yalnızca görev.»

Halis, Necmi'nin dalgınlığını gördü. Sorsa mıydı acaba? Hiç görmediği bir yüz, belki de garip biri, yolsuz kaldı, buralarda yardım bekliyor; kim bilir ne badirelerden geçti geldi buralara... Belki gerçekten yardıma gereksiniyordur...

«Durup dururken başına iş alma Halis. Yardım bekleyen birine benziyor mu baksana, üstü başı düzgün çocuğun. Kim bilir ne sorunu vardır? Bütün bir şehri de tanıyamazsın ya. Tekin biri değildir belki de. Ayağındaki çizmeler, gri yün bir pantolon, yakaları kürklü güzel bir kaban.. Kazağının rengi siyah mı lacivert mi, seçemiyorum. Her neyse... Herkesin dalgası başka. Belki de sivillerden biridir. Zeynel'i bıraktım geldim buraya, o istemedi. Acaba kulağına kar suyu mu kaçtı, Ayşe de gelmez oldu kaç zamandır. Beni evde yalnız bulamayacağını biliyor da ondan herhalde. Belki bizim kocakarıyı görmeye geliyordur. Ben de hemen kocatıyorum karıyı, gözüm gençlerde de ondan mı? Belli etmese bari Ayşe. Belli etmez, belli etmez. Sonra hepimizin başı derde girer, bilmez mi? Kadının güzeli kadar akıllısına da bayılırım. Güzeli gönlünü okşar insanın, akıllısı tehlikelerden korur. Ah gençlik!.. Küllü nefsin zaikat ül mevt... Ne tatlı söz, söylenişi çok güzel. Ayşe'ye de söylerim bundan sonra. Böyle güzel sözlere bayılır. Etkilenir haspam. Gelirken geçerken kolumu tutsun. O sokulsun bana da hayır diyeyim ha!.. Olası mı? Bacağımı ovsun, üstüme yamansın, mayışsın da hiçbir şey olmasın... Aklım almaz. Eninde sonunda öleceğiz. Ne demiş elin oğlu: Küllü nefsin zaikat ül mevt...»

Elinde kitapla sedire uzanmış, uyukluyordu. Biraz önce canı

bir şeyler okumak istediğinde pencerenin içindeki yığından seçti.

«Ne güzel bir kitap. Uykumu getiriyor. Duymasınlar. İflâhını keserler. Ama ben onlara yem olmam, başkasından duyduğum bir sözmüş gibi aktarır, onlardan önce canına okurum bunu diyenin. Bilmezler mi beni?»

Arkasındaki büyük yastığı düzeltti. Kitabı yüzüne kapadı, uykuya geçmek üzereyken kitap kaydı yüzünden.

«Zil mi çaldı? İyi ama bizim zil bozuk değil mi? Kapı çalıyor kapı...»

Zamanı mıydı şimdi; yerinden öfkeyle kalktı. Kapı üst üste iki kez daha çalındı o varasıya.

«Geliyorum!»

Kapıyı sinirlice açtı. Sövmeye hazırlanıyordu ki öfkesi sönüverdi.

«Sen miydin Ayşe Hanım? Buyur, gel.»

«Sevim abla yok mu?»

«Birisinin bebeği olmuş da doğduluğa gitti. Yeni gitti daha o da... Az önce gelseydin karşılaşırdınız.»

«Ben de şöyle bir uğradımdı, ne yapıyorsunuz, nasılsınız?»

«İyiyiz, iyiyiz Ayşe Hanım, sağol. Ama biliyorsun şu bacağımdan hiç rahatım yok. Ovuyorum, sıcak tutuyorum, boşuna. Ovunca biraz yumuşuyor yine ama ötekilerin yararını görmedim..»

Ayşe sedirin kıyısına ilişti. Gözleri yerdeydi. Halis Beyle yalnız kalmaktan tedirgin gibiydi. Öteki onun yüzüne bakıyordu. Esmer, dolgun, pürüzsüz bir teni vardı. Gergin göğüsleri, eski mantosunun altında bile belliydi.

«Mantonu çıkarsana Ayşe Hanım, hemen kaçacak gibi duruyorsun.»

«Kaçacağım ya... Çocuklar evde yalnız...»

«Dur, önce seninle bir kahve içelim hele. Sonra gidersin...»

Kalktı, topallaya topallaya mutfağa yürüdü.

«Oturun siz, ben yapayım. Madem istiyorsunuz...»

Ellerinde bir çelenkle iki genç avluya çıkan merdivenleri tırmandılar. Çayevinden onlara bakarken çelengi nereye bırakacaklarını merak etti. Başka çiçek var mıydı cenazede? Hiç dikkat et-

memişti.

«Bu kadar çiçeğe yazık. Ne gereği var? Ben ölürsem çiçek göndermesinler cenazeme. Aklına şaşayım senin Halis, bir de çiçek mi göndereceklerdi? Gelecekler mi bakalım? Gelirler, gelirler... Gerçekten ölüp ölmediğimi anlamak için gelirler. Korkma cenazen ortada kalmaz, şimdiden Sevim'le başbaşa kaldın Halis Efendi. Ara sıra Ayşe de gelmese ölüver gitsin...»

Onu düşününce yüzü yeniden aydınlandı.

Kahveleri içtiler; Ayşe, fincanları sedirdeki tepsiyle mutfağa götürdü. Dönüp mantosuna uzandı; Halis, sol bacağını yüzünü buruştura buruştura ovarken söyleniyordu:

«Of, of!.. Namussuz ağrı, mendebur ağrı!.. Baş belâsı, nerden de buldun benim bacağımı? Nasıl girdin, hangi açık kapıdan? Dert girmeye görsün Ayşe Hanım, çıkmak bilmiyor sonra. Hep gençlikte çekilen eziyetlerin kalıntısı bu ağrılar. Of, of! İnsan kendi kendine de ovamıyor ki!..»

«İsterseniz ben ovayım Halis ağabey.»

«Çok iyi olur Ayşe, benim aklımdan da geçiyordu ya, demeye çekiniyordum.»

«Çekinecek ne var ki... El miyim?»

Ayşe, aldığı mantoyu bıraktı yerine. Sedire yan oturdu. Sol ayağından başladı, baldırlarından, bacaklarının yukarılarına değin sıvazladı, bastırdı, mıncıkladı. Parmak uçlarıyla kasları kavradı bıraktı, kavradı bıraktı. Yeniden ayaklardan aldı, baldırları küçük küçük vuruşlarla yumuşattı. Parmaklarıyla sıktı bıraktı, sıktı bıraktı. Bacaklarına elinin ayasıyla bastırdı; yukarı doğru sürttü, sıvazladı.

Halis, kendinden geçercesine mutluydu; ağrının acısından çok bacaklarında gezinen bir yabancı kadının varlığından, elinin dokunduğu yeri yakarak geçip gitmesinden ofluyor; göz ucuyla Ayşe'yi süzüyordu. Onun yüzündeki yaptığından memnun anlamı yakaladı; gözlerini aramaya, kovalamaya başladı: Ayşe işine vermişti kendisini; sanki hiçbir şey duymuyordu, Halis'e bakmamak için de kendince direniyor; aklından önüne engeller yığıyordu. Bir baksa o da çözülecek kadar isteklenmişti. Halis, acıyla kolunu tuttu kadının. Parmaklarıyla acıtırcasına sıktı, ses çıkarmadı öteki.

Doğruldu adam yerinden, Ayşe'nin yüzüne yaklaştırdı yüzünü. Kadın şaşırmıştı, baktı; son küçük direnme noktası da eridi bitti içinde; dudaklarında gülmeye benzer bir seğirti dolaştı. Adam kadının yüzünü elleri arasına aldı, başını eğdi kadın, yanağından öptü Halis. Ayşe başını arkaya attı, adam kadının boynunu kokladı, elini giysisinin yakasından kadının göğüslerine uzattı. Üstten bir düğme koptu, yere yuvarlandı.

«Yapma, gelecekler şimdi üstümüze.»

Soluk soluğaydı adam. Onu duymuyordu.

«Çok yanlış bu yaptığımız.»

«Seni gördüğüm gün içim eridi.»

Kadın, şimdiye böyle güzel bir söz duymuş muydu, onu düşündü.

«Ben böyle bir şeyi hiç düşünmemiştim.»

«Yine de güzeldi; yine de güzeldi değil mi?»

Ağzından öptü kadın adamı. Soluksuz kaldı öteki. Sonra derin bir soluk alarak elini Halis'in önüne bastırdı, gözleri yarım açık sarıldılar birbirlerine.

Ter içinde yanyana uzandıklarında Ayşe kıpkırmızı bir yüzle baktı Halis'e; gülümsedi, giysilerini tek tek topladı odanın içinden, giyindi; mantosunu aldı kucağına, dikilip bir süre erkeğe baktı.

«Ben gidiyorum, hoşça kal...»

Sesi çın çın ötüyordu kadının; adam gülümsedi.

Öteki kapıya yöneldi, tam kapıya vardığı sırada burda bir şey var, diye seslendi ardından Halis. Kadın merakla döndü. Halis'in elinde az önce kopan düğme duruyordu. Kadın gülerek düğmeyi aldı, konuşmanın gereksiz olduğu bir zamanı yaşadıklarını düşünerek adamın elini tuttu; yüzü ışıltılıydı kadının.

«Bugünü hiç unutmayacağım, bir gün yine...»

Kadın gerisini duymadı, kapıyı çekip çıktı.

Necmi, Özer'in cami avlusundan merdivenlerin başına gelip bir süre dikildiğini görünce ürperdi, cinayetle Özer'in çıkışı arasındaki süreyi düşündü, beş dakikayı geçmezdi. Adam eczaneden çıkmayabilir, canından olabilir, belki de tek görgü tanığı olarak

Necmi'nin sonunu hazırlayabilirdi.

«Şimdi daha iyi tanıdım; o küçük adımlı, temiz giyimli adam bu...»

Kendisini burda görüverecekmiş gibi bir duygu yakaladı yüreğini. Yüzünü ateş bastı bir an; sanki adam gelmiş, onun yakasına yapışmış, dışarı, cami avlusuna sürüklüyor. Saç diplerinin terlediğini, sırtından kuyruk sokumuna kadar kaynar bir suyun aktığını duyumsadı. Elleriyle saçlarını sıvazladı bir kez daha.

Özer, köşeyi dönerken Necmi arkasından bakacakmış gibi cama doğru yekindi ister istemez.

«Belki de polise gidiyordur adam, beni burda gördüyse belli etmeden gidip durumu anlatır.»

Sonra aptalca buldu davranışını; aklından geçeni kovdu; kimse anladı mı diye iki yanına bakındı; Halis dalgındı, bacağını ovarken düşlere dalmış görünüyor, ötekiler kendi aralarında ordan burdan konuşuyorlardı.

«Kalsaydı o da şimdi ötekinin yanında olurdu. Şansı varmış. Ardınızda tanık bırakmayın, dediler kaç kez... Bir kalfadan söz ediyor gazeteler, ben onu neden görmedim? Yoksa paravanın gerisinde miydi? Sözde raflara tırmanmış korkusundan; öyle olsa armut gibi düşürürdüm onu da... Başka yolu var mı? Ya hiç tanık, ya tek tanık... Onu susturmak kolay olur, her zaman kolay olur... Yalan söyletmek kolay olur, kandırmak kolay olur... Bir kişi bile kalmamalı gerektiğinde... En iyisi bu. Yumuk Göz, ordakilerin gözlerinin içine bakardı bunu söylediği zamanlarda. Tek tek bakardı. Eritirmiş gibi, bakışlarıyla en küçük bir kaçamak bakışı, inançsız dinleyeni yakalamak için bakardı. Ankara'daki eski evin bodrum katında, gecenin ilerlemiş saatlerinde buluştukları zaman herkesten önce orda olurdu. Çocuk bile olsa, çocuk bile... Yumuk Göz konuşurdu tekdüze sesiyle. Bir yığın kâğıdın, listenin düzenlice yerleştirildiği klasörünü bir kıyıya koyardı önce. Deri montunun önünü açar, kollarını gerer; sert ama çirkin bakışlarını gelenlerin yüzünde gezdirir; bitirilmesi gereken işleri tasarlardı kafasında. Bu işlerin sahipleri kimse onları sonra çağırır; omzuna tatlı bir yumruk vurur 'Al hadi, bu şeref senin'... Gerçekte sersemlerdi görevi alan... Sonsuz bir kaçışın şerefiyle kimselere görünmeden evine giderdi. Kime hangi işin verildiğini bilmemek esastı...»

«Çocuğu görseydim de vurmazdım herhalde. Hiç çocuk vurmadım şimdiye kadar. Zaten topu topu iki 'iş' benimkisi. Raflardan ilaç alıyormuş, yüzünü bile görmedim; hayret!.. Hamdi o ara para saydırıyordu kalfaya, kalfanın tanıklığı mümkün değil, o zaten Naci'yle birlikte olmazsa bile sonra susturulacaktı. Hem o benim yüzümü hiçbir zaman göremeyecek biçimde Hamdi'nin iri gövdesince perdelenecekti. Yan bankoda sayıyordu onlar paraları; Naci masasında oturuyordu; iyice biliyorum bunu. Çocuğu bir türlü yerleştiremiyorum dükkânın içine; demek ki gerçekten görmemişim... Kaldırımdan indiğimde içimde bir geri çekilme başladı. Yanıyordu içim, bir kapıdan girip öteki kapıdan çıkıp gitmek istiyordum. O, parasını saydıradursun, ben 'iş' olup bitmiş gibi çıkıp gideyim beni bekleyen arabaya... Anında temizlerlerdi beni. Gözcüler, arabada bekleyenler bilmezler mi gerçeği? Hani Hamdi, o nerde kaldı demezler mi? Sonradan o şaşkınlığından başka yöne kaçtı, ben arabada beklemekten kurtuldum onu; İzmir yoluna oldukça sakin bir yolcu gibi çıkarıldım... Ama yine de o küçücük an, kaçamayacağımı bile bile düşündüm. Elim kolum bağlıydı neresinden baksam. Öldürmek, bir insanı öldürmek o kadar zor değil de öldürdükten sonra ölenin insanın beynine çivilenen bakışlarından kurtulmak çok zor...»

Yerine otururken gazetenin üzerine bıraktığı gözlüklerini yeniden taktı Naci. Bir kâğıda bakıyor. Necmi kaldırımdan indi, iki yanına bakmadan, dosdoğru eczaneye yürüdü. Bir eli, kalın deri kabanının cebinde makinenin kabzasını sıkıyordu. Ter içindeydi avuçları.

«Her şey yeniden başlıyor. Her şey...»

Bütün bedeni keçeleşti. Hiçbir şey duyamaz, düşünemez, tartamazdı artık. Yine de yüreğinde taş gibi bir ağırlığın varlığını, ayakları adımlarını geri çekerken duyumsadı.

«Olmayacak, yapamayacağım, hiç yapamayacağım. Öncekine benzemiyor bu. Onda güle oynaya gitmiştim. Bir şenlikti sanki. Bizim için öyleydi. Selman, Şahin, ben: Şimdiki Necmi'den başka birisi. Onlardı başıma bu işleri saran. Gece çok bekledik evin önünde. Çok sigara içtik. Uzun bir yola çıkmıştı adam belki ya da

bize söylediklerinden ayrı bir işi vardı. O gece dönecekti mutlaka. Daha önce başkaları beklemişlerdi; huylandığından mı yoksa kendince önlem alıp başka bir yerde kaldığından mı gelmemişti. Cinayet ekibi değişmişti bu kez. Artık o iş yattı, üzerine varırsak kolay yakalanırız, en iyisi başka işleri gerçekleştirelim, diyorlardı sık sık. Bu da öyle oldu galiba. Ancak kimse bir sonraki ekibi bilmiyordu. Atışlara yeni başlamıştım o sıralar. Tabancanın ürkütücü soğukluğunu, her an elimde patlayıp birilerini istemeden öldüreceğimi düşünerek yaşadım. Bir türlü ısınamıyordum, atamıyordum içimdeki korkuyu. Sonra sonra tabancaya alıştım ama o korku sürdü gitti. O gece de bir inşaatta bekleyecektik. Evinin karşısındaydı beklediğimiz yer ve sokak çok karanlıktı. Karanlık olmasa da kolayını buluyorlardı. Uzun süre arkadaşlık ediyor, hangi şalteri indirirlerse nerenin ışıklarını söndüreceklerini öğreniyorlardı. Özellikle teknik okullarda okuyan, elektrikten anlayan arkadaşlar ortaya çıkıyordu böyle zamanlarda. Ama bu sokağınkini söndürmeye gerek yoktu. Sokak lâmbalarından ikisi yanmıyor, üçüncüsü de göz kırpıp duruyordu. Biz rahat rahat oturduk inşaatın girişinde. Adamın öksürükleri duyulduğunda sokağın başında, elim ayağım çözüldü.»

«Torba elinde mi Şahin?»

«Elimde, bu kaçıncı soruşun böyle? Yoksa korkuyor musun?»

«Sinirlenme canım, adam geliyor galiba...»

«Gelsin, belediye başkanı olunca bizi çıkaracakmış o binadan; kim kimi nerden çıkarıyor, göreceğiz.»

«Ya o değilse?..»

«Suss!.. Ben tanıyorum. Yavaş konuşun, ayak sesleri yaklaşıyor iyice. Hazır mısınız?»

«Hazırız!..»

«Çocuklarla geceleri oynadığımız oyunlardan birini oynuyoruz, diye düşündüm. Şahin usulca çıktı yerinden, Selman ardından yürüdü. Her şey birden olup bitti. Torba adamın kafasına geçtiğinde ben bir adım gerideydim, yine kaçmayı düşünüyordum şimdiki gibi. Yüzünü şehir dışına çıkardığımız zaman gördüm. Gözle-

ri kocaman kocaman açılmıştı. Tek sözcük etmedi. Ne yalvardı, ne yakındı. Kurbanlık koyunun teslimiyetiyle baktı öyle. Bir bağ evine götürdük. Yaşlı mı, genç mi bugün bile bilmiyorum. Yalnız gözleri ben nereye gidersem geliyor benimle. İte kaka arabaya bindirdiğimizi anımsıyorum bir de. Şahin ağzını kapamıştı zavallının. Hiç sesi çıkmadı bu yüzden yol boyunca. Bağırabilse, belki yakalatırdı bizi. Herkes uykudaydı ama belli olmazdı. Bağ evinde ellerini bağladık, ayaklarına Selman oturdu; Şahin evin dışındaydı, çevreyi kolaçan ediyordu.»

«Elleri ayakları bağlı mı?»

«Gevezelik edip durma, bilmiyor musun? Sen yalnız makineyi kullanacaksın. Bütün işin o.»

«O ara, adamın 'Allah!' dediğini işittim. Usulca, yalnız kendini duyacak kadar bir 'Allah!..' Yapamayacağımı düşündüm bir kez daha. Öteki, beni bekliyordu. Azrail gibiydi bana bakarken. Biliyordum ki ben yapamazsam bu işi, elimden kapacak tabancayı, önce adamı sonra beni oracıkta... Adam yüzüme bakıyordu. Dağda eğitim yaptığımız zaman atışlarda kullandığımız kum torbalarını düşündüm. Kurşunlarla delik deşik ettiğimiz, hiç sesi çıkmayan, kanı akmayan kum torbalarını... Üç el dokundum tetiğe. Ağzı açıldı, gözleri bana dönük yıkıldı yanına... Ama gözleri hep bana dönüktü. Selman, dışarı çıkıp Şahin'i çağırdı. Adamın ölüp ölmediğini anlamaya çalıştılar.»

«Gebermiş, gidelim.»

«Araba ana yoldan ayrılan bir bağ yolundaydı. Üçümüz de sessiz arabaya kadar koşarak gittik. Yaptığımız işin dehşetini yeni yeni mi anlıyorduk ne? Yoksa yalnız ben mi dehşet içindeydim?»

Durup dururken bu ikincisine neden bulaştığını, niye herkesin bir iş yapmadığını, ikinci bir adamı nasıl öldüreceğini, madem aynı yola baş koymuşlar, ötekilerin de kendisi gibi bir 'iş' çıkarması gerektiğini... düşünüyordu.

«Bizler ateş hattındaki askerler miyiz? Yoksa mayın eşekleri mi? Yarın bizi nasıl kurtarır sırtımızı sıvazlayanlar acaba? Bizi yanlarına bile sokmazlar belki. Ölürsek şehit, kalırsak ileride yine

şehit oluruz. Böyle demiyorlar mı? Düşünmek yoktu Necmi, düşünmek bir kurttur. Az mı söylediler? Sen görevini yapıyorsun, aksatmadan, verileni hakkıyla yaparak... Senden mutlu kimse var mı? Kimler sana kart yazmıyor bayramlarda? Az onur mu senin için! Hayır, hayır benden mutsuz kimse yok, kimse yok!.. O şenlik daha o gün bitti. Bağevinde, adamın gözleri gözlerime girdiğinde bitti... Ne rütbe, ne gelecekte payıma düşecek onur, ne güçlü devletin eli kanlı sahibi... Umudum o insanı öldürdüğümüz gün bitti. Eridi, aktı gitti. Umut düşünen insanın işidir Necmi. Biz düşünmeyiz, görev yaparız unuttun mu? Acımayız, sevmeyiz, yalnız görev yaparız. İyi ama niçin? Niçini bırak artık. O soruyu at kafandan. Bırak bu safsataları. Ya adamın beynimin içinden bakan gözleri? Kimse kimsenin beyninin içinden bakmaz, bakamaz. Hele ölüler hiç bakamaz. Sen büyüklerini dinle.»

«İleride, verdiğiniz bu kutsal savaşın kahramanları olarak adınız yurdumuzun tarihinde onurla anılacaktır. Bağlılığınız ve cesaretiniz davamızın gücünü kanıtlamaktadır. Biliyorsunuz, kimse bize, buyrun iktidarı, demez. Ülkümüzün anlamı ve büyüklüğü bize iktidar olmayı buyuruyor. Bunun için tek yolumuz var: Savaşmak. Hiç kimseye acımayacağız. Yolumuza dikilen kim olursa çiğneyip geçeceğiz. Milleti bölene, devlet düşmanına acınmaz.»

Necmi, Yumuk Göz'ün söylediklerini düşünürken tiksinmeye benzer bir duygunun sinirlerini gerdiğini duyumsadı. Böyle bir duyguyu taşımaktan korkuyor. Birilerinin aklından geçenleri anlayıvereceğini, Yumuk Göz'e ileteceğini, onun iri etli burnuyla «temizleyin keratayı» deyivereceğini biliyor.

«Beynimize çaktılar bunları. Acımak yok. Sıradan bir iş yapar gibi yaptığım işlerin ardından içimde sık sık kabaran pişmanlıkların önüne geçmek gerekiyor. Pişmanlığın zararı var, yararı yok. İnsanın yüreğini bile paklamaz artık pişmanlık. İleride hesap vermekten de kurtaramaz insanı. Kurtaramaz. Doğru söylüyor Yumuk Göz. Bizim aklımızı karıştırmadan, dümdüz söylüyor söyleyeceğini. Bizi yüzyıllardır ayakta tutan değerlerin yıkılmasına, ayaklar altına alınmasına, alay edilmesine katlanamayız; göz yumamayız. Doğru, dosdoğru söylüyor. Haklı adam.»

Kaldırımın köşesine duraksadı. Hamdi, içeri vaktinden önce mi girmişti acaba? Galiba, biraz erken oldu.

«Hani camlar kırılacaktı? Kalabalık oraya yürüyecek, biz burda 'iş'imizi bitirecektik. Vaz mı geçildi? Keşke öyle bir şey olsa, keşke...»

Hamdi'nin karşı tarafa çalışabileceğini düşündü bir an. Daha çok düşünmesine zaman kalmadı, aşağıdan adliyenin yöresinden gürültüler gelmeye başladı. Bütün sorular parçalandı, tuz buz oldu içindeki umutlu yanılsama. Caddeden geçenler fırının taşlandığı, camlarının aşağı indirildiği sokağa koştular. Adliyedekiler kapıları kapadı, polisler, içerdekileri dışarı salmadılar. Köşebaşlarında birikenler Necmi'nin bir başka köşede kurulu bir saat gibi beklediğini görmüyorlardı. İleri atıldı, hızla girdi eczaneden.

Girerken gördü Hamdi'nin sırtını; başını çevirip baktı, gözlerinde 'tamam' diyen bir ışık vardı. Kalfanın saydığı paralara döndü Hamdi.

ALTI

Kambur postacının kapıdan bir yanına eğik yürüyerek çıktığını gördü. Çantası dizlerini dövüyordu adamın ve kamburuna bu yüzden bir de hafif bir aksaklık ekliyordu.

«Yengeç gibi kâfir... Bu haliyle bile işler çeviriyor. Sevim'in anlattıkları gerçek mi acaba? Keşke haberim olsaydı o zaman; ardına düşer giderdim namussuzum. Şeyhin müridi olurdum ben de... Demek mahallenin güzel kadınlarıyla ha!.. Hepsini bir arada hem de... Şeyhi de zevk ehliymiş pezevengin!..»

Duyduğunda kulaklarına inanamadı; düş gibi geldi ona. Ama karnını kaşıya kaşıya gülmekten de geri kalmadı, sövüp saydı, bir sürü öğüt verdi karısına.

«Bir de dinden imandan bahsederler. Ahlâksızlar! Milletin başına softa kesilirler, iman ehli görünürler. Karılarını kızlarını koruyamaz, namus bekçiliği yaparlar. Yemedikleri nane kalmaz oysa her fırsatta. Bir de utanmadan bizlere saldırırlar, dinden imandan çıkmışız onlara göre çünkü, onlara göre namusa ırza değer vermezmişiz çünkü... Şu yedikleri halta ne buyrulur? Ettikleri rezilliğe bak soytarıların. Onların düşmanıyım ben, kimseye şirin görünmeye niyetim yok. Onlar gibi olmaktansa onların düşmanı olayım, beni hasım bilsinler... Hain bilsinler... Kim bilir kimler destekliyordur bunları... Hangi para babasının pezevenkliğini yapıyordur bu ruhsuzlar!..»

Sevim Hanım korkacaktı onun böyle bağırıp çağırmasından. Daha önceki düşüncelerinden vazgeçip gitmediğine sevinecekti içten içe.

«Şunun ettiğine bak!.. İyi ki Ferayi'nin aklına uyup da gitmedim. Bulsa bir kaşık suda boğardı beni o zaman...»

Kahveciyle Kambur Postacı'nın konuşurken kulağına çalınan «boynuz asma»nın anlamı bu muydu yoksa? Başka neden olabilir diye düşünüyordu Halis. Bunlar birbirlerini iyi bilirler. Kendini, şu kentte yaşayanlardan ayrı, uzak; bunların yaşamının kıyısına bi-

le varamayacak kadar okumuş görüyordu. Öyleydi, okumuş kişiler bir türlü halkın yaşamını bilemiyor, neyi nasıl değerlendirdiğine akıl erdiremiyorlardı. Bak şu kambura, diyordu aklından...

«Kambur haliyle neler yaşamış, nelere sokulmuş hınzır. Şuna bak!.. Kahvecinin sözüne gevrek gevrek gülüyor. Doğrusu kıskandım herifi. Benim de elime böyle bir fırsat geçse... Nerde bende o şans... Sevim'den başka bir Lâle vardı, o da bir yaz geldi geçti... Şimdi Ayşe var... Onu saymıyorum!.. Kendimden bile gizliyorum. Ama en çok kızı, büyük kızı maya gibi... Sen de azırgama kendini Halis Çelik... Taş gibisin maşallah... Senin de kırdığın ceviz kırkı geçti. Lâle'yi, Ayşe'yi az buluyorsun ama evlenmeden önce yaşadıklarına ne diyeceksin? Senin de sefaların boldu... Ama yine de Kambur'un yaşadıklarına eremedin.»

«Gece simsiyah; ne ay var, ne yıldızların feri. Eylül'ün ara sıra bulutlanan karanlık göklerinden biri. Alaşehir Motorlusu geç kaldı. Ondokuz on'da gelmesi gerekirdi. Dört saat erteli olduğunu dispeçerle bildirdiler. Şef de görünürlerde yok. Demek yine habersiz köyüne kaçtı. Bu ay da bir fırsatını bulur, karısını alır yanına, birkaç günlüğüne köyüne kaybolur. Ben nasıl olsa trenleri karşılarım, makasları zamanında değiştiririm, haberleri yanıtlarım... Geçende Lâle'yi kandırmaya çalışıyordu, köye gitmek için. Bir türlü kandıramadı. O gitmeyince kendi sıvıştı. Olsun, ne sakıncası var? İki üç günü geçmez çıkar gelir. Sepetlerle, çuvallarla iner istasyona bir başka trenden. Ama Lâle niye gitmedi azçok seziyordum. Eşref Bey, onun köye gelmeyişini onur sorunu yaptıysa da sorun da etmedi. Belki böyle daha rahat gider gelirim diye de avuttu kendini; burda da işleri aksatmayacak benim gibi bir arkadaşı vardı nasıl olsa... Kadın, kocası gidince kendi bildiğince temizlik yaptı evde. Yeni düzenler denedi, divanların yerini değiştirdi; bir teneke kireç eritip lojmanın dışını bembeyaz etti. Hazırladığı salçaları kavanozlara doldurdu; yeni sebzeler kuruttu, patlıcan az gibi geliyordu gözüne, bir tepsi patlıcan dildi; dolmalık biberler dizdi, hepsini bahçenin bir köşesine, en çok güneş değen yere astı.

Karıkocanın bütün derdi çocuktu. Lâle'den çok Eşref Bey çocuk istiyordu. Gitmedikleri doktor, okutmadıkları hoca kalmadı.

Kimselere söylemediler kusurun kimde olduğunu. Doğurmak bir mutluluktu Lâle'ye göre, Eşref Bey ise kucağında bir çocuğu hoplatmanın eşsiz tadını duymak istiyordu. Oysa doğurmak kadar doğuramamak, döllemek kadar dölleme yeteneğinden yoksun olmak da doğal sayılmalı... Sen öyle diyorsun Halis Çelik, senin üç tane çocuğun var da kolay bunları söylemek... Sen aynı durumda olsan dünyan yıkılır, kendini öldürmelere kalkarsın, karını boşarsın... Onlar yine de sabırlı insanlar, üzgünlüklerini kimselere göstermemeye, kendi sıkıntılarıyla başkalarını huzursuz etmemeye çalışıyorlar. Gerekmedikçe sözünü etmiyor, hiç kimsenin çocuğunu kıskanmıyorlar... Senin kıskançlıktan gözün kimseyi görür müydü acaba? Yine de onları etkiliyor bu. İkisini de ters yönde hem de... Baksana, Eşref Bey sessiz, içe kapanık biri olup çıktı nerdeyse. Eskiden böyle miydi, bir söyler beş kahkaha atardı. Lâle, şen şatır; gülmesi şarkılara bedel.

Eylül de ne sıcak olurdu!.. Geceleri canlanırdı herkes. Ortalığı tatlı bir serinlik kapladığında kapıların önündeki minderlere, kerevetlere otururlardı komşular. Çoğu bir araya gelirler, bitmez tükenmezmiş gibi gelen yaz gecelerinin insanın başını döndüren havasından, uzaklardan gelen böcek seslerinden, ara sıra patlayan kahkahaların gönüllerinde yarattığı hafiflikten uçar gibi olurlardı.

En çok Lâle'nin kahkahaları çınlardı kalabalıkta.

Bu akşam kerevette yalnız Lâle Hanım. Eşref Beyin gittiği onun mahzun duruşundan belli. Gerçekten mahzun mu acaba? Onu mu bekliyor? Bir an değişik bir şey olsun; değişik bir rüzgâr, bir şarkı, bir renk, bir koku... Adı ne olursa. İçinden geçenlerin kimliği belirsiz Lâle Hanımın. Biliyorum. Kırlardan gelen kurumuş ot kokuları nasıl benim başımı döndürüyorsa, onun da yüreğinde yeni kıpırtılar başlatmıştır biliyorum. Traverslerin ötesi börtü böceğin güz şenliğiyle neşeli. Uzaktan geçen ırmağın suladığı bu ova sonsuzluğu çağrıştırıyor bana da, ona da. Gökyüzünün büyük ve yıldızlı gecelerinden kalan baş dönmesi bugün de var bende. Onu yalnız gördüm kerevetinde çünkü. Bu akşamlar bitecek bir gün, herkes odalara kapanacak. Eşref Bey de bir iki güne kalmadan bulguruyla, mercimeğiyle, nohutuyla inecektir istasyona yine. Lâle güler onun bu kadar zahmete girmesine.»

«Amaan sende, alt tarafı iki kişiyiz Eşref Beyciğim, yalnız ek-

mek yesek doyarız, niye bu kadar çabalarsın; bu kadar yorulmana değer mi?»

«Onu gecelikler içinde görünce başımı eğdim. Utanmadım mı, arkadaş karısına bakmak mı zor geliyor bana?»

«Halis Bey, treni karşıla da gel, çay içelim.»

«Sağol Lâle Hanım, hayrola niye yalnız oturuyorsun?»

«Ne yapayım?..»

«Bizim kara öküz gelsin bakalım da...»

«Sesinde bastırdığı bir duygu var. Usulca söylemek istiyor, söyleyemiyor, çokça seslense duyguları elvermiyor sanki... Gülüyor benim trene kara öküz dememe, şakalarıma en çok o gülüyor.»

«Her zaman yorgun bir kara öküz gibi girer tren istasyona. Bizim istasyona yıkılıp kalacak diye ödüm patlıyor. Makinist Mehmet, bizim suyu pek sever. Testisini kaptığı gibi atlar aşağı, ağaçların altındaki tulumbadan doldurur, bir kıyıya bırakır onu, başını suyun altına tutar, bağrından yakasından aşağı süzülen sulara aldırmadan testisini alır yerinden, yeniden tırmanır koca öküzün sırtına. Bir gün olsun uzatılan havlulara yüzünü sildiğini görmedim.»

«Benim ahbap beni tanımaz sonra, hiç yüzümü tersiz görmedi ki...»

Düdüğüyle bir «eyvallah» çeker; ben yeşil bayrağı açmışımdır; oflaya puflaya uzaklaşır kara tren bizden.

Güz akşamlarının hepimizi ilgilendiren tek eğlencesi tren geçince, bütün evlerin ışıkları yavaş yavaş söner, evlerin bahçelerine konan sofralar şenlenir. Yemekler hızla yenir; evlerden birinin önünde toplanılır istasyonlarda. Savanlar serilir yerlere, iskemleler getirilir, çaydanlıklar konur ocaklara, çocuklar «bütün kaygılardan» uzak rayların ötesine taşar, ovanın sonsuzluğunda bilinmeyen ülkelerin gizemli coşkusuyla koşar da koşarlar. Her adımları yeni bir deney anlamındadır. Gelişmiş kızlar, oğlanlar ayrı yerlerde öbeklenir, ara sıra aralarına karışan küçükleri azarlayıp uzaklaştırırlar yanlarından. Bitmez tükenmez söyleşilerin bir daha geri gelmeyecek tadı yaşanır. Çocukların oyunlarından taşan çığlıklara,

büyüklerin şakalarına patlatılan kahkahalar karışır.

Her şey basit, yalın ve açıktır.

Biz tavla partilerine başlarız. Hanımlar seyircimiz. Bir Lâle anlar tavladan. Ama oynamaz. Kadınların gizli kaş göz işaretlerinden çekinir. Taa o zamanlardan, aramızda bir şey yokken bile Lâle kocasına karşı beni tutardı tavlada. Eşref kazanmaya yüz tutsun hele, başkalarının diyeceklerine aldırmadan bana gerekli zarı isterdi içtenlikle.

«Hadi kemik, Halis Çelik'e çelik gibi bir dü beş...»

«Şekerim sen benden yana mısın, domuzdan yana mı?»

Kahkahalar arasından şuh sesi çınlardı Lâle'nin:

«Sen şefsin, o makasçı. Ben zayıftan yanayım.»

«Bırak canım, aramızda şeflik meflik ayrımı yapma gözünü seveyim. Biz burda aynı işi yapıyoruz; arkadaşlığımız da her şeyden önemli.»

«Ooo! Ciddiyeti bırak Eşref'çiğim, şurda ağız tadıyla bir tavla maçı izleyeceğiz.»

Tavlanın başına toplananlar yeniden gülüşürler. Kadınlar severlerdi bu açıksözlülüğünü Lâle'nin. Sevim hele, sarılır öperdi kimi zaman:

«Yaşsa kız sen, şu açıksözlülüğün yok mu, ömür kadınsın vesselâm!..»

Onlar küçük yatırımlarmış meğer. Belki kendisi de ayrımında değildi Lâle'nin. Kim bilir?

Sendikacı Avni, avlu duvarının kıyısında duruyor, sokağa hafif dönük yüzüyle Kambur Postacı'nın dükkânlara girip çıkışını izliyordu. Halis, onun yanındaki Erol'a bir şeyler söylediğini kıskanarak gördü. Erol, Avni'nin söylediğine el salladı, boş ver mi dedi; önemsiz mi gördü? Belli değil.

Sakindi Avni; kendisinden korkusu yoktu. Yüzünde donuk bir ifade vardı; hüzne yakın bir ifade. Belki acıya kardeş bir korku.

— Göreceksiniz sıra hepimize gelecek. Ama kısadan söyleyeyim, barışın gerçek sahiplerine, bizlere güvenin. Sizi iktidar yapan, hadi biraz daha doğrusunu söyleyelim, hükümet yapan güçlerle bağlarınızı yeniden kurun.

Yenilmiş bakışlarla Avni'yi dinliyordu öteki.

– Şimdi ne yapılıyor?

– Şimdi işçiyi, memuru, meslek odalarını karşınıza aldınız. Kamuoyu demekti bunlar. Sizin tabanınız demekti. Bunlarla ilişkiniz olmadığını yaymaya, birtakım çevrelere anlatmaya çalışıyorsunuz. Kimi kandırıyorsunuz Allah aşkına? Hani demokratik tepkiler partinizde? Yine tek adam yönetimi ağır basmıyor mu? Elinizden bir şey gelmiyorsa istifa etmeyi de bilmiyor musunuz? Bu kan gölünü kurutmak zorundasınız. Bunu da yalnız başınıza, tabansız, kamuoyundan uzakta hiçbir zaman gerçekleştiremezsiniz.

– Sizin taban dedikleriniz bizim iktidarımıza köstek oluyorlar... Ayrıca iktidarın tekerine çomak sokup duruyorlar görmüyor musunuz?

– Hükümet olarak gücünüzü doğru kullanmak, olanaklarınızı çoğaltmak zorunda partiniz. Devletin gücünü haine, haksıza, hırsıza karşı kullanmayacaksınız da ne işiniz var orda? Elin oğlu ne biçim kullanıyor üç gün hükümet olsa, bilmiyor musunuz bu güçleri? Onlar yanlış yapıyorsa siz de yanlış yapın demiyorum. Ama pısırık davranmayın. Asıl uğraşılacak sorunlar, güçler dururken küçük hesaplar uğruna size sonuna dek destek olacak kesimleri karşınıza almayın. Tutturmuşsunuz kimseye borcumuz yok, diye, sahiden böyle mi düşünüyor sayın genel başkanınız? Borçlu olmadığını söylediği kuruluşlar olmasaydı kaç kişiyle girebilirdi meclise hiç hesabetti mi? Hem niye borçlu değilmişsiniz? Size barışa susamış insanlar oy vermedi mi? Onlara kavgasız, barış içinde sokaklar vaadetmediniz mi? Ne demek borçlu olmamak? Ama sermayeye güvence vererek, sermayenin arkasını sıvazlayarak onu evcilleştiremezsiniz. Sermaye vahşidir. Evcilleşmesi için bir sanayi devrimi disiplininden, sanayi devriminin yaratacağı kültür devriminin binbir sıkıntısından geçmelidir. Avrupa'da bile ikiyüz yılda ancak o da içgüdülerini bastırarak evcilleşebildi. Yine de tırnaklarını sürekli keskin ve bakımlı tutarak, tırmalamayı en son çare diye uygarlığının gerisinde saklayarak... Bizimkileri ya tanımıyorsunuz, ya dünyadan haberiniz yok sizin.

– Demokratik örgütlerden söz ediyorsun sen ama gelip parti toplantılarını basanlar onlar.

– Partiniz onları dinlemez, ortak noktalarda buluşmaktan

kaçınır, onları umutsuzluğa iterken kendisini de seçeneksizliğe mahkûm ederse başka ne olabilir?

– Partiye yön vermeye kalktılar hep.

– İyi ya, daha ne istiyorsunuz? Siz birbirinizle uğraşırken topluma çözümler sunmayı unuttuğunuz gibi genel başkanınız daha önce söylediği sözlerin gereğini de yapmaktan kaçınıyor bugün. Siz üretmedinizse hiçbir düşünceyi doğru bulmuyorsunuz anlaşılan.

– Genel başkan hangi sözü söyledi de gereğini yapmaktan kaçınıyor.

– Çok bilinen bir söz bu. Halk ne kadar isterse o kadar solda olacağız, demedi mi?

– İyi ya bu sözün senin anlattıklarınla ilgisi ne?

– Bak sen de anlamıyorsun hâlâ. Ne demek ilgisi ne? Eğer işçi, memur, esnaf halk değilse kimdir halk? Halkla ilişkilerini keserken eteğine yapıştığı üç buçuk sermayedar mı?

– Dışardan görüldüğü gibi olmuyor hiçbir şey Avni.

– Bunlar kolay sözler, çok kolay sözler. Ama unutmayın ki bu sınav sizin hanenize yazılacak. Ama bizim adımız da sizinle birlikte toplumun belleğinde başarısız damgası yiyecek. Oysa biz gücümüzü iktidar için kullanmadık.

Öbektekiler susuyorlardı; cenaze başında bu tür tartışmaların gerekli olup olmadığını tartışıyor olmalıydılar kendi içlerinde. Avni de sonradan yanlış buldu tartışma ortamını ya, insanın canı yanmışken neyi ne zaman nerde yapacağını şaşırır; belki de başka zamanlarda söylenmesi kolay olmayacak kimi şeyleri söylemek de böylece mümkün oluyordu.

«Hepimiz; herkes korkuyor elbette. Erol da ürkü içinde...»

Özer geldiğinde Avni, öbeğin dışına doğru yürüdü. Erol somurtuyordu şimdi. Yanındakiler ölüm gerginliği kadar dağılıp çözülmekten, birliğin bozulmasından ürküyorlardı. Git gide yalnızlaşıyordu herkes. Her kişi bireysel çözümlere yöneliyordu günden güne. Özer, tartışmaların tonunu kestiriyordu uzaktan.

«İnsanımız birbirine sataşmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Her an her durum kendini öne çıkarmanın zamanıdır sanki. Özbenliğimizi kendimize, çevremize yeterince kanıtlayamamanın sonucu değil mi bunlar? Tartışırken bile söylediğimiz sözlerin özün-

den çok söylenme biçimi, tonu, edası ilgilendirir pek çok kişiyi. Sözü cakalı söylemek; yalın, açık söylemekten daha önemli geliyor kimilerine. Bu yüzden de söylenen doğruların temeline inemiyoruz. Kimdi o, Sevgi Soysal mı? 'Biz dostluğun ve inancın gerekli olduğu anda, önemsiz bir ayrıntıya takılıp önemliyi gargaraya getiririz hep,' diyen? Haksız mı? Şu hale bak!..»

Necmi kıpırdandı yerinde, ayak ayak üstüne attı. Ellerini göğsünde kavuşturdu, vazgeçti. Bir elini cebine soktu, ayaklarını uzattı. Ayıp buldu toparlandı hemen. Boşta kalan eliyle tesbihini çekiyordu bir yandan. Bir süre dışarıyı izledi, ne düşündüğü anlaşılmıyordu bakışlarından. Uzun süre gözlerini ovuşturdu uykusunu açmak ister gibi. Sokaktan bir çocuk koşarak geçti.

«Hiç çocuk öldürmedim bereket, çocuk öldürmedim şükür!..»

Bunu düşündüğü zamanlar, gerçekten bir ilaç etkisi oluyor beynine, bütün suçlarından arınmış, bütün ağırlıklarından kurtulmuş gibi duyumsuyordu kendini. Hafifliyordu. İçinde buz tutan sular çözülüyor, özgür oluyordu birdenbire. Bir tek çocuk öldürmemiş olmak ne demek Necmi için? Az şey miydi? Her gün öldürülen nice insanın kaatili gibi düşünüyordu kendini. Ölüm haberlerini dinlerken suçlarını, kendi dışında, varlığının gücünü, etkisini bilmediği birisine anlatırmış gibi konuşurdu kendi kendine.

«Hepsini ben öldürüyorum bunların. Bereket çocuk yok içlerinde.»

Bütün öldürümleri yüklenerek kendi suçlarının ağırlığını azaltacakmış gibi oluyordu. Yine de hafiflemiyordu gönlünün acısı. Öfkeyle, pişmanlıkla düşündü cinayetlerini. Çocukları onların önüne geçirmeye, çocuklara olan sevgisini kanlı sahnelere perde yapmaya çok uğraştı. Yalnızca çocukların yaşadığı bir dünya olsaydı hiç cinayet işlemeyecekti demek ki!.. Ne güzel bir dünya olurdu o zaman Necmi için! Başına torba geçirilerek kaçırılan adamın gözleri bütün düşleri bozuyordu. Kanı başının altında birikirken, daha o zaman sersemlemişti Necmi. Yüzüne el feneri tutmuştu biri.

«Bu da hepten çocukmuş be Selman! Yüzü sapsarı olmuş baksana...»

«Alışır, daha ilk 'iş'i.»
«Alışır alışmasına da bu gidişle ödü bokuna karışacak.»
«Bir şeycik olmaz. Senden benden gözükara onun...»
«Bundan sonra 'iş'ler çoğalır desene Necmi'ye.»
«Görmedin mi ilk 'iş'inde bile tek kurşun sektirmedi.»
«Sen de akbaba gibisin. Başını ne zaman yokladın adamın da üç kurşunun da sekmediğini söylüyorsun?»
«Yoklamadım, kafatasına giren kurşunun sesini tanırım.»
Necmi, hiçbir şey duymuyor konuşulanlardan; gözünün önünde adamın kocaman açılmış gözleri bir yaklaşıyor, bir uzaklaşıyor; küçülüp, büyüyor...

«Hiçbir şey anımsamıyordum onların konuşmalarından. Meğer neler kalmış belleğimde. Demek, benim korkumu, şaşkınlığımı, geri çekildiğimi, her an bu 'iş'lerden kaçıp kurtulmak isteyeceğimi anlamışlar. Belki kendileri de yaşadılar aynı şeyleri. Yine de yaşam adına içimde ne varsa un ufak oldu. Köye gidemeyeceğimi, anamın elini bir kez daha öpemeyeceğimi biliyorum artık. İlk 'iş' beni anamdan da ayırdı; bundan sonra yaşanacak bir başka gerçek de bu artık. Anamla bile kaçak olarak görüşebilirim bundan sonra. Çocuk öldürmemiş olmak kendi kendime yarattığım bir avuntu. Benimkisi zorla yaratılmış bir avuntu, başka ne olsun ki... Ha çocuk, ha büyük, öldürdükten sonra ne anlamı var bu düşüncenin? Öldürdüklerimin çocukları yok muydu? Onlar da benim gibi babasız kalmadılar mı şimdi?»

Küçükken bir kan davasının tanığıydı Necmi. Sekiz on yaşlarında var yok. Hayal meyal gözünde her şey. Boynundan vurulmuş, Necmi yaşlarında bir çocuğun, Bedeller'in Ali'nin onun az ötesindeki hendeğe yıkılışını görmüştü.
Annesini ekin tarlalarında bulmak için çıkmıştı yola. Ayakları yalın, giysisinin dizleri yırtıktı. Toz toprak içinde ağzı yüzü. Tarlaya varmaya az kalmıştı. Şu dönemeci kıvrılınca, koyu gölgeli bir ağacın altına varacak. Sonra anasının arpa yolduğu tarlanın kıyısında bulacaktı kendisini. Bir kuyu vardı önünde, ağaçtan sonra. Orda su içer, elini yüzünü yıkardı. Güneş kavurucuydu. Elinde söğüt dalıyla yolun tozlarına çizgiler çiziyor, oluşan izleri yılana

benzetiyordu. İzler onun arkadaşı gibiydiler. Bir düş ülkesinin yolunu döşüyordu sanki.

Birden çığlıklar duydu, yolun kıyısındaki tek iğdenin ardına saklandı. Az öteden ellerinin kocamanlığını anımsadığı, tabancanın ışıltısından önce adamın karanlık gözlerinden ürperdiğini anımsıyor şimdi. Koşuyordu adam. Bağrı başı dağınık, ağzı köpükler içinde, yüzü kan kırmızı... Bir çocuk sesi önce. Necmi, iğdenin ardından çıkıp çocuğun sesine doğru yürümek istiyor. Tarlanın tümseğinde duran çocuk gülüyor önce:

«Mehmet emmi!»

Adamın elindeki tabanca çocuğa doğruluyor:

«Sen kime emmi diyorsun len kahpenin kunnadığı!»

Bir el silah sesi yayılıyor ovanın yüzüne. Çocuk hendeğe yuvarlandı sessizce. Adam duraksadı, sonra yeri göğü yırtan haykırmayla ağlamaya başladı:

«Ben ne yaptım Allahım, Allahım ben ne yaptım?..»

O sabah adamın oğlunu öldürmüşlerdi. Kardeşinin çocuğu, hendeğe yuvarlanan çocuğun ağabeyi atın üstünden devirmişti fidanını adamın. Çocukların babasını arıyordu Mehmet. Karşısına küçük oğlan çıkıyordu o sıra, kavgadan, kinden uzak «Mehmet emmi» diyen çocuk...

Necmi, yıldırım gibi koşmuştu anasının ekin yolduğu tarlaya. Kadın, ter içindeydi Necmi'nin sesini duyduğunda. Oğlunun soluk soluğa koştuğunu görünce bir şeyler olduğunu anlamış, dibindeki destenin üstüne çökümüşti. Soluk soluğa anlattı Necmi gördüklerini anasına. Sonra da mahkemelerde anlatacaktı kim bilir kaç kez. Yargıç olay yerinde, saklandığı yerden neler görünebileceğini yeniden yeniden anlamaya çalışacak, her kezinde Necmi'yi iğdenin gerisine gizleyecek, olayı canlandıracak, 'Mehmet emmi'nin yaptıklarını gözletecekti. Her şey o kadar açık seçikti ki, başka türlü anlatamazdı Necmi. Anası herkesten gizlemeye çalıştı Necmi'nin söylediklerini. Onu tanık olarak mahkemelere yollamak istemiyordu. Düşman kazanmak, başlarına işler açtırmak istemiyordu. Ne ki ötekilerin böyle bir niyeti yoktu anlaşılan. Olay duyulduğunda Necmi'nin anasına koşarak gittiğini görenler olmuştu. Annesi de gittikçe ölen çocuğu düşlerinde daha çok görmeye başlayacaktı o günden sonra. Öldüren taraf da, ölen taraf da üstlerine

gelmediler. Hepsi de günah çıkarırcasına kendi cinayetini anlatmayı bir onur mu sayıyordu acaba? Köşe başlarında anlatılıyordu her şey. Başkası sahiplenmesindi kahramanlıklarını!.. Her iki taraf da açıktan açığa söylediler kinlerini.

O günlerden beri yılgındı Necmi mahkemelerden, yargıçlardan, avukatların sorularından...

Anası, çok ilendi çocuğu öldürenlere. Her ikisine de...

«Git oğlum, gördüklerini bir eksiksiz anlat mahkemeye. Hak yerini bulsun. Çocuklara kurşun sıkanlar asılması gerekiyorsa asılsınlar. Biz niye bildiğimizi saklayalım?»

Anasının kendisini avutmasına ne kadar ihtiyacı var şimdi. Ellerini sırtına dolayıp, bağrına basıverse, kendisi ağlarken onun ağlamasını istemese, sıcak, yürekten gelen sesiyle önüne sofra hazırlayıp geceyi, bu korkunç günün gecesini ışıtsa; Necmi'nin karabasanını silip atsa üzerinden...

«Çok mu korktun kuzum; hemen su vereyim sana yavrum... Dur benim garip kuşum, dur da şu testiyi alayım. Korkma sen, ben varım. Benimle kal burda. Gitme eve, sana bir şey sorarlasa kimseye bir şey deme çocuğum. Başımıza iş açarlar bunlar.»

«Çocuklar masumdur.»

«Ya ötekiler Necmi?»

«Ötekiler kim? Büyükler mi?»

«Ben Allah'ın buyruğunu yerine getirdim.»

«Sen Azrail misin?»

«Ben bir sebebim. Ölmeleri gerekiyordu.»

«Peki suçları neydi?»

«Haindiler; çocuk da değildiler üstelik.»

«Sen de çocuk değilsin; biri de seni...»

«O zaman ben şehit...»

«Niçin ama? Niçin?»

«Niçin dive bir soru sorma kendine. Düşünme.»

«Gönlün rahat mı şimdi? Görevlerinin birini daha bitirdin. İstersen cami avlusuna çık, Naci'nin annesine bak, senin annene benziyor mu?»

«Ne anlamı var artık? Neye yarar?»

«Mutlu musun şimdi? Her görevini yapan mutlu olur, bilmez

misin?»

«Ölüm mutlu etmez ama gerekir.»

«Neden gereksin? Sen nerdesin? Kimsin? Neyin peşindesin?»

«Hiçbir sorunun yanıtı yok artık. Hepsi gecikmiş soru bunların. Düşünmek yasak bana. Düşünürsem ipin ucu kaçar, çıldırabilirim. Düşünürsem yanlış yaparım, bildiğim doğrular kuşkulara boğulur. Ama isterdim ki hiç olmazsa dünkü 'iş'e bulaşmasaydım... Sırtımdaki kambura bir yenisini eklemeseydim...»

«Hepsi bir iki dakikanın işi. Hamdi'nin sırtını gördüm. Bir de Naci'nin yarı açılmış ağzıyla, zarif yüzünde büyüyen gözlerini... Bir dakika bile değil... Birkaç saniye belki. Korkmayı bile düşünmedi adam. Açılan ağzıyla birlikte elinden düşen asprin, önüme uçan beş liralık...»

«Masadaydı, birkaç dakikası kaldığını bilebilir miydi? Kurbanımdı. Kim seçti onu bana. Bilmem. Bilmek yasaktır hep. Bilinmesi gereken buyruktur. Yerine getirilmezse ne olacak onu bilirim ben.

Yaşamak istiyorsan, yaşatmayacaksın onu bilirim. Onlar bizi yaşatmak istemiyorlarsa biz onları niye yaşatalım? Kim verdi buyruğu? Yumuk Göz elbette. Listeler Ankara'da düzenlenmiyor mu? Ordan çarpılanmıyor mu kırmızı kalemlerle? Burdakinin sesi borazan gibi, kesin acımasız. Herkesin ödü kopuyor. Yoksa, önce senin canın uçar kuş gibi. Ardından da gösterişli bir cenaze töreniyle suçlular bulunsun diye bağırırlar. Kaç yerde benzerini yaşamadım mı? Ölünü de sonuna dek kullanırlar. Sana kurşun sıkan da bağıra bağıra en önde yürür. Suçluların bulunmasını, asılmasını ister...»

Ayakkabısını çıkardı, ayak parmaklarını ovuşturmaya başladı Halis. Yün, örgü çorabını çekti, ayağının birisini sandalyede altına aldı, ikinci bir sandalyeyi de koltuğunun altına çekti.

Necmi, çoraplarına baktı onu.

«Annem de örerdi kış girerken. Düz, nakışsız. Kimi zaman haftada, kimi zaman iki günde çıkarırdı. Ayağıma ölçe ölçe üretirdi işini. Şimdi yaşlandı iyice. Köye gittikçe ona çorap götürüyoum, giysi götürüyorum. Bu adam da köylü benim gibi, belli. Ama ne-

dense hep papaza benzetiyorum bunu. Bizden olmadığını bildiğimden mi? Belki de yalnız çorapları köylüdür. Buranın soğuğu da insanın iliklerine işliyor baksana. Ama bunlar, şehirlerde moda ettiler köylü çoraplarını. Genç kızlar, genç erkekler... Vay beyim vay, böylece köye, köylüye, halka yakın olacaklar sözüm ona... Zengin çocukları, üniversite kantinlerinde mavili, kırmızılı yün örgü çoraplarla caka satıyorlar birbirlerine. Bunlarınki züppelikten başka nedir ki?»

Avni'yle Erol'un neyi tartıştıklarını merak ediyor Halis Çelik. Tartışmaların uzağında kalması, yabancı gibi düşünmesi insanın kendini, ayrı bir azap.

«Kalkıp gitsem, nelerin konuşulduğunu anlamaya çalışsam mı? Otur oturduğun yerde. Nasıl olsa biraz sonra çıkacaksın.»

«Bilmez misin, kendi başlarına bir iş beceremezler. Kim bilir neler aksıyor ki cami avlusunda tartışıyorlar... Ötekiler kendilerinde değil zaten. Kolay mı? Hem niye onlar yürütsün birtakım işlemleri? Acıları yeter de artar bile. Gömme izni mi, defin ruhsatı mı her neyse unutulmamıştır inşallah? Polis, son anda bir zorluk çıkarmasın da... Böyle zamanda gelseler, 'baba' bizim şuna gereğimiz var, bunu nasıl çözeriz, deseler, koşmaz mıyım önlerinden... Ama gelmezler. Kof gururları engeldir. Bu adamlarla bir yere varılmaz Halis Çelik. Boşuna yorulma iki gözüm. Ben güttüğüm adamları iyi bilirim. Ne dedimse çıktı geçmişte. Birer birer çıktı. Kiminle konuşsam yüzünü eğdi, ertesi gün yanıma sokuldu. Etkiledim çünkü. Dilimden korkuyorlar; o yüzden de konuşmaya çekiniyorlar benimle. Kandıracağımı biliyorlar. Beni yalnızlığa itmeleri bu yüzden. Yok sayıyorlar, yaşarken öldürmek istiyorlar... Bunun acısını hep birlikte çekeceğiz, dediydi dersiniz... Çok anlattım size...»

«Gönül diyor ki bırak sarhoşu, yıkıldığı yere kadar gitsin. Çek git buralardan. Şimdiye değin uğraştın da ne oldu? Kime yarandın? Kime el verdinse arkandan bıçaklamadı mı? Hain çıktı hepsi, bırak tümünü bir kıyıya bu molozların, çek git... Ne halleri varsa görsünler. Yorulduğun, yıkıldığın yeter... Kimseden kimseye hayır yok. Bu yaşa geldin bir dem mi sürdün? Biraz da kendini yaşa. Ne üzül, ne darıl kimseye... Davaysa sahibini bulsun. Uzak-

tan uzağa kıvan becerirlerse... Ötesi senin işin değil anlaşılan. Bu yolda kimler dökülmüş kalmış biliyorsun... Bayrağı biraz da başkaları taşısın artık. Zaten sana bırakan da yok ya... Belki de onlar haklıdırlar. Önemli olan bayrağın taşınması mı, senin taşıman mı Halis Çelik? Bir kıyıda unutulmaya hazır mısın? Ben yine unutulmam; unutturmam kendimi, göreceksin. Ama kendimi yaşayarak bulurum. Dünya her gün yeni bir dünyaysa ben de her gün yeni bir Halis olurum. Yaşarım sonuna kadar duyarak...»

YEDİ

Necmi, yaptıklarını gazetelerden bir başkası yapmış gibi okuyordu. Her şey onun dışında olup bitmiş gibi geliyordu ona. Birilerinden bir şeyler duymuş da şaşırmış, üzülmüş, ne yapacağını bilememenin şaşkınlığıyla uyuyamıyormuş gibiydi geceleri. Öyle bir sanrının içinde yuvarlanıp duruyordu kaç zamandır.

Vahit, çay paralarını alırken bir tomar kâğıt çıkardı cebinden. Para üstü vermek için tomarın arasından iki onluk çekti önce. İki onluk daha aradı. Derken paranın üstünü bekleyen yardım etmek istedi. Gördüğü bir onluğa yapışıp çekince aradan bir beş lira uçtu yere doğru. O sırada kapıdan giren birisi soğuk bir hava akımı getirdi içeri. Çekime kapılan beş liralık Necmi'nin önüne doğru uçtu yeniden. Genç, yere doğru süzülen beş liralığa elini uzatmışken durdu, eli havada asılı kaldı.

«Bir asprin istiyorum.»

Kendi sesindeki netliğe şaştı o sıra. Naci, başını kaldırdı, kalfaya baktı. Kalfa önündeki bozuk paraları sayıyordu.

«Nerden buldunuz bu kadar bozuk parayı?»

Hamdi, yanıt vermedi. Gülümsemekle yetindi. Konuşursa iş anlaşılacakmışçasına önlemliydi kendince.

Kalfa işini sürdürürken Naci kalktı yerinden. Küçük bir çocuk merdivenle raflardan ilaç arıyordu. Biri reçetesini bırakıp gitmiş, sonra alırım, demişti anlaşılan. Hamdi, çocuğun elindeki reçeteyle ilaç topladığını anlayınca yeniden gülümsedi.

«Reçete sahibi ilaçlarını alamayacak. Şenlik başlıyor çünkü...»

Necmi, çocuğu düşündü bir an. Naci'nin siyah çerçeveli gözlüğü gözündeydi bu kez. Renksiz camların ardından nazik bir yüzle çok küçük bir an baktı karışsındakine. İnce kâğıda sarmaya başladı asprin kutusunu. O, sararken Necmi kabanının cebindeki elini yavaş yavaş çıkardı. Hâlâ kararsız gibiydi. Gözleri karardı, bir şey göremedi saniyenin binde biri kadar bir süre. Naci, başını kal-

dırıp asprin kutusunu uzattığında namluyla karşılaştı. Çok soğuk ve acımasızdı.

«Geri dönemezdim artık. Hamdi yan gözle bana baktı. Bunu sırtımdaki ürpertiden anladım. Elimin hareketini görmüş olmalı. Dahası beklemiştir. Yoksa asprini sararken öteki, Hamdi, Naci'yi bir kez daha görmek, benim üzerimdeki baskıyı yoğunlaştırmak için mi baktı? Ama merak içinde de bakmış olabilir. Bakarsın her şey bir kıyıya itilir öyle zamanda; ne olacak, nasıl bitecek bu iş, içine girmişken her şeyi rahat rahat göreyim diye rolünü unutup olayı seyredebilir. Ölümden birkaç saniye önceki bir insanın, hiçbir şeyden haberi olmayan bir insanın yüzünü görmek ona da ilginç gelmiş olabilir. Oysa Naci asprini uzatırken her şeyin bittiğini de düşünmüş olmalı. Küçük paketi düşürdü elinden, ağzı açıldı. Kurşun, sesini bastırdı galiba. Bağırdı gibi geliyor bana hâlâ. Yine de duymadım ben. Kurşun seslerini bile... Kafam bomboştu o an. Kulaklarım uğulduyordu. Kalfa elindeki ilaçları o zaman fırlatmış olmalı; Hamdi girdiğimiz kapıdan kaçarken yere savrulan beş liralıklardan biri daha tabanca elimdeyken önüme doğru uçup geldi, beş lirayı eğilip almak geçti içimden.»

Vahit'in düşürdüğü beş liraya uzanmışken duraksaması bir yanılsamayı yaşamasından. Eczanedeymişçesine irkiliyor. Kendini ele veriyormuş gibi bir duygu sarıyor benliğini. Kuşkuları çoğalıyor. Birileri, olayı yakından görmüşler; onun her edimini gözlemiş, ezberlemişler; bu arada yere düşen beş liralara kim el uzatırsa yakalayacaklarmış gibi korktu.

Düşe benziyordu daha çok. Gerçek, gerilere kaymış bilincinde. Suçlu gibi duyumsamıyor kendini hiç. Şu an yapayalnız. Kime gideceğini, kiminle karşılaşacağını, ne yapacağını bilemeyen amaçsız bir yolcu o şimdi. Kim bilir onu hangi yeni 'iş'ler bekliyordur. Artık tümüyle kapandadır o. Her an ensesine dayanacak namlulardan çok ihbar edilme, polise teslim edilme korkusuyla yaşayacaktı. Belirsizliklerle dolu gelecek günler... Kestiremiyor hiçbir şeyi, kestiremiyor.

«Birtakım eller, kişiler, 'dost'lar... Öyle dostlar ki severler beni! Suçlarımı örtbas ederler, yeni işler hazırlarlar; görevler verirler ve överler. Şimdi yeniden kuşkuluyum. Belki başından beri kuşkuluydum da kendime bile söyleyemedim. Keşke diyebilsey-

dim, elime verilmiş güzelim ömrü, güzelim yaşamı bu kadar kolay, bu kadar anlamsızca harcar mıydım? Bilseydim!.. Bunu biliyordun Necmi? Sen küçük bir çocuğun ölümünü gördüğünde anlamadın mı sanki? Hem sen de küçük bir çocukken onun oynayamadığı oyunları oynarken, oyunlarda onun yerini kendiliğinden ayırırken anlamamış mıydın? Ama şimdi eline yeni zaferlerin kahramanlık fırsatları verilecektir!.. Seni koruyacaklar, bankalardaki hesabına değişik adlarla çıkarılan kimliklerine göre paralar yatırılacaktır. Hapislerde, sürgünlerde, kaçaklıkta ya da bir baskında öldürüldükten sonra harçlıksız kalmayasın diye!.. Bu paraların nerden geldiğini de sorma Necmi. Haraca kestiğiniz esnafın ödentilerini düşüneceksin ama onlar neye yeterdi ki? Kentin zenginleri işletmelerine işçi diye alırlarken birçoğunuzu, hepsi sözleşmişler gibi örgütün kartını sormadılar mı? Örgüt ödentilerinden başka gizli bağış çekleri kasaları doldurmuyor muydu? Doğru, bütün bunlar çok doğru... Kendine bari söylemekten çekinme Necmi. El üstündeyim şimdi, kimse beni elinin tersiyle itemez bir kıyıya. Nereye kadar peki? Ne zaman bir 'iş'i geri çevirirsem oraya kadar. İlk yan çizmemde ihbar ederler; suçlusu örgüt binalarında gizlenen cinayetleri, soygunları üstüme yıkıverirler. Onların kanıtlamaları gerekmez, benim suçsuz olduğumu kanıtlamam zorunlu... Her suçumun kanıtlarını da hazırlar. Anlat kendini de kurtul... Kolaysa... İşte senin gerçeğin Necmi!.. Hep kaçarak, saklanarak, vurarak, yine saklanıp kaçarak, başkalarının ihbarından, namlusundan, hapsinden, ipinden kaçarak... yaşayacaksın! Daha ne istersin? Sonra? Sonrasız bir yaşam bu artık... Bir gün de birileri senin işini bitirinceye değin yaşayacaksın... Belki de ilk cinayetimi işlediğim bağ evinde öldürürler beni de ibret olsun diye. Polisi de kamuoyunu da yanıltmak, suçlunun kaçıp kurtulmasını sağlamak için... Gazeteler 'kan çekti' diye yazarlar. 'Cinayet işlediği bağ damında kendini öldürdü.' Kim ne yazarsa yazsın, senin duyamayacağın bir olasılıklar üzerinde durulur. Belki o kadar bile durulmaz. Biter her şey... Sessizce biter... Onlara kalmadan, ötekiler kıstırırlarsa bir yerde, kendilerinden olmadığımı anlarlarsa oracıkta temizleyiverirler suçlarımdan habersiz. Belki onlar da benim Naci'ye yaptığım gibi gözümün içine içine sokarak namluyu basarlar tetiğe. Ah, dayanamıyorum, şimdi içimde gözler dörtleşti. Bir an geri dönüp var gü-

cümle kaçmak istedim. Bir sesini duysaydım, bir sözcük söyleseydi, azıcık direnmeye kalksaydı değişirdi belki sonuç. Çözülürdüm belki, kaçardım sonsuza kadar... Gazetelerde resmini gördüm bugün, ince zarif bir adammış... Şimdi üzülüyorum, çok üzülüyorum...»

«Gerçekten üzülüyor musun? Senin de arkandan üzülürler, her şey sırayla değil mi?»

«Benim gerçeğim Necmi, suçlarımı yaşamaktır ömür boyu. Naci'nin gözlerini yaşayacağım ölünceye değin; torbadan kafasını çıkarıp kurşun sıktığımız adamın kanını ağzıma yüzüme bulaşmış, gözlerini beni içimden gözler göreceğim. Hep peşimden gelecekler, uykularımda, düşlerimde, yolculuklarımda...»

«Yakalansan rahatlayacakmışsın gibi konuşuyorsun.»

«Haksız mıyım? Hesabını verince insan daha rahat olmaz mı?»

«Hesabı darağacında verirsen?»

«Kurtulurum o zaman.»

«Asmazlarsa ömür boyu delikte yaşamak da var.»

«Yaşamak...»

«O ayrı işkence...»

«Kaçmak, yakalanmadan...»

«Tavşan gibi, her türlü olanaklarla donanmış tazıların keskin burunlarına kokularımı bırakarak hep...»

«Gidip her şeyi söylemek, açıklamak...»

«Hapisane köşelerinde köpek gibi zehirlenmek için mi?»

«Boşuna korkuyorsun. Kim bulabilir bizim adamlarımızı? Her köşede sağlam insanlar var. Kaya gibi adamlar... Her bilgiyi her an değerlendiren yetkililer... Kim bulabilir bizimkileri?»

«Sizinkileri kendilerine engel görenler... Sizin varlığınızı kendileri için zararlı görmeye başlayanlar...»

«Şimdikinden ne farkı kalır halimin? İçerde de, dışarda da tutsak değil miyim artık?»

«Bizimkiler mutlaka kazanacaklar. Boşuna mı kana buladık elimizi? Bu kadar çabuk vazgeçme yaşamdan... Daha dur bakalım, savaşın başındayız...»

«Hangi savaşın? Savaş mı bu? Kime karşı, niçin? Bizi kulla-

nanlar inanıyorlar mı?..»

«İktidara giden yolu sizin genç yürekleriniz sağlamlaştıracak; ayakta tutacak, koruyacaktır. Kimse geleceği elimizden alamaz. İktidarımızda kimse baş kaldıramayacak, dilediğini söyleyip bozgunculuk edemeyecek. Zararlı düşünceleri toplumun beynine akıtamayacak; korkmayın. Bir gün, tümünü temizleyeceğiz bu hainlerin. Yeter ki işaret gelsin gereken yerden... Hepsinin ömrü kısalıyor bilesiniz. Siz rahat olun. Karşı koymaya değil güçleri yetmek, yalvarmaya vakit bırakmayacağız. Davamıza inanmayan, yandaş olmayan kim varsa susturulacaktır. Kim vazgeçerse, dönerse o da...»

«Korkmuyorum ben. Korku bana göre, ırkımıza göre değil...»

«Ya insan olarak korkmaz mısın? Hiç korkmadın mı? Şimdi korkmuyor musun?»

Necmi iki yanına bakındı. Terlemişti. Kendini sorguluyordu ayrımında olmadan. Dışarda belirgin bir hareketlilik vardı. Birkaç yaşlı kollarını sıvamış, caminin şadırvanına gitmek için merdiveni tırmanıyorlardı.

Halis, altına aldığı ayağının uyuştuğunu duyumsadı. Bir süre uzattı ileri doğru, ovuşturdu, sonra öteki ayağını altına aldı.

«Selâmi'den sonra kulübe gitsem daha mı iyi olurdu? Orda da bir sürü zevzek var. Zaten sıkça gittiğim bir yer değil. Burası rahat şimdilik. Kimselerin gözü yok üzerimde. Kimsenin de aldıracağı yok. Lâfın gelişi orda olsam ne olacak? İnsan ilgi görmek istiyor, bir merhaba duymak istiyor. Oysa bana selam vermeyenlerin çetelesini tutmaktan başka ne yaparım ki!.. Cami avlusunda yapmadım mı? Selamları onların olsun!..»

Bir güvercin geldi camın önüne, kaldırıma kondu. Mercimek gözleriyle içeri baktı. Bir başkası uçarak geldi yanına. Kanat kaldırdı ilk gelen, camiye doğru havalandı. Öteki de onunla birlikte geldiği yere, caminin çatısına döndü.

«Lâle'yle ben de güvercinler gibiydik. Hem kovaladı, hem kaçtı önceleri. Oysa içim utançla doluydu. Üzerime geldikçe tit-

rerdim. Ne ki o kaçtıkça kovalamak hoşuma giderdi. Sonra durur düşünürdüm. Doluya koyardım almaz, boşa koyardım dolmaz... Utanırdım ölesiye. Sevim gelirdi aklıma.»

«İşletmeye girmeden önce Sevim'in köyüne et kesmeye giderdim sık sık. Tepsiler içinde, bakır sahanlarda yemekler getirirdi sarı saçlarını yazmayla bağlayıp arkasına atarak. Ondan sıkılmazdım hiç. Gazi Dayı'nın Sarı Kız'ıydı o. Kayınpederim oldu ama hâlâ gençliğimin Gazi Dayı'sıdır. Sevim de Sarı Kız'ı.

Küçük yuvarlak yüzü, altın sarısı saçlarıyla tepsiyi bir kıyıya bırakır, bir süre dikilir beni izler et kestiğim damda, bir şeyler söylememi beklerdi. Bakmazdım yüzüne. Ellerim, üstüm başım et kokar, kan içinde olurdu. Bir yığın kara sinek, bir sürü sarı arı etlere doluşur, kan birikintilerine konar konar kalkarlardı. Çalıştığım dam küçük bir kiler kadardı. Sokağa açılan bir kapısı, bir de yan tarafta pencere niyetine küçük bir delik...

Pek mahzun geldi o gün Sevim. Gitmek istemiyor gibiydi, oyalanacak bir şeyler arıyordu çevremde. Yüzüne baktım.

'Ne oldu dayı kızı?Pek durgunsun bugün.'

Kollarını gösterdi, dirseklerine kadar bilezik doluydu. Gerdanındaki altınlarla oynadı, gözlerimin içine baktı. Ağlayacaktı nerdeyse. Nesi vardı? Ne oluyordu bu kıza? Ağzımdan bir tek söz çıkmadı. Ne yapacağımı bilemedim. Ne diyebilirdim? Hızla döndü, tepsiyi kaptı, kaçarcasına çıktı gitti. Gözlerindeki çocukça hüznü, umutsuzluğu görmüştüm. Bir şeyler yapmalıydım ama ne? Kendimi çok güçlü gördüğüm, her şeyi kurabilir, yıkabilir, kurtarabilir gördüğüm zamanlar vardı. Ama şimdi ne yapacağımı kestiremiyordum. Bir haksızlık vardı ortada anlıyordum ama ben ne kadar düzeltebilir, benim payıma ne kadar bir sorumluluk düşerdi? Yine de bir şeyler yapabileceğimi, gerekirse Sarı Kız için dünyaya kafa tutabileceğimi biliyordum.»

«Hıh! Dünyaya kafa tutabilirmiş! Madem böyle marifetlerin vardı da ablan minicik kızını doğururken ölünce ananın gaddarlığına ses çıkarabildin mi? Emzikteki yavruyu yanına aldığın zaman ses çıkarabildin mi? Kızının çocuğuna bakmak ona mı düşerdi, sana mı erkek halinle? Üstelik yapayalnızdın, kendi aşını pişirecek kimsen yoktu. Zorla nişanladıkları zaman ne yaptın? Elin

mıymıntısıyla düğün etmene ne kaldı şurda? Niye direnemiyorsun 'istemem' diye? Dünyaya kafa tutmakmış... Şurda nişanlı bir kızın üzgün gözlerinden umutlanıp her şeyi ters yüz etmeye kalkıyorsun. Aslında yalnızca aklından geçiyor, yapacağın bir şey yok. İnsanın ne güzel budalalıkları vardır. Yine de yapabilirim diyor içimden bir ses. Kendini kurtaramayan, başkalarını kurtarmaya kalkıyor. Üstelik aynı dertten yanarken. Kim bilir Halis, bu çetrefili bir vuruşta sen çözersin. Ama o çocuk, o küçük, elleri kir içinde, sırtında yoşumuş entarisi iğreti duran kız... Hicran!.. O ne olacak? Sevim de biraz Hicran'a benziyor bak! Gözlerindeki yalvaran bakışlar, kendi gönlünde gittikçe büyeyen çaresiz yalnızlık boynunu büktürmüyor mu kızın?»

Ne zaman Sevim'in o günkü halini düşünse Hicran'ın küçük çilli yüzü de acılarının üstüne düşer sararmış resimler gibi. Sevim'in yüzü Hicran'ın yüzüne, Hicran'ın yüzü Sevim'in yüzüne karışır.

«Sevim bana Hicran'ı mı çağrıştırıyordu? Ondan mı kaçırdım onu, ilerisini gerisini pek fazla hesabetmeden. Öyle ya Gazi Dayı üvey baba, arada yine de bir uzaklık var. Öteki çocuklarından ayırmasa da, tarlaya tapana ulaştırmasa da bu yabancılık ortadan kalkar mı? Hicran'ı bir kez mi gördü Sevim? O sıralar ne ben nişanlıyım, ne Sevim.»

«Dayı bana portakal...»

Halis, nereye giderse omzunda taşıdığı küçük Hicran'a vicdanının kuytusundaki, anasının el gibi baktığı, o almasa yanına sokaklara bıraktığı, aşağıladığı, iğrendiği bir yara diye bakar. Kimi zaman kızar içinden, kimi zaman engin bir acımayla sarar çocuğu, gözleri dolar.

«Şu yavrunun anasını alacağına beni alsaydın ya Tanrı'm!..»

Sesini saklar böyle böyle zamanlarda. Ağladığını yakalayivereceklermişçesine saklanır.

«Anam da anaymış hani! Bu kadar acımasız insan az bulunur. Gaddarlık bu yaptığı. Hadi bu kızın babası hayırsız çıktı, çekti gitti hangi cehenneme gittiyse. Serseriliğinin hayrını görmesin. Hadi babaannesi burun kıvırdı, babasından ne gördüm de kızın-

dan ne göreceğim, dedi kapıyı kapattı yüzlerine. Ya anama ne demeli, o niye böyle ellerden katı çıktı kızının çocuğuna karşı? Kundaktaki çocuğu ortada bıraktı. Ölen kızının anısına sahip çıkmadı, kocasına kızdı diye kendi kızının adını ağzına almadı, anladım; peki bu çocuğun günahı ne? Bir insanda ciğer olmalı ciğer. Erkek olarak kundaktaki çocuğa bakmak bana mı yakışırdı, yoksa anacığım sana mı? Çok ciğersizmişsin, çok gaddar...»

Halis, anasının dik, sert sesini bastırarak, çocuğu çekip aldı elinden o gün. Kadın hoyratça, ilenerek sarmaya çalışıyordu bebeği.

«Sonra torunumuz demeyin ana, buna hakkınız olmayacak; beni de arayıp sormayın bundan sonra.»

Nereye giderse götürecek, nerde yatarsa orda yatıracaktı bebeği. Bir süt anne bulacaktı köyden, kendi çocuğuyla birlikte günde bir kez olsun emzirecekti kadın. Adını bile koymadılardı daha. Kırk günlük mü neydi çocuk. Kadın, adı neydi, dediğinde şaşırmış, çocuğun adına ne diyeceğini bilememişti. Sonra içindeki acıyla birleştirip «Hicran» olsun diyecekti. Artık giderilmesi mümkün olmayan özlemlerin, değiştirilemeyecek gerçeklerin bıraktığı bir yaraya benzer bir kıza bu ad yakışırdı.

Altı ay kadar emzirdi kadın Hiçran'ı. Sonra dedikodular başladı. Halis'le kadın arasında sevi doğmuş da çocuk bahaneymiş... Çaresiz sütten ayrıldı Hicran. Kucağına aldığında yoksul paçavralar içinde gülüyordu çocuk. Kadın ağlamaklı uzatmıştı bebeği.

«Kusura bakma Halis kardeş. Daha fazla olmayacak bu iş. Geçimimiz bozuldu evde. Kız da kendine geldi maşallah!..»

Çocuğu göğsüne bastıra bastıra yürüdü taş döşeli sokaklardan. İçinden yükselen ağlama duygularını, gözlerine doluşan yaşları pınarlarında boğmaya çalışarak yoksul odasına götürdü. Kimse uğramazdı oraya. Anası bütün ilişkilerini koparmıştı. Babası zaten oralı değildi; kendi halinde bir adam... Eve görünmeden girip çıkıyordu çoğu zaman. Bir iki yıl tütün işçiliğine, pamuğa gitti. Birkaç yıl hayvan aldı, kesip sattı. Derken kız büyüdü. Yeniden kasaplığa başladı. Sevim'lerin köyünde et kestiğinin üçüncü ayıydı. Bir sabah ateşler içinde buldu Hicran'ı. Kasabaya doktora koşturdu. Kocakarı ilaçları yaptırdı. Bir sonuç alamadı. Gittikçe kötüleşiyordu çocuk. Sıtmaya benziyordu ama değildi. Doktor da bir

tanı koyamıyordu. Sonra çok kişi humma dedi. Kime inanacağını bilemedi. Çocuk havale geçiriyordu. Kendinden geçti, sayıklamaya başladı, bir ara kendine geldi. Bir gece sabaha kadar «dayı portakal, portakal» diye diye can verdi. Mevsim yazdı, sıcak daha sabahtan çöküyordu. Portakal kışın bile bir görünür kaybolurdu o zamanlar. Şimdi nerden bulacaktı?

«Hicran... Hicran...»

O günden sonra nereye baksa, kimi görse, hangi çocuğa seslense, hangi çocuk önünden koşsa yüreği ağzına gelir. Hicran çilli sarı yüzüyle dikilir karşısına; «dayı portakal» der. Kaç kandil, çocuklara sepet sepet portakal dağıttı sonraları... İçinin yangınını hafifletmek için.

Aldığı dört portakalı çevresine sarıp götürdüğünde eteğine doldurup bir köşeye çekilmişti. Hicran hasta olmadan birkaç yıl önce. Ona ilk portakal alışıydı. Sevinçten gamzeleri çıkmıştı yine. Gülüyordu. Uzun kirpiklerinden kahverengi çocuk gözlerinin ışığı taşıyordu. Komşunun bahçesinde gördüğü turunçları portakal sanmıştı bir gün önce.

İki genç, ellerinde dürülü bir bayrakla avlunun taş merdivenlerini tırmanırken merdivenin altındaki helânın bekçisi omuzlarını çekmiş, elleri eski gocuğunun ceplerinde geziniyordu kaldırımda. Merdivenin kuytusuna koyduğu iğreti makama ara sıra bakıyor; çekmecedeki paraları sayıyordu aklından. Boynundaki atkısı önlü arkalı sallanıyordu, gocuğunun kolları kısaydı ve dirseklerinde yamalar vardı. Uzamış sakalları onu olduğundan yaşlı gösteriyordu. Yüzü umutsuzluk doluydu.

Halis, gençlerin elindekini gördü.

«Bir bu eksikti!..»

«İster bayrakla yollayın, ister davulla zurnayla, ister eskiler gibi eczanesiyle gömün Naci'yi, bir daha gelesi değil adam...»

«Orası öyle ama herkes yapıyor bunu...»

«Hastalıklar gibi alışkanlıklar da, yanlışlıklar da bulaşıcı bana kalırsa. Oysa küllü nefsin zaikat ül mevt, demiş birisi... Ölümü tadanlar da, tattıranlar da o bayrağın altına gizleniyor. Çok kötü bu, çok... Hicran'a ben kefeni zor bulmuştum. Çocuğum bir serçe gibi boynu bükük çekti gitti...»

Oturduğu sandalyede gözleri doldu. Sabahtan beri gerilip du-

ran ağlama damarları yumuşadı, gözlerine yaşlar doldu. Kahvenin ortasında ağlayıvermekten korkarak başka şeyler düşünmeyi denedi. Lâle'yi, Ayşe'yi düşündü. Hicran'ı gerilere itmeye çalıştı. Utandı kendinden sonra, Sevim'den, Hicran'ın yüzünden, Selim'den, Sevda'dan utandı. Alabora oldu gönlü. Belli etmeden elinin tersiyle gözlerinin yaşını sildi.

Necmi, usulca kalktı yerinden, kapıya doğru gitti. Kahvedeki bütün başlar ona döndü. Vahit, kimsenin ilgilenmediğini sandığı birisinin bu ilgiyi çekmesine şaştı. Kendisinden başka bu genci izleyen yoktur sanıyordu. Necmi, bakışları sırtında duyarak acele adımlarla karşıdaki tuvalete yürüdü.

«Biraz daha duramaz mıydın? Tanıdılar mı acaba?»

«Nerden tanıyacaklar?»

«Birisi kuşkulansa yeter.»

«Kuşkulansalardı şimdiye ihbar ederlerdi. Kendilerinin bile gitmesine gerek yok, küçük bir pusula gelen gidenle, tamam!..»

Helâ bekçisi hiç görmediği bu müşteriye şöyle bir baktı, eliyle gir işareti verdi; hapisanesinin önünde volta atmayı sürdürdü.

Vahit, kendisine «kim bu?» gibilerden bakanlara dudak büküp omuz çekerek karşılık verdi.

— Yabancı birisi galiba...

— Aferin sana, yabancı olduğunu bildin, şimdi gerisini söyle...

Gülüştüler. Bir köşede uyuklayan, oyundan da konuşmalardan da uzak kalan birisiydi söyleyen. Vahit, takıldı ona:

— Ben de seni uyuyor sanıyordum. Tilki uykusunda mıydın?

Belki de cenazeye geldi çocuk...

— Yok canım, öyle olsa camiye uğrardı bir kez olsun...

— Belki de camiden buraya geldi, nerden bilebiliriz?

— Neyse canım, boş verin...

Halis, susuyordu.

«Belki de bizim kaçaklardandır...»

Kahvedekiler, Necmi'nin kapıda görünmesiyle birlikte konuyu değiştirdiler; ordan burdan tek tük konuşmaya başladılar. Necmi, otururken Vahit'ten işaretle çay istedi. Kahveci ocağa girerken, o eski yerine oturdu.

Sevim, bir küçük çaydanlıkla girdi dükkâna! Halis, kestiği hayvanın derisini kuyudan çektiği suyla yıkamış, tuzluyordu. Biraz önce bir tepsi eti kucaklayıp Gazi Dayı'nın evine ileten Halis, kalan etin çabuk satılacağını düşünüyordu.

Çaydanlığı koydu bir kıyıya, koynundan çıkardığı bardağı ışığa tuttu. Elinde bir süre çevirdi.

«Yeni yıkadım ama köy yeri, hemen toz konar.»

Onun titizliğini beğeniyor beğenmesine ama en çok yanında oyalanmasına takılıyor Halis aklından.

«Her zaman tez kaçar, şimdi niye böyle acaba? Bir şeyler oluyor, seziyorum...»

Bir çocuk elinde kalayı kalmamış bir bakır sahanla giriyor o sıra.

«Babam, Halis Amcana selam söyle iki kilo tartıversin, dedi. Yağlı tarafından olacakmış.»

Her an bileyip durduğu bıçaklardan birini aldı eline. Ön kolu kesti. Terazinin bir kefesini eski, kirli bir bezle sildi, iki kiloluk taşı öteki kefeye bıraktı takırtıyla. Eti sildiği kefeye yerleştirdi. Kaldırdı teraziyi, bıraktı yerine. Karın kısmından yağlı bir parça daha kesip kolun üstüne attı. Bir çocuk boyu kadar havaya kaldırdı teraziyi yeniden. Ortadaki ibreye baktı. Etli kefe yere doğru ağdı. Çocuğun yere bıraktığı sahanı aldı, eti içine yığdı.

«Babana selam söyle, bir daha gelirken sahanın üstüne de bir kapak versinler; emi!..»

Aklı Sevim'deydi. O, bir kıyıdan onun eti tartışına, çocuğun elindeki sahanla sabırsız oynayıp bekleyişine bakmıştı. Çaydanlıktan su aldı, bardağın içini çalkaladı, dışına su döktü yeniden. Süzeği bardağın ağzına yerleştirdi, tepsiye koydu. Kan rengi bir çay döküldü bardağa. Yanık çay kokusu küçük ve kirli dükkânın pis kokusuna karıştı.

«Yalnız dem olsun mu?»

«Zahmet ettin, ne gerek vardı? Nasıl olsa olur, sağol.»

«Zahmet mi olur, aşk olsun!.. Sabahtan beri burda ayaktasın. Annem, Halis Efendiye bir çay yapıp götürsen iyi olur, dedi. Ben de canıma minnet, acele yaptım geldim işte.»

«Hepiniz sağolun. Ben yabancı sayılmam, böyle şeyler için

yorulmayın.»

Sevim, sustu. Bir süre dışarı baktı. Ortalık tenhaydı, kimseler görünmüyor sokaklarda. Tütün çapaları kimseye göz açtırmıyor bu arada.

«Annem gönderdi demeyecektim. Ne vardı ben getirdim, desem. Getirirken sevinmedim mi? Sanki araya bir bahane koymak gerek. Ben istemedim mi ona çay yapmayı? Nişanlıysam nişanlıyım, ne yapalım? Ben mi istedim!.. Üstelik o da nişanlıymış...»

«Nişanlın güzel mi?»

Halis'in gözlerinin içine baktı. Öteki terliyordu, kaçırdı gözlerini. Boğazına bir şey yapıştı, sesi kısıldı.

«Niye soruyorsun?»

«Bana hiç demedin de...»

«Sen dedin mi? Hem sormadın ki...»

«Ama sen köyden duymuşsundur.»

Göğsü, kolları altınlarla dolu geldiği günü düşündü Halis. Sevim biraz da nişanlı olduğunu göstermek için gelmemiş miydi o gün?

«Altınların, bileziklerin nerde? O gün ne kadar çoktu öyle!»

Yüzüne bir burukluk yayıldı kızın. Canının sıkıldığı, bu konudan hoşlanmadığı anlaşılıyordu.

«Hiçbirinden hoşlanmıyorum, sevmiyorum onları. Beni boğmak için taktılar sanki... Düşünmek istemiyorum.»

Sokaktan gelen ayak seslerini duyunca karaltıya çekildi Sevim. Birisi kasap Halis'e selam verip geçti gitti. Mırıldanarak selamı alan Halis, Sevim'in kafeste bir kuş gibi kurtulmak için çırpındığını düşündü.

«Neden boğmak için taksınlar altınları?»

«Bilmiyorum, içimi daraltıyor onlar. Sevmiyorum.»

«Altın sevmeyeni de ilk kez görüyorum.»

«Neyi sevmediğimi anladın işte, alay edip durma. Altınları değil, sahibini sevmiyorum.»

Bir sevinç dalgası yüreğini doldurdu Halis'in. Düşündüklerini kolaylaştıracak haberler alıyordu. Yoksa gereksiz bir kuruntu muydu onunkisi? Sevim altınların sahibini sevmiyorsa ona neydi? Onu sevdiğine gerçekten inanıyor muydu?

«Ne yapmalı, nasıl yapmalı da babamı kandırmalı şimdi? Onu kandırsam anam kaya gibidir; dikilir karşıma. Nuh der, peygamber demez. Yıllarca adımı anmadılar da son zamanlarda üstüme düştüler, köyün en mıymıntı kızını buldular; nişan taktılar. Neymiş babam söz vermiş. O mıymıntıyla Sevim'i yanyana bile düşünemem. Bu kız, duru, dupduru bir su gibi temiz. Açık yürekli, duygulu. Aklımdan geçeni söylemeli miyim? Ama önce bir iş ayarlamalı; bir daha buraya et kesmeye nasıl gelirim? Hem yeter mi bu işin geliri o zaman? Ben iş buluncaya Sevim giderse elden? Ne yaparım?..»

Sevim, bardağı aldı, çaydanlığın suyuyla yeniden çalkaladı. Şeker kabını tepsinin üstüne koydu, şekerin ağzını bir bezle kapadı. Şeker döküntülerine biriken sineklere kızdı, gitmek için davrandıysa da ayaklarını tutan bir şey onu bırakmadı. Etlerden, yerdeki kan bulaşıklarından öbek öbek sinek kalkıyor, insanın ağzına burnuna giriyorlar, sıcakla gerilen sinirleri daha çok yıpratıyorlardı. Dükkândan çıkacağı sırada Halis'in bir şey söylemek için yekindiğini, sesini ayarlamak için boğazını kazıdığını gördü. Seziyordu, Halis onun yazgısıydı. Ama sesindeki pürüzün kalmadığını görüyordu, belki de ikircimliydi hâlâ; kararsızlık geçiriyordu. Sevim gözlerinin içine baktı onun. Kulaklarına kadar kızardı öteki. Gözlerini kaçırdı kızın alevli gözlerinden.

Kız ağırdan alıyordu hâlâ. Onun ağzından umutlu, güzel bir şey duymak için can atıyordu ama renk de vermiyordu. Oyalanması her günkü sıradan ağırdan almaydı ona göre. Direniyordu kendine, nerdeyse o soracaktı yine de. Hadi söyle ne diyeceksen, söyleyeceğini biliyorum ama duymak istiyorum, diyecekti.

Gözleri kızararak, sesindeki puslu perdenin altından zorla konuştu sonunda Halis Çelik.

«Benimle kaçar mısın Sevim?»

Beyaz, pembe teni kıpkırmızı oldu Sevim'in. Acele döndü, omzunu kapı söğesine çarptı. Gülmekle ağlamak arası bir yüzle Halis'e baktı, hızla dükkândan çıktı gitti.

«Aptalın tekisin sen Halis. Lâfı tepesinden sürürsün hep. Serseri, köpuk. Sen kimsin de o kıza kaçmayı öneriyorsun? Beylerin Sarı Kızına hem de!.. Hem nereye kaçıracaksın budala? Kız kaçalım dese ne halt edersin? Şimdi iyice battın artık. Bundan

sonra burası da haram sana, nasıl yüzlerine bakacaksın sofrasına oturduğun insanların? İyice şımardın anlaşılan. Kendini yitirdin, belli oluyor. Senin efendiliğine evlerini açtılar. Hiçbir isteğini geri çevirmediler. Bundan sonra nasıl güvensinler sana? Kim inanır artık namusuna? Çek ceremeni Halis Efendi, erzanındır çek!..»

«Çok mu yoruldun Halis Efendi?»

Başını kaldırdı. Melemezlerin Mehmet'ti. Kapıda durmuş, onu izliyordu. Sersemlemiş gibiydi, ne diyeceğini bilemedi Halis. İçeri buyur etti beceriksizce.

«Hava çok sıcak Mehmet, bunaldım iyice. Yaprak kıpırdamıyor baksana.»

«Eti yine bitirmişsin maşallah. Az bir şey kalmış, onu da bize yollayıver.»

«Çocuğu gönder de alıversin.»

Eti tarttı, kendi sahanlarından birisine koydu, ortalığı toplamaya başladı. Bıçakları köşedeki su dolu leğenin içine attı. Çengeli indirdi tavandan. Çıkınını sardı, Sevim'in getirdiği önlüğü güzelce dürdü. Alışılmış devinimlerle sürdürüyordu işini. Mehmet'in gittiğini bile ayrımsamadı. Söylediği sözün başına açacağı işlerden ürküyordu. Korkmaktan çok utanıyordu. Nankörlük etmiş birisi olarak anılmak, bir daha hiç bu köye adım atamamak...

«İster misin Gazi Dayı çıkagelsin buraya. Hangi yüzle bakarım ona, ne derim? Önlüğü nasıl verir, leğeni nasıl bırakırım? Eşekliğine doyma Halis. Çık bakalım işin içinden. Başkalarını kınardım böyle durumlarda. Şimdi sen o durumdasın. Yer yarılsa da içine girsem!.. Yine de bu leğen gidecek, bu önlük verilecek... Sonra da arkana bakmadan kaçacaksın Halis, kurtuluşun bu senin... Bir de babam duyarsa bak sen şenliğe! Üstüme satırı kapıp yürümezse adam değilim. Bilirim huyunu ama hakkettim. Nişanlanırken az mı sövdü, saydı ikisi de...»

«Ben sizden nişanlı mı istedim?»

«Bu oğlanda sevgi yok; sevmiyor soyumuzu, ailemizi. Evimiz dağılacak böylé böyle, görmüyor. Ağabeyi zaten serserinin biri çıktı. Bunda da hayır yok, gitsin İzmir'de yosmalarla düşsün kalksın, bunu istiyor...»

«Sizin beni hesaba kattığınız var mı ana? Ne zamandan beri

şizin oğlunuz oldum? Ekmeksiz, aşsız kald'ğım günler nerdeydiniz? Şurda, evin bir gözünde akşamları kör kandilin ışığında bulgur pişirmeye çalışırken aklınıza geliyor muydum? Şimdi de ne hikmetse beni nişanlayıp başımı bağlamak istiyorsunuz. Kendinize bakıcı mı arıyorsunuz siz? Çağırın ağabeyimi, onca tarlayı uğruna satıverdiğiniz adamı çağırın. Bir de bulduğunuz kıza bakın, köyün en sümsük yaratığı...»

«Sus, sus densiz!.. Sus!.. Utanmadan karşımızda nasıl konuşuyor, şuna bak. Elin ağzına düşeceğiz, elin kızına dediğine bak şunun. Yüzüm yerlere geçiyor seni dinlerken.»

«Tarlalar, arsalar seni ilgilendirmez. Bir gün senin olursa o zaman konuş.»

«Zaten hakkımdan filan söz etmiyorum. Meyhaneye borçlanan temizlesin pisliğini. Kaçıncı karı bu alıp gittiği, çocuğuyla gencecik karısını bıraktı burda, gönlünün estiği yerde sürtüyor. Ben bekârım, istediğim yerde eğlenirim; o da mı gözünüze battı!»

«Boşuna ayak direme, o kızı alacağız Halis, ben babasıyla konuştum.»

«Bağ istersen, bahçe istersen, tarla istersen... Al bu kızı...»

«Ben hiçbir şey istemiyorum.»

«Aldanmazsın oğlum, bırak bu inadı.»

Anasının sesindeki yumuşamaya irkiliyor Halis. Bir tuzak sezmiş, bu işte bir hile varmış gibi huylanıyor.

«Onunla yaşayacak benim, istemiyorum.»

«Senin gözün kasabadaki yosmada, bilmeyen mi var? Çocuk emzirirken seni de baştan çıkardı orospu.»

Hicran'ın masum, çilli yüzü geliyor gözünün önüne. Çileden çıkıyor anasının sözüyle. Gözü hiçbir şeyi görmüyor, ağzından çıkanı denetleyemiyor.

«Bana bak ana, kendine gel. Başkasının namusuyla oynama. Senin el kadar torununa süt verdi o kadın. Yumruk kadar bebeği kapından içeri sokmadığını herkes biliyor. Yavrucak ölmesin diye bağrına bastı, kendi çocuğuyla eş tuttu. Çünkü yürek var kadında, merhamet var. Dedikoduyu belki de sen çıkardın, karaladın, çocuğun erkenden sütten ayrılmasına neden oldun. Başkası söylese sen susturacaksın, herkesten çok senin dilin uzuyor Hicran'a doğru. Bir kez olsun Allah razı olsun dedin mi? Nerde, onun bunun ku-

yusunu kazmak senin işin. Bırak karalama fukara insanları, Allah'tan kork, Allah'tan!..»

«Baktı da ne oldu? Yanında sürüdün durdun elin piçini!..»

«Sen bunca yıl yaşadın da ne oldu? Kimin yarasına merhem oldun ana?»

«Benim kadar taş düşsün başına emi!..»

«Kendi kızının çocuğuna piç diyecek kadar insafsızsın, çok insafsızsın, merhamet diye bir şeyden haberin yok, insanlık bitmiş, tükenmiş...»

«Yıkıl karşımdan köpeğin oğlu seni, bu eve dama uğrama bir daha, gözüm görmesin seni. Ölürsem cenazeme de gelme, hakkımın dirhemini helâl etmeyeceğim sana...»

Hırsından ağlayarak çıktı evden Halis, kırlara vurdu gitti. Doyuncaya ağladı, üç gün görünmedi ortalıklarda. Babası haber gönderdi, gelsin, benim diyeceklerimi dinlesin, korkmasın... diye.

Anasını görmeden gelip geçti o günlerde yolda belde. Babasının çağrısını da duymazdan geldi. Araya köyün ileri gelenleri girdi.

«Onların hatırını kırma. Biz seni biliyoruz Halis, üzülme. Ama yine de atandır, gönüllerini yapmaya çalış.»

İçi kan ağlayarak nişanlandı Halis. Kızın yüzüne bile bakmadı nişanlandığı gün. Sonra da arayıp sormadı. Ne bayramlarda bohçalar yolladı, ne armağanlar kabul etti. Küskün, yaşama uzak, herkesten ayrı bir yaşama tutturdu. Kurumuştu gönlü sanki. Hiçbir duygu okşamıyordu gönlünü. Nişanı bir namus karabasanına dönüştüren anasına, babasına kırgındı, çok kırgındı.

Leğendeki bıçakları, çengeli aldı; yıkadı sildi. Ayrı ayrı bezlere sardı, leğenin suyunu dükkânın önüne serpti. Önlüğü leğenin içine koydu. Sevim bunları yıkardı ama nasıl verecekti? Bıçaklarla çıkınını duvardaki büyük bir çivide asılı duran torbasına koydu, kolunu kaldırdığında kolunun altından gömleği düştü. Önlüğü çıkarmış ama gömleğini giymemişti demek.

«Her şey birbirine karıştı. Ne halt edeceğim bundan sonra bilmiyorum. Bari şu işler bir bitse de öyle ya da böyle içim huzura erse...»

Beylerin kapısını çaldı, içeri seslendi:

«Gazi Dayıı!..»

Oysa evde Sevim'den başka kimsenin olmadığını da düşünüyordu ya önlemli olmalıydı. Gazi Dayı hele köyde kalır mıydı? Bunları düşünürken Sevim, kapının ardında bitiverdi. Şaşırdı Halis, eli ayağı birbirine dolaştı. Kızın yüzüne bakmadan uzattı elindekileri. Sevim, usulca fısıldadı ona:

«Ne zaman istersen kaçarım...»

Bütün alıklığı üstüne gelmiş gibi gerçeği kavrayamadı birden Halis. Anladığı zaman, Sevim leğeni almış içeri çekilmişti. Koşuyordu avlunun içinde. Kalakaldı kızın ince, uzun boyunun ardından. Saçları sarı başaklar gibi dalgalanıyordu.

Boştaki ayağını sallıyor oturduğu yerden. Havanın ardı yağmur, diyor kahvedekilerden biri. Bu soğuk hava, netameli hava, insanın sinirlerini bozan hava kentin yakasını uzun süre bırakacağa benzemiyor. Karşıda, cami avlusunda bekleşenlerin zaman zaman avlunun kıyı setlerine yaklaştıklarını, sonra gözden kaybolduklarını görüyordu. Kimileri avlu duvarına oturtulmuş yontulara benziyordu.

«Bunların resmini yapmalı, boyalar duruyor mu ki?»

Bir serçe, küçük kanat çırpışlarıyla geçip gidiyor camın önünden.

«Güvercinler nerde kaldı? Yine gelmeyecekler mi? Aşkları bu kadar mı?»

Lâle gülümsüyor düşlerinin arasından. Onun peşinde ürpertilerle dolaştığı günleri anımsıyor; cenazeye geldiğini unutmuş.

«Lâle gülünce Sevim'den çok utanırdım. Gözlerimin içine içine gülerdi. Şeften utanırdım, kendimden utanırdım. Hicran'ın süt annesiyle köylünün yakıştırdığı şeyleri yaşamışım gibi utanırdım. Ağır gelirdi bana iftiraya uğramak. Lâle'ye ne kadar gönlüm akarsa, şefe o kadar saygım artardı. Elim ayağım bağlanırdı ona karşı. Onu üzmekten korkardım. Hoş adamdı, eli açık adamdı, alçakgönüllü adamdı. Ama ben insan olmamışım, çiğ süt emmişim. Ne kadar direndim, direnebildim mi bilemiyorum şimdi. Her şey olup bittikten sonra insanın kendisinin bile gülüp geçeceği gerekçeler neyi kurtarır? Bence günah her zaman güzeldir...»

Makasa ondokuz otuzbeş trenini karşılamaya gidiyor. Elindeki yeşil kırmızı bayrağı koltuğunun altına sıktırmış. Lâle çitle çevrili lojman bahçesinde sabahtan beri bir türlü bitmeyen çamaşırlarının son kalıntılarını seriyor. Çamın dibine koyduğu bakır leğende birkaç parça sıkılmış giysi görünüyor. Ağaçtan ağaca gerilen çamaşır teline uzanmadan önce silkeliyor eline aldığı çamaşırı, sonra elleri arasında geriyor, tele tutturuyor. Etekleri yukarı çekiyor, dizlerinin bir karış üstüne çıkıyor; beyaz, diri bacakları görünüyor. Halis, Lâle'nin çamaşırı bitirdikten sonra yıkanacağını düşünüyor. Başını arkaya atıp rayların kıyısındaki patikadan yürüyen Halis'e kışkırtıcı gülüşler fırlatıyor. Bütün duygularını ayağa kaldıran, akşamı güzelleştiren, yürüyüşünü daha diri ve canlı kılan bu gülüşlere nasıl karşılık vereceğini bilmiyor, bilemiyor. Öteki küçük kırmızı ağzındaki beyaz dişlerle çağırıcı gülmeyi sürdürüyor. Gözlerinin ışığı dünyasını aydınlatıyor Halis'in. Entarisinin açık yakasından leğene eğildikçe süt beyaz göğüslerinin dalgalanması boğazını kurutuyor. Hiçbir şeyi düşünmüyor şimdi. Bir öbek çocuğun «tren geliyor» çığlıklarıyla kendine gelip makasa doğru koşmaya başlıyor. Zamanında değiştiriyor makası, yeşil bayrağı açıyor öne doğru. Tren geçip gidiyor. Sevim, kirpiklerinden süzülen sitemli bakışlarıyla gelip yerleşiyor gözlerinin önüne. Sesiyle, tutkulu sokuluşlarıyla, «ne zaman istersen kaçalım» demeleriyle... Oturdukları ilk ev çamurdan bir bağ damıydı; oraya yerleşmeleri, tek göz odada yaşadıkları binbir yoksunluk, pencerelerinin bir türlü kapanmayan kapaklarından korktukları geceleri düşünüyor adam.

Dönüşte, bakır leğeni kapının yanı başına diremiş; kendisi taş basamağa yorgun oturmuş; sesinde çın çın bir neşeyle Lâle bekleyecekti onu.

«Geçmiş olsun Halis Bey, bir treni daha savdın, bundan sonraki trenleri kaçırmadan zamanını iyi ayarla...»

Yüzü al al oluyor; sözlerindeki tınıdan anlıyor onun ne demek istediğini. Sözcükler bir çıngırak gibi beyninde ötüyor. Oysa Sevim'in ant içirdiği gece çıkıp geliyor geçmişin içinden.

Bağların altındaki dar yolun girişinde, incirin altında bekle-

yecekti o gece Sevim'i. Sevim, elinde küçük bir bohçayla çıkıp gelecekti.

«Bütün altınları, bilezikleri yığıverdim evin orta yerine.»

«İyi etmişsin, çok iyi. Ama ben sana sıkıntıdan başka bir şey veremem.»

Sesi solgun çıktı Halis'in. Hâlâ kararsız gibiydi. Sevim önce üzerinde durmak istemiyor ondaki bu durumun. Heyecanına veriyor. Yine de aklına geleni söylüyor kız.

«Pişman mısın?»

«Bilmiyorum, bilmiyorum.»

Elinden tutup, incirin karaltısına çekti kızı. Öteki onun kararsızlığının üstüne gitti.

«Razıyım, seninle gelecek sıkıntılara razıyım. Gün kazanıp gün yiyelim; istemediğim birisinin yanında ömür çürütmektense.»

Kızın elini sıkı sıkı kavradı Halis, köyden bir an önce uzaklaşmayı düşünüyor. Sürüklercesine yola çıkarıyor onu. Sevim'in aklında bir soru kıvranıyor. Bunu bu geceden çözmezse, ilerde çözemeyeceğini düşünüyor. Elini kurtarıyor Halis'ten. Bir şeyleri kesişmek ister gibi bakıyor delikanlıya. Gece daha uzun boylu görünüyor Halis.

«Her şeye razıyım, her çileyi seninle çekerim yalnız...»

«Yalnız ne?»

Sesindeki pürüzleri temizliyor, kendine inanmış, Halis'in elini sıkıyor; boşluğa söyler gibi söylüyor aklındakini:

«Bir gün; beş yıl, otuzbeş yıl sonra bir gün bir başkasıyla duyarsam seni, evde tozumu bulamazsın, bunu bilmiş ol.»

Böyle bir koşulu hiç beklemiyor Halis. Kıza sımsıkı sarılıyor gecenin serinliğinde; yanlarında bir ağustos böceği ötüyor.»

«Senden başkasına bakmak mı, Allah korusun!»

Vahit, sobaya kömür attı, sobanın yan yüzündeki vitese benzer kolu ileri geri oynatıp ızgaradaki külleri alta indirdi, sobadaki kömürler çıtırdadı.

«Kalksam iyi olacak, epeyce ısındım. Ezan da okundu okunacak artık. Bu sıcak da insanı gevşetiyor, dışarı çıkmak istemiyor canım.»

Bir sigara çıkardı.

«Bugün fazla kaçırdım bu mereti de.»

Necmi de iç cebinden paketi çıkarmadan bir sigara aldı.

«Bu papaza tutsam mıydı? Boş ver... Ne anlamı var? O bana daha önce tuttu diye benim de ona vermem gerekmez ki. Eskidenmiş o; cebinden tütün tabakasını çıkaran atarmış yanındakinin önüne. Birazdan çekip gideceğim nasıl olsa, ne o beni görecek, ne ben onu...»

Kambur Postacı, çayevinin önünden bir kez daha geçip hükümete doğru gitti.

«Kime ne geldiyse dağıttı kahpe kambur, şimdi kim bilir nereye gidiyor. Demek mahallenin bütün kadınlarıyla birdirbir oynamak ha!..»

Kendi kendine belli belirsiz gülümsedi.

«Bana gülüyor bu kavat, aklı sıra kendisine sigara tutmadım diye küçümsüyor beni. Bunların hepsi, karşılarındaki insanı küçük görür. Çünkü her şeyi kendileri bilirler; biraz olsun başkalarının da bir şeyler söyleyebileceğini kabul etmezler. Dünyayı anlarlar da bizleri tanımazlar, anlayamazlar. Yalan söyleme Necmi, öğretmenin seninle anlamak için konuşmadı mı? Az mı sorunlarına eğilmek istedi. Bizimle de konuşmak zordur doğrusu. Bunu bile bir kahramanlık saymışlardır. Kimseyi dinlememek, yalnızca bildiğimizce davranmak... Herkes ezberlediğini söyler; yalan mı... Ama yine de bunların küçümsemelerinden kurtulamayız.»

Dik dik baktı yaşlı adama. Öteki kendi havasındaydı. Dışarı bakıyordu, avlunun köşesine sendikacı Avni'nin geldiğini, sağa sola bakındığını gördü.

«Eskiden önce bana bilgi gelirdi böyle durumlarda. Konuştuğum zaman ağzımın içine bakardı bu bile. Boynuz kulağı geçermiş; şimdi bana aldırdığı yok. Başka şeyhleri var artık. Niye şeyhleri olsun, ben şeyh miydim? Yok canım, sözün gelişi... Hani her işin bir önderi vardır her yerde, onu demek istiyorum... Doğrusu ben de şeyh gibi davranmayı seviyordum galiba.»

Sevim Hanım mutfakta olmalı. Gençler, çevresinde halkalanmış.

«Herkes sizin partiye zarar vermeye başladığınızı söylüyor 'baba', ne dersiniz?»

«Herkes ne demek? Onu bir hayvan söylemiş, duydum. Ne zararı verdiğimi de söylemiş mi bari? Bu partide umduğunu bulamayanlar; düşünceleri yüzünden tutunamayanlar, bizi tutucu bulanlar, müslüman mahallesinde salyangoz satmaya kalkanlar çıkarıyorlar bunu. İnsan yerini iyi seçmeli. Bir zamanlar ben de o hayvan gibi düşünüyordum. Doğrusu hâlâ içim yatmıyor bazı konulara bu partide. Ama bir suyu gerilerden alıp ileriye götürmek başka türlü olmuyor. En büyük eksiğimiz okumadan dedikodu üretmek... Okuyanlar da yaratıcı değil, yeni düşünceler gelmiyor partiye... Hoş gelse tam bir curcunaya döner ya... Ucuz kahve politikası yaptıkları...»

«Kimin yaptığı?»

«Kimin olacak, bana zarar veriyor diyenlerin. Onlar bu tavırlarıyla yararlı mı oluyorlar?»

«Halk bizim içtenliğimize niye inanmıyor 'baba'?»

«Herkese tepeden bakıyoruz iki sayfa bir şey okuyunca da ondan. Bir de galiba herkesten ayrı davranıyor, giyiyor, eğleniyoruz.»

«Bunlar basit şeyler. Üstelik tartışılır da... Daha anlaşılır bir yolu olmalı bu işin.»

«Bence 'baba' sizin gibi konuşan biri olmalı bize. Etkili, cana yakın, inandırıcı...»

«Ulan aptal çocuk, benim konuşmam bana kadar, size yetmez. Siz de kendinizi yetiştirin biraz. Kitap okuyun, kitap. Bakın şu pencereye, kitap dolu. Sabaha kadar okuduğum olur benim bu yaşta. Gençlikte okusaymışım... Şimdi başka olurdu yaşamım...»

«Bu kitapları okumak iyi de yaşama nasıl geçireceğiz öğrendiklerimizi?»

«Onu da araştırarak öğreneceksiniz.»

«Ben şu artı değere bir türlü akıl erdiremiyorum 'baba'.»

Gençler kendisini sınıyorlar mıydı ne? Nerden bulup çıkarıyorlardı bu soruları? Beylik sorulardı bunlar, altından kolay kalkardı da ne demeye soru üstüne soru yağdırıyorlardı? Anlaşılan Halis Çelik'in politik kariyerinden de kuşkulanıyorlardı. Sıkılmaya başlamıştı. Dalga mı geçiyorlardı bunlar?

«Sevim, çay hazır mı?»

İşte yine soruyu araya vermiş, soluk alacak, gençlerin niyetlerini ölçecek zamanı yaratmıştı. Kaçın kurrasıydı o!..

Özer, cami avlusunda yavaş yavaş adımlıyordu. Sevda'dan ayrıldıktan sonra rastladığı Ferruh Bey'in onda yarattığı huzursuzluğu sindirmeye çalışır gibiydi. Onu, avlunun kıyısında setten aşağı bakarken gördü bir ara.

«Dolaş bakalım doktor bey, dolaş; moralin başka nasıl düzelir? Kıl payı kurtulmuşsun ölümden; az daha kalsaydın şimdi sen de Naci'nin yanında olurdun. Hakkın var moralin bozuksa, hakkın var beyim!.. Ama insan her koşulda sağlam durmalı, sağlıklı olmalı değil mi doktor bey?»

Her şey anlamsız göründü birden gözüne Halis'in. Sık sık yakasına yapışan bir duyguydu bu. Cenaze törenleri, arkadaşlıklar, dostluk gösterileri, evdeki yaşam, Selim, Sevda, Ayşe'nin alışmaya başladığı sıcaklığı, sol bacağındaki ağrı, şu sokaklar; şu insanı canından bezdiren pis hava... Her şey anlamsızdı şimdi. Bir boşluk gittikçe büyüyordu içinde. Nerden nereye? Bir zamanlar omuzlardaydı; şimdi selamların bile esirgendiği bir köşede...»

Vardır diyordu içinden ama bulamıyordu, bir biçim, bir renk, bir ses koyamıyordu düşündüklerinin özüne. Yine de vazgeçemiyordu anlamını soruşturmaktan yaşadıklarının.

«Her acı, her sıkıntı yaşanır ve sonraki günler yeniden kendi rengini bulur yaşam. Aldırma.»

Bu aldırma sözcüğü kurtarıyordu kimi zaman Halis'i. Kendini yoksamaya başladığı zamanlar, başkalarına bak, o kadar da aldırma her şeye, diyen Sevim'i düşünüyordu. Hem niye anlamsız olsundu her şey? Sevim bir ömrü sana ve çocuklarına adadı, anlamsız mı? Senin bu bacakla ölümü göze alarak cenazeye gelmen, hâlâ av peşinde koşanların kol gezdiği bir kentte ortalarda dolaşman anlamsız mı? diye düşünmeye başladı bir esintiyle. Nerdendi bu esinti? Necmi az ötesinde az öncekinden farklı oturuyordu artık. Kulakları kirişte miydi, bir şey mi olacaktı?

– Bana bir çay verir misiniz?

Vahit ocağa girdi.

«Bu çayı da içip kalkayım.»

Necmi, onun sesine irkildi, kıpırtılarla süren bekleyişini kes-

ti; daha sakin olmaya çalıştı. Halis, kendisiyle ve yaşadıklarıyla hesaplaşmaya devam ediyordu içinden.

«Sen nicelerine kök söktürdün aldırma. Bir gün senin kapını aşındıracaklar yeniden öne çık diye, ama iş işten geçmiş olacak.»

Koyu mavi takımıyla kırçıl saçlarının uyumu onu daha yakışıklı gösteriyordu salonda. Bir elinde bastonu vardı yine. Eski tip, sıradan bir baston. Onun simgesi gibiydi. Dostlarının kolunda giderken önemsiz, düşmanlarına sallarken bir silah gibiydi. Kürsüye çıkınca birkaç saniye baktı dinleyeceklere. Ceketinin önünü açtı, meydan okuyordu. Cebinden küçük bir kâğıt çıkardı. Saygı sözleriyle sesini sınadı mikrofonda. Gerginlik sürüyordu sinirlerinde, sesi titrekti bu yüzden.

«Sizler bu partiye yön vermeye gelmişsiniz. Yönetim organları yönünü yitirince ilk başvurulacak yer sizin oluşturacağınız genel kuruldur. Kimden yana, hangi yeni seçeneklerden yanasınız? Bunları belirleyemeyen eskinin tekrarı olmaktan kurtulamaz. Eskinin tekrarı olmak için de yönetime gelinmez. Yanlışları kopye etmeye varır işin sonu. Ezbere parti yönetilmez, burası avcılar kulübü değildir. Halkın umutlarını çar çur etmeye halkçılık diyorsanız, onun karşısına çıkmaktan vazgeçin. Bunun adı iki yüzlülüktür. Bunun adı kendini bilmezliktir. Bir gün sokaklarda gezemez olursunuz. Kimden yanasınız? Bir kez daha soruyorum, kimden yanasınız? Halktan yana olanları örgütten atmaya çalışırken kimden yanasınız?»

«Susturun şunu! Ne demek bütün bunlar? Saçmalıyor bu adam!..»

«İşte sizin anladığınız demokrasi, işte sizin özgürlük anlayışınız. Rahatsız olduğunuz düşünceleri söylemesinler, söyletmeyin. Zorbalıktır bu. Zorbalıkla da demokrasi bir arada olmaz. Eşyanın doğasına aykırıdır beyler!»

«Saygısızlık etme, in aşağı!»

«Dinime ta'n eyleyen bari müslüman olsa!»

«Genel kurula saygısızlık ediyorsun! İn aşağı!..»

Divan başkanı Emekli Albay Celâl Bey, salondakileri uyardı, konuşmacıya sataşılmamasını, sayın konuşmacının sözünü bitir-

mesini beklemelerini rica etti. Halis'e de başkalarını kışkırtmadan konuşmasını, değilse sözünün kesileceğini bildirdi.

«Burda düşüncemi açıklamaya çalışıyorum. Ama kimse dinlemeye bile katlanamıyor. Bana hiç katlanamadılar zaten. Çünkü ben kendileri gibi halktan yana değilim.»

Salondakiler afalladılar. Neyin nesiydi bu lâf? Altından ne çıkacaktı. Halis, bıyıkaltından gülüyordu salondaki hasımlarını şaşırtmanın hınzırlığıyla.

«Ne demek bu? Sen nerdesin?»

«Şimdi iyice çuvalladın işte!..»

Gülümseyerek bekledi. Bir tuzağın içine çeker gibiydi kendisine bağıranları. Bundan sonrasını nasıl getireceğini biliyordu. Şöyle caf caflı bir söz «cuk» oturmaz mıydı şimdi?

«Anlayamazsınız, anlayamazsınız çünkü ben halkım!..»

Birkaç alkış duyuldu. Bir kişi:

«Breh!.. Breh... Breh!..» dedi.

Onu duydu Halis. Şimdi ne yapacaktı? Bir iki kişinin daha nasırına basıp hoplatsa yeniden eski havayı bulamaz mıydı?

«Eyyamcılar, tatlı sucular; adı sosyal demokrat, kendi ceberrut olanlar geçirmiş ele partiyi.»

«Hâlâ sataşacak mı bu adam önüne gelene?»

Söyleyecek nesi kalmıştı Halis'in? Düşünüyordu. Arandıkça terlemeye başladı. Aklına hiçbir şey gelmiyordu.

Oturduğu yerde başını salladı, yerinde kıpırdandı. Elindeki çayın son yudumlarını içti. Cebinden çıkardığı beş lirayı tabağın kıyısına bıraktı. Vahit'in gelmesini beklemeden kalkmaktı niyeti. Ama bozuğu yoktu. Kahveci geldi, boşu alırken parayı gördü. Beş liranın üzerini saydı, boşu alıp gitti. Halis, cebine koydu paranın üstünü.

«Ne demekse eyyamcı, o gün söyleyiverdim genel kurulda. Demek Naci de öyleydi. Ama bana verdiği karşılık her zamanki gibi yerindeydi. Efendiliğini de hiç bozmadı.»

Halis'in ardından sakin adımlarla çıkmıştı kürsüye. Saygılı, kibar, sözcüklerini özenle seçerek konuşuyordu.

«Bana sövenlere sövmek benim işim değildir. İşi gücü sövmek olanlara genel kurul gereken yanıtı verecektir.»

Önce hiçbir listeye giremedi, sonra da partiden atmak için girişimler başladı.

«Benimkisi de ortalığı karıştırmaktı. Niyetim bazılarını sarsmak, bana göre ters olan gidişe dikkati çekmekti. Biraz da beni hafife almasınlardı. Kimseden korkmaz, benim diyeni sustururdum. Ben, yapardım isteyince. Kürsülerde konuşmanın tadı başkadır. İnsanın bir salon dolusu topluluğu kendisini dinler görmesi gururlandırıyor kişiyi. Hele Lâle görseydi! Ayşe gördü, ama asıl ötekinin görmesini, beni aslanlar gibi düşüncelerimi savunurken alkışlamasını isterdim. Sevim hiç önemsemedi benim çağrılarımı. Biliyordu kâfir lâfazanlığımı. Hiç kulak asmadı. Allahtan Naci, efendi çocuktu da o gün benim sövdüğüm gibi sövmelere kalkmadı. Ben onun yerinde olsaydım neler demezdim neler! Kültür başka şey elbette. Okumak, düşünmek, her şeyi yerli yerine oturtmak. Ben ne kadar okumasam boş, bu yaştan sonra okuduklarımı anlamıyorum, kafama girmiyor...»

Sevim'in kendisiyle epey eğlendiğini anımsadı. Yattığı yerden yalnızca başlıklarını okuyup ensesine doğru savurduğu gazeteler, iki üç sayfa okumadan yüzüne kapatıp uykulara daldığı kitaplar...

«Aylardır dokuzuncu sayfadasın Halis Efendi. Sen uyuyunca bakıyorum. Hep aynı sayfa. Köşesini büktüğüm yerdesin hep, kimi kandırıyorsun sen?»

Sevim'in sözleri canını sıkmıştı o gün. Oysa her gittiği yerde okumanın erdeminden, insanın kendini yenilemesinden, son okuduğu kitapların anlattıklarından dem vurmuyor muydu?

«Sabahtan beri başımı kaldırmadım efe, okudum. Anasının gözü bir yazar bu. Her şeyi ıcığına cıcığına incelemiş. Bunu okumayan halkı anlayamaz. Toplumun sorunlarını bilemez. Yalnız ağır gidiyor kitap. Kimi yerlerini dönüp dönüp yeniden okumak gerekiyor. Bitirince bir daha okuyacağım.»

«Kaçıncı sayfadasın 'baba?'»

Oturduğu iskemlenin üzerinde ayağını değiştirdi, gözlerini soranın gözlerine dikti. Öteki, o değilden yanıtını bekliyordu Halis'in.

«Niye sordun? Yirmi sayfa kadar okudum. Bugün başladım zaten.»

«Merak ettim de, ben okuyalı çok oldu o kitabı.»

«Bir daha oku, göreceksin çok yararlanacaksın.»

«Elimdekileri bitireyim de... Bu hızla kısa zamanda bitirirsin 'baba'»

Konuşanın gözlerinin içine baktı Halis. Bir başkası kitabın kaç sayfa olduğunu sordu.

«Tuğla gibi kitap efe. Kaç sayfa olduğunu tam bilemeyeceğim ama altıyüz sayfa var sanıyorum.»

«Beşyüzkırk sayfa olacak...»

Kendisiyle alay edildiğini anlayan Halis yakası açılmadık sövgülerle gençlere saldıracaktı.

«Ulah kahpe dölleri, ulan fırlamalar! Sizin yediğiniz kadar benim çıkardığım var. Siz donsuz gezerken ben kitaplar deviriyordum.»

Gülüyordu karşısındakiler. Aldırdıkları yoktu. Birisi daha da damarına bastı:

«Muazzez Tahsin'i mi okudun 'baba?'»

«Ne olmuş? O zamanlar onlar vardı.»

«Bir de pehlivan tehlikeleri!..»

«Bak cahile bak, tehlike değil, tefrika... İşte sizin okumuşluğunuz da bu.»

Bir yandan eğlenir görünse de canı sıkılırdı böyle zamanlarda. Kendini hiç sevmez, kimselere katlanamaz, önüne gelene söver sayardı. Bir nöbet gibi bütün ruhunu sarardı öfke. Karar verdi, kimseye ne okuduğundan söz etmeyecekti bir daha. Ne ki boş bulunur, unutur, yine anlatırdı. Bu gençler de hiç anlamazlardı onu. Onun içindeki fırtınayı, bu işe nasıl bir coşkunlukla gönül verdiğini, her işe bütün kalbiyle koşmak istediğini, konuşurken titrediğini görmezlerdi, görmezlikten gelirler, hafife alırlardı. İnsan çevresinde yine de ayrı bir yere konulmak isterdi. Yalan mı? Bu kadar çaba, bu kadar söylev biraz da bunun için değil miydi? Yoksa o da biliyordu sorunların bir çırpıda çözümlenmeyeceğini. Onu mutlu eden sorunlarla boğuşmaktı. Başkalarına parlak lâflarla düşüncelerini iletmek, inandırmaya çalışmak karşısındakini, az mutluluk muydu? Bağırıp çağıracaktı elbet. Yoksa konuşmanın tadı mı çıkardı? Şimdi herkes onu bir kıyıya itiyordu. Umutsuzluktu onu şimdi boğan. Gelecekten ne bekleyebilirdi artık? Kimsenin selam

vermediği bu şehirde ne işi vardı da duruyordu?

«Bir gün çekip gideceğim bu şehirden. Bu değer bilmez, yazın kışın uykularda gezen bu şehirden. Kalsın bir başına, kalsın derdiyle. İçindekiler daha çok arayacaklar beni. Görecekler; takıldıkları, ti'ye aldıkları, beğenmedikleri Halis'i. Mumla arayacaklar. Aptallık sende Halis. Çoluğa çocuğa kafa yoruyorsun, onlarla aşık atmaya kalkıyorsun. Bu işler kültür ister, bilgi ister. Sen bir makasçısın, nerden alıyorsun bu gücü, bu cesareti? Nerden alıyorsun da ortalara çıkıp peşrev çekiyorsun bir sürü kurda! Kendini bilmedin hiç, bilmedin. Geç otur köşene; elin üç oğlağını, beş keçisini düşünme. Neyine gerek siyaset senin. Buraların kurdu çok, kaptırmazlar sana hiçbir yeri. Kendini bil, çekil köyüne; basit, sıradan yaşa git...»

Yıllar sonra yapacaktı bunu Halis. «Bir masal kahramanı gibi» çekip gidecekti köyüne. Kimsenin sesinin çıkmadığı bir dönemde o hiç konuşamayacak, kendi yalnızlığına bilgece bir ağırbaşlılık katıp çekilecekti ortalardan.

Oturduğu sandalye ne kadar rahat geliyor ona, kıpırdamak istemiyor nedense. Çay parasını verip çıkmıyor muydu? Otur diyor içinden bir ses, otur.

Eski günleri düşündükçe hoşlandığı anıları saldırıyor belleğine. Mutlu bir düş ülkesinde yaşamışçasına esrik bakıyor geçmişe. Ayşe'nin, Zeynel'in, kızları Safiye'nin çıkıp geldikleri akşamları anımsıyor. Sonra sonra Ayşe'nin yalnız zamanlarını kollaması, onun istekle bekleyişi...

Ayşe, Sevim Hanımın zeytin toplamaya gittiği zamanları seçiyor. Yalnız, ürkek ve kösnül yaklaşıyor Halis'e. Sevim Hanım, her gidişinde kocasını da götürmek istiyor.

«Bu kez sen de gel, her gidişimde yalnız kalıyorum köyde, yalnız oluyorum yolda belde.»

«Ne demek yalnız oluyorsun? Bir sürü kardeşin var köyde. Ben bunca yıl çalışmışım, emekli olmuşum. Ne işim var kırda? Mal peşinde koşsaydım köyden ayrılmazdım.»

Sevim, ses çıkarmazdı. Selim'i alır, Sevda'yı kandırır kimi zaman, köye giderdi.

Sevda bahaneler bulurken Selim sesini çıkarmadan hazırla-

nırdı. Kızardı kızına.

«Bunlar da evlât olacak; analarının elinden tutmak gelmez akıllarına.»

Sevda, anlardı annesinin öfkesini.

«Okulum açılabilir, haberim olmazsa gün kaybederim. Zaten doğru dürüst öğrenim mi görüyoruz? Burdaki dernek çalışmalarının en yoğun olduğu zamanlar üstelik. Kadınların her ortamda çalıştırıldıklarını biliyoruz. Bunların daha hakça bir yaşam için örgütlenmesi gerek. Bir kampanya açılacak. Şu derneklerin çalışmalarını durdurmasalardı kampanya gecikmeyecekti. Kadınları çifte sömürüden kurtarmak gerekiyor anneciğim.»

Beni aptal yerine mi koyuyor bu kız diye bakardı gözlerinin içine Sevda'nın. Kızından istediği yalnızca köye gelmesiydi. O nelerden söz ediyordu.

«Kadınlara acıyorsan önce bana acı. Her yıl köyden getirmesem zeytini, zeytinyağını avcunuzu yalarsınız sofralarda. Üç kuruş emekli aylığıyla İzmir'lerde zor okursun sen. Selim, kahveye bile çıkamaz. Güzel konuşursunuz ama bu değirmenin suyu nerden geliyor demezsiniz.

«Peki anne, tamam. Haklısın ama bunlar benim işim değil. Bir kişiye yardım etmişim anlamı yok. Kimseyi kurtarmaz bu tür yardımlar.»

Yıllar sonra okulunu bitirdiği zaman uzun bir süre atanmayı bekleyecekti. Nereye gideceğini, ne yapacağını bilemeyecekti. Derneklerin kapısına çoktan kilit asılmış, arkadaşları ortalardan çekilmişti. Kimileri hapiste, kimileri kaçak... kimileri kendilerine göre yeni bir düzen kurmuşlar, inançlarını bohçalayıp kaldırmışlardı raflara. Sevda da birkaç yıl annesinin peşinde köyün yolunu tutacaktı zeytin zamanları.

Selim, annesinin üzülmesini istemezdi. Kahveye çıksa da bıkıyor, gitmek istemiyor. Her gün aynı şeyleri duymak, oyunları oynamak, aynı şakalara gülmek iğrendiriyordu. Evde de olamıyor, ne bahçeye girip çiçeklerle uğraşmak oyalıyor onu, ne kitap okumak. Şöyle candan bir arkadaşı da yok bu şehirde. Okul arkadaşı Sadi'yi özlüyor. Onun cana yakın dostluğunu, içtenliğini, ipe sapa gelmez şakalarını özlüyor. Bu yüzden gölgede oturup bunalmak-

tansa annesi «köy» dediğinde canlanıyor. Eve yük olmanın iç sıkıntısını zeytin toplayıp yağ çıkartarak, çuvalları kamyonete yükleyerek atmaya çalışırdı hiç olmazsa. Üstelik eve sepet sepet zeytinle, birkaç teneke yağla dönmenin tadı da başkaydı. Bir işe yaramanın sevinci...

Annesi akşamdan hazırlardı sepetleri. Bir gün önceden açtığı börekleri, pişirdiği yemekleri yerleştirir sepetlere, ağzını bir bezle kapar, kapının ağzına koyardı. Köyde kimselere yük olmak istemezdi. Herkesin kendine kadardı geçimi. İstediği kadar kardeşi olsun insanın, kimsenin yanına sığmazdı o. Eli dolu gitmek, başkalarının yanında yüzünü eğmeden konuşmak demekti.

Selim, ertesi gün istasyona zor taşırdı sepetleri.

Bir zeytin dönüşünde hasta buldular Halis'i. Elini başının altına koymuş yatıyordu adam. Sedire bir yatak sermişti. Ayşe mutfakta işleniyor, Safiye odaları silmiş, süpürmüş, taşlığı yıkamış, ütü yapıyordu.

«Hay Allah sizden razı olsun Ayşe Hanım. Ellerin dert görmesin benim hakikatli kardeşim.»

«Biz bize ne olacak Sevim Abla? Aşkolsun!.. Halis 'baba'nın keyfi kaçtı iki gündür. Bir uğrayayım dediydim, baktım çok hasta. Biz de bir iki kap yemek yapıverelim diye geldik kızla.»

Kocasının yanına, sedirin ucuna ilişti Sevim. Elini terli alnına koydu adamın. Sakalları uzamış, avurtları çökmüştü Halis'in. Üzüldü, onu hiç böyle hasta yatar görmemişti. Bacağının ağrısını bile yatmadan geçirmeye bakardı. Gözlerini yorgunlukla araladı hasta adam. Sevim Hanım gülümsedi kocasına.

«Neyin var Halis? Ne oldun böyle birdenbire?»

«Hoşgeldiniz, ben de bilmiyorum, böbreklerimi üşüttüm herhalde. İyi değilim. Bacağımın ağrısı bunun yanında çok hafif kalır. Yatağa çaktı beni namüssuz.»

«Bir doktora gitseydin bari. Böyle yatmakla geçer mi? Ne kadar zayıflamışsın bak!»

«Ağrı başladığında gitmiştim. Bir iğne yaptı, ağrı geçince iyileştim sandım, nerden bilirim yenileceğini?»

Ayşe'yle kızı ertesi gün yine geleceklerdi. Sevim'in itirazları-

na bakmadan ortalığı yeniden temizleyecekler; camları, pencere pervazlarını silip mutfakta akşamdan kalma bulaşıkları yıkayacaklardı.

«Sen otur Sevim Abla, yorgunsun. Otur sen, biz yaparız çabucak.»

«Köyün de işi bitmez ki... Halis 'baba' siz olmayınca garipledi burda.»

«Bir haftayı geçti değil mi siz gideli. Sekiz gün oldu ha!.. Hasta olmasaydı, 'baba'ya koymazdı, katlanırdı buna.»

«Zeytin çok muydu Sevim Abla? Yalnız başına mı topladın o kadar zeytini? Kırk ağaç zeytini sekiz günde topladın ha!.. Aşkolsun. Elbette adamsız olmaz canım; Selim de yardım etti demek. Sevda nerdeydi?»

«Doğru ya, aklıma gelir mi hiç, onun okulu var değil mi?»

«Bu yıl zeytinyağını çıkartamadın mı erkenden? Bir de onun için mi gideceksiniz? Onu da Halis ' baba' yapsın artık.»

«Ya, adımını atmaz demek. O hem hasta şimdi yazık, dokunmayın ona.»

«Bizim işimiz bitti Sevim Abla, kalmayalım daha fazla. Öteki gelirse merak eder. Okuldan çıkması da yakındır herhalde. Allah aşkına zeytin filan koyma, kim yiyecek. Çocukların boğazı yok zaten, ben de işte öylesine...»

Halis onların konuşmalarını duyuyor, ağrısından katılamıyordu. Katılmaması iyiydi belki de. Ayşe'yle son iki güne gelinceye yaşadıkları heyecanlandırıyordu onu hâlâ. Belli edebilirdi hastayken. Sevim mutluydu evine dönmekten. Onun biricik yurduydu burası. Ötesi hep sınırlar ötesi bir ülke...

Kızıyla yanyana giderken kendi kendisiyle hesaplaşıyor Ayşe. Sevim'in gösterdiği yakınlıktan rahatsız oluyor. Yanında yürüyen, sessiz soluksuz kızı Safiye'ye bakıyor yan gözle. Her zaman suskundur bu kız böyle. Ağzı var, dili yok. Ne düşünür, ne anlar olanlardan bilinmez. Keşke biraz güzel olsaydı. Sokakta kâğıt gibi güzel kızları gördükçe kızının esmer yüzü, hantal burnu, löpür löpür etli kalçaları, kalın gür kaşları geliyordu gözünün önüne. Üzülüyor, huzursuz oluyordu.

«Halis'le yanlış ediyoruz. Çok yanlış. Ama dayanamıyorum onu görünce. Ahlâksız adam çekici. Zeynel onun yanında ne kadar

mıymıntı kalıyor. Öteki kaplan gibi yırtıcı bir erkek. Zeynel benimle yatmaz hiç, ben onunla yatarım. Yatağa ben zorlarım onu çoğu zaman. Annem gibiyim ben de. Babam akşamdan tıraş olur, tatlı sözler etmeye başlardı anneme. Bilirdim, bilmezlikten gelirdim. Sabahları annemin saçları ıslak olurdu, başörtüsünün altında alnına yapışırdı bir tutamı.

Bir sabah babam gittikten sonra komşumuz Necmiye geldi. Bir kıyıda ne iş yapıyordum unutmuşum. Belki eteğimin söküğünü dikiyordum, belki de kardeşime ördüğüm kazaklardan birisi vardı elimde. Annem beni öteki odaya yolluyor lâfın bir yerinde. O zamana dek ne konuştuklarını bilmiyorum da öteki odadan duyduklarımı unutmadım hiç.

Birbirine geçmeli iki odamız vardı. Odalar arasında da bir küçük pencere konulmuştu nedense. Necmiye Ablanın kıkırtılarını duyuyordum. Pencerenin dibine oturup konuşmalarını dinlemeye başlamıştım. İki kadın bir araya gelince gizli saklı neler konuşurlardı acaba?

'Ne oldu kız yine? Her gün her gün ne bu; bitireceksiniz birbirinizi?'

Annem yavaş konuşmaya özen gösteriyor; sesini kısmasından, ara sıra 'sus' demesinden anlaşılıyordu. Benim duymamı istemiyor besbelli... Ama Necmiye Ablanın sesi çınlayıveriyor birden:

'De bana şimdi, nasıl oluyor bu her gece böyle?'

Kahkahalar atıyor, sesinde istek parıldıyordu. Farklı bir duygunun tonları yankılanıyor konuşmasından. Annemin eline vuruyordu arada bir; bir şaplak sesi, bir kahkaha peş peşe çıkıyor. Annem, 'Sus kız deli' diye başlıyor; 'hiç mi?' diyor kalıyor. Bekliyor bir süre.

'Bak Necmiye, bu işler sırdır. Kimse bilmez, bilmemeli. Bilmez değil de herkes aklını çalıştırmaz.'

'Uzatma kız, benimki sırtını dönüp yatıyor, küs gibiyiz yatakta. Yokluk, yoksulluk canını çıkarıyor adamın, ama benim de canım çıkıyor, hakçası seni de böyle görünce kimi zaman...'

'Bizimki de yoruluyor besbelli ama yine de çok azgın kardeş. Yıllardır böyle, benim bezdiğim olur, o bıkmaz...'

'Sen böyle dedikçe içim öğünüyor; kıskandığımdan değil de sıkıntılı geceleri düşünüyorum.'

'Bu kadar yakınacak ne var kızım? Hiç mi gelmiyor bu adam senin yanına?'

'Eh bazen, keyfi çatarsa...'

'Bizimkine dert anlatamıyorum kimi zaman. Bütün erkekler böyledir bellerdim. Yatağa girdi mi parçalayacak beni sanıyorum. Sıkılmadık yerim kalmıyor. Ertesi sabah morlukları örtmek için türlü türlü giyiniyorum. Canımı çıkarıyor. İnsan ondan da bıkıyor.'

İlk kanı gördüğümden beri bir başka dinliyorum böylesi konuları. Bir hoş oluyor içim. Sezgilerim beni bilmediğim bir dünyanın kapısına kadar getirip bırakıyor. Hep babam gibi birisini düşlüyorum, çünkü annem mutlu. Necmiye Abla çaresiz. Onun kocası gibi birisine düşmekten korkuyorum. Ama nerden bileceksin?

Zeynel de onun gibi çıktı işte. Zorla oluyor her şey. Akşamları aynı yatağa gireceğiz diye ödüm patılyor. Yanıbaşımda buz gibi bir dağ. Kaç gündür Halis'in bu yaşta nasıl azgın olduğunu düşündükçe... İşten çıkarılmak bir işe yaramazdı zaten ama beni günaha sokuyor, her gün biraz daha günaha sokuyor. İşçi olduk, gözümüz açıldı diyorum. Ama meğer uyuyan ne çok yerimiz varmış. Ayıp mı? Uyuyan yanımızı uyarıyoruz. Yalnız ben mi? Kim bilir nice kadın var benim gibi. Halis'in biçimli yüzü her bakışımda sarsıyor yüreğimi. İnanmışım bir kez onun gücüne. Aklına, bilgisine... Bizim işçilerin toplantısına geldiğinden beri inanmışım. O zaman aklımdan böyle bir şey geçmemişti. Ama her önüne gelene korkusuzca saldırması hoşuma gitmişti. Belki de babamı düşündürdü bana. Açık seçik bilemiyorum bunu ama o bir güç simgesiydi işte. Sözünü esirgemiyor, gözünü budaktan sakınmıyordu. Biraz da yüzü, burnu, şöyle bir başını çevirişi mi benziyor babama? Geceleri sabaha kadar annemi uyutmayan adam da gözlerini kısarak mı konuşurdu? Zeynel iyi adam, temiz adam ama Necmiye Ablanın kocası gibi... Şimdi ne hallerdedir ikisi de... Memlekette kaldılar yıllar önce.. Halis, kanıma girdi. Zeynel'e karşı utanıyorum ama onun yanına vardım mı da elim ayağım çözülüyor. Büyülere uğramışım gibi. Halis büyü yaptırır mı bana?»

Ağrıları eski şiddetinde değil artık. Aldığı ilaçlarla diniyor böbreklerinin kıvrandıran sancısı. Doktor, uygun bir zamanda

film istiyor. Taş olabilirmiş! Başka ne olsundu? Çevresinde dönüp duran kadınlardan da, birbiriyle gizli bir yarış içinde ona gösterdikleri özenden de bıkıyor. Yatmaktan bıkıyor!.. O güneşli sokaklarda yürümek istiyor. Bacağındaki ağrıyı elinden tuttuğu bir çocuk gibi gezdirmek, bilmediği sokaklara girip çıkmak, şu birkaç günlük yatak hapsinin acısını çıkarmak istiyor. Yine de zaman zaman nazlanmaktan tat alıyor. İnliyor, çay istiyor; inliyor ilaç diyor; ıhlamur kaynattırıyor; suyu kaynatarak içiyor. Meyan kökü salık verenleri dinliyor; meyan kökü bulduruyor aktarlardan. İlaçlarını saatinde alıyor; titizleniyor. Yatağını havalandırıyor sık sık. Pencereye yaklaşıp perdeyi bir kıyıya itiyor, evin arkasındaki fabrika duvarına söyleniyor. Sokağın derinlemesine açılıp gitmemesine öfkeleniyor.

«Burnumun dibine, şehrin göbeğine çırçır fabrikası kurmuş adamlar. Caddeleri onlar belirlemiş, sokakları onlar kesip biçmişler. Şuna bak, neresinden baksan kör bir sokak işte. Neresi güzel? İnsan camdan bakınca uzakları görmeli. Haksız mıyım?»

Onun sıkıldığını biliyor Sevim. Üstüne gitmiyor eskisi gibi. Kendi işleriyle uğraşıyor. Bir haftalık yokluğun özlemini giderir gibi her eşyayı, her köşeyi okşarcasına temizliyor, dolaşıyor.

«Bir hafta boyunca onca dostumuzdan biri bile kapımızı çalmadı Ayşe'den başka.»

Küçük bir denemeydi bu. Sevim'in yüzünde oluşacak bir anlam değişimini yakalamak istiyordu. Acaba onun gelip gitmesine ne diyordu Sevim Hanım?

«Sağolsunlar; bir de hasta olmasaydın gittiğime üzülmeyecektim. İş bitti sayılır artık köyde. Bir yağ işi var, onu Selim de yapar, yaptırır.»

«Madem bitti gitmezsin artık. İnsan karısı olmayınca bir ayağı eksik gibi oluyor. İçerisi soğuk, dışarısı soğuk...»

«Sobayı da yakmadın mı yoksa? Onun için üşüttün desene!»

«Canım benimkisi sözün gelişi. Sobayı yakmaz olur muyum? Terledim bir gece. Belki de ondan oldu.»

Halis, böbreğinin üstüne bastırdı eliyle, yeni bir sancının ilk saldırısı başladı. Kıvranmaya, inlemeye durdu adam.

«Sen bana bahçe toprağından ısıtsan da üstüne yatsam Sevim...»

«Yararı olur mu?»

«Köyde böyle yaparlardı. Yararı olmaz olur mu?»

«Bir deneyelim bakalım. Ekmek sacında mı ısıtayım?»

«Nerde ısıtırsan, bak gör sen...»

Kalkacaktı Sevim, bahçenin kuru toprağından sacın içine iki kürek toprak eleyecekti. Ocağı yakacak, sacı üçayağın üzerine yerleştirecek, toprağı haşhaş kavurur gibi kavurmaya başlayacaktı. Yanık toprak kokusu çocukluğundan bir karanlık günü yedeğinde sürükleyip gelecekti. Korku ve hüzün kapladı Halis'in içini.

Köyün içinden gürültüler duyuldu. Çoktan yatmıştı herkes. Gece yarısı mıydı, sabaha çok mu vardı? Evdekiler ayaklanmış, sokaklardan gelen yangın var çığlıklarına dışarı çıkmışlardı. Eline bakracını, testisini alan koşmuştu. Annesi acele üstünü giyinmiş, süt bakracını kapmış, ağabeyiyle gelinabasını uyarmış, koşmuştu. Köyün yukarısındaydı yangın. Çığlıklar, havaya fırlayan kıvılcımlar, patlayıp uzaklara düşen onbeşlik çiviler... Maytaplar gibi dolduruyordu gecenin karanlık yüzünü. Babası nerdeydi o zaman? Anımsamıyor. Annesi gidemiyordu bir türlü. Kapıya kadar gidip geri dönüyordu. Küçük bir yer yatağından korkuyla büzülen Halis'in başucundan ayrılamıyordu. Ocağın üstündeki küçük rafa kandili yakıp bıraktı.

«Ne olmuş anne?»

«Sen uyu yavrum, birazdan geleceğiz.»

«Yangın mı çıkmış?»

«Yangın çıkmış yavrum. Sen korkma. Bu kandili yakıp bırakayım buraya. Ben gelir gelir bakarım çocuğum. Uyu sen.»

«Kimin evinde çıkmış anne?»

«Şimdi gidince göreceğim, çocuğum, bilmiyorum. Hadi sen uyu...»

«Hadi siz gidip söndürün yangını. Ağabeyimle gelinabam da gitti mi?»

«Gittiler, gittiler... Hadi yum gözlerini.»

Sonrasını bilmiyordu Halis. Uyumuş kalmış. Sabahleyin keskin bir yanık kokusu köyün sokaklarını doldurmuştu. Yağlı, kirli bir toprak kokusu...

Öğretmenleri üzgün girdi sınıfa. Günaydın demedi. Doğru

pencereye gitti, dışarıya baktı bir süre. Gözü arkadaki boş sıraya kaydı.

«Çocuklarım, güzellerim...»

Fazla konuşamadı, gözlerini cama döndü, sessiz sessiz ağlamaya başladı. Öğrencilerinden utanmadan ağlıyordu koca adam. Çocuklar, bir şey anlamadılar ilkin. Çocuğun biri, Ali Osman ölmüş yangında, dedi. Fısıltıyla yayıldı sınıfa gerçek. Çocuklar, ne yapacaklarını bilemediler. Sıra arkadaşı ağlamaya başlayınca öğretmen sınıfı bir başına bıraktı, çıktı dışarı.

Halis, o günden beri Ali Osman'ın yüzünü anımsamaya çalışır. Hep gözünün önüne onun güleç hali gelir. Gülünce gözlerinden birini yumardı çocuk. Birbiri üstüne binen düzensiz dişlerini görürdü. Bir gün önce taş döşemişler, köyden okula giden yolu yapmışlardı hep birlikte. Ali Osman, bulduğu bir sepetle taş çekmişti. Öteki çocuklardan daha iriydi o.

Annesi, yangın gecesi Halis'in yalnız kalmasından ürkmüştü. Sık sık yangın yerinden gelip ona bakmış, uyuduğunu görünce yeniden dönmüştü. Kandilin devrilip evin tutuşacağı korkusu sarmıştı kadını.

«Böyle zamanda insan huylanıyor yavrum. Ne olur, ne olmaz diye ikide bir koştum senin yanına.»

Annesinin sevecenlikle titreyen sesi kulaklarındaydı hâlâ.

Sacın içinde kızdırdığı toprağı kül küreğiyle bez torbaya doldurdu. Odaya girdiğinde Halis kıvranıyordu daha. Burnuna çarpan toprak kokusuna doğruldu yerinden. Yataktan çıktı. Sevim bir bez serdi çarşafın üstüne. Ağzını sıkı sıkı bağladı torbanın. Yatağın içine yayarak yerleştirdi toprağı. Sancısı gittikçe artan Halis acele uzandı sıcak toprağın üstüne. Ateşe basmış gibi hopladı önce ama direndi, inatla uzandı.

«Şimdi diner namussuz ağrı. Damarları genişletir bu sıcak. Eğer taş varsa yolunu açar onun.»

Gözlerini yumdu, ağrı kayıp giden bir yılan gibi bedenini bırakırken sel gibi bir ter boşandı her yanından. Yorgunluğun verdiği bitkinlikle uykuya daldı.

Ayağını oturduğu sandalyeden indirdi. Ayakkabısını çıkarmış

mıydı? Alışkanlıkla sandalyenin altına bakındıysa da ayağında gördü botlarını. Sol bacağını yeniden ovarken yüzünü buruşturdu.

«Bende tik oldu bu ovmak.»

Parmağını sokup botun içinde kaşınan bir yeri kaşıdı. Necmi döndü baktı ona. Gözleri karşılaştı bir süre. İkisi de çarpılmış gibi kaçırdılar birbirlerinden gözlerini. Halis, kapıya yürüdü. Çıkmaktan korkar gibi bekledi kapıda çıkmadan önce.

Kapının koluna bastı, açılan kapıdan soğuk bir hava saldırdı içeri. Yüzüne çarpan nemli havayı içine çekti. Kahve ne kadar da havasızdı! Caminin merdivenlerine yürürken helâ bekçisi önüne çıktı. Zayıf sakallı yüzünü eğerek üzerine geldi Halis Çelik'in. Bıyığı yanaklarına değe değe mırıldandı:

— Ağabey, bizi de görün burda... Cenazenin sevabına...

Şaşırdı Halis. Bu da nerden çıkmıştı? Hiç aklına gelmezdi... Kekeledi. Durdu, hadi ordan der gibi elini salladı:

— Cenaze sahibi değilim ben.

Sesi sert çıktı. Arsız, yıvışık insanları sevmezdi. En düşkün insanın bile küçücük de olsa bir onuru vardı. Ne olmuştu bu insanlara böyle. Dilenciliği ne kadar doğal yapıyor, olağan karşılıyorlardı.

Merdivenleri çıktığında sokağa bakan duvarın kıyısında Avni'nin kendisine baktığını gördü.

SEKİZ

İbrahim, Şehir Kulübüne giderken Selâmi'nin dükkânına bakmamaya kararlıydı. Şimdi bir sürü lâf eder, canını sıkardı. Onun densizliklerini niye dinlesin, boş yere niye canını sıksındı?

Bıyık altında gülerek izledi Selâmi onun geçişini. Birazdan düşer elime nasıl olsa, diye düşünüyordu.

«Namussuz kambur, özellikle bakmıyor buraya. Bilmez miyim?»

Kambur Postacı, başka yerlere bakarak; karşıda ilginç şeyler varmış pozları takınarak sağa sola aldırmadan yürürken ister istemez başını omuzları arasına daha çok gömüyordu. Selâmi'nin kendisine baktığını, yanına çağırıp saçma sapan lâflarla canını sıkmak için beklediğini adı gibi biliyordu.

«Bakıversem, el edecek; sonra da olmadık söylentilerin ardını araştıracak. Nerden bulur çıkarır bunları bilmem. Sanki herkes buna haber taşıyor, bildiğini söylüyor, bu da yaymak için araştırıyor. İnsanı huzursuz eden tilki bakışlarıyla sorar da sorar. Arada bir de iğnelemekten geri kalmaz kirpi suratlı.»

«Otur şuraya kambur! Senin ne haltlar karıştırdığını bilmiyor değilim. Herkes biliyor. Ama sen yine de anlat.»

«Sen neler biliyorsun? Sen anlat bildiğini.»

«Hadi hadi, numara yapma bana. Remzi mahallesinde karıştırdığın haltları bilmeyen mi var?»

«Senin ırmak kıyısında yediğin naneleri de ben biliyorum.»

«Irmak kıyısındakiler seninkilere uymaz. Bırak onları.»

«Demek doğruymuş duyduklarım. Nasıl da ağzınla yakalandın!..»

«Ben yalan demedim ki, senin gibi de saklamıyorum. Irmak kıyısında balık tutarken az yukarımda çırılçıplak suya girsin kadın, ben de orda erkeğim diye oturayım, olacak şey mi bu?»

«Benim duyduğum kadın değil kirpi suratlı Selâmi, bana maval okuma. Oraya yüzmeye gelen çocuklara sarkıntılık ediyormuş-

sun...»

«İşte onu diyen bok yemiş. Belki kendileri böylesini istiyordur o puştların.»

«Ben başkalarının yalancısıyım, bilmem eğri, bilmem doğru.»

«Ulan sen az mı yalan uydurursun? Kırk türlü yalan kıvırırsın da kimselerin ruhu duymaz dürzü. Bilmez miyim? Nerden bulup uydurursun o kadar yalanı aklım ermez doğrusu.»

«Bu bir zekâ işi oğlum. Senin olta yapmana benzemez. Yalan uydurmak kadar giydirip kuşatmak da gerek...»

«Oltalarıma söz yok, ırmağa girsen seni kamburundan yakalarım namussuzum.»

Postacı İbrahim, kamburuna olta takılmış gibi kıpırdandı yerinde. Bir süre ikisi de sustu. Selâmi söze neresinden gireceğini kestiremedi bir türlü. Sonra Remzi Mahallesindeki olayı karıştırmaya karar verdi.

«En çok şaştığım ne biliyor musun Kambur? Şu kadınların işine akıl sır ermiyor namussuzum. Ulan koca şehirde adam mı kalmadı da mahallenin bütün kadınları toplanmış bir kambura gösteriyorlar oralarını buralarını. Senin neyine tutuldular Allahını seversen?»

İbrahim gülümsedi. İçini bir gurur dalgası sardı. Kendini tuttu; yoksa her şeyi anlatıverecekti Selâmi'ye. Sonra da dilinden nasıl kurtulacağını düşünecekti.

«Kıskançlıktan kuduruyorsun, değil mi? Kadınları tanımadığın nasıl da belli. Tohuma kaçtın artık, bundan sonra senden ne köy olur, ne kasaba. Ağzının suyunu akıtır durursun böyle. Doğrusu senin de olmanı isterdim ama senin iyiliğin için değil, kirpi suratının ne hallere girdiğini görmek için.»

Yüzüne baktı postacının Selâmi. Sonra dışarı çevirdi bakışlarını.

Öteki, Selâmi'nin yüzündeki muzip kımıltıları yakaladı.

«Kıskanma maymun Selâmi, kıskanma boşuna. Ben senin buluşlarını kıskanıyor muyum?»

«Hadi ordan, neyini kıskanacağım senin; hörgücünü mü deli!..»

«İşte senin zekân bu kadar kirpi suratlı. Kamburumdan başka şaka bilmezsin. Benim için sakıncası yok, o nasıl olsa var ve

ben ondan kurtulamam. Üstelik o kamburla çok işler yaptım ben, ya sen kirpi suratınla ne yapabildin?

Selâmi sustu, İbrahim kırık bir kahkaha attı. Onu susturmuş olmak, içten içe sevindirdiyse de herkesten duymaya alıştığı kambur sözü derinlerde bir yarayı kanattı. Yüreğinin ucu sızladı; en kısa zamanda dengelemeliydi bu sözün açtığı yarayı; sarmalı; daracık, taş döşeli sokakların küçük kapılarına kadar uzanmalıydı.

Remzi Mahallesinin caddeye açılan sokaklarından birine girdi Postacı İbrahim. Girişte, ağzı çimentoyla örülmüş, hâlâ çıkrığı, kovası kıyısında bekleyen eski bir bağ kuyusu vardı. Yerden, tek katlı evler birbirine yaslanmış; kendilerini savunmaya hazır birlikler gibi geçit vermiyorlardı aralarından. Çoğunun kapısı birbirine açılıyordu. Küçük avlularına dikilen tek tük dutlar, kavaklar son zamanlarda çamlar bu içine kapalı dünyanın dışarı uzanan antenleri gibiydiler, evlerin soluk alıp vermesini sağlıyorlardı. Kiremitleri oluklu, rengi kaçmıştı. Yer yer yosun bağlayan kiremitlerin saçaklarında marsilya kiremitleri görünüyordu. Çatıları bel vermiş, avlu duvarları tirşe maviden, tavana kadar türlü renkte tertemiz boyanmış bu evlerin nerde başlayıp nerde bittiğini anlamak ilk bakışta kolay değildi. Daracık sokaklarına küçük taşıtlar bile zor girer; büyük taşıtlarsa caddeden el arabalarıyla yüklerini dağıtırdı mahalle içlerine. Yuvarlak, beyaz taşlarla döşeliydi sokaklar. Kapı önleri küçük beton girişlerle kaplanmış, evlerin girişini gösterircesine yeni yıkanmıştı. İbrahim bu evleri kasketini alnına eğip bağdaş kurmuş bir köylüye benzetirdi.

«Köylü zaten, kentin köylü kalan yüzü buralar. Hepsi her sabah at arabalarını koşup bağlarına gidiyorlar. Zeytine gidiyorlar, şeftali bahçelerine gidiyorlar. Nesi kalıyor köyden? Kentte dükkânlarının olması mı ayırıyor bunları köylülerden? Oğulları işletiyor dükkânlarını; dünyanın yeni huylarını onlar biliyorlar çünkü. Her şey alım satım üzerine yürüyor. O kadar uzakta değil. Bu mahallenin kıyısında, cadde üzerinde çingene kadınlarına, çocuklarına turu yirmibeş kuruşa kaldırımlarda bisiklet bindirmek nerden akıllarına geliyor bu insancıkların? Nerden olacak, çarşılardan elbet. Herkes bir şeyler satıyorsa, onlar da bisiklete binmeyi satarlar. Satmayan aç kalacak yoksa. Satacak bir malın yoksa halin

harap. Kafanı çalıştır, kurtar kendini. Çingeneler bile buluyor geçim yolunu. Onlar hepimizden önce şehirli, baksana...»

Sokaklar düşlerine giriyordu çoğu geceler İbrahim'in. Bütün ömrünce yaşayamadığı, aklına gelse, düşünde görse hayra yormayacağı şeyler yaşadı son yıl. Ne var ki kısa sürdü, göz açıp kapayıncaya bitti her şey. Sokaklarda kadınlar görüyor, başörtülerini bağlamış, geniş şalvarlarını çıkarmış, gözlerine büyücü ışıkları takmış genç, güzel kadınlar. Birbirlerinin elinden tutuyor, İbrahim'i gösteriyorlar birbirlerine. Dudakları kocaman açılıyor, bacakları uzun beyaz uzanıyor göğe doğru. İbrahim düşlerini yürürken görüyor kimi zaman, mektup dağıtmaya gittiğinde sokaklarda elindeki adresleri geçip gidiyor bu yüzden.

Bir kapının zilini çaldı, bir genç kadın çıktı karşısına. Arkasında sakalıyla uzun kara kirpiklerinin gölgesi birbirine karışan Şeyh Efendi göründü. İri gövdesi kapıyı dolduruyordu adamın. Gözlerinde karşısındakini anlamaya çalışan, hiçbir ayak oyununu yutmayacakmış gibi bir anlam vardı. Postacı İbrahim, ne diyeceğini bilemedi.

«Seni sınayacağım İbrahim Efendi.»

«Nasıl buyurursanız şeyhim.»

«Yarın bir at bul, buraya gel. Şu dereden atlatacağım seni. Becerebilirsen bu kapıdan içeri girersin...»

Kıyıları taşlarla örülmüş, dört beş metre genişliğindeki dereye baktı. Burası Aynalı Camisi'nin yanındaki dere değil miydi? Ama o bu dereye çocukluğundan beri yaklaşamaz, korkar. Bu derenin, hemen yakınında ne işi var? Biraz önce o, bir evin önünde şeyhle konuşan kişi değil miydi, birtakım sokaklara girip çıkmamış mıydı? Niye burdaydı şimdi? Hem bu dere onun ayakkabılarından birini alıp götürmüş, yalınayak kalmamış mıydı?

«Ben o dereden atlayamam Şeyh Efendi.»

«Başka çaren yok, bizim aramızda olmak istersen atlayacaksın.»

Sesi, göklerden geliyordu sanki adamın. Gözlerinin ışığı çok parlaktı, çok. İbrahim pişmanlıkla doluydu adamın elini öpmeden uyandığı için.

Sonraki düşlerinden birinde doyasıya öptü şeyhinin elini. Bi-

rini bırakıp ötekine sarıldı. O başını okşuyordu yumuşak ama uzun parmaklarıyla.

«Soframız sana açıktır İbrahim Efendi kardeşimiz. Hizmetiniz daim olsun. Bundan sonra bu ocak senin de ocağındır. Anca beraber, kanca beraberiz artık.»

Bir sanrıda yaşıyordu İbrahim. Düşle gerçeğin sınırını çizemiyordu. Bir gerçek gibiydi kimi zaman. Her şey somut ve ele gelir cinsindendi. Masala dönüşüyordu sonra yaşadıkları; inandırıcılığını yitiriyor, her şey hiç yaşanmamışa dönüyordu.

Selâmi'nin dükkânından sonra fotoğrafçıya uğradı. Çantasını açtı, bir gazete, bir mektup uzattı. Dükkânda yalnız çırak vardı.

– Nerde ustan?

– Bir düğün varmış da oraya gitti.

– Böyle günde düğün mü olurmuş? Evlenenin aklına şaşayım. Söyle ustana otursun oturduğu yerde.

Çocuk ses çıkarmadı. Gazeteyle mektubu masanın üzerine bıraktı. İbrahim çıktı, kaldırımda durdu, çantasına baktı yeniden.

«Kalanları bir saate kalmaz bitirirm. Başka zaman olsa Ümmühan'a koşardım. Hem onun için daha hızlı dağıtırdım gönderileri. Belki de sabahtan oyalanmaz, öğleye dağıtmış olurdum. Ama düzen bozuldu artık, sonsuza kadar bozuldu, biliyorum.»

Hayalinde bir kapının zilini çaldı. Kaç zamandır gelip gittiği bir evdi burası. Şeyh Efendi onu çoktan kabul etmiş; ne ak bir ata bindirip dereden atlatmış; ne derenin uzun, büyük aşılmaz genişliği kalmıştı gözünde. Ne ki yine de sınadı onu. Her gün bir iş çıkarıyordu önüne.

«Bir süre, adresini verdiğim evlere söylediklerimi ileteceksin.»

Gözlerinden korkmuştu o gün. Uzun uzun boyuna bosuna baktı Şeyhin. Öteki kamburunu okşadı İbrahim'in. Önemsiz bir şeye dokunurmuş gibi sıvazlamış, sakalını çekiştirmiş iki parmağının arasında, düşünmüştü.

«Şeyh Efendi, benim sabrımı deniyor, aklımı deniyor herhalde. Belki de kısa zamanda karar verecek aklındaki işe.»

Şeyhin eli kamburunda gezindikçe sırtının kaşındığını düşü-

nüyor durmadan. Dayanılmaz bir kaşıntı kaplıyor kamburunu. Tatlı tatlı kaşınmak, mayışmak istiyor şu anda. Öteden beri değil kaşınmak, kamburuna baksalar, kamburundan söz etseler kaşınır İbrahim.

«Yağırı kaşınan eşek gibiyim.»

Şeyhin gözleri, İbrahim'in içine birer böcek gibi girdi. Civalı, sert mi, yumuşak mı belli olmayan, kara sakalıyla uzun siyah kirpiklerinin gerisinde fıldır fıldır dönen, temiz alnına düşen saçların altında delici bakışlarıyla insanın içini karıştıran bir çift göz. Rengini bir türlü anlayamıyor gözlerin İbrahim.

«Söylediklerime bir şey eklemek yok, bir şey çıkarmak da. Bir yere yazmayacaksın; hep aklında kalacak. Ne adresleri bileceksin sonra, ne sözlerimi anacaksın bir daha. İşin bitince unutacaksın hepsini.»

«Siz nasıl buyurursanız Şeyhim!»

«Kimseyi tanımıyorsun, kimseyi tanımayacaksın.»

«Merak buyurmayın siz.»

«Sanma ki bütün bunların kötü işlerimizin perdesidir. Hayır. Biz Ümmet-i Muhammed'in şefaatından başka bir şey istemiyoruz. Bütün kaygımız, tasamız odur. Yolumuz, yüce Allah'ın buyurduğu yoldur. Dilerim rabbım, başka tasa, başka kaygı vermez.»

«Amin!..»

Mobilyacıları geçti. Vakıfların eskiden dernek olan yapısını geçti. Bir tüketim kooperatifini geçti, yapı gereçleri satan köşedeki dükkâna girdi. Çantasından çıkardığı zarfı uzattı, bir defteri imzalattı ordaki uzun boylu eski futbolcuya. Çıktı, sağa yukarı döndü, Şehir Kulübünün yan sokaktaki girişine yöneldi.

Girişte, içeriye tahta bir paravan konulmuştu. Paravanı dolaşarak bahçeye giriliyordu. Yazları dökme betondan tabanı döşenen bahçeye indirilen masalar, kışları içeri alınıyor; bahçe o zaman bir yığın eski sandalye, gazoz ve bira kasalarının konulduğu ardiyeye dönüyordu. Bir köşeye kömür yığılıyor, yağmurda kömür tozları küçük akıntılarla bahçenin kıyılarına doğru yürüyor, yapı terkedilmiş duygusu veriyordu.

Alt katta lokantası vardı. Daha merdivene yönelirken sağ koldaki mutfaktan gelen cızırtılı yağ kokuları genzini yaktı İbra-

him'in. Soldaki lokantanın kapısı önüne yerleştirilen buzdolabında hazırlanmış şişler, köfteler, soğuk mezeler, geniş kayık bir tabağın içinde birkaç türlü balık; meyveler, bir tepsi yoğurt İbrahim'i içkiye çağırıyordu.

Merdivenin çıkışındaki küçük sahanlıkta duvarda cama, yaldızlı bir yazıyla ÜYE OLMAYAN GİREMEZ yazılmıştı. Bu uyarıyı kim bilir kaçıncı kez okuduğunu düşündü. Her okuyuşunda da tedirgin olur, istenmediğini düşünür, kendini yabansırdı.

«Yabancıyım elbette. Yalan mı? Gelip buralarda yemek yiyebilir miyim? Kimim ben? Postacı Kambur İbrahim. Üç dönüm bağını yıldan yıla belleyip ilaçlatan, gelecek üç kuruşu küçük aylığına katarak üç çocuğuyla, evlendiklerinden beri hastalıklı mızmız karısını sağ esen yaşatmaya çalışan biri. Kimi zaman ekmek almaya çocuklarla bakkala haber salan; ay başında aldığı parayı borçlarına dağıtıp ertesi gün yeniden borçlanmaya başlayan; evin, çocukların, mızmız karının giderlerini karşılamak için her gün her gece çıkış yolları arayıp bulmayan, bulamadıkça daha çok arayan... Sen bunlardan kurtulacaksın, bu sıkıntılardan. Çocukların, evin gönenç içinde yaşamaya başlayacak. Sonra da ay başları mı olur yoksa üzümü sattığın bir gün mü olur belki de haftada bir arkadaşlarınla buluşup şu şehir kulübünün insana tepeden bakan yazısına inat gelip kurulacaksın masalardan birine... Niçin? Niçin burası? Herkesin herkese tepeden baktığı, kamburunu senin önüne yığmaya hazır bir sürü atmacanın içinde ne işin var? Bunlar senin gibileri küçümserken öyle mi? Sen bunların hiçbirinin yaşamadığı, yaşamayacağı kadar tatlı saatler yaşadığın halde karşılarında eziklik duyarak masalara kurulmaktan çok ilişeceksin, kuşkun olmasın! Geç efendi geç!..»

Sarı yaldızlı yazıya bir kez daha baktı. O sırada üst salonun kapısı açıldı, birisi merdivenin başındaki musluğa gitti, İbrahim bir şey derler telaşıyla kalan merdiveni tırmandı. Aklında hâlâ yazının sevimsiz anlamı vardı. ÜYE OLMAYAN GİREMEZmiş. İçinden sövdü.

«Neden ayırıyorlar benim gibileri kendilerinden? Keyifleri kaçıyor galiba bizi görünce. Hem herkes girebilir deseler ne çıkar? Kaç kişi girer? Bunların çenelerinin altına ikinci bir çene gibi yapışan gururlarına kim katlanır? Kibirli bakışlarının altında

kim oturur da rahat bir çay içebilir? Zaten ne kadarcık bir yer bu şehir? Herkes birbirini tanır, bilir. Üye olan da geliyor, olmayan da. Yeter ki kendini burdakilere denk görsün kişi. Bunlar kendilerini gerçekten gökten zembille filan inmiş sanıyorlar. Oysa herkes birbirinin ciğerini bilir; ne kof, ne bencil, abur cubur adamlar olduklarını istedikleri kadar gizlesinler. Bu yazılar onların cilâsı, üstünlük kaygıları, çirkinliklerinin perdesi... Hoş bu yazıyı da kimsenin taktığı da yok ya... Benim gibileri ürkütmekten başka işe yaramaz. Şimdi birisi önüme çıkıp üye misiniz, dese irkilirim. Sırtımdaki postacı giysisini bile unutur, görevli olduğumu söyleyemem. Biz bunların hizmetkârlarıyız, İbrahim, kambur hemşerim üzülme. Bunu böyle bil, daha fazla da kafa yorma. Herkesin okkası, dirhemi ayrı. Bunlar da kendi küçük dünyalarında böyle keyifleniyorlar herhalde.»

«Yine de kızıyorum ama. Kendilerini kaf dağında görecek kadar ne yapıyorlar bunlar?»

«Bunların dünyasında bir insanın bir şey yapması değil, yapmaması makbuldür.»

«Yani hepsi hazır yiyici mi?»

«Nasıl bilirsen öyle belle. Bırak ötesini.»

«Öyle ama insanın kanına dokunuyor. Bunların makamı varsa benim de var. Makamlarında büyük geçiniyorlarsa ben de büyüğüm.»

«İyice taktın aklını İbrahim. Kızınca şaşırıyorsun. Ne kimse senden büyük, ne sen kimseden büyüksün.»

Çevresine bakındı, yüzünü çizgilerini aynada ayrımsayınca duraksadı. Çantasını arkasına savurdu, omzunu gerdi, kamburunu olabildiğince düzeltmek ister gibi doğruldu. Kapıyı açtı, salonda masalara dörtlü, beşli oturup kâğıt oynayanlara baktı.

«Bunların hiçbir şey yapmamaları önemli...»

Kulübün salonu lokantanın üst katındaydı. Karşısında iki oda daha vardı. Odaların bitişiğindeki tuvaletlere talaş serpilmişti. Reçine kokuyordu içeri girince. Bu odalar sabahlara kadar kumar oynayanların anlamsız, haksız hırslarıyla dolup taşıyordu.

Bütün ışıklar yanıyordu salonda.

— Balo mu var yoksa Mehmet Amca?

Kapının girişindeki masada elinde ısmarış fişleriyle oynayan adam başını kaldırdı.

– Hoş geldin İbrahim, ne balosu? Otur hele.

– Bütün ışıklar yanıyor da öyle sandım.

– Havayı görmüyor musun? Nasıl da karardı. Öğle olduğu halde nerdeyse akşam olmuş gibi. Sevmiyorlar karanlığı burdakiler. Güneşli günlerde bile yakarız ışıkları.

– Ölünce ne yapacaklar?

– Orasına aklım ermez İbarhim. Herkes kendi düşünsün. Seninle bana kalmadı bunu çözmek.

Bir yandan fişleri işaretliyor, bir yandan İbrahim'e lâf yetiştiriyordu.

Postacı çantasını açtı, kulübe gelen gönderileri çıkardı, masanın üstüne koydu.

Mehmet 'Amca' garsonu çağırdı.

– Ali, bak oğlum İbrahim Bey ne içer?

Gözleri donuk, üzgün bir genç geldi dikildi önüne; İbrahim'in yüzüne baktı.

– Çay içerim.

Garson sessizce döndü, uzaklaştı.

– Niye bozuk bu çocuğun yüzü bugün?

Adam başını kaldırdı; şaşırmış gibiydi İbrahim'in sorusundan.

– Naci'yi çok severlerdi de ona üzülüyorlar.

– Peki bunlar sevmiyorlar mıydı?

Masalardaki kâğıt oynayanları gösterdi.

– Onlar kimseyi sevmezler...

– Böyle zamanda sivri olmayacaksın amca. Hep âlttan ve derinden gideceksin.

Mehmet 'Amca' iğneledi.

– Senin gibi değil mi?

İbrahim, anladı sözün altındaki taşı. Yaşlı adamlar da taşı gediğine koymayı bilirler doğrusu, diye düşündü.

– Naci iyi insandı İbrahim, sivrilik ne demek? Adam okumuş, burdakilerin çoğundan bilgili, efendi...

– Öyle ama işte geçmişte parti başkanlığı filan yapınca...

– Bu iş yapılacaksa eğer o yapmasa bir başkası yapacak, yasalar buna elveriyorsa, demokrasi olacaksa... Öyle değil mi? Her

başkanlık yapanı öldürmek mi gerek?

Postacı, Mehmet 'Amca'nın sorularıyla birilerine, bu arada kendisine de bir şeyleri savunmaya başladığını anlıyordu. Tartışmayı sevmiyor İbrahim, hemen konuyu değiştiriyor bu yüzden.

— Burdakiler niye gitmediler cenazeye? Naci Beyin arkadaşları değil miydi hepsi?

Kaşlarını çattı adam. Yüzünü eğdi, dişlerinin arasından konuştu.

— Sabahtan beri onu tartışıyorlar. Avukat Boduroğlu, Yargıç Kenan Bey, Tüccar Kâşif Namlu, ötekiler... Eczacı Aysev başı çekiyor tartışmada. O, gidelim diyor, ötekiler gitmeyelim diyemiyorlar. Korkuyorlar İbrahim...

Salondakiler duymasın diye, korkuyorlar, derken sesini alçaltıyor adam.

— Neden korkacaklar bunlar? Hepsi yetkili, mevkisi makamı olan kişiler.

— Cenazeye katılanlar saptanacakmış da ondan. Fotoğraflar çekiliyormuş; başka neden korksunlar, yarın onların da kapısını çalarlarsa ya!..

— Ne olursa olsun, madem arkadaşları, gitmeliler bana kalırsa. İnsan bir arkadaşının cenazesine de gidemezse neye yarar ki?

— Bunların kalıbına bakma sen. Kendilerinden başkasını sevmezler. Naci gider başkası gelir, onlara arkadaş mı yok! Bunlara bir şey olmasın yeter ki...

— Ben Naci'yi ne tanırım, ne severim. Uzaktan uzağa bilirim elbet. Bunların yaptıklarına baktıkça eksikleniyorum doğrusu.

— Sen Halis Çelik'i tanır mısın?

— Şu emekli demiryolcu mu? Tanırım. Ne olmuş? Biraz önce cami avlusundaydı. Neşe Çayevi'ne geldi ben oraları dolaşırken.

— İşte o, bir kezinde bunların tozunu attı. Yine birisi öldürülmüştü. Burada esip yağanların hiçbiri yerlerinden kıpırdamadılar cenaze için. Ferruh Bey de burda kalanları alıp yemeğe indirdi alt kata. Sanki ölüye nispet eder gibi. Halis, o zaman aklı-

na geleni söyledi. Hele Boduroğlu'nu parçalayacaktı. Bakma sen, bunların kibarlığı da takma takıştırmadır.

Boduroğlu, şen şatır kahkahalar atıyordu. Elleri pantolon cebinde, güldükçe ağzının derinlerinde altın dişleri parlıyordu. Halis Çelik, gerideki masalardan birine oturmuş, önünde bir bira bardağı, dalgın dalgın dışarı bakarken bu öldürümlerin sonunun nereye varacağını düşünüyordu.

«Hayrola Halis Bey, pek efkârlısınız! Karadeniz'de gemileriniz mi battı?»

«Sen de çok neşelisin Boduroğlu, nerden otladın bugün? Kimin çanağını yalandın?»

«Ooo! Bu ne sertlik böyle beyim? Yoksa solundan mı kalktın?»

«Hayır, sağımdan kalktım. Bu kentte yaşamıyor musun? Birazcık okuman yazman yok mu? Musalla taşında yatan arkadaşını ne çabuk unutuverdin? Sokakta kan gövdeyi götürüyor, yoksa sen yeni gelecek davaların hevesiyle mi gülüp oynuyorsun?»

«Suçun büyüğü ölendedir. Biraz da onlar başlattılar bu işi.»

«Bunu bir avukat mı söylüyor?»

«Ne olmuş, böyle düşünemez miyim?»

«Buna düşünce denirse, düşünebilirsin elbette. Senin gibi düz akıllı okumuşlar bu ülkenin başına belâ oldular kırk yıldır. Çıkarcılar, kan emiciler... Sen de leş kargasından başka bir şey değilsin.»

«Neysem oyum, sana ne?»

«İyi ya!.. Ben de bunu anlatmaya çalışıyorum. Yeteneksizlerin baş tacı edildiği, bütün yozlukların köşe başlarını tuttuğu bir ortamda sen de bir diploma kapmışsın. Çerçeveletip duvarına astığın diplomana bakıp bakıp gururlan bakalım. Apatmanına da üniversite mezunundan aşağı kiracı alma, karına da doktora yapmazsa yüz verme...»

«Ağzını bozduğun yeter artık Halis Efendi. Kendine gel...»

Çevredekiler tepkisizdiler. Dinliyorlar, biraz da bu suçlamaların kendilerine yöneldiğini seziyorlardı. Huzurları kaçmıştı.

Boduroğlu, son sözünden sonra Halis Çelik'in üzerine yürür gibi yaptı. Korkuyordu aslında, çocuklar gibi birisi kendisini tut-

sun diye bekliyordu. Kimse tutmayınca Halis'in az ötesinde durdu. Halis, ona bakıyordu ateş gibi gözlerle.

«Sen kimsin de buraya geliyorsun be budala demiryolcu!.. Ne işin var burda, üye misin?»

«Lonca mı burası? Yoksa kast mı kurdunuz burda?»

«Bana bak çok oluyorsun artık, çek git burdan.»

«Beni, burdan senin feriştahın gelse çıkaramaz. Senin boş beynini patlatırım orospu çocuğu.»

Eline geçirdiği sandaleyi sıkı sıkı kavramış, avukatın başına geçirmeye hazırlanıyordu. Birisi kollarından tuttu, elindeki sandalyeyi aldı. Herkesin bu iş bitti dediği sırada nerden aldığı belli olmayan bir küllüğü Boduroğlu'nun yüzüne patlattı. Avukat neye uğradığını şaşırmış, yüzünü avuçlarken bir sandalyeye çökmüştü. Halis, yerini değiştirdi, oturup sustu. Derin derin burnundan soluyordu. Boduroğlu, gözlerini açıp çevresindekilere sordu.

«Gitti mi o köpek?»

Arkadaşlarının kollarına girdiği sırada Halis'i gördü uzaktan.

«Senin başını yakmazsam bana da Boduroğlu demesinler bozguncu namussuz. Göreceksin, seni sürüm sürüm süründüreceğim.»

Bu kez Halis tınmadı. Dönüp bakmadan gerisindekilere, sırtını masaya dayadı, ayaklarını pencerenin içine uzatıp dışarıya bakmaya başladı. Hiçbir şey olmamış gibiydi.

Eczacı Aysev ne olur, ne olmaz gibilerden avukatın yanından ayrılmıyordu. Yanına yaklaşan Kenan Beyi görünce Boduroğlu ayağa kalktı.

«Siz söyleyin sayın yargıcım, nedir bu işler?»

Ağlamaklıydı. Kenan Bey, Halis'in başına dikildi. Öteki oturduğu sandalyeden başını arkaya çevirdi.

«Buranın havasını bozmaya hakkınız yok Halis Bey.»

«Buranın havası zaten çok bozuk hakim bey. Sizin olsun.»

«Bizimdi zaten. Sizi zorla çağırmadık. Anlaşılıyor ki buralar size göre değil.»

«Bir gün size göre de olmayacak...»

Postacı İbrahim, Mehmet 'Amca'nın anlattıklarını içten içe

sevinerek dinledi.

– Desene Halis Bey derslerini verdi...

– Delinin biridir zaten ama benim de hoşuma gitti o gün yaptığı.

– Doğrusu buralar bana soğuk geliyor. Pek sevmiyorum. Belki ona da batıyordur.

– Ara sıra gelirdi zaten ama bunların hepsini tanırdı. O günden sonra bir daha gelmedi.

– Şimdi de hepsi saklanmıyor mu bunların?

– Boş ver sen bunların İbrahim, bir çay daha içer misin?

– Sağol, epey çene çaldık, gideyim artık. Sen olmasan saniye durmazdım. Hoşçakal...

O günden sonra bir yakınlık duyacaktı Halis Çelik'e karşı. Şehir Kulübünden çıktıktan sonra nereye gideceğini kestiremedi bir süre. Sokağın bir o yanına, bir bu yanına bakındı. Caddeden bir kız geçti. Uzun saçlarını omuzlarına salmış, kırmızı kabanına sarınmış, arkasında kokulu bir rüzgâr bırakarak Tenis Kortu'na doğru koşarçasına yürüyordu. Uzun boyluydu, kumral saçlarından bu karanlık güne aykırı düşen dirimsel bir güç yayılıyordu. İbrahim Ümmühan'ı düşündü. İçinde sıcak bir sıvı kımıldadı. Özlemle, dudaklarını ısırdı.

«Fatih Parkı'nda oturayım biraz. Banklar da ıslaktır şimdi, hava da çok soğuk ama bunaldım, hiç olmazsa gözüm biraz yeşillik görsün...»

Yürüdü, sağına soluna uzun uzun bakarak yürüdü, kendini değişmiş, ayrıksı biri olarak düşünüyordu. Ümmühan vardı aklında çünkü, onun baştan çıkarıcı güzelliği vardı; sıcak sokuluşları vardı. Parkın merdivenlerini ağır adımlarla çıkarken soğuk havayı ve yeşilliği unutmuş Ümmühan'la yalnız kaldığı zamanların büyüsüyle kendinden geçmişti.

«Şeyh Efendi olmasa, onun gözüne girmesem ne Ümmühan olurdu, ne iki ay süren düş gibi, masal gibi ayinler... Tam tamına ellidokuz gün. Hep bir koku duruyor burnumda, o günlerden. Ekşi, ter kokusundan çok sabun kokusunun batırdığı iç bayıltan kadın kokusu... Alaca karanlık odanın toz kokusu, pencere içlerine yerleştirilen fesleğenlerin aykırı kokusu...»

Şeyhin iletilerini almak için her gün uğruyor, kapıdan buyruğu alıyor, yerine ulaştırmak için acele ayrılıyordu evden. Bir yandan da ayinlere alınacağı günü bekliyor, belirsizlik, süresizlik canını sıkıyordu. Ümmühan'ı o sırada tanımıştı. Bir zile basmış, taş avludan gelen takunya seslerini beklemiş, kapı açıldığında karşısına çıkacak kadının yaşını kestirmeye çalışmış, Ümmühan'ın buğulu bakışlarıyla karşılaştığında dili tutulmutu. Şeyhin söylediğini unutmuş, bakakalmıştı kadının gözlerine. Ümmühan çözmüştü gülümseyerek:

«Mektup mu var yoksa?»

«Yoo, hayır mektup değil; Şeyh Efendi bekliyor, bugün toplanılıyor.»

Diyeceği bu kadardı postacının. Ama kadının beyaz dişleri, gülerken genişleyen güzel ağzı, takunyalarda üşümüş, kızarmış küçük ayakları, ince entarisinin altındaki pembe teni unutturmuştu her şeyi.

«Şeyhin demesiyle olmuyor, hem bunda bir kötülük yok ki... Asıl unutulması gerekenler makineleri alanlar. Birinden alıp birine aktardığım tabancalar. Onları da zaten aklımda tutamıyorum. Hem karanlıkta veriyorum çoğu zaman. Kimsenin yüzünü görmüyorum, görmemeye çalışıyorum. Bana ne? Ne yaparlarsa yapsınlar. Ümmühan var olsun da!.. Ya Müyesser? Kolumu çindikleyip duran. Aklım başımdan gidiyor, bir gün bir halt edeceğim; evine çıkıp varacağım. Bin türlü dert ondan sonra...»

«Dinimiz tehlikede kardeşlerim. Ahlâkımız tehlikede. Kadınlarımız tehlikede. Kimi kardeşlerimiz kendi kendilerine iş yapar oldular. Bu onların gücünü gösterir ya iş o değil. Yani sizin gücünüz büyük, sizler Tanrı'nın yaratıcı gücünü simgeliyorsunuz; yaratıyorsunuz çünkü. Siz bir vasıtasınız, Tanrı'nın yaratıcılığını göstermesine bir vasıta. Kendi güzelliğini önce sizinle gösteriyor. Ben de önce sizleri çağırdım neden? Sizin temiz kalplerinizle her yola çıkılabilir, her iş güzel yapılır da ondan. Size inandım da ondan. Eşleriniz evinizin ekmeğini kazanmak için dışarda çalışmak zorunda da ondan. Rızkınızın verilmesi için kocalarınız vasıta kılınmıştır. Bu yüzden dinimizin gerçek sahipleri, yayıcıları, öğreticile-

ri sizler olacaksınız. Önce çocuklarınıza, sonra eşlerinize dinimize sahip çıkmalarını söyleyeceksiniz. Günahtan sakınmalarını, din ehlini koruyup gözetmelerini söyleyeceksiniz. Camilere karşı girişilen haince saldırıları anlatacak, onlardan saldırganlara boyun eğmemelerini isteyeceksiniz. Bunları yaparken ruhunuz pirüpak olacak. Aklınızda en küçük bir kötülük esintisi kalmayacak. Dinimizin güzelliğini daim kılmanın tasasıyla yaşayacak, bunun için kafa yoracaksınız. Dinimizin güzelliğiyle birlikte güzelliğiniz artacak, daha çok mutlu olacaksınız. Hayatı daha çok öğrenecek, daha çok seveceksiniz. Dünya yalandır; yalandır ama isteyince ölemez insan; öyleyse yaşarken her ikisini de eşit tutarak, her ikisinin de hakkını vererek yaşayacaksınız. Burası sınav yeridir; doğru, ama Tanrı'nın kullarına verdiği nimetleri, güzellikleri nasıl kullandığımız da yarın mahşerde sorulacaktır bizden. Yalnız beş vakit namaz, yalnız yetim hakkını gözetmek, yalnız oruç, hac değil görevimiz. Dünyayı nasıl kullanıp değerlendirdiğimiz de yazılacaktır terazinin bir kefesine. Sevgili kardeşlerim, dinimize karşı görevlerimizi yerine getirirken kendimize, ruhumuza ve bedenimize karşı da görevlerimiz olduğunu unutmayınız. İnsanı, hayatın güzel yanlarını yaşamak ve yaşatmak da bir görevdir. Güzellikleri içinizde duymalısınız. Duyduklarınızdan sarhoş olmalısınız, kendinizden geçmelisiniz ki içinizdeki pisliklerden, kötülük ve kıskançlıklardan arınabilesiniz. O zaman ancak Tanrı'nın güzellikleriyle buluşur, kendinizi gök evrenin yüce katlarına kanatlanmış bulursunuz. Kimseyi kıskanmak, kimseye hor bakmak bizim inancımıza aykırıdır. Dinimize karşı saygısızlık edenleri bile önce hoşgörüyle karşılayacağız ki onlara doğru yola gelme fırsatı verelim. Bu fırsatı kullanamayanlara cihat açmak her müslümanın görevidir, boynuna borçtur. Eşlerinizi bugünlere hazırlayın. Bir gün kendileri evlerinden çıkamayacaklar. Çocuklarının rızkını, ailelerinin geçimini sağlamak için işlerine gidemeyecekler. Sevgili kardeşlerim söylediklerimi aklınıza altın çivilerle çakınız. Şimdi abdest almak isteyen buyursun. Birazdan hayırlısıyla ibadetimiz başlayacak. Kendi ruhumuzun kanatlarına bineceğiz. Zor günlere yücelerek, kendi yüreklerimizden kurtularak ulaşabiliriz ancak. Bizim yaptığımız da bir yücelmedir Allah'ın izniyle...»

Şeyhi dinlerken çantasında taşıdığı makinelerin kimlere karşı kullanıldığını düşünmüştü kaç kez. Korkardı o zamanlar. Kadınların, yalnız kadınların doldurduğu odada, onların soluklarıyla ısınan havayı solumak, yalnız onların kokularını duymak; esriyen, boğazını kurutan isteklerin anaforuna yeniden düşebilmek umuduyla vazgeçerdi bu düşüncelerden.

«Hiç kimseyi tanımıyorum, hiç kimseyi görmedim. Gördüklerimi de unuttum.»

Şeyhin fıldır fıldır gözleri dönerdi içinde. Geceleri yatağına uzandığında yanına sokulamayacak kadar hasta karısı, okul giysilerini yataklarının başına hazırlayıp sızmış çocukları yok olurlardı birden. Her şey Şeyh'le başlar, Şeyh'le anlam kazanırdı. Böyle gecelerin sabahını zor ederdi. Şeyh'inin gittiği camiye koşar, sabah namazında ardına dururdu. Ne ezanlar okunmuş olurdu kalktığında, ne ortalığa günün tan ışıkları düşerdi. Yalnızca daracık sokakların cılız, sarı ışıkları titrer, arada bir uzaktan uzağa bekçi düdükleri haberleşirdi. Soğuk havanın uyarıcı etkisini titreyerek yaşardı. Tek katlı evinin bahçesine aldığı şehir suyunu çimentodan yaptığı küçük bir yalağa akıtır; kendini derin bir dindar olduğuna inandırmaya çalışan bir sesle dualar okuyarak abdest alırdı.

Namazda Şeyh eğilip kalktıkça o yine kendi düşlerine dalar, Ümmühan'la oynaşırdı aklında. Sonra Şeyh'inin selam verdiğini görür, kendi namazını tamamlamaya girişirdi.

Kimi zaman Şeyh'ten önce gelir, caminin taş basamaklarında öteki erken gelenlerle sessizce oturur, namaz vaktini beklerdi. Öteki, İbrahim'i görünce sağ elini göğsüne bastırarak gözleriyle selam verir, doğruca içeri girerdi. İbrahim hemen kalkardı onun peşi sıra.

Engin bir iç huzuruyla çıkardı böyle sabahlarda camiden. Geceleyin dinlenmiş bir dünyanın tek sahibi kendisi olurdu. Issız ve serin. Sonraki vakitleri camide kılmak zorunda değildi. Resmi görevi vardı. Dahası onları kılmasa da oluyordu. Üstelik işini aksatabilirdi bütün vakit namazlarını kılmaya kalkarsa. O, Şeyh'inin hizmetinde ruhu temiz, kendi halinde dindar bir memurdu. Sabah namazı zaten günün karşılanması, hoş geldin denmesi değil miydi? Öteki vakitleri işi olmayan kılsındı. Şeyh de böyle söylemiyor muydu?

«Zamana uymak zorundayız. Hazreti Peygamberimiz, zaman sana uymazsa, sen zamana uy, buyurmuşlar. Zamanımızda hanım kardeşlerimiz fazlasıyla ihmal edilmişlerdir. Bu yüzden hem dindan, imandan uzaklaşmışlar, yoksun kalmışlar; hem de kendilerinin farkına bile varmadığı iyiliklerden, güzelliklerden habersiz bırakılmışlardır. Cemaatimizi yalnız hanım müminlerden seçişimizdeki ulu sebeplerden biri de budur.»

Ne zaman Şeyhin sözlerini düşünse, kadınlarla makinelerin birbirine bağlandığını görüyordu İbrahim. Sözlerin gerisinde büyük bir erek vardı. Şeyh'in ereğini sezer gibi oluyordu o zamanlar. Ne ki ömrünce itilip kakılmış, kambur diye aşağılanmıştı İbrahim. Hiç bilmediği, yüzünü istese başka zaman göremeyeceği kadınların yanında gücünü kanıtlama düşü, Şeyh'in ereğini unutturuyordu ona.

«İbrahim, senin yerin baş köşede aramızda. Hizmetlerin büyüktür. Tanrı katında nurlu bir makamın olacaktır inşallah. Hiç kuşkun olmasın. Tanrı kendine hizmet edenleri ödüllendirecektir.»

Bunu söylemek için çok bekletti İbrahim'i. Yaptığı işten usanmaya başlıyordu artık. Şeyh Efendi'ye kızmaya başlıyor, bir gün hiçbir işe yaramadan, aralarına karışmadan bu işlerin biteceğinden, toplantıların ortadan kalkacağından korkuyordu. Bir an önce katılabilmek için sabretmek gerektiğini düşünüyordu çoğun. Ama şeytan dürtüyordu işte. Ya bir gün bitiverirse her şey!.. Kim bilir Şeyh, onu eskisi kadar sabahları camide göremediği için kararını geciktiriyordu. Belki de güvenini tam kazanamamıştı, inancını yeterli bulmuyordu.

Ayrılmayı, bu işlerden vazgeçtiğini bildirmeyi kafasına koyduğu bir gün Şeyh Efendi elinden tuttu İbrahim'in.

İbrahim, heyecanlandı. Aklından geçenlerden utandı. Öteki ondaki değişimi görmüş müydü, Kapının içine çekti postacıyı. Elini kamburuna koydu, sırtını yeni bir kaşıntı sardı, sonra da terlediğini duydu İbrahim.

«Geç buyur, görevin bitti inşallah! Gidip teslim edeceğin bir

şey kaldısya teslim et gel.»

Kararsızdı İbrahim. Caminin arka sokağında bir eve makine gidecekti. Çantasının en altında duruyordu. Görevi bırakmayı düşündüğünden Şeyh'e geri getirmişti. Oysa şimdi bunun gereği kalmamıştı artık. İçeri çağrılmış, kendi kuruntuları ve sabırsızlığıyla bırakmaya karar verdiği 'iş'i sürdürmeliydi. İstediği bu değil miydi?

«Sonra da gidebilirim Şeyh Efendi.»

«Peşimden gel İbrahim Efendi...»

Pencerenin dışında, avlunun duvar diplerinde saksılar diziliydi. Kimi çiçeklerini dökmüş, kimi yapraklarını. Kimi kışın ortasında açmaya hazırlanıyordu çiçeklerin.

Şeyh'in ardından yürüdü; yeni yıkanmış beton avluyu geçip odaya girdiler. Onbeş kadar kadın vardı odada. Başörtüleriyle oturuyor, önlerine bakıyorlardı. Dudak pıtırtılarından dualar okudukları anlaşılıyordu. Bazıları göz ucuyla yeni gelene baktılar. İbrahim'in yüzünü ateş bastı. Hiç bu kadar kadının içinde olmamıştı. Odanın ortasında döndü Şeyh. Kara sakalının içinde ağzı aralandı; gözleri yeniden İbrahim'in içinde gezinmeye, onu alt üst etmeye başladı.

«İbrahim Efendi kardeşimiz, beni iyi dinleyiniz! Bilirsiniz ki bizler Allah yolunda hizmet ederiz. Kullar, bizim hizmetimizi değerlendiremez. Bizim armağanımızı Cenaballah verecektir. Burda kulların akıllarının ermeyeceği, kendi küçük aklıyla açıklayamayacağı ibadetler göreceksiniz. Bunlar sizin inancınızı sarsmasın. Tanrı'ya ulaşmanın yolu çoktur. Tanrı o kadar büyük, o kadar ulu, o kadar anlamlı adlara sahiptir ki ona ulaşmak için insanoğlunun bulduğu bütün yollar sevap, bütün yollar mübahtır. Bu yüce amaç için bir araya gelen bu inanmış kardeşlerimizin arasında yaşayacakların senin gönlünü çürütmesin. Şaşırtmasın seni. Burda gördüklerini karına, çocuklarına, en yakın arkadaş ve dostlarına bile söylemeyeceğine; dahası gördüklerinin düşünü bile görmeyeceğine yemin edeceksin. Düşe yemin edilir mi demeyiniz. İnsan isterse beynine bile kilit vurur, istemediği durumlardan, düşlerden ayıklayabilir kalbini. Yeter ki görmeyeceğim desin. Bir gün din kardeş-

lerimizin çoğalması, dışarda dinsizlere karşı verilecek kutsal savaşın kazanılmasıyla gizliliğimiz kalmayacaktır. O günler Allah'ın izniyle uzak değildir. Sevgili kardeşim, bu yeminden sonra aramızda kalacaksın, hiçbir toplantıyı kaçırmayacak, hiçbir ibadeti ihmal etmeyeceksin. Erkek mürid olarak yalnız ve yalnız seni aramıza alıyoruz. Şimdiye kadar yaptığın değerli hizmetlerle bu mertebeyi hakkettin.»

Önünden bir araba hızla geçti, caddeye çıktı, gözden kayboldu. Selâmi'nin dükkânına doğru yürürken, ordan geçip geçmemeyi düşünüyordu. O sırada köşeden omzunda siyah çantası, siyah çizmeleriyle uyumlu, ekose kabanı sırtında Sevda çıktı. Küçük adımlarla yürüyor, yere bakıyor, dalgın gidiyordu.

«Kim bu kız? Böyle zamanda ne işi var sokaklarda?»

Sevda, postacının yanından geçti, Tenis Kortu'na doğru uzaklaştı.

«Kışın ne yaparlar Tenis Kortu'nda bilmem. Dışarda oturmazlar. İçerisi de o kadar geniş değil. Belki de onlara yetiyordur. Kızlı oğlanlı gençler sereserpe oturuyorlar. İnsanın aklına hiç de güzel şeyler gelmiyor.»

Dükkânların gerisindeki adamlara bakarak, düşman saflarına karşı sipere girmiş askerleri düşündü. Ama bunların hiçbirinin savaşmaya niyeti yoktu. Kendileri güven içindeydiler ya, gerisi önemsizdi..

«Burda güven içindesiniz korkmayın. Kimseler yerimizi bilemeyeceği gibi Tanrı, kötü niyetlilerin gözlerine de perde gerer. Bizleri burda sizin dualarınızın sayısı kadar melaike bekler. Korkmayın. Siz duanızı çoğaltmaya bakın. Bir gün evlere, mahallelere, kentlere sığmayacak kadar çoğalırsak o zaman gizlenmeye gerek kalmayacaktır. Gizliliğimiz şimdi iman ehlinin selameti içindir. Biz Tanrı'nın katında, bütün günahlarımızdan azat olacak, milletimizi, din kardeşlerimizi yoldan çıkaranların cezasını er geç verecek, cihadın büyük ve kutsal kılıcını müminlerin üzerine gölge edeceğiz. İslâmın batmayacak güneşi o zaman tamamen doğacaktır.»

Şeyh Efendi konuşurken gözleriyle dinleyenlerin gözlerini

buluyor; sorguya çeker gibi sözcüklerin üzerine ağırlıklar bindiriyor, sesini kimi zaman balyoz gibi indiriyor, kimi zaman yumuşak bir tonla bir dal gül atar gibi sallıyordu. Kambur Postacı'nın içinde o böcek yeniden gezinmeye başlıyordu o konuşurken. Her gözleri değişte gizliliğin gereğine daha çok inanıyor, ettiği yemini bozmasıyla her şeyin alt üst olacağını seziyordu. Niye bozsundu yeminini? Böylesi bir toplantıya katılabilmek kaç kişiye nasibolurdu? Çocukluğundan beri yaralanmış onurunun, erkekliğinin, kamburunun boşalttığı, çekilmez kıldığı iç dünyasının açlığı burda susacağa benziyordu.

Uzun kara sakalını sıvazladı adam. İbrahim gözlerine dikilen gözleri iki böcek gibi çekti içine. Bir hoş oldu. Şeyh, gülümsedi o zaman. Onu da etkilediğini, bu büyüden kolay kurtulamayacağını biliyordu artık. Kadınlardan birine seslendi.

«Kızım, Kelam–ı Kadim' i getiriver bir zahmet.»

Kıvrak bir vücut hoplayıp kalktı yerinden. Öteki odaya geçti. Biraz sonra yeşil bir torba içindeki kitabı göğsünün üstüne bastırarak getirdi, Şeyh'e uzattı. Kızın pürüzsüz ellerini, ince uzun parmaklarını gördü Postacı.

Adam uzun cübbesinin altından elini uzattı, beyaz derisi siyah kıllarla kaplı el Kur'an'ı aldı, rahlenin üzerine koydu. İbrahim'e döndü.

«Abdestin var mı?»

«Şimdi alırım Şeyh Efendi.»

«Avluya çıkacaksın. Orda musluk var.»

Kadınlara dönerek buyruk verdi.

«Biriniz havlu hazırlasın.»

Postacı İbrahim'in aklı ermedi bu işe. Nasıl bir düzendi bu adamın saltanatı böyle? Ne kadar rahat buyuruyor, ne kadar çabuk istekleri yerine getiriliyordu. Bu kadınlar müridi belki ama helâlî değillerdi.

«O kadar derin düşünme İbrahim Efendi. Ötesi seni ilgilendirmez.»

Kadınlar, İbrahim'in avluya çıkmasıyla birlikte hareketlendiler. Birisi tez davrandı, kalktı; duvardaki dolaplardan birini açtı, temiz bir havlu aldı, kapının yanında beklemeye başladı.

Abdestini alıp döndüğünde postacı, kapının ardında havlu

tutmak için bekleyen kadının dirseklerine kadar sıvalı kolların mavili beyazlı peşkiri bıraktığını gördü. Ötekiler mırıltılarla dua ediyorlardı. Belki de kendi dünyalarının alışverişi içinde duygularını taşırmamaya çalışıyorlardı. Hepsi kaş altından, çekinerek bakıyordu.

Odanın ortasında bir pöstekinin üstüne diz çökmüştü Şeyh. İbrahim'i yanına çağırdı. Sığadığı gömleğinin kollarını indirdi, kol düğmelerini ilikledi, ceketini omzundan aldı, giydi. Sonra da gitti, Şeyh'in karşısında diz çöküp oturdu. Kırmızı, çiçekli bir halı vardı altında Postacı'nın. Başı açıktı, çantasıyla kasketini kapının yanındaki çiviye asmıştı. Alnı iyice açılmış, saçları kasketin baskısından ters yatmıştı başında. Sanki kamburu daha çok çıkmıştı şimdi. Yine de bir hafiflik vardı üstünde.

«Elini, mübarek kitabın üzerine koymadan önce kitabımızı üç kere öp başına koy kardeşim.»

Rahlenin üzerinden aldığı Kuran'ı üç kez öpüp başına koyarken hiçbir şey duymuyordu İbrahim. Kitabı yeniden rahlenin üstüne koydu, elini kitaba bastırdı. O zaman bir titremedir aldı kendini. Sıtma tutmuş gibiydi. O, bu kadar kadının önünde, Şeyh'in gözleri böcekler gibi beyninde gezinirken niye yemin edeceğini, bu yeminin neye yarayacağını, Şeyh'in bundan ne çıkarı olacağını düşünüyor, yanlış bir iş yapmaktan korkuyordu. Yine de çok etkileyiciydi yemin töreni.

Öteki, ağır ağır, tok erkek sesiyle konuştu; söylediklerini yinelemesini istedi yeni müridinden.

«Burda, bu evde ya da başka bir hanede, inanarak, iman ederek katıldığım toplantılarda gördüğüm, öğrendiğim, duyduğum ne varsa hiçbirini, hiçbir yerde, hiçbir kimseye söylemeyeceğim. Yaptığımız işin, Allah yolunda, inançları tazelemek, gönlümüzü kötülüklerden arındırmak, din yolunda yapılacak kutsal savaş için güç kazanmak, Tanrı'nın binbir güzelliğinden birine olsun ulaşmak için zorunlu ve doğru olduğuna inanıyor; bu yoldan başım gitse dönmeyeceğime yemin ediyorum.»

Yeminden sonra kitap kaldırıldı. Şeyh Efendi, odalardan birine çekildi, Postacı İbrahim, odada kadınların ortasında ne yapacağını bilemez durumda kalakaldı.

Kadınlar, başlarındaki örtüleri yüzlerine daha çok bürümüşler; gözleri yerde, kimi dua okumaya başlamış, kimi tesbih çekerek günahlarından kurtulmak için tövbe ediyordu.

«Şimdi ne olacak?»

Şeyh odasından döndü o sıra, odanın ortasına geldi, gözlerini yere eğdi, toplantı buyruğu verdi.

«Abdesti olmayan alsın.»

Birkaç kadın çıktı avluya. O, pöstekisine çöktü, rahleyi önüne alıp ara sıra yükselen güzel sesiyle Kuran okumaya başladı.

DOKUZ

– Kambur, niye bakmadan geçiyorsun? Mektup yoksa selam da mı yok?

Şaşırdı İbrahim. Başını kaldırdı, Şaşı Mehmet'i gördü, güldü.

– Nasıl gördün beni sen kör herif?

– Oğlum ben şehlayım, kör değil. Üstelik senin kamburunu görmek için sağlam göze gerek yok. Spil Dağı gibi şehrin her yerinden görünür.

– Belli belli, gözünün biri minarede ezan okur, öteki kahvede dört kollu pişti çevirir.

– Senin kamburuna edeyim de yükün artsın emi Kambur nalet! Ettiği lâfa bak şunun.

Kahkahayla güldü postacı.

– O senin yükün inek! Çarşının ortasında belediye helâsı var, oraya git. Bula bula benim sırtımı mı buldun? Hem senin gördüğün kambur değil, ekmek torbası. Bağa giderken anam sardıydı, unutmuş çözmeyi.

– Sende de ne ana varmış ya maşallah!

Yanıt vermeden yürüdü İbrahim. Öteki arkasından gülüyordu hâlâ.

«Selâmi'nin bir eşi de bu dangalak. İşi gücü yok, tuzu kuru, bir koltuk satınca senin aylığından fazlasını kazanıyor. Nasıl olsa para derdi yok, öyleyse gelene geçene sataşmaktan tatlı ne var? Sen de uğraş dur aylığımı yetireceğim de, üzümü zamanında keseceğim, karının mızmızını azaltacağım derdiyle... Üç kuruşun hesabını yap yıllarca oğlum İbrahim, sana bu düşmüş...»

Dağlara doğru baktı. Güneşli günlerde yemyeşil görünen yamaçlar sis içindeydi şimdi. Gün karanlık, dağ bu şehrin yolunu kesen bir dev gibiydi. Güneş bir daha görünmeyecekmişçesine çekilmişti gökyüzünden.

«Bu şehrin belâsı da bu dağ. Yazın sıcağı verir aşağı, kışın ayazı salar. Çekilse aradan deniz havası esecek her yerde.»

Kötü bir ses ezan okumaya başladı o sırada. Minarelerden

dalga dalga yayılan ezan, uyuyan şehrin üzerine ölümcül bir umutsuzluk serpiyordu.

«Sesini eşek tepsin pis herif. Seni de... Neyse günaha girmeyeyim. Bizim Şeyh okuyacak ezanı da dinleyeceksin. İnsanın yüreğine işler...»

Başlangıçta Şeyh'in yanına oturmuştu postacı. Boynunu kısmış, kadınlara kaçamak bakışlar atıyordu. Dualar edildi, namazlar kılındı hep birlikte. İki yana sallanarak ilâhilere başladı Şeyh Efendi. Sesi yakımlıydı. İnsanın içine korkuyla karışık sevgiler, coşkular akıtıyor, gelecekten hiçbir şey beklemiyormuşçasına engin bir gönül zenginliğiyle bugünü ve yarını bir kıyıya itmeyi öneriyordu. İstiyor, kışkırtıyor, derinlerden bir yerden yakalıyordu dinleyeni. Türküye de benziyordu yer yer, şarkıya da.

«Ürpertiyor insanı, ne güzel şey bunlar...»

Taşkın bir sevinçle ilâhilere katılmak istiyordu Kambur Postacı.

Canlar feda yoluna/Bu can kaygısı değil
Sen can gereksin bana/Cihan kaygısı değil.

Kadınlar oturdukları yerde halkalanmışlardı. Birbirlerine yaslanarak sallanıyor; ilâhiye inceli kalınlı uyumsuz sesleriyle bir ağıt havası katıyorlardı. Şeyh, koyu siyah gözleriyle kadınlara bakıyor; onlardaki dalgınlığı, esrimeyi ölçüyordu.

Esrimek kendinden geçmenin ilk ayağıydı. Çok önemliydi bu yüzden. Kendinden geçen kişi ilâhiyle bütünleşir, yüreğini tümüyle ortak eylemin yarattığı ışığa boğar, düşsel bir evrenin gizemli havasına kaptırırdı.

Ana caddeye çıkarken caddeden Ferruh Beyin geçtiğini gördü. Vilayete doğru gidiyordu. Caddede tek tük dolaşanlar vardı. İvedi adımlarla sağa sola gidiyorlar, sanki fırtına öncesinin telaşıyla işlerini bitirmeye çalışıyorlardı. Öğle tatili olduğu halde ortalarda kimsenin görünmemesi, caddelerin ürkütücü tenhalığı canını sıkıyordu İbrahim'in. Birileri bir koku almıştı da herkesi içeri mi tıkmıştı. İleride Havuzlu Çarşı'nın orda bir öbek genç araların-

da bir şeyler tartışıyorlardı galiba.

«Bunlar yine bir halt karıştıracaklar. Belki de bu yüzden kimseler çıkmamıştı çarşılara. Korkunun beyliği sürüyor bugünlerde.»

Taşıdığı makinelerin kimlere karşı kullanıldığı geliyordu aklına sık sık. Ne zaman biri öldürülse, bir olay olsa irkiliyordu. Bu işe kendisini de bulaşmış görüyor, suçluyordu kendini.

«Hep de benim makine taşıdığım günlerde oluyor olanlar. Bakıyorum akşam verdiğim bir makinenin ardından ertesi gün birisi evinde öldürülmüş. Ya da dükkânında kurşun yağmuruna tutulmuş. Hep beni mi kullandılar bunlar? Şeyh'in ne ilgisi var bu işlerle?»

«İçinizdeki ışığın büyüdüğünü, sizi alıp göklere uçurduğunu duyacaksınız. Ürkmeyin, bırakın kendinizi, bütün yüklerden kurtulup, bütün kötülüklerden arınıp sizi kanatlandıran ruhunuza bırakın kendinizi. Her şey, her şey sizi bağlayan, kirleten, kötülüklere düşüren düşünceler akıp gidecektir. Üstünüzdeki giysiler bile Tanrı'nın armağanı bedenlerinize fazla gelecek, atmak isteyeceksiniz. Çekinmeyin, atın ne varsa. Deriniz, onun ilâhi ışığıyla parlayacaktır. Ruhunuz, Tanrı'nın güzellik ışığıyla, sevgisiyle her ağırlıktan kurtulacak, sıyrılacaksınız. Yalnız kendi güzelliğinizle kaynaşmış ilâhi güzelliği yaşayacaksınız.»

Şeyh'in kimi zaman elindeki kitaptan okur göründüğü bu sözlere ilâhilerin İbrahim'in benliğini yakan etkisi karışırdı.

Gelin âşık olalım/Aşka ceylan vuralım
Esrik olup yatmışam/Seyran kaygısı değil.

Kendisi de sallanıyordu Şeyh'in. Bir şeyleri silkeler gibi, omuzlarını titrete titrete sarsılıyor, üzerindeki ağrılıklardan kurtulmak ister gibi çırpınıyordu. Kadınlar göz ucuyla Şeyh'leri ne yaparsa izliyor, yaptığını yapıyor, onun gibi omuz titretiyor, onun gibi başlarını sağa sola çeviriyor, kendilerinden geçtiklerini gösterircesine gözlerini kapatıyorlardı.

Başlangıçta uyum sağlayamamıştı İbrahim. Şu kadınlardan hiçbiri, ilk günlerdeki, hani onları toplantılara çağırdığı günlerde-

ki coşkuyu vermiyordu şimdi. İçi titrerdi o zamanlar. Bir kapıyı çalarken, kapı aralığından görünecek ışıltılı gözlerin yüreğine serpilen coşkusuyla yerinde duramazdı. Kamburunu en çok o zamanlar unutuyordu. Şimdi daha iyi anlıyordu bunu. Oysa bir duygusuzluk sarmıştı gönlünü. Sinirleri yatışmış, her şeye alışmıştı. Doymuş muydu? Aklından geçirdikleri olmayacak mıydı yoksa? Kapısını çaldığında gülümseyerek açan kadın, şimdi karşısında, beyaz başörtüsüyle titreyip duruyor, esrimenin eşiğinde gelip gidiyordu. Diri güzel vücudu, dolgun uzun bacakları şalvarının içinde de belli oluyordu. Gün yüzü görmemiş ak teni; gözlerinin yumuluşunda, kirpiklerinin aralanıp odanın ışığını yakalayışında, pembeden mora, mordan beyaza geçen yanakları dalgalanıyor gibiydi. İbrahim yine de hiçbir şey duymuyordu. Kendinden korkmaya başlamıştı. O da esrimenin eşiğindeydi ama bu esrime onun duygularını törpülüyor, isteklerini öldürüyormuş gibi geliyordu ona.

Şeyh, yakıcı bir solukla söylüyordu ilâhisini. Kadınların bütün sesini alıp götürüyor, kendi potasında eritiyor, sonra yine onların yüreklerine doğru savuruyordu. Postacı'nın gönlüne, bütün geçmiş zamanların, gelecek zamanların acı, kahrolmaya benzer, cehennem korkusuna benzer, içini kavuran pişmanlıklara benzer bir duygu doluyordu.

«Naci'yi de benim taşıdığım makinelerden birisi mi öldürdü acaba? En son kime götürmüştüm? Bilmem ki, bilemem ki. Götürdüğüm evi bulurum ama alan orda mı oturuyor bakalım. Hem sürekli yer değiştirmez mi bu işin ehli olanlar? Makineyi de tanıyamam, hep bir beze sarılı olurdu. Görmezdim bile. Bir gün olsun merak edip de açmadım. Kaç kez istedim ama korktum hep; bir yerde karşıma çıkıvermesinden, bu tabancayı gördün mü demelerinden korktum.»

Hükümete doğru yürüdü. Alanın camiye uzak, hükümet konağına bakan köşesinde durdu. Uzaktan hayal meyal görünen kırmızı lekeye, Naci'nin bayrağa sarılı cenazesine baktı. Kimseyi incittiğini anımsamıyordu, kimseye de kötülük düşünmemişti şimdiye kadar.

«İşte şimdi battım, boğazıma kadar kötülüğün içine gömdüler beni. Kötü olmak için bir başına kimseye sataşmak, sövmek,

başkasının hakkını çiğnemek gerekmiyor. Hiç kötü değilim dediğin anda da susarak, başkalarınca kullanılarak zarar verebiliyorsun çevrene. Hem de zarardan öte ölümlerde suç ortağı olabiliyorsun. Başkaları bilmese de ne farkeder İbrahim, sen biliyorsun ya suçunu!..»

Ürperdi. Kendi adını canilerle birlikte andı kendi kendine. Çevresine bakındı duyan var mı korkusuyla. Polisler, konağın merdivenlerinde bekleşiyor, alana bakan dükkânlardakiler camların gerisinden dışarıyı gözlüyorlardı yine. Dağdaki bulut karanlığını şehrin üstüne bindirdikçe bindiriyor, havaya bakanı daha bir üşütüyordu.

«Sen delisin kambur; sen, uçkuruna düşkün, kendini başkalarına peşkeş çekecek kadar alçak bir adamsın. Kim bilir kaç cinayete ortak oldun bilmeden.»

«Hiç bile, benim yaptıklarımın bunlarla ilgisi yoktur. Kesin mi sanki?»

«Sen öyle bil; demek ilgisi yoktur? Sen kambursun ama kör değilsin. Kimin nerde olduğunu bilmiyor musun?»

«Biliyorsam ne çıkar bundan?»

«Makineleri kime götürdüğünü de biliyorsun demektir.»

«Bu yolla bulunmaz. Herkes her yerde bulunabilir. Hem bu işin uzmanları düşünmezler mi bunları?»

«Yine de kurtulamazsın suçlarından. Ölenlerin kanında senin de parmağın var artık.»

«Hem burda kullanıldıkları ne belli?»

«Ne önemi var? Başka yerdeki cinayetlere ortak olursun.»

«Ne yapmalıyım? Şimdiye kadar kim öldüyse ben mi suçluyum hepsinde de?»

«En az tetiği çeken kadar.»

«Ama Şeyh böyle bir şey demedi. Temiz bir yüzü vardı adamın.»

«Şeyhliğini sürdürmek zorundaydı. Çıkarı vardı. Sizlere söylemediği karanlık ilişkileri vardı.»

«Onun kurduğu düzen çok iyiydi. Akıllı adamdı o.»

«Peki nerde şimdi? Düşündün mü?»

«Kim bilir, belki memleketine gitmiştir.»

«Memleketi neresiydi?»

«Hiç bilmiyorum. Sahi neden öğrenmedik?»

«Bu düzeni niye memleketinde değil de burda kurmak için geliyor? Ortalık karışınca neden kaçıyor madem haklıysa? Neden inancını savunmuyor?»

«Orasını bilemem. Ama burda olmasını isterdim.

«Özlüyor musun yitirdiğini?»

«Belki, yaşadığım günleri düşününce, onun tatlı sesini, etkili bakışlarını, delici buyurgan gözlerini anımsayınca hüzünleniyorum.»

«Ya yaptıkları, ya senin uykularını kaçıran işleriniz?»

«Kov bunları kafandan İbrahim, kov. Ne biliyorsun, ne yaşadın? Sen eskiden beri Kambur Postacı İbrahim'sin. Hiçbir şey bilmiyorsun. Sana verilen postayı dağıtmaktan başka bir şey yapmadın.»

«Ya Ümmühan?»

«O ayrı, onu kimselere söylemem. O benim gizim. Dünya gelse söylemem. İçimde, en gizli yerde, kendime bile açmaktan korktuğum yerdedir o.»

Bir dörtlükten sonra duruyor, kendini dinliyor Şeyh. Kadınlar ve İbrahim onu bekliyorlar. Sonra da onun uzun bir «Oooofff»una tanık oluyor, yerlerinden sıçrıyorlar. Yürekleri sökülüyormuş gibi titriyorlar yerlerinde. O, yeni bir dörtlüğe sesinin tonunu alçaltarak başlıyor, gittikçe güçlenen bir ses, odayı dolduruyor; kadınların kalbini, İbrahim'in aklını alt üst ediyor. Dünyayla ilişkilerinin kesildiğini sanıyorlar odayı dolduranlar böyle zamanlarda.

Aşkın oku demreni/Dokunur yüreğime
Aşk için ben öleyim/Demren kaygısı değil.

Kadınlardan ağlayanlar vardı. Kendi sallanmalarıyla oluşan esrime ilâhinin ilerleyen iniş çıkışlarında gerçek bir kendinden geçmeye dönüşüyordu. Ruhlarında tanımsız boşluklara savruluyorlar, uçarcasına bir duyguyla cehennem ateşlerinin üzerinden atladıklarını düşlüyorlardı. Tükeniş başlıyordu sonra. O zaman içleri boşalıyormuşçasına yere yığılıyorlardı. Ağlamalar geliyordu ardından. Cübbesini çıkarıyor, bir kıyıya savuruyordu Şeyh. Yaka-

sız, çizgili gömleğiyle kalıyordu göstekinin üzerinde. Başörtülerini savuruyordu kadınlar ona bakarak. O, sallanmayı dönmeyle tamamlıyor, dönerken kimin başörtüsünü çıkarmadığını denetliyordu bakışlarıyla. Törene ilk katılanlar bütün esrimelerine karşın başörtülerini çıkarmakta bile zorlanıyorlardı. Bazıları bu anı bekliyordu, daha cübbesini çıkarmaya davranırken Şeyhleri, başörtüleri havada uçuyordu ardarda. Bir eşikti başörtüsü. Bundan kurtulmak, ötekilerin çıkarılmasında zor bir engeli aşmak demekti. Bir başkaldırıyı yaşatıyordu kadınlara bu durum. Şeyh, bu başkaldırıyı bilerek kışkırtıyor, insanın kendi içindeki engellerin çılgınlığın sarmalıyla ortadan kaldırılmasını sağlıyordu. Dönüyordu, bedeniyle, ilâhisiyle birbirine uyumlu dönüyordu. Kadınların alaca karanlıkta bile pembeliği beliren yüzlerine bakıyor, gözlerinin aralığından sızan ışıkla onların isterilerini yakalamaya çalışıyordu. Bilinciyle, bütün bilinciyle uyanıktı. Anlıyordu bunu İbrahim. Edimlerin yavaşladığı, kadınların bilinci esrimelerin üstüne çıkmaya başladığı zamanlar yeni bir ezgi dalgalandırıyordu hepsini. Başka bir kıvraklıkla söylemeye başlıyor, sesinin bütün hünerini dörtlüğe sığdırmaya çalışıyordu adam. Kadınların ruhlarında rüzgârlar çoğalıyor, daha bir canlı, daha bir kendinden geçmiş katılıyorlardı ilâhiye.

Kadınların kol kola girdiklerini görüyordu bu ara İbrahim. Düş mü gerçek mi diye kendi kendini denerken, Şeyh'in onu kolundan tutup kadınların arasına ittiğini ayırımsıyordu. Nasıl girecekti? Onların ateşten kollarına deminki ölmüş duyguları ayaklanmadan nasıl değecek, nasıl onlarla birlikte sallanabilecekti. Ortada şaşkın beklerken Şeyh onu bir kez daha kadınların arasına itti. Gerdeğe itilen damatlar gibiydi utangaç ve korkak. İbrahim kıpkırmızı oldu. Şeyh'in gözleri gülüyordu onun bu haline. Ümmühan halkada yer açtığında iki yanından iki kadın kollarına giriverdiler. Bir halaya duruyorlardı sanki.

«Halaydı ya, başka neydi?»

Ümmühan yaslanmıştı bir yandan, Fazilet tutunmuştu koluna bir yandan İbrahim'in. Sonra o da yaslanacak, sağa sola sallandıkça, eğildikçe omzuyla, göğsüyle abanacaktı postacıya.

«Postaneye gitsem mi? Yoksa buralarda oyalanıp ne olup bi-

teceğini görsem mi? Hava yine gergin, besbelli. Bugün mutlaka bir şeyler olacak yine.»

Kararsızdı. Hâlâ alanın köşesinde bekliyor, bir camiye, bir hükümet konağına bakıyordu.

«Gitmesem ne olur? Hiç! Postayı dağıttım nasıl olsa. Orda boş odalarda, mektup seçenlerin arasında olacağım da ne olacak? Yine bazıları takılacak, ben de kulak tıkayacağım. Adamların başka sermayesi yok, işleri güçleri kamburumla eğlenmek. Belki sabrım da yetmez bugün. Birisine kötü bir söz eder, başımı belâya sokarım. Aldırmamak en iyisi ama yapamıyorum. Canım gitmek istemiyor kısaca. Yarın sabahtan önce çıkmaz iş nasıl olsa. Bir gün belki ben de telgraf servisine geçerim, altıma da bir motor verirler. O zaman Ümmühan'ın evine...»

«Öyle şey olur mu aptal? Bütün mahalleyi ayağa mı kaldıracaksın?»

«Herkes bilsin, ne var bunda?»

«Şaşırdın herhalde. Kendine bile söylemediğin şeyleri nasıl açıklarsın?»

«Belki o zaman kadın da vazgeçer benden. Şimdi kimse bilmiyor ilişkimizi. Sormazlar mı kadına bula bula bu kamburu mu buldun, diye?»

«Canım benimkisi içimdekini yenememek.»

«Anlaşılan içindeki kavgaya Ümmühan'ı da katacaksın.»

«Hayır, asla!.. Hiçbir güç yaptıramaz bunu bana.»

«Gelmek istediğin zamanı öğleye kadar gelmelisin. Öğleden sonra yalnız değilim.»

«Her gün gelemem. Hangi günler senin için uygunsa sen ayarla canım.»

«Salı ya da çarşamba nasıl? O günler çok yalnızım. Kimseler kapımı çalmaz. Korkma.»

Kadının kolu İbrahim'in kamburunu okşuyor. İrkiliyor birden. Esrimeler içinde Ümmühan; nasıl gitti buldu adamın kamburunu, Postacı ürküyor kadının tutumundan. Bilinçli bir dokunuş sanıyor. Yüzüne vuruluyormuş gibi. Daha işin başında benimsemeleri zor mu olacak acaba? Kaşıntıları çoğalıyor sırtında. Bilinci

yerinde, saat gibi düşünüyor. Kadına bakıyor, kendinden geçmiş, istekle dolaştırıyor elini adamın sırtında. Kambur olduğunu düşünmüyor, besbelli. Bunu ayrımsıyor İbrahim. Eski güvenini buluyor yeniden, daha bir sıkıyor kadının beyaz kolunu. Öte yandan Fazilet yükleniyor.

Şeyh, gömleğinin düğmelerini çözüyordu şimdi. Sesinde azgın bir suyun sınır tanımaz tınısı, taşkınlığı titreşiyordu. İbrahim birdenbire çoğaldığını, baskılardan kurtulduğunu, isteklerinin kamçısıyla şaha kalktığını düşünüyor. Utanıyor önce. Beklemediği anda başlayan uyanış korkutuyor onu. Uzun bir ağıt gibi başladığı ilâhiyi sevgiyle doldurulmuş bir aşk türküsü gibi söylemeye başlıyor Şeyh.

Ma'ni evine daldık/Vücud seyrini kıldık
İki cihan seyrini/Cümle vücudda buldukr

Ortada, uzun kollarını açmış, başı yukarda dönüyordu şimdi Şeyh. Bağrı açık, gömleğinin etekleri uzun şalvarımsı giysisinden dışarı taşmış savruluyordu. Göğsünden uzun kıllar çıkmıştı.

Kadınlar ve postacı onun yaptıklarını gizli bir gözle, sanki ruhlarıyla görüyor, bilinçlerinin ötesinden izliyorlardı. O ne yaparsa ondan önce yapmaya girişiyor, onun her ediminde ona ortak olmanın kıvancını, başarısını yaşıyorlardı. Bluzlarının düğmelerini gözü kapalı çözüyordu çoğu. Sallanıyorlar, rastgele çıkarıp savurdukları bluzlarının ardından nereye gittiğine bakıyorlardı göz ucuyla. Yüzlerinde mutlu, kaygılardan, kuşkulardan arman insanların dingin sevinci parlıyordu. Bir yumuşayan, bir gerilen yüzlerinde, yüreklerindeki çalkantının, kayıp gittikleri dünyanın fırtınaları esiyordu.

Postacı, iki kadının arasında alabora olmuştu iyice. Bütün istekleri ayaklanmıştı. Ummadığı bir şehvetin kasırgasında havalanmış uçuyordu. Hepsi yavaş yavaş soyunuyorlardı. Üzerlerinde ne varsa birer birer çıkarılıyordu. Şeyh gömleğini de çıkarmış, kısa kollu fanilasını sıyırıyordu artık. Altından da V yakalı bir iç gömleği çıkacaktı. Başlangıçtaki utanması kalmamıştı artık İbrahim'in. Şey'in gözleri onun üzerindeydi. Gözünün içine bakıyordu. Kararsızlık, görevden cayma, küçük bir gerileme söz konusu değildi ar-

tık Postacı için. Ahlâka aykırı hiçbir şey kalmamıştı ortada. Herkes eşitlenmiş, kendinden geçmişti. İbrahim, kendindeki bozgundan korkuyordu. Şeyh kapıyı gösterince her şey biterdi. Oysa bu esrime nöbetlerini, bu kadınların cennetini, bu tozlu odanın kadın kokularıyla baş döndüren fesleğen kokulu havasını hep duymak, hep yaşamak istiyordu. Bilincini yitirmekle de esrimesini sürdürmeliydi. Nasıl olursa olsun sürdürmeli...

Polislere doğru yürüdü. O tarafta işi varmış gibi acele yürüyordu. Hükümetin üst kat pencerelerinde perdelerin gerisinde kımıltılar vardı. Dikkatli bakınca kimilerinin camideki cenaze töreni izlediklerini, cenazenin bir an önce kalkması için sabırsızlandıklarını anladı.

«Niye yürüdüm şimdi buraya kadar?»

«Ortalarda dolaşmak, sırtındaki postacı kılığından sonuna kadar yararlanmak hoşuna gidiyor galiba.»

«Kendimi general gibi hissediyorum.»

«Belli, belli. Ama benim burnuma keskin bir koku geliyor. İnsanın genzini yakan bir koku. Yanık kokusu gibi...»

«Tazılaştın iyce artık. Elinden ne gelir?»

«Hiçbir şey. Doğrusu kimi zaman her şeye gücümün yeteceğini düşündüğüm oluyor. Sonradan gülüp geçiyorum kendime. Bir tılsımlı kılıçla bütün sorunları çözüverdiğimi düşlüyorum. Her şey eski doğallığına, eski güzelliğine dönüyor.»

«Seninki boş lâf İbrahim. Durdurmak zorunda olanlar bak nerdeler? Perdeleri onlar kımıldatıyor.»

«En iyisi gidip bir güzel uyku çekmeli. Tam uyku havası zaten.»

«Bütün şehir uyuyor. Bir ben mi kalacağım ortalarda? Ne olursa olsun.»

ON

Ezan başlayınca avludakiler kıpırdandılar; nerdeyse umutlarını kesmişlerdi; bu ezan okunmayacak, diyorlardı. Bitmez gibi görünen bir günün iç karartıcı havasıyla da yavaş yavaş arkadaş olmuşlardı galiba. Dondurulmuş bir zamanı yaşıyor gibiydiler ezana kadar. Ölümden çok, ölünün ellerine kalması ürkütücü olurdu. Geciken ezanla uzayan zamanın kendilerine yeni sıkıntılar getirmeyeceğini bilseler böyle bir korkuya gerek kalmazdı kuşkusuz. Yüzlerinde zaman zaman beliriveren kimi küçük ışıltılar birden siliniyor, cenazenin yanında nasıl bir yüz gerekiyorsa onu arayıp buluyorlardı yeniden.

Yüzlerdeki bu umutsuz anlam, acılı çizgiler, ezanla bir kez daha değişti. Sevindiler. Kurtulacaklardı artık hem ölüden, hem gerginlikten. Ölü ve ölünün onlara getirdiği ölüm duygusu yaşlılar namaza durduğuna, birazdan Naci'nin de cenazesi kaldırılıp toprağa verileceğine göre yeni bir ölüme, öldürüme kadar üstlerindeki ağırlığını alıp gidecekti.

Halis Çelik, duvarın dibinde çömeldiği yerde elindeki çöple kim bilir neler düşünerek bir şeyler çiziyor; bitmesini istediği büyük sıkıntının sonunu bekliyordu.

Zeynel de yanına çömeldi. Zihni, az öteden onlara bakıyordu. Kafasında Zeynel'in karısıyla Halis'in arasındaki ilişki vardı. İnanmak istemiyordu. Güleşi geliyordu böylesi ilişkilere. Tuhaf buluyordu. İçinden taşan gülme isteğini bastırıyor, ölümcül havanın yüzüne yakışan çizgilerini takınıyordu.

«Halis 'baba' ha? Yok canım! Siz de her duyduğunuz şeye inanırsınız. Biraz dostluğunuz varsa böyle şeyler demeyin. Olası değil, olası değil!..»

«Sen ona fena inanmışsın. Kim bilir hangi namus nutuklarına kandın. Kısa sürede anlayacaksın.»

«Bu işin peşine düşüp öğreneceğimi mi sanıyorsunuz? Beni bu tür ilişkiler hiç ilgilendirmez.»

«Sen kendine gerekçeler buluyorsun.»

«Gerekçe merekçe değil bu. Herkes kendi aklını, bedenini, tümüyle kendinin olan daha başka şeyleri dilediği gibi kullanır. Ben bunu der, bunu bilirim.»

«Hiç de inandırıcı değilsin.»

«Gerçeği hep tek yüzüyle değerlendirmekten vazgeçin. Bu konu yalnızca iki kişiyi ilgilendirir. Onların yaşamına biçim vermeye kimsenin hakkı yoktur. Sizin, benim kadar onların da aklı, yüreği var. Beni asıl üzen, arkadaşların uğraşmaları gereken sorunlar varken kişilerin özel yaşamlarıyla ilgilenmeleri.»

«Biz gerçekten yanayız. Her yerde onun peşine düşeriz.»

«Sizin ilgilendiğiniz gerçek ortaya çıktı. Magazin dergileri sizi daha iyi doyurur bu konuda.»

«Kendini toplumcu diye öne süren kişi dikkatli olmalıdır.»

«Bunları niye kendisiyle tartışmıyorsunuz?»

«Onunla başa çıkamayız Zihni. Çamur adam...»

«Öyleyse sesinizi kesin. Yaptığınız dedikodudan başka bir şey değil.»

«Ama partiye zarar veriyor.»

«Sizin kendinize güveniniz yok. Parti marti palavra. Amacınız kendinize iş aramak. Varsa gücünüz, gidin kendisiyle tartışın. Yoksa susun.»

Yine de Zihni'nin aklı karışacaktı o günden sonra. Kuşkulanacak, o da Halis Çelik'in böyle bir şey yapıp yapmadığını merak etmeye başlayacaktı. Ne kadar özel yaşamı savunursa savunsun merakı ağır basıyor, işin iç yüzünü öğrenmeyi çok istiyordu.

Şimdi, cenazede Zeynel'le yanyana duran bu adam, Zeynel'in karısıyla birlikte olabiliyor muydu? Nasıl bakıyordu sonra arkadaşının yüzüne? Sorsa, ortalığı tam anlamıyla bir gürültüye boğsa ne şamata olurdu ya!.. Gözlerini kısarak; ellerini çevire çevire, parmaklarını açа kapaya konuşmaya başlar, lâfın canını çıkarırdı. Karşısındakini de mahvederdi. İşaret parmağını bükerek arada bir burnunu kaşır, yana kayan boyunbağını sinirlice düzeltir, yeniden açıklamalara girişirdi.

Bir sigara çıkardı Halis Çelik; sigarayı dudaklarının arasına kıstırdı, Zeynel'e sormayı unuttuğunu ayrımsadı. Öteki isteksiz u-

zandı, parmaklarının arasında tutarak önce cebinden kibrit çıkardı, sonra da Halis'le kendi sigarasını yaktı. Çöpü omzundan aşağı arkaya doğru savurdu. Öteki ayağa kalktı, sol bacağını yeniden ovmaya başladı.

– Bir gün kesip atacağım şu bacağı. Gönül diyor, al bir satır, önce git bileycide bir güzel bilet; bir kütüğün üzerine yerleştir bacağını, o anda ağrı nerdeyse tam oraya indir satırı. Bir giyotin gibi. İnsanı canından bezdiriyor namussuz.

Zeynel güldü.

– Ne zamandan beri var bu ağrı 'baba'?

– 12 Mart'tan beri. Günlerce beton üstünde yattık. Islak, yapışkan bir beton üstünde. Önceleri var mıydı bilmiyorum. Olsa anımsarım. Ama tıktıkları yerden çıkıp da eve geldiğim zaman ilk duyduğum şey bu ağrı oldu.

– Zor günlerdi değil mi?

– Bu düzende kolay gün yoktur bizim için. İnsan yaşadıkça neler görüyor. Bak şu güne, kolay, güzel bir gün mü?

– Sevim Yenge de çok sıkıntılar çekmiş olmalı o zamanlar.

– O pek çoğumuzdan daha kahramandır. İçeri girdim çekti, dışarı çıktım çekti kadın. Asıl sıkıntıyı kaçaklık devremde çektik. Sevim o zaman iyi dayandı. Onca çileye «of» demedi.

– Kaçaklık devresi mi? Onu bilmiyorum, duymamıştım.

– Devlet memuru olduğum halde Demir–Sen'e çok giderdim. Demiryolcuların sendikasıydı. Arkadaşlarımın çoğu ordaydı. Gerçekte ben de işçiydim. Makasçının nesi memurdur? Ama kadrom memurdu ve ben sendikaya üye olamıyordum. Beni ihbar etmişler; işçilerin huzurunu kaçırıyor, kışkırtıyor, onları örgütlüyor filan diye. Bir iki aradılar, emniyete çağırdılar, bir şey çıkmadı. Bunlar 12 Mart'tan önce oluyor. O arada emekliliğimi istedim. Bir polis arkadaş haber gönderdi, ortadan kaybolsun, bir şüre görünmesin diye. Kaybolacağım ama nereye? Üstelik çocuklarla Sevim'i nereye bırakıp giderim. Her gün gece alınıp götürülmeyi bekler oldum. Baktım bu bekleyiş insanı tüketiyor, her gün de benzeri uyarılar geliyor, Sevim'i çektim bir odaya...

«Sevim, çok zor günler yaşıyoruz. Ama her şey geçecek elbet. Biraz sabır, biraz direnç gerek.»

«Kaç gündür sıkıntılısın Halis. Ben de ne yapacağımı bilemiyorum. Benden ne yapmamı istiyorsun?

«Ben gidersem ne yaparsın?»

«Nereye? Emekliliğini istedin. Onun sıkıntısı olmasın bunlar? Sen bir tuhaf oldun. Nedir yapmak istediğin? Bu çocuklarla ne yaparım ben? Selim de Sevda da küçük. Sevgi'yi merak etmem, o yük değil nasıl olsa. Evi ayrı, damı ayrı, kocasıyla yaşayıp gidiyor. Onlara bir şey olmaz. Ya biz? Selim'in okulu var biliyorsun. Çocuk...»

«Benim derdim bunlar değil canım, bunlar elbette zamanla yoluna girer. Evi sen çekip çevirirsin benim yokluğumda. Sorun o da değil.»

«Ya nedir?»

Yutkundu Halis. Belli belirsiz bir isyanın gittikçe yükselen ateşi kavuruyordu içini. Bir boşluğa yuvarlanıyormuş, bir ağacın kökleri kesiliyormuş da uçuruma devriliyormuş gibi duyumsuyordu kendini. Karısına acıdı. Yalnız ve çaresiz kalacaktı. Saçları ağarmış, gözleri çukurlara kaçmaya başlamıştı. Kaynanası kesme dediği için topuklarına kadar uzanan saçlarını örüp başına toplamıştı. Bir ölünün hatırını ölünceye kadar tutmaya kararlı görünen karısını daha çok sevdi birden. Acımayla karışık bir sevgi gözlerini buğulandırdı. Karısı yüzüne bakıyordu.

«Nedir konu, söylesene Halis!»

«Biliyorsun, sürekli haber geliyor, ortadan bir süre kaybolsun, diyorlar. Göz önünde durmak, tehlikeli bu durumda. Bir bildikleri var ki böyle söylüyorlar.»

«Ne yapacaksın? Nereye gideceksin?»

«Hiç bilmiyorum. Ama kaybolsam iyi olacak herhalde.»

«Ya kim vurduya gidersen, bu bir tuzaksa...»

«Haber yollayan arkadaşa güveniyorum. Kasıtlı değildir sanırım. O yanı sorun değil. Ben ortadan kaybolunca sizi rahatsız ederler. Karakola çekerler. Belki işkence bile... Çocuklara eziyet etmelerinden korkarım. Beni soracaklar sizden.»

«Sorsunlar, söylemem. Hem nereye gittiğini nasıl bileceğim de söyleyeceğim. Bana da söyleme, belki zora gelir söylerim.»

«Söylemezsin, zorda kalsan da söylemezsin, iyi bilirim seni. Ama bu sıkıntıları çekmenizi istemiyorum.»

Sustu adam. Kadın, kuşkuyla baktı kocasının yüzüne. Onu avutmanın bir yolu yok muydu? Bilmiyor, bilemiyor böyle zamanlarda ne yapılır? Nasıl etmeli de kocasının gönlü rahat etsin? İçinde bozulup dağılan, kararsız, umutsuz bir şeyler var. Bunu gizliyor kendinden. Nedir bu yıkım? Halis'in söylemek istediği ama söyleyemediği nedir? Seziyor belki ama adını koyamıyor.

«Aklından geçeni söyle Halis.»

«İşkenceye dayanabilir misin?»

«Hiçbir şey yapamazlar canım. Ben bir kadınım, kendimi korurum.»

«Bunu biliyorum canım, iyi biliyorum. Ama orası öyle bir yer ki sözle anlatılmaz... Öyle işkenceler var ki kimse dayanamaz.»

«Sen sözü nereye getirmek istiyorsun, onu söyle Halis? Açık söyle.»

Sevim'in sabırsızlığı artıyordu git gide. Gözlerinin içine baktı karısının. Sedirde uzattığı ayağını altına çekti. Kızının duvarlara yapıştırdığı bir iki artist resmine baktı. Başını okşadı, saçlarını karıştırdı. Kendisi de çok sıkılıyordu. Sevim kocasını üzülerek izliyor, sesini çıkarmıyordu artık.

«Korkuyorum Sevim. Seni bıraktığım gibi bulacağımı bile bile çok korkuyorum. Düşüncesi bile ağır geliyor bana.»

«İş benimle bitecekse korkma. Birbirimize böyle zamanda destek olmayacağız da ne zaman olacağız?»

«.....»

Her şeyi göğüslemeye hazır karısına karşı aklından geçenleri nasıl diyecekti. Gözlerinin içinden okumaya çalışıyordu karısı kararını. Ondaki rahatlık ve kendine güven Halis'i de rahatlatıyordu ama söylediği anda her türlü sonuca katlanmak gerekiyordu. Sevim delirebilir, tepkilerini denetleyemeden istemediği sonuçlara varabilirlerdi. Sevim de alıp başını gidebilirdi. Yapar mı bunları gerçekten? İnsan bu, belli mi olurdu? Yanlış anlamasından korkuyor en çok kadının. Şimdikinden daha zor duruma düşer de ilişkilerini düzeltemezlerse bir daha?..

Sevim Hanımın kahramanlığını düşünüyordu Zeynel. Her yıl zeytin toplamak için köye giden, yağ çıkartan, Halis Beyin sıralı sırasız bir sürü konuğunu ağırlayan, kocasını tedirgin etmeden evi çekip çeviren, hep gülümseyen, gönlü zengin, konuşkan... Bunlar

öylesine doğal ki onun için, kahramanlık neresinde bunun, diye düşünüyor. Halis, üstüne basa basa yineliyor sözünü:

Yengen yiğit kadındır. Onun gibisi bulunmaz kolay kolay...

Cami avlusundakiler çoğalıyorlar gittikçe. Öbeklerin sayısı artıyor. Halis, her öbeğin ayrı havadan çaldığını düşünüyor.

«Herkes ben biliyorum, havasındadır oralarda. Böyle böyle açılmadı mı aramız!»

Caminin arkasındaki caddeden bir öbek gencin geçtiğini görüyorlar. Yukarı doğru yürüyen gençlerin cami avlusuna düşmanca baktıklarını ayrımsıyor çoğu kişi. Halis, Selâmi'nin sözünü anımsıyor durup dururken:

«Senin de leşini seriverecekler bir gün sokak ortasına.»

Hergelenin işi gücü, huzursuz etmek, diye düşünüyor. Gülüyor içinden. Önemsemiyor.

«Oturduğu tahta sandalyede sokakların hesabını tutuyor sanki. Kim öle kim kala belli mi olur, tosbağa suratlı Selâmi?»

Yine de arka caddeden geçenler huzursuz etti onu. Avni'ye seslendi. Avni, Erol'un yanından ayrıldı, onlara doğru yürüdü. Zihni'ye söyleyebilirdi, Zeynel'e söyleyebilirdi. Niye Avni'ye seslenmişti acaba? Yeniden eski dostluğun kapılarını aralamak, yeniden bir arada olmak için mi? Bunu kendisi de bilmiyordu. Aklından böyle bir şey de geçmemişti. Yalnızca, Avni'nin iri yarı bedeni, sakin yüzü, büyük elleri güven veriyordu ona.

— Avni, çocuğum, caminin arkasında bir hazırlık var galiba. Birtakım gençler buraya düşmanca bakarak geçtiler. Bir bak bakalım, saldırmayı mı düşünüyorlar, anlamaya çalış...

Avni, bir şey demeden döndü, caminin Naci'nin kardeşi Turgut'la annesinin de aralarında bulunduğu, kadınların ara sıra yükselen hıçkırıklarıyla dikkat çektikleri köşeye doğru gitti. Onların arkasına yürüdü, caminin yan sokağına bakan duvara ellerini yaslayıp eğildi. Sokağın yukarısında bir öbek genç toplanmış, aralarında fısıldaşan gençlerle bir arabada oturan üç kişi gördü. Ellerinde fotoğraf makinesi mi vardı? Birisi sanki fotoğrafını çekiyormuş gibi bir makine tutmuştu ona doğru. O sırada bir flaş patladı, beyaz bir ışık yanıp döndü. Avni'ye dişlerini sıkarak, yumruklarını

göstererek aralarında bir şeyler konuştular.

Avni, aldırmadan izledi onları, döndü. Erol'un yanına geldi.

– Arkada birtakım gençler var. Üç kişi de bir arabada oturuyor. Ellerinde fotoğraf makineleriyle bekliyorlar.

– Polise haber versek mi?

– Hangi polise 'baba'? Hepsi onların adamı. Polis görmüyor mu onların buraya geldiğini?

– Belki de görmüyordur. Peki ne yapalım dersiniz?

– Saldırırlarsa sonuna kadar savunacağız kendimizi.

Halis, sesini çıkarmadı. Avni'nin kararlılığı karşısında bir eziklik duydu.

«Keşke sormasaydım. Çok safdil bir soruydu.»

Zeynel, Avni'yi baştan aşağı süzdü yeni görüyormuş gibi.

«Direnecek yalnız o vardı sanki.»

Yine de ne yapılacağını bilmekten doğan bir rahatlık duydu. Sonu ne olursa olsundu, belirsizlikten iyiydi.

– Bunlar boşuna toplanmıyorlar, bir şeyler yapmalıyız.

Zihni'nin sözleri kimseden ilgi görmedi. Küçük küçük duygu kırıntılarıyla oyalanıyorlar, korkunun önemsiz olduğunu kendilerine aşılamaya çalışıyorlar, bir başkasının sözüyle eyleme geçmek istemiyorlardı. Bir küçüklük gibi geliyordu çoğuna. Herkes kendince bir savunma planı hazırlıyodu.

«Bu topal bacakla kaçamam da. Hem niye kaçmalı? Gençler de cenazeye gelmedi. Ölümlerde bile düşünce ayrılığının giderilmez uzaklıkları yaşanıyor, bak hele!..»

«Ayşe dışarı çıkmasaydı bari; çarşıya çıkmaktan söz ediyordu sabahleyin.»

Doktor Özer, onların yanına sokulmuştu usulca. Zeynel başını kaldırdı doktora baktı.

– Bir şeyler mi oluyor yine?

– Şimdilik olmuyor ama olabilir doktor bey.

Alaylı mı söyledi bunu Halis Çelik? Kendisi de bilmiyor. Zaten kimse de üzerinde duracak halde değil. Özer, sözdeki alaylı tınıyı yakaladıysa da güldü geçti. O, Halis'ten değil Avni'den bekliyordu sorunun yanıtını.

– Ne badireler atlattık, korkmayın bu da geçer!..

Kime bu söz, Özer'e mi? O, Halis'in sözlerini duymamakta

kararlı, başını çevirip ötelere bakıyor. Yine kahramanlık sayfaları açılıyor birisinin diye geçiriyor.

Ortalığa söylenmiş gibi anlıyor Halis'in sözünü Zeynel. Sevim Hanımın kahramanlığını anımsıyor yeniden.

– Sevim Yenge gibi karısı olsa insanın, ne engeller aşar 'baba'...

Saflıkla, inanarak söylüyordu bunu Zeynel. Öteki şaşırıyor, Sevim'in sözünü edeli çok olmadı mı? Hâlâ onun kahramanlığını mı düşünüyor Zeynel «efe»?

– Onun gibisi zor bulunur.

Ayşe'yi düşünecekti Zeynel sonra. Ona karşı böyle bir duygu taşımadığını, onu böylesine sevecen hiç düşünmediğini anlayarak üzüldü. Kalktı yerinden hükümet konağına döndü. Polisler parkalarına bürünmüş bekleşiyorlardı.

– Sana haber salan polis hâlâ burda mı 'baba'?

– Yok canım, durdururlar mı? Uzak bir yere sürdüler adamı daha sonra. İşkenceye filan karşı çıktığından barınamadı burda. Kim bilir nerdedir şimdi. Belki de ayrılmıştır görevden.

Zihni onları dinliyordu. Her zamanki sakin, kendine güvenli haliyle bekliyordu bir kıyıda.

«Şimdi, polisle dost olandan hayır gelmez diyecekler. Hele böyle olağanüstü dönemlerde böylesi bir dostluk hiç de iç açıcı değil, diye geçecek akıllarından. Çoğu önyargılıdır bizim insanımızın. Derinlemesine düşünme alışkanlıkları yoktur da ondan. Kolay değerlendirmelerle idare ederler durumu. Oysa nice yürekli, aydın insan vardır her kesimde. Zihni'nin, Zeynel'in kafalarında ne şeytanlıklar dönüyor bilmez miyim? Beni sorguluyorlar akılları sıra. Yapma Halis Çelik! Bu arkadaşlar için olsun böyle düşünme. İkisi de çok iyi niyetli arkadaşlardır bilmez misin? Herkesi böyle böyle uzaklaştırdın yanından. Eline ne geçti, Sonunda bir soğuk selâmı bile vermeyecekler sana. Sen en çok bunları sevmez miydin? Hele Zihni'nin yeri başka değil midir yanında? Yine de bunların tümünden korkmak gerek. Düz akıllılardan korkarım ben de. Şimdi Allah bilir polisle işbirliği ettiğimi bile çıkaracaklardır. Oysa haber veren polisin hangi nedenle haberin verdiğini, neden dost olduğunu bilmezler. Bilseler böyle düşünmezler ama önyargılı olmak diye bir şey var, bunu öğrenmeli bizim arkadaşlar. Bu

çocuklar da bizden öğrendiler bunu besbelli. Biz bize benzeriz. Oysa o polis arkadaş bunların çoğunu cebinden çıkarırdı, mertlikte de, düşüncede de...»

Vali ziyaret edilecekti. Demir–Sen yöneticileri lokalle ilgili isteklerini bildireceklerdi. Sendikacılar, onu da çağırdılar, sen de aramızda olursan daha kolay olur işimiz, bize yardım et, dediler.

«Ben memurum, nasıl çıkarım sizin yanınızda valinin karşısına. Hem sizin aranızda sendikacı olarak çıkmam doğru değil, bir anlaşılırsa yanarım sonra.»

«Kim bilecek senin memur olduğunu. Zaten işçilerden farkın ne? Bunu sen söylemiyor musun?»

«Öyle ama kâğıt üstünde memurum ben, adamlar bilmez mi benim memur olduğumu?»

«Bilmezler, bilmezler... Bilseler bile renk vermez, arkadaşlara yardım etmeye geldim dersin. Aynı sorunları yaşamıyor muyuz? Sen daha güzel anlatırsın.»

Biraz meraktan, biraz da korkak demesinler diye gitmişti. Valinin katına çıktıklarında bir süre bekletilmişler, valinin sekreteri güzel kızın masasının önüne atılmış dört beş vinileks koltukta oturmuşlardı. Bir polis bekliyordu kapıda. Aşağı yukarı geziniyor, ara sıra sekretere bakıyor, başka kimler gelecek, diye soruyor; gelenleri, gelecekleri tanıyıp tanımadığını söylüyor, hepsi için türlü yargılara varıyordu.

Onlar otururken içerden Ferruh Bey çıktı. Valiyle çok özel dostlukları varmışçasına gülüyor, şaka yapıyordu çıkarken. O günden beri sevmezdi Ferruh Beyi. Şehrin sahibiymiş gibi her şeye el atar, gençlerin cebini harçlıkla doldurup mağazalarından giydirirdi. Bunları bir hayırsever edasıyla yapardı. Ama son zamanlarda saldırganlaşan gençlerin arkasından yine onun gölgesi çıkıyordu. Bütün kuntluğuna, doymak bilmez mal düşkünlüğüne, para canlısı tutumuna karşın herkes ona melek gibi insan derdi. Bunu başarırdı Ferruh Bey. Rolünü iyi yapardı. İğreniyordu Halis ondan. Hatırlı adamlardan hoşlanmıyordu hiç. Kendi hakkettiği ayrıcalıkları onlar kapmış gibi geliyordu. Biraz ilgi görse gönenmez miydi kimi yetkililerden?

«Bana değer verildiğini anlarsam mutlu olurum. Ayrıcalık a-

ramak değil bu.»

«Buyrun efendim, vali bey sizi bekliyor.»

Polis elleri arkasında gezinirken birden kapıya seğirtmiş, Ferruh Beyi saygılı bir baş selâmıyla uğurlamış, sonra da demiryolculara seslenmişti.

Ceketlerini düğmeleyerek içeri girdiler. Arkasındaki geniş panonun önünde büyük masanın gerisinde alışılmış devlet adamı pozuyla oturuyordu adam. Onları görünce ayağa kalktı. Masanın önüne geçti. Masanın sağ gerisinde duran bayrak, odaya ayrı bir önemlilik veriyordu. Onlarla ilgili neler düşünüyor, gülmeyi bilir mi, karısına, çocuklarına nasıl seslenir merak ediyor Halis. Şimdi karşılarında boş, donuk bir yüzle oturuyor, gözlüklerinin gerisinden soğuk bakıyordu. Niye geldiniz diyen bir anlam bile yoktu yüzünde valinin.

Halis, yerdeki halıya baktı. Büyük, bütün odayı kaplayan bir bünyandı. Perdelerle uyumluydu. Hafif pembe tonlarıyla ince dokunmuş çiçekler, gül kurusu perdelerin rengini daha iyi açığa vuruyordu.

«Sizi dinliyorum beyler!.. Buyrun.»

Duygulandı Halis. Ne zaman böyle birisiyle karşılaşsa, kendi değerini düşünür, babasıyla sığır topladıkları, celeplere koyun sattıkları günler aklına gelir, kasaplık ettiği günleri anımsar, okuma yazmayı bilecek kadar okula giden birisine böyle bir adamın konuşmak için fırsat vermesine şaşardı.

Şaşardı çünkü ona mucize gibi gelirdi bu. Duygulanırdı. Sonra da söylenirdi içinden:

«Ayran budalalığı bu. Ne olmuş valiyle karşı karşıya gelmişsen! O seni dinleyecekse ne çıkar bundan? Onurunla yaşadın bugüne kadar, hırsızın, uğursuzun elini sıkacağına senin elini sıkması daha doğru değil mi?»

Valinin sözü ayırdı düşüncelerinden Halis'i. Arkadaşları başlamışlar mıydı konuşmaya– Vali ne demişti?

«Lokali ne yapacaksınız?»

«Efendim lokalsiz olmuyor. Vakıfların bir yeri var, boş duruyor. Hem orayı değerlendirelim, dedik; hem de bizim lokalimiz olsun istedik. Küçük bir odada çalışıyoruz, oraya da her zaman

sığmıyoruz, işlerimiz aksıyor. Sendikanın çalışmaları bu yüzden yeterli bir düzeye çıkamıyor.»

Sendika yazmanı söylüyordu bunları. Halis, bu konuşma biçiminden rahatsız oldu. Beklemeye başladı.

«Araştıralım, boş duruyorsa bir nedeni olmalı. Belki de bir sendikaya vermeyi sakıncalı buluyorlardır.»

Şaşırdılar. Halis, ötekileri beklemeden söze girdi:

«Ne sakıncası olabilir efendim?»

«Orasını bilemem. Biliyorsunuz sendikalar bizde huzursuzluk kaynağıdır. Hele son yıllarda işi iyice azıttılar.»

«Sendikalar yasaların güvencesinde çalışıyorlar, biz de yasalara saygılı biçimde görev yapıyoruz. Kendimizi hiç de sakıncalı görmüyoruz. Bu sakınca kimi göre, neye göre efendim?»

«Sizi bilmem, araştıracağız. Sendikalar siyaset yapıyorlar, eğer siz de yapıyorsanız, yaparsanız Vakıflar verse de binayı, ben verdirtmem. Buna izin vermem.»

Büyük bir heyecan dalgası öfkeyle kabardı içinde, boğazına doğru tırmandı. Ağzı kurudu. Arkadaşlarına baktı. Vali konuşmayı istediği gibi sürdürüp sonuçsuz bırakacaktı girişimlerini, bu anlaşılıyordu. Zaten bundan sonra lokali vereceklerini ummalıydılar.

«Sendikalar demokratik kuruluşlardır efendim. Siyasetten ne anlıyorsunuz, bilmem ama son yıllarda ülke sorunlarına kafa yoranlar hep siyaset yapmakla suçlanıyorlar. Siyaset yapmakla suçlayanlar da siyaset yaptıklarına göre onlar da suç işliyorlar, eğer bu suçsa. Demokratik rejimlerde siyaset yapmak diye bir suç kavramı yoktur. Demokrasiye gönülden inandığını düşündüğümüz sizin gibi bir yüksek görevliden böyle bir düşünce beklemezdik efendim.»

Vali, karşısında pervasız konuşan, kendisiyle çene yarıştıran bu «ukalâ» işçiye kızıverdi.

«Anlaşıldı efendim, konuyu araştırıp öğreneceğim. Sanmayın ki hiçbir şey bilmiyorum hakkınızda. Bu ilde ne var, ne yok hepsini biliyor, izliyorum. Sizleri de bundan sonra daha yakından izleyeceğim.»

«Elbette bileceksiniz, bu sizin göreviniz efendim. Biz de sizin yaptıklarınızı izleyeceğiz, merak etmeyin.»

Artık ok yaydan çıkmıştı, sonuna değin tartışacaktı Halis.

Aklından ne geçiyorsa söylemeliydi; içini boşaltmalı, sırça köşklerde oturup kendilerini gerçekten yönetici sanan kişilere, hiç olmazsa birisine gereken dersi vermeliydi. Ama ah sesini ayarlayabilseydi! Boğazında, ses tellerinin üzerine yapışan, sesinin kısılmasına neden olan heyecan dalgası akıp gitseydi.

«Siz kiminle konuştuğunuzun farkında mısınız? Nasıl konuşuyorsunuz öyle?»

Aklına susturulanlar geldi, konuşmayanlar, konuşturulmayanlar. Kendisi madem bir şeyler biliyor, bir şeyler düşünüyordu, susacak mıydı?

«Efendim nedense bizlere karşı bir önyargı var yöneticilerde. Bunun nedeni nedir bilinmez ama bu ülkeyi sevmek, bu ülkenin çıkarını düşünmek için yönetici olmak gerekmez. Belki de ülkesini gerçekten sevenler...»

Vali gözleri ateş saçarak, yerinden fırladı:

«Elimde polis raporları var, ben önyargılı değilim.»

«Polis de sizin buyruğunuzda. Onlar da ekmeklerini düşünerek yöneticilerine göre yazıyorlardır raporlarını.»

Sesindeki yavaşlamaya, valinin karşısında git gide rahatlayan durumuna bakarak kendine daha çok güveniyordu şimdi Halis.

«Ben kimin ne yaptığını iyi bilirim. Önyargılı değilim. Polisim de yalan yazmaz benim.»

«Bize kızabilirsiniz, bizi sakıncalı görebilirsiniz. Ama polisi kendi malınız gibi görüp sahiplenmemelisiniz. O hepimizin polisidir. Polis de insan, o da kimi zaman amirlerinin isteklerine göre çalışıp rapor yazabilir.»

«Sizin kadar ukâlâ işçi görmedim. Ne kadar çok konuşuyorsunuz.»

«İşçilerin konuşmaya başlamaları yenidir efendim. Yüzyıllardır yöneticiler konuştu, işlerin düzelmediği görülünce işçiler de konuşmaya başladılar. Yalnız ne var ki yöneticilerimiz bir türlü alışamadılar işçilerin konuşmalarına. Çünkü işçi cahildir, bir şey bilmez yargısıyla dolu kafalar...»

Halis'le gelenler söze girip durumu düzeltmek istiyorlar, ancak fırsat bulamıyorlardı. Halis, bildiğini söylemeye kararlı görünüyor, vali de onunla tartışmaktan kendini alamıyordu. Yine de çok uzatmak niyetinde değildi. Sinirli parmak devinimleriyle ko-

nuşuyor, karşılık veriyor ama bir haddini bilmezle tartışmak da onuruna dokunuyordu. Niye sanki buraya sürükledi işi? Daha fazla beklememeli, bu sinir bozucu adamdan kurtulmalıydı. Ayağını uzattı masanın altındaki zile bastı, polis içeri girdi. Halis, kapıya dönüp baktı. Vali ayağa kalktı;

«Görüşme bitmiştir beyler!» dedi.

Yerlerinden ağır aksak kalktılar; Halis'in dışındakiler dayak yemiş gibi süklüm püklüm, öfkeden mosmor dışarı çıktılar. Halis'ten bu işin hesabını soracaklardı. Her şeyi berbat etsin diye mi getirdiler onu?

Hepsi de susuyordu merdivenlerden inerken. Halis, hâlâ heyecanlıydı. Gözlerinin kızardığını, yüzünün yandığını duyumsuyordu. Arkadaşlarından biri yanındakine, Halis'e duyuracak biçimde:

«İyi ki almışız yanımıza. Yoksa ağzımızı açıp konuşamayacak, lokali de isteyemeyecektik.»

«Yarın Vakıflar müdüründen telefon bekleyelim. Mutlaka lokali bize vermek istediklerini bildirecektir.»

Bir arkadaşı doğrudan döndü Halis'in yüzüne nefretle bakarak adeta havladı:

«İşi bozmak için senden daha iyisini bulamazdık bay Halis Çelik.»

«En güzeli oldu gerçekte: Bizi bu lokal kaygısından kurtardı Halis arkadaşımız.»

Susuyordu. Valiyle tartışıyordu kafasında hâlâ. Valinin yanındaki cesareti, arkadaşlarının çaresiz çatık kaşları, valinin oyununa gelmişçesine tartışmanın içine yuvarlanması, kendine egemen olarak düşündüklerini valiyi kudurturcasına söylemesi, valinin kovmadan beter görüşmeyi bitirmesi fır dönüyor kafasının içinde. Bir uğultu vardı, arkadaşlarının kendisine yönelik düşüncelerinin üzerinde durmuyordu; ama az sonra sendikacıların kendisiyle alay ettiklerini kavradı, şaşırdı, sinirlendi.

«Dernek gibi sendika olursa böyle olur işte. Ne demek gidip Vakıfların boş binasını lokal diye istemek? Hem validen ne diye istiyorsunuz? O, burda kimin temsilcisi düşündünüz mü? Hükümetin. Hükümet kimin hükümeti, hiç işçiye, sendikalara arka çıktığını gördünüz mü de koşa koşa gittiniz vilayete? Niye kendi gü-

cünüze güvenmiyorsunuz beyler?»

Bekledi, kafasındaki uğultuyu savuşturmak ister gibi elini salladı. Yüzü yanıyor muydu hâlâ? Elini yüzünde gezdirdi; alnı yanıyordu sanki. Ötekiler ona baktılar. Sözün arkasını nasıl getirecekti acaba?

«Kalkmış bir de alay ediyorlar. Ben orda sizin lokalinizden önce özgürlüğünüzü savundum dangalaklar! Ağzınızı açınca kabak çekirdeği döküyorsunuz. Bu işten kurtarmışım sizi de, işi bozmak için benden iyisi bulamazmışsınız da... Ulan sizin bu işten kurtulmanız bile önemlidir. Kendinizi bilmiyorsunuz. Hiç olmazsa bunu anımsattım size. Adam siyaset yapamayacağınızı söylüyor, siz kös dinliyor; bu bizim özgürlüğümüzdür, bize vereceğiniz lokalden çok daha önemlidir, deyip çıkamıyorsunuz dışarı. Niye? Çünkü kendinizi var eden gücün farkında değilsiniz, gücünüzün farkında değilsiniz. Hep başkalarının sunularıyla başkalarının verdiği kadar özgür olacaksınız öyle mi? Hem ben kimim de siz beni yanınızda götürdünüz? Benim özelliğimi bile bile çağırmadınız mı? Ben her zaman buyum. Susacak mıyım karşımda vali var diye? Valiye hangi nedenle güvene güvene gidiyordunuz siz? Sendikanızın gücünü kanıtladınız, tuttuğunu koparan bir örgütünüz var da onun için mi? Keşke öyle olsa. O zaman validen lokal filan istemez, kendi işinizi kendiniz beceirdiniz. Sizinki rica minnet sendikacılığı. Hükümetin işlerini eleştirmez, işçinin çıkarları nerdedir araştırmaz, büyüklerimiz bizi düşünür anlayışında bir mıymıntı kuruluş. Dernekler bile sizden daha etkin, daha çok şey istiyor, eleştiriyorlar. O kocaman demir yığınlarını yürütürken ne kadar güçlüsünüz, işinizi yaparken ne kadar beceriklisiniz de ne demeye bir lokal için validen yer dileniyorsunuz? Üstelik adam tamam, verdim sizin sendikaya dese, bunu marifet sayıp zil takıp oynayacaksınız. Neymiş sendikaları küçük odada çalışıyormuş, dar geliyormuş, çalışmalar istedikleri gibi yürümüyormuş da... Ulan oğlum sizin sendikanıza lokal istemeye gittiğiniz adam her gün sendikaların canına ot tıkamak için Ferruh Bey gibilerle kafa yoran adamdır. Patron sofralarında ağırlanır bunların çoğu, bilmez misiniz? Sizler, bizler kendimizi kendi ellerimizle iğdiş ediyoruz kardeşim. Kendi sesimizi, insanlığımızı, başkalarının merhametine, ağızlarından çıkacak bir çift söze bağlamışız; onları gözümüz-

de büyütüp gereğinden çok, hakkettiklerinden fazla önem vererek... Yazıklar olsun!...»

Sözü bittiğinde çevresine bakınacak oldu. Kimsenin kalmadığını gördü. Kendi kendine mi konuşuyordu deminden beri? İyice kaptırmıştı demek... Arkadaşlarının alayları içindeki sönmeyen ateşi daha çok harlatmış, öfkesini bu kez onlara kusmak istemişti.

Valiye karşı polisi kollar sözler etmesi hoşuna gitmişti kimi görevlilerin. Özellikle Halis'i izlemekle görevli polis İsmail ara sıra tenhalara düştüklerinde haberler uçururdu Halis'e. O yüzden onun memur olduğunu da duyurmadılar valiye. Yoksa canına ot tıkardı vali o öfkeyle.

Anlatılanları büyük bir ilgiyle dinliyordu Zihni. Haksız mıydı adam? Gittiği yerde düşünülmeyeni düşünmesi, konuşulmaktan korkulan konuları deşip ortaya çıkarması yanlış mıydı?

«Çevresiyle uyumsuz insan, biraz da yanlışları es geçmeyen insandır. Belki de halis 'baba'nın yeri başkadır içimizde.»

— Ne düşünüyorsun Zihni?

Gülümsedi genç adam.

— Yanlışlıklara hiç göz yummuyorsunuz. Ama bireysel olarak bilinçle haksızlık ettiğiniz, yanlış yaptığınız olmuyor mu?

Ne demekti bu? Zihni neyi duyumsatmaya çalışıyordu?

— Şimdi ne yapabiliriz ona bakalım. Sonra konuşuruz bunları Zihni. Arkadakiler saldırırsa ne yapabiliriz?

— Saldırırlarsa Avni'nin dediği gibi savunuruz kendimizi.

Canı sıkıldı Halis'in. Aklı, Zihni'nin sorusundaydı. Her gün en güvendiği, en sevdiği insanlardan biri bir iğne sokuyordu yüreğine. Ne demekti yani şimdi bilinçle haksızlık yapmak? Bilinçle yanlış davranmak? Bir bildiği mi vardı yoksa hergelenin?

Zeynel, suskun, çevreyi izliyor; konuşulanlar onu hiç ilgilendirmiyormuş gibi duruyordu. Oysa Halis Çelik'in valiyle tartışmasını nasıl da merakla dinlemişti.

— Sevim Yenge Naci'yi severdi, gelmedi mi cenazeye?

— Çok üzüldü kadın, yüreği kaldırmaz böyle cenaze törenlerini. Naci'yi severdi gerçekten. Akşamdan beri ne yaptığını bilmiyor acısından. Oysa dedim ya kahraman kadındır, yiğit kadındır Sevim.

Kaçaklık dönemini özlemle andı yeniden. Sevim'in gösterdiği sabır, yiğitlik kadar kendi bulduğu çözüm de büyük bir özveriydi. Başını döndürür hâlâ. Kendine güvenini artırır, gözünde yücelir özbenliği.

Sevim, konuşmayacağını, konuşamayacağını düşündü. Bıraktı yakasını adamın. Ortalıkta yapılması gereken bir sürü iş vardı evde; bahçedeki biber, patlıcan, domates fidelerinin diplerini ayıkladı otlardan, suladı, okşadı onları. Mayıs güneşinin altında parlayan fideler ona umut veriyordu. Sıkıntılarını unutturuyor, korkularını siliyordu gönlünden. Oysa gazetelerde, radyolarda, vurulan, yakalanan, kovalanıp kıstırılan gençlerin haberleri, kanlı fotoğrafları vardı. Kan göllerine yüzü koyun kapanmış, sırt üstü uzanmış, ağızları açık, yüzleri tanınmaz biçimlere girmiş gençlerin ölüleri her sabah her sabah yüreğinden bir şeyler koparıyordu. Dönenip duruyordu evin içinde. Elinden bir şey gelse hiç düşünmeden yapacaktı. Halis, evin içine kapanmış kıpırtısız oturuyordu nerdeyse. Dışarılara çıkmak, ortalarda görünmek istemiyor, polisin verdiği haberin bütün sonuçlarını beyninin kıvrımlarında tartıyordu. Ne yapmalı, nereye gitmeliydi? Düşündüğünü nasıl söylemeliydi Sevim'e? Çekip gitmek zor değildi. Onun yokluğunda karısını, çocuklarını rahatsız edecekler, belki işkencelere çekeceklerdi. Suçu neydi? Böyle dönemlerde suçtan bol ne vardı ki? Zaman daralıyordu. Her an gelebilirlerdi; çocukların gözü önünde evi alt üst ederler, kendisini de ite kaka, aşağılamalarla alıp giderlerdi. Bu bile düşündüğümden daha korkunç değil bence, diye geçiyordu aklından.

Ağaçlara baktı, sebze fidelerine, saksılardaki çiçeklere baktı. Görüp görmediği belli değildi. Sevim, kapının sövesine dayanmış, elindeki süpürgeyi boşluğa sallıyordu onu izlerken.

Döndü birden, geldi kadının yanına, karşısına geçti, durdu. Kararlı görünüyordu. Gözlerine dikti gözlerini karısının. Yumuşak ama kararlı; kadın anlamadı. O yaşına karşın olgun bir meyve gibiydi. Mayalı; gözleri buğulandı, istekle doldu Halis'e karşı.

Halis, tuttu karısının elinden, içeri çekti. Sevim, kocasının ağzına uzattı ağzını. Öpülmeyi bekliyordu. Halis, görmedi ondaki isteği. Söylemeden kurtulamayacağı şeyi söylemeliydi artık. Sedire

oturttu karısını. Elini avcunun içine aldı.

«Bak canım, çilekeşim, kahramanım; dinle beni. Yanlış anlamak yok. Zor günlerdeyiz biliyorsun. Bir süre kaybolacağım ortadan. Geçen gün konuşmuştuk. Söyleyemediğimi söyleyeceğim şimdi. Her şey unutma ki sizin için, çocuklar için canım. Zamanımız kalmıyor. Uzun uzun düşündüm, en çıkar yol, en akıllı çözüm bu. Gelen gün iyi değil, bu doğru bir çözüm bir süre için....»

Kadının içinde alevlenen istek söndü birden. Şaşkınlıkla yüzüne baktı kocasının. Önemli bir şey söyleyeceğini biliyordu kaç zamandır, kendini hazırlamıştı buna, yıkılmayacaktı, kararlıydı.

«Kaç gündür senin konuşmanı bekliyorum. Söyle bakalım.»

Sesi kararsızdı yine de. Korkuyordu belki.

«Seni üzmekten korkuyorum ama başka çaremiz yok.»

«Ben hazırım, korkma. Sana inanıyorum.»

Kendi kendine konuşur gibi yerdeki kilime bakarak, Sevim'den utanarak söyledi Halis:

«Diyorum ki bir süre için, ortalık yatışıncaya aramızda anlaşıp boşanalım...»

Sevim, yerinde sallandı, iki kolu iki yanına düştü. Sapsarı kesildi. Halis'in yüzüne inanmaz inanmaz baktı. Şimdi Halis yanıt bekleyecekti. Rahatlamıştı bir anda. Sevim'in yüzü gerildi. Ağladı ağlayacaktı. Yavaşça kalktı, mutfağa gitti, dolapların kapaklarını açtı kapadı, bir iki kap karıştırdı. Setin üstündeki tabağı musluğun altına tuttu, eline takılan bulaşık bezinin yerini değiştirdi. Halis'in her sabah tıraş olduğu küçük aynada sarışın yüzüne baktı. Kırışmaya başlıyordu artık teni. Gözlerinden süzülen yaşlara engel olamadı. Oysa ağlamak istemiyordu. Halis onun dünyasıydı onbeşinden beri. Otuz yıldır kendilerine göre bir dünya kurmuşlardı. Şimdiyse bu dünyada bir boşluk açılıyordu. Adımını nereye atsa sendelerdi onsuz.

Öteki hâlâ sedirde oturuyordu. Korkuyordu. Başlangıçtaki rahatlama ayrı bir huzursuzluğa dönüşmüştü. Gelecekten korkuyordu, o zaman kendisi de boşlukta olmayacak mıydı,

«Sevim, gel canım, gel yanıma otur biraz.»

Gözlerinin yaşını belli etmeden silmeye çalışarak geldi karısı, yanına oturdu. Kadının ellerini yeniden avuçladı Halis.

«Biliyorum ki çok zor bu. Senin için de zor, benim için de.

Ama biz gerçekten ayrılmayacağız ki. Sözümün sonunu dinlemeden çektin gittin. Anlatamadım. Öylesine sarardın ki diyeceğimi diyemedim sana. Benim her şeyim sizlersiniz. Selim, Sevda, sen... Çocuklar küçük, geceyarıları benim yüzümden sıcak yataklarından kaldırılmasınlar. Eve doluşacak birçok yabancıyı görüp korkmasınlar. Eli silahlı bir sürü asker, polis gelecek buraya. Seni alıp götürmesinler sorguya. Acı çekme, korkma, işkence görme... Benim yüzümden akla gelmeyecek durumlara düşmeyin istiyorum. Benim kaygım bu. Biz gerçekten ayrılmayacağız karıcığım. Kâğıt üstünde kalacak ayrılığımız. Nasıl başlangıçta evimiz, barkımız, işimiz yokken birbirimize yaslandık da bugünlere geldikse bundan sonra da öyle olacak. En kötü yoksunluklarda bile yıkılmadıksa şimdi de yıkılmayacağız. Kimseler bilmeyecek ayrıldığımızı. Ne ki eve aramaya geldiklerinde, beni sordukları zaman sen mahkeme kararını göstereceksin, benimle ilgisi yok, biz ayrıldık, işte mahkeme kararımız diyeceksin.»

«Düşüncesine alışamadım. Otuz yıla yaklaştık, aklımın ucundan geçmedi bir günden bir güne ayrılacağımız. Ayrılmak, demesi kolay. Ama sen nasıl uygun görürsen, öyle yapalım.»

Rahat etmedi adamın içi. Sevim'in sözleri sitemkârdı.

«Senin önerin ne? Var mı aklına gelen bir şey? Her gün gazetelerde okuyorsun, biliyorsun olanları canım.»

Kadın yanıt vermedi kocasına. Dışarı çıktı, içeri girdi, sedirin örtülerini düzeltti. Penceredeki kitapların yerini değiştirdi. Bozgununu bastırmaya çalışıyordu. Halis, onun kendisiyle savaştığını görüyordu. Yanına vardı, koluna girdi karısının. Sedirin yanına çekti, oturdular yeniden yanyana.

«Ortalık yatışınca yeniden evleneceğiz canım. Zaten hiç ayrılmayacağız ki. Bizimkisi bir önlem olacak...»

«.....»

«Böylesine üzüleceğini düşünmemiştim. Beni anlayacağını umuyordum.»

«Seni anlıyorum Halis. Ama niye ayrılmak? Yok mu başka bir çözümü?»

«Benim aklıma gelen bu. Benim karım olduğun sürece resmen senin de başın dertte demektir.»

«.....»

«Kimseler bilmeyecek. İki dost bulacağım, onlar tanık olacaklar. Yalnızca onlar bilecekler. Yine evli kalacağız, hiçbir şey değişmeyecek, hiçbir şey...»

«.....»

Sevim'in kolundan tuttu, kucakladı. O sırada dışardan Selim'in «anne» diyen sesi geldi. Halis, karısının her zamankinden daha sevecen yanıt verdiğini gördü oğluna. Kadın sıyrılıp kalktı sedirden.

«Burdayız oğlum, gel.»

Selim elinde okul çantasıyla kapının eşiğinde göründü. Terlemişti. Yüzü kıpkırmızıydı.

«Bugün yazılı olduk baba. Pek iyi gitmedi ama zayıf gelmez sanıyorum.»

«Zararı yok çocuğum, bir dahaki sınavda iyi yazarsın.»

«Bir daha sınav yok ki... Bu son sınavdı. Ama zaten matematiğim zayıf değildi...»

ONBİR

Kırık bir duyguyla yürüyordu Sevda. Gittikçe yoğunlaşan bir sıkıntı sarıyordu içini. Özer'den ayrıldıktan sonra kendini ne kadar konunun olağanlığına inandırmaya çalışırsa çalışsın kırık bir tel sallanıyordu gönlünde. Yanına yöresine bakmadan yürüyor, ayakları bildik sokaklardan alıp götürüyordu onu. Bu sokaklar, her gün gelip geçtiği, yıllardır yaşadığı sokaklar değildi yine de. Yadırgı, yabansı bir duygu bu. Bu kenti sevmediğini düşünüyordu. Özer'le oturup konuşamayışının nedeni bu kentti.

Dalgın, ağzı kilitlenmişçesine sımsıkı kapalı. Yüreğindeki ağır havanın çeperlerine yerleştirilen bir balonun içinde gittikçe ısındığını, genişlediğini duyarak birazdan patlayacağından korkuyor.

«Bırakılmışlık duygusu bu. Kaldıramadım.»

«Oysa bırakmadı ki...»

«Senin niyetin neydi? Gerçeği bile bile Özer'in yanına gittin.»

«Hiç düşünmemiştim böyle olacağını.»

«Aptallık etme.»

«Duyguların ağır basıyor şimdi. Biraz kendine gel.»

«Buna ihtiyacım var.»

«Öyleyse hemen bırak bu yıkılmışlık havasını. Kaybettiğin bir şey yok ki...»

«Yok canım, ne yıkılmışlığı? Yalnızca bir an boşluğa düşüvermek, hepsi bu.»

«Kırgınsın yani.»

«Elbette.»

«Kime? Özer'e mi?»

«Hayır, gerçeğe.»

«Haksız değildi Özer. Her gün söyleştiği, rakı içtiği, kimi zaman birlikte gezilere çıktığı dostunu, arkadaşını öldürdüler. O allak bullak olmasın, korkmasın, acılar içinde olmasın da kim olsun? Üstelik ne yaptığını bilecek kadar cenazeyi bırakıp gelerek

seni karşılıyorsa nesine kırılacaksın adamın? Görmüyor musun hâlâ olayın dehşetini yaşıyor; buna karşın olanlardan o sorumluymuş gibi senden özür diliyor.»

Düşünmekten yoruldu Sevda. Yine de uzun bir yol gibi düşünceler yumaklanıyordu kafasında.

«Gerçek bağışlamıyor; işte gerçek.»

Neler eksildi o günden; Naci'nin cenazesi taşta beklerken? Özer'i düşünüyordu elinde olmadan. Bir iki görüşmenin ardından gelmesi gereken daha yoğun bir duygusal bağ mıydı, onu düşünüyor.

Olabilir miydi? Seni görür görmez bütün acıların üzerine çıkıp her şeyi bir kıyıya iterek kollarına almalı, en güzel sözleri mi fısıldamalıydı kulaklarına?

«Hiçbir zaman aklımdan geçmedi bu.»

«Peki birkaç gün önce peşinden niye yürüdün gizli gizli?»

«O bir tatlı coşkunun sürgit tadını çıkarmadır. Çok hoşlanmıştım o yürüyüşten.»

«İlk gözağrın galiba Özer.»

«Değil ama ondan da tatlı bir duyguydu yaşadığım. İlk gözağrısında insan acemi olduğunun bilincinde değildir ama sonuna kadar duygularının analizini yapamaz. Oysa şimdi acemiliğimin ayrımındayım. O yüzden de bu duygu sürüklüyor beni.»

«Usta bir acemilik. Özer'in kollarında bitecek bir fırtına.»

«Niye hep Özer'in kollarını düşünüyorsun? Hiç aklıma gelmedi. Bu bir büyü, aşkın büyüsü denilebilir mi? Bu sözcükten korkuyorum. Çok sıradan ve bizim için çok erken.»

«Taşkın duygularına bir yatak arıyordun; orda akıtacak, boşaltacak bir deniz, bir ortak.»

«Niye olmasın. Doğru dedin, bir ortak arıyorum. Kimseden kaçmadım gerçeği söylerken. Tek yanlı bir sevgi, ya da bir kişinin bir başına bir aşk yaratması olası mı? Hem ben kimselere anlatamam derdimi. Böylesi konuları ancak sevdiğim adamla konuşurum. Yalnız ikimizi ilgilendirir çünkü. Bu yüzden ne gizli doyumlar ardındayım, ne birilerini ayartmaya çalışıyorum. Kimsenin kollarına atılmayı da düşünmedim. Yalnızca o duyguyu, beni coşturan, bana adımı unuttaracak denli yoğun duyguyu yaşamak istiyo-

rum. Özer, bu duyguyu tanıyor mu? Bilmem. Belki de hiç umurunda değilim onun. Kim bilir onu tanıdıktan sonra benim de ilgim kalmaz, beğenmem, duygularım düş kırıklığıyla uçar gider. Zorla sevgi olmaz ki, severse anlaşırız. Kimsenin zorlaması değil insanın kendisini aşka zorlaması düşündüğüm. Başkaları zaten bir şey diyemez. Kalbim kalbiyle örtüşürse, coşkuma karşılık bulursam yaşatırız bu duyguyu. Yoksa küçük bir ilgi sevgiye dönüşemeden kurur gider. İzi kalırmış kalmazmış, ötesi zamanın işi.»

«Gerçek bu mu sence? Kendini kandırmıyorsun değil mi?»

«Neden kandırayım kendimi? Uzun süredir bir aşk istediğim doğru. Yanlış anlama; aramıyorum, istiyorum. Hangi genç istemez? Büyükler de isterler. Yaşamları anlam kazanır çünkü. Ama kaç kişi bulabilir? Her ilişkiye aşk demek olası mı? Her ilişkide insan yine de aşk beklemez mi? Ummaz mı? Ben Özer'le tanıştıktan sonra, dahası tanıştığımız gün başlayan sıcaklığın aşk sıcaklığı olacağını düşledim. Ne sakıncası vardı?»

«Özer hazır değil sanırım bu konuda.»

«Erken bir yargı yine. Daha iyi tanımıyorsun ki. O da aynı duygularla gelmiş olabilir sana.»

«İnsan hiç beklemediği anda, hazırlıksız yakalanır aşka herhalde. Ölçüp biçerek âşık olunmaz ki.»

«Sen beklediğin anda yakalandın, bu anlaşılıyor.»

«Beni kışkırtma. Ateş çemberidir aşk. Bu çemberi görüyorum ama içine düşmedim daha.»

«Cinayetlerin kol gezdiği sokaklarda dolaşırken hangi ateş çemberinden geçiyordun?»

«Tekdüze yaşantımda bir umut ışığı gibi gördüğüm bir arkadaşlığın ardındaydım. Hepsi bu. Bir değişik koşmaca, bir başka su arıyorum. Ötesi korkutmuyor beni bu yüzden.»

«Hani aramıyor, istiyordun?»

«O, Özer'i tanımadan önceydi. Şimdi, onun kimliğinde, kişiliğinde bulabilirsem o suyu, iklimi giderim.»

«O istemese de mi?»

«Onu konuştuk. Tek yanlı olmaz, hele aşkta hiç olmaz.»

«Sen hanım hanımcık bir evliliğe atlamaya hazırlanıyorsun. Bu ölüm çemberlerinde umarsız gezişin de ondan değil mi?»

«Olabilir, ama bu sorunun yanıtını Özer'in kimliği oluştur-

mayacak mı? Neden başkası değil de Özer? Özlediğim havayı, suyu onun ikliminde bulursam niye kaçayım evlilikten?»

Şehir Kulübünün köşesinde sırtında posta çantasıyla bekleyen İbrahim'i görmeden geçiyor bu yüzden. Duygularını bir masaya sermiş de didik didik ediyormuşçasına inceleyişi bundan. Ayrı bir tat alıyor bu iç çekişmeden. Bütün duyargalarını kapatıp dış dünyaya, gözleri yerde, küçük adımlarla onu alıştığı sokaklardan alıp götüren ayaklarının marifetini düşünemeyecek hiçbir zaman. Aklı, gönlü bir su olup akıyor düşüncelerinin peşinde.

Fatih Parkı'nı geçti. Parkın köşesinde tel örgülerle çevrili Tenis Kortu var. Çevresini ligüstrünler, mazılar, yeşil çitler sarmış, kapısında paslı bir kilit asılı. Yıllardır o kapı ne boyandı, ne değiştirildi. Boyaları, rengi çoktan kaçmış. Merdiveni tozlu, çürümüş yapraklarla dolu. Tek katlı, dışı kahverengi boyalı, yazları bahçesindeki oyun alanının gölgeli kıyısına dizili masalarda seçkinlik armasını gizliden gizliye birbirlerine armağan edenlerin oturduğu bu bahçe ona Cengiz'i düşündürürdü hep. Merdivenlerden çıkarken demir kapıdaki kilidin ta o zamanlardan beri burda böyle rastgele asılı durduğunu düşünerek, yüzünü buruşturdu.

Demek çok zamandır o da gelmiyordu. Lisedeyken bazı akşamüstleri okul çıkışı buraya koşarlardı. Bir kaçamak yeriydi bu bahçe. Cengiz'le buluşmak, onun saf lekesiz arkadaşlığını tanımak için geldiği günleri sızılı bir özlemle anımsıyordu şimdi.

«İnsan zamanla aynı kentte bile bir yana savrulup gidiyor. Yıllardır gelmediğimi de yeni anlıyorum. Cengiz'le geldiğimiz zaman ne kadar toyduk.»

Esmer; kıvırcık kara saçları, gülünce ışıldayan yüzü, sedef gibi beyaz dişleri, siyah derin gözleri... En çok da esmer yüzünde gülüşün yayılışı kalmış aklında Sevda'nın. Çok üstüne düşüyor bir ara Sevda. Sonra unutuyor her şeyi. Korkuyor.

«Öyle zırt pırt buluşmayalım Cengiz.»

Çocuk çok alınıyor onun bu sözlerine. Kendisinin hafife alındığını düşünüp küsüyor. Sevda açıklamalara girişiyor, gerekçesini söylüyor.

«Hele sokaklarda buluşmayalım. Birbirleriyle çene yarıştıra yarıştıra sokakları arşınlayan arkadaşları gördüğümde rahatsız oluyorum.»

Onlar başka olmalılardı. Kimselere benzememeliydiler. Kitaplarını göğüslerine bastırıp sokak aralarına dalan, kuytu köşelerde kimsenin kendilerini tanımayacağını düşünerek birbirlerine sokula sokula kaçamak saç düzeltmeler arasında küçük yanak okşamalarıyla sevgilerini sınayan delikanlılardan hoşlanmıyordu. Kendisine yapılmış gibi huylanıyor, kızıyordu. Kızara bozara birbirlerinin sesini içercesine kulak kesilen, sesleri duygularıyla çatallaşmış, ayakları birbirine dolaşarak nereye gideceklerini bilmeden gezip duran arkadaşları gibi olmak... Hayır...

«En çok, kitaplarla ortalarda dolaşmak can sıkıcı. Okul formaları yetmiyormuş gibi bir de kitapları kimlik kartı gibi taşımak da ne oluyor? Okuldan çıkar çıkmaz önlüklerini bellerinden kısaltarak, kollarını kıvırarak, saçları çözüp ikide bir arkaya savurarak caka yapmak... Bana göre değil. Böylesini sevmiyorum Cengiz.»

Cengiz susuyordu. O, her şeye razıydı. Kimseyle arkadaşlığı olmamıştı kızlardan. Sınıfta herkesin bir sevdiği vardı oysa. O, bunun yoksunluğunu duyuyordu. Köyden gelip gidiyor, dolmuş saatlerini kitaplıkta ders çalışarak bekliyor, ödevlerini köye gitmeden bitiriyordu. Sevda'yı gözlüyordu sınıfta her ders, her teneffüs. Herkese dalaşan, başkalarınca izlenmekten hoşlanan birisi değildi.

«Onların aklı bir karış havadadır. Öylelerine boşver...»

Beğeniyordu Cengiz'i ama belli etmiyordu Sevda. Birkaç kez göz göze geldiklerinde yüreğinin çarptığını, gözlerinin ısındığını ayrımsamıştı. Cengiz de anlamıştı galiba. Bir iki gün sonra sınıfta yalnızken yanına gelmiş, avcunun içinde terden sırıl sıklam olmuş küçük bir pusulayı açık kitabının üstüne bırakıvermişti. Sonra da doğal yürüyüşündeymiş gibi arka sıralara yürümüştü. Kâğıdı açık kitabının üzerinden hemen almış, nasıl okuyacağına karar verememiş, sonra da tuvalete gitmeyi akıl edebilmişti. Ayakları titriyordu. Suçüstü yakalanmış gibiydi. Cengiz arka sıralarda Sevda'nın telaşını izliyor, kendi içindeki korkuyu kulaklarına kadar kızaran teninde göstermemeye çalışıyordu. Tepkisi ne olacaktı acaba kızın?

Sevda, kâğıdı açtığında nerdeyse bir kahkaha atacaktı.

«Niye yalnızsın?»

Bütün sorduğu, soracağı buydu Cengiz'in. Ancak sorunun gi-

zemini kavramak zor değildi. Sevda, bir sevinçle döndü tuvaletten.

Sınıfa girdiğinde Cengiz'e baktı. Biçimli burnu, kıvırcık sert saçları, keskin ama hüzünlü gözleri ilk kez dikkatini çekiyordu. Gülerek girdiği sınıfta arkadaşları aralarında şakalaşıyorlardı. Dersin başlaması gerekmiyor muydu artık? Öğle aralığı mıydı yoksa bu?

Bir sonraki teneffüste, dışarı çıkarken ağırdan almış, Cengiz'i yalnız yakalamak istemişti. Bütün arkadaşları çıktıktan sonra onun tepkisi bekleyen çocuğun yanına gitmiş, çekinmeden elini cebine daldırıp kendi pusulasını koymuştu.

«Arkadaşlığımızı kimse bilmeyecek!»

Cengiz, uçarak çıkmıştı bahçeye o teneffüs.

Tenis Kortu'nun altından parka doğru saptığı sırada nereye gittiğini sordu kendine. Vali Konağının yanındaki dik sokaktan indi. Emniyet Müdürlüğünün arabalarının arasından geçti, caddeye çıktı. Bekledi.

«Dağın eğimi azalıyor buralarda. Bizim eve doğru, hele istasyonda tümüyle bitiyor, düzleşiyor. Gediz'in suladığı ova başlıyor. Niye görmedim hiç ırmağın kıyılarını, Şöyle bir kıyısında baharda yürümek güzel olmaz mıydı?»

Bir belediye otobüsü gürültüyle istasyona doğru geçti gitti.

«Burdan otobüs geçmez ama bu neyin nesi?»

Tek tük dolaşanlar vardı sokaklarda. Sokağın başından geriye baktı. Parkın ağaçlarından dağın tepesi görünmüyordu. Caddede su birikintileri vardı. Üzerinden atladı, karşı sokağa; orduevinin, öğretmen okulunun bulunduğu, sonu istasyona çıkan ince uzun sokağa girdi. Kafasında Özer'in yerini Cengiz almıştı; okul günlerinin ilk sevisiyle yürürken sokaklardaki tenhalıktan ilk kez korkuyordu.

Tenis Kortu'na geldiğinde, kapıda çiçekleri sulayan görevliyle karşılaştı Cengiz. Kimi aradığını sordu adam. İçeri almayacak gibi görünüyordu. Onun yabancı biri olduğunu mu düşünüyordu acaba?

«Bir arkadaşımı görecektim. Beni bekleyecekti de...»

Cengiz'e tepeden tırnağa baktı adam. Ürküyordu çocuk bu incelemelerden. Buraya ilk kez geliyordu. Herkesin girebileceği bir yer değildi galiba. Kapısında kırmızı boyalı bir levhaya KULÜP AZASI OLMAYAN GİREMEZ yazılmıştı.

«Kim arkadaşınız?»

Bu soruda, senin burda arkadaşın olamaz, yargısı gizliydi. Buralarda oturup kalkacak birine benzemiyorsun...

Korkarak konuştu Cengiz:

«Sevda Çelik.»

Kuşkuyla baktı öteki, dudak büktü. Sevda'yı tanımadığı belliydi. Kısa boylu, kemikleri giysilerinin içinde bile belirginlikte zayıf bir adamdı. Saçlarını arkaya taramış, gözlerinin altı çökmüş, otuz yaşlarında biriydi.

«Girin bakın.»

Bahçenin ortasında kalakaldı bir süre. Kapıdaki adamın sorgusu şaşırtmıştı onu. Nereye gideceğini, Sevda'yı kime soracağını, yoksa ne yapacağını bilemiyordu. Hafif bir esinti Cengiz'in terleyen yüzüne çarptı. Yaz başıydı. Okul birkaç gün sonra kapanacak, tatil başlayacaktı. Sınavlar bitiyor, notlar tamamlanıyordu. Herkeste bir gevşeme, bir başıboşluk duygusu egemendi bugünlerde. Sevda gelmiş miydi acaba? İçi titriyordu Cengiz'in.

Masalarda oturan bayanlar garipseyerek baktılar ona. Çekinerek yürüdü, salonun kapısına vardı. Erkekler çok azdı. Onlar daha sonra mı gelirlerdi? Yapının çevresini dolaşmak, kıyılara dizili masaları gözden geçirip Sevda'yı aramak geçti içinden. Ama zaten masaların tümü görünmüyor muydu? Sevda, nerdeydi acaba? Gelmeyecek miydi yoksa?

Birkaç kişi rastgele bir oyun tutturmuşlar, tenis oynuyorlardı. Ne hakem vardı görünürlerde, ne oyuncuların sayısı eşitti. Buraların rahatlığını düşünerek iç çekti. Böyle yerlerde yaşamanın, yeni arkadaşlar kazanmanın, kendisini çevreye tanıtmanın çekiciliğini düşlüyordu. Bunlar gibi olmak, güzel giyinmek, tartıştıkları konularda bilgisini sergilemek... Altı delik ayakkabılarını, geçen yazdan kalan yıpranmış pantolununu düşününce eksiklendi. Yine de yerinmedi, küçüklük duymadı. Bahçeye girerken duyumsadığı eziklik de kaybolmuştu. Şaştı kendindeki bu değişime. Eski ayakkabıdan, yıpranmış pantolondan utanmıyordu şimdi. Bu giysileriyle

köyde her zaman şıktı o.

Garsonlardan biri geldi.

«Kimi aramıştınız?»

Soruda ona yabancılığını duyuran bir eda vardı. Yüzünü ter bastı. Biraz da alışkın biriymiş gibi görünmek istiyordu. O, bu soruyu önemsemeden konuştu:

«Bir arkadaşıma bakmıştım. Bir de içeriye bakayım.»

«İçerde kimse yok.»

Umudunu kesip döndüğü sırada Sevda yapının köşesinden çıkıverdi. Delikanlı rahat bir soluk aldı. Kız, onun yüzündeki rahatlığı ayrımsadı.

«Merhaba, ne kadar çok terlemişsin.»

«Merhaba. Çok sıkıldım da...»

«Kusura bakma Cengiz, geciktim. Benim yüzümden biliyorum...»

Sevda'nın ilgisi sevindirdi onu. Sesi çatallı çıksa da merhaba derken önemli değildi artık. Boğazını kazıdı yine de. Kız çok rahattı. Burayı bildiği belli oluyordu.

«Nereye oturalım?»

«Bilmem, sen nereye istersen.»

Alışılmış kıvraklığıyla içeri girdi. Cengiz peşinden yürüdü. Kilim motifli kumaşlarla kaplanmış kanepelerden birine oturdular. Onlardan başka iki genç daha vardı. Aralarında usul usul konuşuyorlar, çevrelerine aldırmadan.birbirlerinin yanağını okşuyorlardı. Buralarda büyümüş gibiydiler. Ayaklarını önlerindeki sehpanın üzerine uzatmışlardı.

Sevda, yerinden kalkarak Cengiz'in karşısına geçti.

«Böylesi daha iyi.»

Üzerinde mavi, küçük çiçekli bir giysi vardı. Okul önlüğünü çıkarmıştı eve gidip.

«Kitapların nerde? Kitaplıkta mı yoksa?»

«Bizim köyden bir arkadaşa verdim.»

«Bugün benim yüzümden geç kalacaksın.»

Gülümsedi Cengiz. Yanaklarında gamzeler oluştu. Sevda'nın hoşuna gitti bu. Sınıfta görmemiş miydi?

«Hiç alıcı gözle bakmamıştım o güne değin.»

Gözlerine yürüyen bir sıcaklıkla eline dokundu arkadaşının.

Öteki kızın bakışlarındaki sıcaklığı gördü. Bir hoş oldu gönlü, başı döndü.

«Önce ben istemiştim arkadaşlığı.»

Konuşmaya böyle mi başlamalıydılar? Bilmiyordu ki!

«Sen benden bir şey istemedin. Yalnızca sordun: Niye yalnızsın, diye.»

«Sahi neden yalnızdın? Hiç kimseyle arkadaşlık etmiyordun. Bütün kızların bir arkadaşı var, senin yoktu.»

«İşte var ya!..»

Gülüştüler. Ablaca bir tutum muydu bu tavır Cengiz'e göre?

«Sen bana arkadaş olalım bile demedin. Ben söylüyorum şimdi.»

«Korkumdan demedim. Çok güzelsin, reddedersin diye korktum.»

«O pusulayı nasıl yazdın peki?»

«Pusulada korkulacak bir şey yoktu da ondan.»

Şaşırdı Sevda. Gerçekten pusuladaki sözler nedeniyle kimseyi suçlayamazdı. Oysa pusula amacına ulaşmış, onların arkadaşlığını sağlamıştı. Gülüyordu Cengiz'in düşünceli girişimine.

«Desene yine ben önerdim arkadaşlığı sana.»

Kızardı Cengiz yeniden.

«Benim niyetim de oydu. Karşı çıkarsan yazdığım suç olmasın diye masum bir soru düşündüm.»

«Sen de az hınzır değilsin hani!..»

Oğlanın elini tuttu çekinerek.

Cengiz derinden sarsıldı. Sevindi, mutluluğun hiç tatmadığı kokusunu duydu. Kanepeye biraz daha yerleşti. İğretilikten kurtulmak, buraların öteden beri gelip giden bir insanı gibi olmak isteği sardı gönlünü. Ayak ayak üstüne attı, olmadı; hemen indirdi. Karşısında öğretmenlerinden biri varmış gibi tedirgin oldu. Ellerini birbirine kenetledi, parmaklarına baktı. Rahat olmadığını anlıyordu.

«Keşke kütüphaneye gitseydik.»

«Orası da sokaktan farksız. Arkadaşların çoğu ordadır şimdi. Sıkıldın mı?»

Gülümsedi öteki. Gözlerini kaçırıyordu kızdan. Onun bu utangaç halini seviyordu Sevda. Sınıfta sessizdi bu çocuk. Sevecen

baktı ona. Anacıl bir duyguyla ona sokulmak, kızaran yüzünü avuçlarının içine almak, saçlarını parmaklarına geçirmek, bir çocuğu okşar gibi okşamak, dokunmak istiyordu.

Dokunsa ya!.. Elini tutsa Cengiz! Niye uzak oturdular sanki? O burda hep böyle görmüyor mu? Elele geliyorlar, koltuklara kanepelere yayılıyorlar yanyana, birbirlerinin koluna giriyorlar otururken.

Kendi sokaklarına girdiğini farketti. Evleri görünüyordu artık. Mutlu değildi bugün. Böyle bir havada bile olsa, evin içine tıkılmak zor geliyordu ona. Neyi aradığını bilmiyordu.

Naci'nin oturduğu apartmanı geçti. Şöyle bir baktı yapıya. Naci'yi kapıdan elinde çantası, koluna attığı açık renk pardösüsüyle görür gibi oldu. Onun oturduğu dairenin perdeleri çekiliydi. Eşi de cenazede elbette. Evde kimseler yok. Üç yıl önce Naci Bey evlenirken bu sokağın telaşı görülmeye değerdi. Bütün komşular Naci Beyin annesine koşuyor, bir şeyler yapabilmek, küçük de olsa bir eksiği giderebilmek için çırpınıyorlardı. Komşuluk buydu. Ölümde de düğünde de insan insana gerekliydi. Şimdi ıssızdı sokak. Naci bey burda yaşamış mıydı?

«Bir varmış, bir yokmuş... Artık.»

Yaşanan nice şey kısa zamanda masala dönüşüyordu. Naci Bey de yoktu artık. Kendi kendini doğrular gibi geldi bu gerçek ona.

Okulda toplantılara gitmezdi pek. Arkadaşlarının önerilerine kulak asmaz, onların bıkmadan usanmadan tartıştıkları konulara kafa yormazdı. Bir anlam veremezdi gecelerini, gündüzlerini tartışmalarla doldurmalarına. Zaman öldürmelerine... Bir iki kez gitmiş, arkadaşlarının aralarındaki patırtılardan korkup adımını atmamıştı bir daha. Burdaki derneğe de evden dışarı çıkmak için gidiyordu.

«Naci'nin cenazesine gitsem miydi? Okuldaki toplantılardan çok ürktüm. Şimdi nasıl olur da bir cenaze törenine katılırım? Arkadaşların yaşadıkları coşkuların bir anlamı olmalı. Değilse niye kendilerini paralarcasına bağırıp çağırsınlar? Kendi inançları uğruna ölümlere giden arkadaşlarını tanımadı mı? İyi de neden hep sonunda ölüm var bunların? Bugün Özer'le başlayacağını

sandığım arkadaşlığın yaşamıma ne katacağını umuyorum acaba? Yalnızca başka bir suyun, iklimin, havanın mutluluğu mu?»

«Arkadaşların 'bırakın şu otu' dedikleri zamanları biliyorum. O zamanlar otluktan kurtulmak için inadına katılmadım mı toplantılarına? Onlarla birlikte yürüdüm, bağırdım, çağırdım. Zamanla da alışır gibi oldum. Ama ne buldum? Neyi değiştirdim? Belki üzerimdeki kuşkuları dağıttım. Bu bile kolay olmadı. Az mı sordular, hayrola ilham mı geldi, vahiy mi indi de aramıza katıldın, diye? Suçlamalara kalktılar, aldırmadım. Nasıl aldırmadım şimdi ben bile şaşıyorum. İnsan kişiliğini mi deniyor böyle zamanlarda acaba?»

«Onlarla olmak, yürüyüşlere katılmak babama yaklaştırdı beni. Biraz da değişik insanlar tanıdım. Bu da bir kazanç sayılmaz mı Sevda?»

Annesi onu bekliyordu evde. Yalnız kalmış; kapılara, pencerelere bakıyordu.

— Nerde kaldın kızım? Gözüm yollarda kaldı.

— Geldim işte, bir arkadaşa uğradım.

— İnsan böyle zamanda kapı dışarı çıkmaz ama siz gençlere akıl sır ermiyor.

— Bunları sabahleyin de dinlemiştim anne.

— Geç geç, üşümüşsün. İki söz ettirmezsin, ağzıma tıkarsın hemen lâfı.

Annesinin yüzüne baktı. Gerçekten üşümüştü. Sobanın borularını elleriyle kavradı.

— Nalet bir hava var bugün. Karanlık, soğuk, pis...

— Ben de onu diyorum ya, otur sıcacık sobanın başında, ders çalış. Kabanını çıkarmayacak mısın? Terlersin sonra.

— Girer girmez başladın anne, aklım karıştı.

Kabanını çıkardı, kapının ardına asmaya gitti.

— Bu askı bu kadar yükü nasıl kaldırıyor bilmem. Çivisinin biri sallanıyor.

— Selim yeni yaptıydı daha.

— Şimdi bir çay olsaydı....

— Biraz önce gelseydin vardı. Ayşe Hanım gelmişti. Şimdi öğle yemeği yakın artık. Sonra içersin.

— Bende şans mı var zaten?

– Çok istiyorsan kalk yap kızım. Senden sakınan mı var?

– Çok üşüdüm anne, şurdan şuraya kıpırdamam şimdi.

Ayaklarını sobaya uzattı. Yünlü çorapları göründü, parmak uçlarını ovdu.

– Dondu ayaklarım.

– Yakınlara kar yağıyordur.

Evin içine göz gezdirdi. Yeni değişik bir şeyler var mıydı evde? Her zaman eve dönüşte bir yenilik beklerdi. Bir istekti bu. O burda değilken bir şeyler değişsin, yeni bir şeyler alınsın, farklı bir şeyler olsundu. İşte her şey eskisi gibiydi, tanta sedir, içi kitap dolu pencere, boyaları yoşumuş kapılar, perdeler, halılar, televizyon, kapının ardında unutulmuş süpürge...

Sıcak, genç ve üşümüş bedenini yavaş yavaş gevşetiyordu.

«İliklerime kadar ısınacağım, oh!..»

«Ne güzel! Sıcacık bir ev; dışarının korkusundan uzak, karanlığı yok, ölümü düşünülmez bu saatte. Hep böyle olsa, gerçek olsa bunlar!.. Babam şimdi cenazedeyse ölüm uzak mıdır ona? Dışarda her an ensesine bir silah dayanmaz mı? Özer'in olduğu yerde; o da cenazede değil mi, kuşkun mu var? Onda aynı ölüm kuşkuları yok mudur? Onları ne tehlikeler bekliyor kendileri biliyor mu bakalım? Bugün olmazsa yarın, başka bir gün...»

Sevim Hanım sedirde oturmuş gözlüklerini takmış dantel örüyordu. Ne zamandır elindeydi. Sevda'ya sehpa örtüsü örememişti. Azar azar hazırladığı çeyiz sandığında belki dantelden çok şey yoktu. Ama o biraz da hırsını, olayların yüreğine indirdiği öfkeyi dantellerden çıkarıyordu. Azar azar yediriyor, yüreğinden atıyordu. Kızın gelip sobanın arkasına uzanması rahatlatmıştı gönlünü. Korku içindeydi. Ayşe gelip gittikten sonra Naci'yi düşünmüştü durmadan. İyi insandı, efendi insandı. Halis Çelik'le araları nasıl olursa olsundu. Hep kibar davranmıştı Sevim Hanıma karşı. Karşılaştıklarında halini hatırını sormadan geçmemişti.

«Halis Çelik'te iş yoktur. Hatır gönül bilmez, kavgasız durmaz. Geçimsizdir. Belki haklıdır ama o huyuyla haksız çıkar hep. Bağırıp çağırmadan konuşmanın yolu yok mu onun gittiği partilerde? Hoş evde de öyledir ya, sudan nedenlerle hır çıkarır. Ben geri çekilmesem, önünden kaçmasam sonu nereye varır kavgalarımızın Allah bilir.»

«Selim bari ona benzemese. O da babası gibi başına buyruk, kendi bildiğini okuyan cinsten olmasa... Mühendisler oldu, işsiz dolaşıyor diye evlere sığamıyor çocuk. Ne düşünür, ne eder bilen yok. Sabah çıkar evden, akşam döner. Babası ne düşünüyor acaba çocuğun geleceğiyle ilgili? Yine de babasından daha anlayışlı, yumuşak başlı benim oğlum. Yarın hayırlısıyla bir iş bulup gidince bir tekme vurmasın bize? Aklına gelen şeye bak Sevim. Oğlunu hiç tanımaz gibi konuşuyorsun. Öyle bir çocuğa benziyor mu Selim. Evlenince dönüp arkasına bakmazsa şaşırma yalnız. Dünyanın düzeni böyle kurulmuş çünkü. Böyle gidecek. Bu kız da hayırlısıyla okulunu bitirseydi uçursaydık bunu da. Eve girip çıkmaları, gelip gitmeleri bir devlet bu çocukların. Ama bir gün yine de çekip gitmeyecekler mi?»

Sevda, gözlerini yummuş, kendini dinliyordu. Uyuyor muydu yoksa?

«Uyusun, dışarlarda dolaşıp düşmana hedef olacağına burda gözümün önünde olsun. Evde birinin soluğu olmadı mı ölüm geziyormuş gibi geliyor bana. Her odadan bir ölü çıkıverecekmiş sanki. Bu gazeteler, televizyonlar, radyolar her gün ölüm lâfı etmiyorlar mı huylanıyorum. Çocuklarımdan, kendimden, Halis'ten korkuyorum. Bir gün bize de bulaşıverecekmiş gibi. Her gün yalnız, her gün yalnız bu kadın evde, düşünen var mı? Hepsinin ayrı dünyası var. Bu kız da olmasa... O da bugün var yarın yok. Okulu açılınca çekip gidecek. Ondan sonra odadan salona, salondan bahçeye, sedirden mutfağa... Dolaş dur. Yemekten ekmeğe git gel... Her köşesini ezberledim hayatımın. Yine de yalnızlıktan kurtulamadım. Beylerin kızıyken yalnızdım, ötekilerden ayrı, Gazi babamın Sarı Kız'ı. Evlendim, kocam işte, nöbette, çocuklarım oldu okulda, sokakta... Yalnızlığın mezarda bitecek senin Sevim, orda bitecek. Evde askerlik yapar gibisin. Yemen'e mi düştün, Kafkas'a mı gittin ne oldu? Ne zaman biteceği belli değil. Teskereyi vermeyecekler sana. Hiç iznin de yok. Şu dört duvar içinde dön dön dur. Bahçeye çık, çiçeklere su ver; otur kızına dantel ör, çeyiz hazırla, gözlüklerini indir burnuna, pirinç ayıkla pilav için, çamaşır yıka, ortalığı sil süpür istersen. İstersen...»

Ara sıra sandığı açıp annesinin kendisi için hazırladıklarına

bakardı. Şaşar kalırdı. Bunları ne zaman alırdı bu kadın? Hepsini üst üste, düzenlice koymuş olurdu. Dantelli yastık örtüleri, kılıflar, gecelikler, terlikler, bir sürü tabak, çanak, çeşmi bülbüller, limonluklar, sürahiler... Bu sandığın bu kadar eşyayı nasıl aldığına da akıl erdiremezdi. Dışardan bakınca küçük bir şeydi. Hele bir cam hazneli lâmba vardı, bayılıyordu ona. Masallardaki lâmbalar gibiydi. Camı bir kâğıda sarılı, içi yine kâğıtla doldurulmuş, sevimli eski zamanları içinde saklayan bir lâmbaydı bu. Bir masalın içine düştüğünü anlardı kız. Başörtülerine güler; oyalara, bohçalara tıkılmış giysilik kumaşlara, yazmalara, saten örtülere, çatal bıçak takımlarına dalar giderdi. Demek annesi, çarşılara çıktıkça kızını düşünürmüş, gördüğünü sandığa atıverir, onun gelin olacağı günü beklermiş tatlı bir coşkuyla. Yoksa bu kadar özenme niye? Bir anneden başka kim düşünebilir böylesi bir gereği?

«Kız kundakta, çeyiz sandıkta... Eskiler böyle demişler... Böyle böyle birikir her şey.»

Fuara giderlerdi. İşletme o zamanlar özel trenler koyardı. Sepetlerine hazırladıkları yiyecekleri ağaçların altında yerler, eğlensinler diye Halis Çelik'le, çocukları dönme dolaplara, atlı karıncalara, uçan sandalyelere götürürler; güldüren aynalara girerler; pavyonları dolaşırlar; geceyarısından sonra kalkan trenle dönerlerdi küçük istasyonlarına. O arada Sevim, aldıklarını Sevgi'yle Sevda'ya ayırırdı. Sandığın içini ikiye bölmüştü. Bir yarısında Sevigi'nin, öteki yarısında Sevda'nın çeyizlikleri birikirdi. Kendi eşyalarına yer kalmazdı. Annelerin çeyizi mi olurdu? Halis, karşı çıkardı bu kadar çok şey almasına.

«Senin aklın ermez. Otur oturduğun yerde.»

«Bir kez de bir şey almadan gidelim şuradan.»

Pek sesini çıkarmazdı Sevim. Kocasının öfkesini ölçerdi. Üstüne gitmeden bir kolayını bulur yine istediğini aldırırdı.

Sevda o zamanlar pek düşünmezdi. Önemsemezdi de alınanları. Oyuncak isterdi, bebek isterdi. Çeyiz nesine gerekti küçücük kızın!

Annesine şimdi şimdi hak veriyor. Sandığı açtığı zaman nice sıkıntının biriktirildiğini düşünüyor. Her parça biraz kavgalıydı, her parça biraz özveri demekti. Oysa alınan şeylerin çoğu artık kullanılmaz oluyordu zamanla. Onların yerini daha güzel, daha

gelişmiş ürünler alıyordu. Kim dönüp bakardı artık bunlara. Hepsi ziyan, hepsi önemsiz artık.

Yine de annesine karşı sevgileri yenilenirdi bunlara baktıkça. Sevgiden çok acımaya, hakkını ödeyemeyeceği bir insana karşı duyduğu minnete benzer bir duygu akardı bütün bedeninden. Annesini azarladığı zamanları düşünür, yaptığı haksızlığın altında nice sonra üzülürdü. Pişman olurdu, kendi kendine söz verir, bir daha üzmeyeceğini yinelerdi. Ne ki öyle bir an gelir engelleyemezdi kendini. Huy muydu bu? Önüne sınırlar konmasına, engeller çıkarılmasına dayanamaz, eleştirilere sert tepkiler gösterirdi. Sözünü sakınmazdı öyle zamanlarda. Kırar atardı karşısındaki kim olursa olsun. Sonra da pişmanlığın zehiriyle kendi kendini yerdi.

Oysa annesinin kendisini yıllar boyu düşünmesinin, candan sevmesinin kanıtı değil miydi bunlar? Hani onun sevgisini anlatan kanıtlar nerdeydi? Annesi ona kötülük olsun diye mi çıkışıyor, önüne engeller koyuyor, yanlışlarını kendince eleştiriyordu. Yarın elin oğlu ne sınırlar, ne engeller koyacaktı? Kim, Özer mi? O ya da başkası.

«Sahi, Özer'i mi düşünüyorum şimdi? Dur acele etme Sevda, küpe girmeden turşu olma. Nerden belli Özer'le birlikte olacağın? Daha bugünden aksamadı mı her şey? Buluşmayı bile beceremediniz. Bundan sonrası neye benzeyecek? Çok haksızsın Sevda. Ortada ölüm varken hâlâ böyle düşünmen bencillik, başka bir şey değil. Görmedin mi heyecandan alev alevdi Özer'in yüzü. Ne yapsın çocuk, arkadaşının cenazesine de mi gitmesin? Bazı şeyler bazı şeylerin önüne geçer her zaman. Ölüm gibi, doğum gibi, kaza gibi... Ya senin de karşına Fatma'nın anlattığı gibi bir erkek çıksaydı? Belli mi olur, düşersin bir densize, bir rezile, ömür boyu çekersin. Atsan atılmaz, satsan satılmaz. Ben satarım ama, vurdum mu tekmeyi bir daha evin yanına yaklaştırmamı. Kendimi kimseye yem etmem ben. Fatmalar'ın komşusu gibi sapıtmam. Bunu aklına koysun herkes.»

Katıla katıla gülmüştü o anlatırken. Kadına da acımış, bütün gece üzüntüsünden, şaşkınlığından uyuyamamıştı. Bir yandan isteklenmiş, bir yandan iğrenmişti duyduklarından. Fatma da ballandıra ballandıra anlatmıştı komşusuyla arasında geçenleri. Ne tuhaftı insanlar?

«Leylâ Abla çağırdı bir gün beni. Kocası içkicinin biri. Gece yarıları gelir, önce anahtarını arar, sonra kapıyı kırarcasına yumruklar, karısının sus, demelerine aldırmadan bağıra bağıra konuşur, sonra da söylene söylene zıbarırdı. Duyardık her şeyi. aramızda bir duvar vardı, ne olacak. Annem razı olmazdı onlara gitmeme ama kıramazdım Leylâ Ablayı. Yazık pek yalnızdı. Dert küpüydü. Bütün gün konuşsa bitmezdi sıkıntısı. O anlatır, ben dinlerdim. Dertleri ne olurdu ki, önce ordan burdan başlardı anlatmaya. Kocasının içkiciliğini bir kıyıya bırakırdı. Anlatmak istemezdi o tarafını hiç. Anasını anlatırdı, kardeşlerinin kendisini arayıp sormamalarından yakınır, babasının genç yaşta ölümüne getirirdi. Evdeki dırdırdan, çocukların okullarına geçer, bu arada ocağa koyduğu çamaşır suyunu ısıtırdı altına odunlar sürerek. Şimdiki gibi makineler yaygın değildi ki.... Varsa da birkaç kişide ancak. Hoş şimdi bile makinesi yoktur Leylâ Ablanın. Her seferinde bir yanıyla anlatmayı becerirdi. Diyelim kardeşlerini anlatıyorsa önce küçükken neler yaptıklarını anlatırdı. Sonraki bir gün zorluklarla okuduklarından söz ederdi üzülerek. Bir başka gün de karılarını anlatır, hele birisinin karısını hiç görmediğine üzülürdü. O gün gittiğimde bir başkaydı Leylâ. Hamamdan yeni gelmiş. Ayda bir hamama gitmeyi de ihmal etmezdi her şeye karşın. Rengi pespembeydi. Ooo, sağlıklar olsun, dedim. Bana sarıldı öptü, sağol canım, dedi ama bir değişikti sarılması da, öpmesi de. Ben sedire geçip oturdum. O divandaydı. Sen hiç erkek tanıdın mı, dedi. Tanımaz olur muyum, diye şaştım. Öyle değil kız salak, bilmez gibi konuşma. Hiç erkekle yattın mı, dedi. Aklıma kötü şeyler geldi ama nasıl olsa bu kadın, bir zarar gelmez, dedim. Bekledim sonunu, yüzüm kızara bozara nasıl yatarım, ben daha evlenmedim, kızım, dedim. Bak, dedi, hiç kızma, bu işleri önceden bilmezsen kocan senden soğur. Aklında olsun, inan sana acı gelir onun yanına sokulmaması. Ne yapılır soğumaması için, diye sordum. Sevişmeyi bileceksin, dedi. Nasıl olur sevişme? İstersen sana öğretirim. Bilmem ki... Meraklandım iyice. Eteğini çıkardı. Kar gibiydi bacakları. Bana sen de çıkar dedi. Yoksa kızlığımı mı bozacaksın? Çok güldü bu sözüme. Olur mu öyle şey salak Fatma, ben erkek miyim? Ben sana bazı şeyleri öğreteceğim. Şimdi sen erkek olacak-

sın, ben kadın. Peki dedim. Göğüslerimi sıktı giysimin üzerinden. Sendeki bu göğüsler kimsede yok. Taş gibisin maşallah. Ah seni saracak erkek ben olsam. Senin kocan kim olacak kız? Kim işini bitirecek senin biliyor musun? Derin derin solumaya başladı kadın. Ama nerden bileceksin? Yok mu bir sevdiğin kız? Yok. Tadını alsan erkek denen rezilin, bir alsan!.. Duramazsın o zaman, erkeğin peşinde koşarsın. Benden de beter olursun Fatma. Şu dişlere bak, ayna gibi. Şu kalçaların sertliğine hele.. Soyun hadi sen de... Çıkar eteğini... Donunu da kız. Sen niye bırakıyorsun kocanın arkasını? Elime geçse bırakır mıyım güzelim? Bırakır mıyım gâvurun adamını. Ayda yılda keyfi gelecek de sokulacak yanıma. O zaman da ya ben hasta olurum, ya da yorgunluktan kolum kanadım kalkmaz. O, çıkar üstüme, işini bitirir iner, döner sırtını uykulara dalar. Sen uyuyabilirsen uyu artık. Sabahlara kadar gecelerin bütün karanlığı gözlerimden geçer. Sabahleyin ara ki bulasın. Üç beş kuruş bırakır yatağın baş ucuna, bir orospuya bırakır gibi... En çok da o parayı alırken gücüme gider onun yaptığı. Gel sen şimdi, istersen sobanın yanına yere uzanalım. Halının üzerinde olsun, ya da dur, bir yorgan serivereyim altımıza da dizimiz filan acımasın. Seni beğenmeyen erkek kördür kızım. Beni beğenmezsin sen. Gençsin, benden güzelsin elbet. Ama dur sen, öğreteceklerimden sarhoş olacaksın. Korkma, soyun kız, çırılçıplak soyun, burda ikimizden başka kim var? Bir gelen olursa Leylâ Abla? Deli misin kız, kapının ardını vurdum. Kimse gelemez. Gel şimdi uzan şuraya, yanıma. Göğüslerimin ucunu em yavaş yavaş. Isırmadan, yalnız dudaklarınla, dilinle... Hele dilinle... Hadi durma, ben de seninkileri parmaklarımın arasına alayım... Bak... Şunu görüyor musun, şu patlıcanı, bizim eve hiç turfanda girmemişti, işte gör ilk kez bunun hatırına aldım. Ne olacak o patlıcan? Kocaman değil mi? İşte erkeğinki böyle. Hadi çık üstüme, sen benim erkeğim olacaksın. Bunu sen tut, ben hadi deyince onu oraya!.. Oh! Hadi sersem kız, hadi!... Hadi... Fatma çabuk ol, üstüme çık sersem, üstüme... Onu oraya çabuk, hadi sersem... Şaşırıyorum Leylâ Abla. Abla deyip durma, çık üstüme, em göğüslerimi... Seninkiler de kara dut gibi. Yarın bir erkeğin eline geçince kalır mı bunların sertliği, diriliği oh, hadi... İstersen seninkine de ben... Salak şey... Erkek dediğini her zaman nerde bulacaksın? Sokağa çıkıp erkek

mi çağırayım eve? Adamını yakalayamazsan kendini nasıl tutacaksın? İnsanın damarlarını çatlatan isteği nasıl susturacaksın? Hadi konuş, konuş... Leylâ kendinden geçiyor, kıvranak uzanıyor yorganın üstüne. Ben, ne yapacağımı şaşırıyorum. Ağzım dilim tutuldu sanki. İçim bulanıyor. Haz, hiç tanımadığım bir yanı etimin; dolaşır canımda bir kırlangıç gibi. Leylâ'nın elinden kurtulmak istiyorum.»

Sevda belli belirsiz kıvrandı sobanın arkasında. Annesine baktı. O, kendi işiyle uğraşıyordu.

«Kadın olmak zor galiba. İyi ki Fatma'nın yerinde değilim. Kim bilir ben nasıl davranırdım. Belki de tokatlardım Leylâ'yı. Ama ne hakkım var? Zavallının sıkıntısını görmüyor musun? İnsan aç durabilir mi? Onunki de aynı. Başka anlamı yok ki bunun. Cengiz'le tatmadım mı ben ilk erkek etinin tadını. Yalnız dudaklarımız birleşti ya olsun, ilk haz az şey miydi benim için?»

O gün kentin dışına yürümüşlerdi. Otların yeşilliği kalmamıştı pek. Sararmıştı yer yer çevre. Yaz başlıyordu. Büyük selvilerin gölgesine sığındılar sıcaktan. Haziran güneşi yakıyordu ortalığı.

«Mezarlığa gelmişiz gele gele...»

Gülüyordu Sevda.

Çamların uğultuları, kumruların ötüşleri arasında yürüdüler. Mermer, çimento, taş mezarlar. Mavi çiçekli giysisi yine sırtında Sevda'nın. Boynunu açık bırakan yakanın üzerinde Cengiz'in eli yavaş yavaş okşuyordu Sevda'nın ensesini. Saçlarını çekiyor küçük küçük. Bilinçsiz bir okşama bu. Dokunmaktan duyulan hoşnutluğun kör atışı. Sevda'nın içi kaynıyordu. Çevreye bakıyorlar, kimseler görünmüyor. Daha uzaklara, kimselerin istese de göremeyeceği uzaklara sürüklüyordu Cengiz'i şimdi.

Gözlerini, delikanlının kara gözlerinin içine dikti. Bir karaltıya çekti elinden tutarak. Yere çöktüler usul usul elele. Cengiz, saldırır gibi sarıldı kıza, boynunu, yüzünü öpmeye başladı. Dudakları buluştuğundan soluksuz kaldı Sevda. Şaşaladı ama birden toplama gereği duydu kendini. Başı dönüyordu. Niye uyanmalı bu düşten, diye sordu kendine. Bilinçle bıraktı oğlanın kucağına kız kendini. Yere uzandılar sonra. Otların üzerinde, mezarların ara-

sında uzun uzun öpüştüler. Mavi çiçekli giysinin etekleri sıyrıldı. Cengiz elini bacaklarında gezdirdi kızın. Filmlerde gördüğü buydu. Şimdi bir aşk filminin baş aktörüydü oğlan. Kız, elini tuttu, itti geri. Çocuk çekindi. Gitmedi daha ileriye. Ayıpladı kendini. Film orda koptu. Oysa Sevda, ısrar etmesini, okşamasını istiyordu daha. Ama hemen teslim olunur muydu? Sonra ne derdi; amma yangın kız! Erkekler kim bilir böyle üç gün içinde arkadaşlık kurup öpüverdikleri kızlara neler yakıştırırlardı! En iyisinin boynu altında kalmalı! Niye? Oğlan efendi çocuk, yapma dediğini yapmadı. Hiçbir zaman yapmadı. Oysa isteseydi daha ileri gidebilirlerdi. Niye yapmadı?

«Anlayamadı beni de ondan. Korktu belki. Ben de korkuyordum aslında. Ya çocuk filan kalsaydı o günden? Zaten günlerce korkumdan uyuyamamıştım.»

Cengiz'le buluşmaya karar verdi kaç kez ama yapamadı. Birkaç yıl sürdü arkadaşlıkları. Ne zaman bitti, nasıl bitti anımsamıyor. Okulu bitirdikten sonra birkaç kez daha buluştular. Bir iki kez mektup yazdı oğlan. Sonra ses seda kesildi çocuktan. Kalkıp köyüne de gidemezdi ya oğlanın!..

«İyi oldu, sürseydi ne olurdu? Çocukça bir ilişki evliliğe dönüşür, şimdi elimde bir çocukla bir evin bütün yükünü çekmeye uğraşırdım. O toy, ben toy... Kim bilir Fatma'nın Leylâ'sı gibi bir kadın da olurdum, ne çekilmez bir azaba dönüşürdü yaşamım. Ama şimdi Özer umutlandırıyor beni... Hoşlanıyorum onu düşünmekten.»

Özer, sırtını avlu duvarına vermiş, ezanın okunmasından hoşnut, caminin alana bakan, sonradan camlarla örtülmüş son cemaat yerine dikmişti gözlerini. Payandalar üzerine oturtulmuş bir dizi kubbenin çinilerle bezeli ayaklarını; o ayakları diken, işleyen, taşını çeken, harcını karan, kumunu eleyen işçisini, ustasını, mimarını düşünüyor, onlarla arasındaki yüzlerce yıllık zaman dilimi ortadan kalkmış da aynı çağı yaşıyorlarmış gibi bir duyguya kapılıyordu. Binlerce yıllık insanlığın birikimiyle ortaya çıkan güzelliğin kendisine ilettiği inancı düşünüyordu. İnsana duyduğu inancı, onun yaratıcı gücüne, sabrına duyduğu inancı... Bunu çizen mimarın, yapan ustanın, buraya düşünen beynin, bütün görkemiyle or-

taya çıkaran sanatçının coşkusunu duyuyor derinden derine. Bir insanın yüzlerce yıl sonraya seslenmesini, ustaların el izlerini, gözlerinin terazisiyle yarattıkları biçimi, gözlerinin değdiği yerleri içi titreyerek arıyordu.

«Cenazeye gelmekle çok iyi ettim.»

Ölümün her an yeni canlar almaya hazır olduğu şu sokaklarda, duyduğu derin etkileşim son gördüğü güzellikmiş gibi geliyordu ona, bu yüzden doyumsuzca baktığı caminin çinili payandalarından, uyumlu kubbeleriyle zarif minaresinden gözlerini alamıyordu.

«Sevda'yla kalmadığıma, gelmemeyi düşündüğüm halde moralimi bahane ederek kaçmak istediğim halde, gelip bu camiyi yıllardan beri ilk kez böylesine yakından görebildiğime seviniyorum şimdi. İnsan cenazede bile yaşıyor işte, güzel bir şeyin tadını duyabiliyor, düşünebiliyor.»

Karamsarlığının eridiğini, iç düzeninin gittikçe eski işleyişine kavuştuğunu görerek mutlu oluyordu.»

«Halis Çelik görmesin.»

Gülüyor; onun yere çökmüş, elindeki bir çöple bir şeyler çiziktirdiğini görüyor.

«Sevda nasıl gitti acaba? Çok üzüldü sanırım. Yapacak başka şey yoktu ki...»

«Nasıl olsa yine buluşacağız.»

O gün tıraş olacak, içi coşkuyla dolu, muayenehanesinde yalnız bekleyecekti. Bir kadın arıyordu o. Usul sokuluşlarıyla kendini Özer'in kollarına verecek, iç dünyasını alt üst ederken yeni bir yaşamın ışıl ışıl filizlerini yeşertecek bir kadın... Sevda mıydı bu? O da bilmiyor.

«Anlatırım ona, kişinin kendisini yaşaması gerektiğini anlatırım. Kendi isteklerine aykırı yaşamasının, isteklerini bastırmasının insanın doğasını bozacağını, hasta edeceğini anlatırım.»

«O da inanırdı hemen!»

«O gün ne desem inanmaya hazırdı.»

«Dürüst bir tutum mu bu? Onu kullanmak istiyorsun, duygularını, sana ilgisini...»

«Belki ama o da tat alacak.»

«O sevgi bekliyor senden, bütün düşlerini yıkmanı değil. Görmedin mi ne kadar temiz bakıyordu, tıpkı bir çocuk gibi...»

«İnsan başka türlü olgunlaşmaz ki.»

«Sevda'yı olgunlaştırmak mı işin? Buna hakkın var mı? Çok acımasızsın Özer.»

«Değilim, belki de delicesine sevebilirim onu.»

«Belki ama...»

«Başka nasıl söyleyebilirim? Sevgi için söz verilebilir mi?»

«Ama olgunlaştırmaya verilebilir!»

«Kim bilir belki haklısın.»

«Haklıyım çünkü yakışmıyor sana.»

«Yüreğim ona karşı boş değil ama.»

«Sen ona hoşuna giden bir kadın olarak bakıyorsun.»

«Yanlış.»

«Acaba? Bu bir kaçamağın kokusunu getiriyor bana.»

«Kendimi tanımıyorum ben, tam bilmiyorum...»

«Sevda sana öğretecektir, merak etme. Bir denek taşı gibi...»

«Öyle demedim ben, istemezse hiçbir şey olamaz...»

«İsterse sevgi olmasa da olur öyle mi?»

«Niye kendini böyle hırpalıyorsun? Gelip koynuna girmedi ya. Hem bakalım bir daha gelecek mi? Bugün için söz verse bile ne aksilikler çıkar. Hiç akla gelir miydi Naci'nin öldürüleceği, cenazesinin buluşmayı engelleyeceği? Zavallı dostum, bilse bizi engelleyeceğini o kibarlığıyla kendini kurtarmaya bakardı!..»

«Saçmalama, esprinin yeri değil.»

Yerinde duramayacaktı Özer. Pencereye gidecek, sokağı gözleyecek, gelip geçenin kendisini görmesinden korkarak gizlenerek bakacaktı dışarı. Sıkılıp oturacak, eline bir tıp dergisi alıp derginin güzel kâğıdına, renkli resimlerine bakarken hiçbir şey görmeyecekti. Üst kata çıkıp ne zamandır el sürmediği içkileri gözden geçirecek, saatine bakarak alt kata inecekti yavaş yavaş. Bir ayak sesinin ardından zil, önceki gibi çekingen, iki kez tınlayacaktı.

«Ne yapmalı şimdi? Sıkı dur Özer!»

Yine de eli ayağına dolaştı Özer'in. Ayağında bir gerilme, bir sertlikten sonra bir çözülme geldi gitti. Titriyor muydu yoksa? Olmasın bu, kalsın; genç bir kız için kötü bir durum, diye düşünü-

yordu. Yüreğinde ansızın uç veren bu duygu şaşırttı onu. Kaç zamandır Sevda'nın biçimli vücudu, dolgun kırmızı dudakları, dar biçimli kalçaları düşlerine girmiyor muydu? Şimdi ne yapmalıydı?

«Sen de her şey sana bağlıymış gibi aptallık ediyorsun. Bakalım kız ne yapacak? Hemen evet deyip koynuna girecek değil ya!..

Kapıya gitti, durdu; bir süre kendini dinledi. Dudaklarının kuruduğunu ayrımsadı. Boğazından da bir yanma duygusu yükseldi. Yutkunamadı. Kapının ardındaki küçük kilidin yuvarlağını tuttu, çevirmeden diliyle dudaklarını ıslattı. Açtı kapıyı.

Keskin bir kokuyla girdi Sevda. Başı döndü Özer'in bir an. Duygularını kamçılayan bir kokuydu bu. Kendini tuttu, son bir çabayla gülümsedi, telaşını bastırmaya çalıştı.

«Hoş geldin Sevda Hanım.»

«Merhaba, hoş buldum.»

Kız, gözlerinin içine baktı doktorun. Sitemliydi.

«Bu hanım da nerden çıktı? Bir türlü alışamadım ben hanımlığa.»

Özer, rahatladı biraz. Aradaki uzaklık hemen kalkacak gibiydi. Umutlandı.

«Beklerken bu denli heyecanlanacağımı bilmiyordum. Kendimi de hep sakin sanırdım. Beni çok heyecanlandırdın. Bu arada ben de heyecan küpü olduğumu öğrendim.»

«Benim için de günler geçmek bilmedi. Heyecandan ne yapacağımı bilmiyordum bugün. Özledim desem yalan olmaz. Oysa bu daha üçüncü görüşmemiz. Otobüste bir, geçen kez iki... Yooo, dördüncü; bir de sokakta karşılaşmış, buluşma gününü kararlaştırmıştık.»

«O gün çok üzüldüm. Cenaze bir yanda, sen bir yanda.»

Eli titriyordu hâlâ. Sevda'nın koluna girerken titreme çoğalıyor. Sevda, ürperiyor.

«İstediğim bu muydu?»

«Ne yapmak istiyor bu adam?»

Özer, yukarıyı işaret ediyor.

«Burası rahat değil Sevda. Gel yukarı çıkalım, hem sana bir iki yudum bir şeyler ikram edeyim.»

«Sarhoş edip sahip olmayı mı kuruyor? Tuhaf bu düşüncem. Yakışmaz bana da, ona da...»

Özer, cenazeyi anlatacaktı. Ölümün yakınında olmanın verdiği duyguyu, uyuşukluğu, insanın gözünde her şeyin birden anlamsızlaşmasını... Ama tek şey hoşnut etmişti onu. Sevda, ilgiyle dinliyor doktoru. Ağzından çıkan her sözün altında nasıl bir tuzak çıkacak diye bakıyor önce, sonra yine yakıştıramıyor bu duyguyu. Özer'in ağzından adını duymak istiyor, gözlerine bakıyor. Coşkusu yatışan Özer camiyi anlatmaya başlıyor:

«İlk kez dikkatle baktığım cami oldu Hatuniye. Kubbeleri, kubbe payandaları, çiniler bir harika. Dörtyüz yılı aşkın bir zamanı aşarak geldi yüreğimdeki karanlığı sildi. Gördüklerim insana inancımı tazeledi. Çok hoşnut oldum. Cenazenin acılı havasını unuttum. Bu güzelliklerin savaşımı bilinçle verilmedi dedim kendi kendime. Her anlamda verilmedi en azından. Naci, biraz da bu güzellikler çoğalsın diye savaştığı için öldürülmedi mi? Kökü, geçmişi eskilerde bu savaşın. Oysa savaşçı değil barışçıydı. Barışın savaşçısı. Militan olmadı hiç. Bu iyi mi, kötü mü tartışılabilir ama böyleydi. Uysal, akıllı biriydi. Ne zamandır kendi kabuğunda uyuyan birisi.»

«Komşumuzdu ama pek tanımazdım Naci Beyi.»

Gözlerine baktı kızın. Sözlerinin onu ilgilendirmediğini düşündü. Kız, geniş bir kanepe koltukta oturuyordu. Arkasına yaslanmış, ellerini kucağına kavuşturmuştu.

«Üşüyor musun?»

«Yo, hayır. Soba güzel yanıyor.»

«Yakalı epey oldu ama soğuklar geçmedi bir türlü. Burası da her zaman yakılmadığından kolay ısınmıyor.»

«Oda küçük ama. Kaç odası var bu katın?»

«Sahi sana evi gezdireyim, gel!»

Odadan çıktılar, holde iki kapı daha görünüyordu. Bir de tuvalet olduğu anlaşılan, kapısında havlu asılı bir yer.

Öteki odayı açtı, yatak odasının sıcak havası yüzüne çarptı kızın.

«Demek burayı da yakmış.»

«Hastalardan zaman bulursam burda dinleniyorum.»

Çıktıkları merdivenin trabzanına tutundu Sevda, holü gözden geçirdi. Merdivenlere ve yerlere serili halıları inceledi. Tertemizdi her yer.

«Tam bekâr evi burası.»

«Temiz bulmadın mı yoksa?»

«Yok canım, daha nasıl temiz olsun? Bu kadar olur ancak. Kim temizliyor, sen mi?»

«Annem kimseye bırakmıyor. Kadın tutayım dedim istemedi. Ama ben de temiz tutuyorum, değil mi?»

Güldüler.

«Yoksa zaten temiz olmaz.»

«Burası rahat oluyor benim için Sevda, yorgunluğumu burda atıyorum.»

Kız gülümsüyor hınzırca.

«Yalnız mı?»

Sorudaki taşı sezen Özer, üzerinde durmuyor sorunun.

Her şeyi açıklaması, yaşamının hesabını vermesi gerekmez elbette. Ama yine de Sevda'nın şakasına seviniyor. Onun rahatlığı, buraya ısınmaya başladığını gösteriyordu.

«Buraya değil de elbet bana... Şirin bir kız bu.»

Kız içinden birdenbire senli benli olmanın gereğini tartışıyor. Bir yandan da merak ediyor bu odaları gerçekten yalnız mı kullanıyor, diye. Ara sıra gelen kadın arkadaşları yok mudur? Kıskançlığa benzer bu duyguyu atlatıyor, kovuyor Sevda. Karşıdaki pencereye bakıyor. Dışarda soğuk ama güneşli bir gün parlayıp duruyor. Gün ışığı yerdeki halıyı bölüyor parlaklığıyla. Nedensiz bir sevinç duyuyor ışığa bakarken kız. Güneşli günlerin özlemini çekiyor. Kırları özlüyor, baharı özlüyor. Her yerde kara kışın insanın içini karartan bakışını, yağmurlu, soğuk, çamurlu günleri sevmiyor. Bu odaya bahar gelmiş işte. Sıcacık. Yerde güzel bir halı, karşısında sevdiği adam, pencerede güneş. Dışarısı soğukmuş ne önemi var? Sevdiği adam mı? Gerçekten sevdiği adam mı, soruyor kendine Sevda.

«Çok erken, bunu söyleyebilmek için çok erken Sevda. Yüreğin mi aktı yoksa, dilin hep sevgiye çalıyor.»

Özer, ondaki dalgınlığı izliyordu sabırla. Yüzüne sevecen bakıyor kızın. Gülerek soruyor:

«Ne içersin? Viski var, cin tonik var... Gazoz var.»

Sevda duymuyor bir süre.

«Viski mi? O da ne demek? Ha! Evet, hayır!..»

Özer gülüyor onun bu haline.

«Neden şaşırdın? Bu dalgınlığın neden?»

«Hiç aklım bahara gitti de. Şu gün ışığına bak...»

«Bu kış uzun sürdü değil mi? İnsan baharı özlüyor...»

«Kırları özlüyorum, biraz yumuşasa havalar, ilk fırsatta çıkacağım dolaşmaya. Tarlalarda gezeceğim, ot kokularını çekeceğim içime.»

«Ne içeceğini söylemedin bana.»

«Afedersin, önemli değil benim için. Aslında alışkın değilim. içmesem olmaz mı?»

Özer ürkütmek istemiyor. Yanlış anlaşılmaktan korkuyor öteden beri. Üstelerse kötü bir niyeti varmış gibi değerlendireceğinden, kendisine kim bilir nasıl bir gözle bakacağından korkuyor.

«İstersen gazoz iç.»

«Yok canım o kadar da değil. Madem bir şey içeceğiz, cin tonik olsun. Daha önce bir kez içmiştim.»

«Nasıl istersen. Hemen hazırlarım.»

«Biliyor musun hâlâ heyecanlıyım ben. Böylesi arkadaşlıklarım olmadı da...»

«Benim de... Hem olsa ne olur? Bundan doğal ne var?»

Özer çıktıktan sonra, holdeki buzdolabının açılıp kapandığı duyuldu. Birtakım şişelerin şıngırtılarından sonra bir sessizlik başladı. Sevda karşısındaki resme bakmaya başladı. Önde, şemsiyeli ve şapkalı bir kadınla bir çocuk sanki Sevda'ya doğru geliyorlardı. Bir tarladaydılar anlaşılan. Geride bir dizi ağaç ve ağaçların arasında kırmızı kiremitli bir kır evi görünüyordu. Ağaçların hemen önünde bir başka kadınla, bir çocuk daha görülüyordu. Resimdeki yüzeyin bir kesimi kırmızı lekelerle doluydu. Bahar olmalıydı, gelincikler böyle açardı. Gökyüzünde parçalı bulutlar vardı. Yer yer sarıya kaçan renkleriyle uçuk mavinin üzerine kapanmışlar, tam örtememişlerdi. Vakit öğleye yakın olmalıydı resimde.

«Yabancı bir ressamın çoğaltılmış resimlerinden anlaşılan. Kadınlarla çocukların şapkaları, giysileri bunu gösteriyor. Şimdi daha çok özledim kırları. Böyle korular içinde, tarlaların kıyısında, yalın, kentlerin dağdağasından uzak bir yaşam isterdim.»

Elinde küçük bir tepsiyle girdi Özer.

«İşte geldim, sıkılmadın ya.»

«Yoo, hayır. Şu resme bakıyordum. Kırları daha bir özledim şimdi. Nerden buldun bu resmi?»

«Beğendinse sana vereyim.»

«Onun için sormadım. Merak ettim de; resme düşkünlüğüm yoktur, anlamam zaten. Ama bu galiba yabancı bir ressamın yapıtı.»

«Ben de anladığımdan değil, bir dergide bulduğumdan onu çerçeveletip astım. İyi bildin, bir yabancı ressamın. Adını ben de bilmiyorum, bir köşesinde yazıyor galiba, ama kolay okunmuyor. Yabancıların adları zaten nasıl okunur bilmem.»

Tepsiyi kızın önündeki sehpanın üzerine koydu. Kendi viski bardağından önce Sevda'nın cin bardağını onu önüne bıraktı. Küçük sevimli çanaklarda çerez vardı. Onlardan birini cin bardağının yanına koyarken viskisini elinde tutuyordu.

«Böyle işleri pek beceremiyorum. Umarım eksiğimiz yoktur. Hadi, hoş geldin.»

Bardağını eline alan Sevda, gülümseyerek uzattı, tıklattılar.

«Merhaba!»

Bir yudum içtiği viski genzine kaçıyor Özer'in. Öksürmeye başlıyor, yüzü kıpkırmızı kesiliyor. Sevda gülüyor.

«Her zaman içer misin diyecektim vazgeçtim. Sen de benim gibi acemisin bu konuda.»

«İyi bildin. Her zaman aradığım bir şey değil. Ama arada arkadaşlarla, insan sevdikleriyle neşelenmek istiyor.»

«En çok Naci'yle mi içerdiniz»

«Naci de pek içmezdi. O yüzden galiba birbirimizi arardık. Hem zaten çok uzun bir arkadaşlığımız olmadı. O yıllardır burda eczacılık yapıyordu biliyorsun. Bense muayenehaneyi beş altı yıl önce açtım. Aramızda da epey yaş farkı vardı.»

Gözleri daldı doktorun. Özleme benzer bir duygu sızlattı yüreğini. Geri dönülemez, söylenilen sözlere bir daha gülünemez, ağlanamaz, özür dilenemez bir gerçekliği yaşadığını duyumsadı. Birlikte oldukları zamanlarda birbirlerine hiç darılmadıklarını, tartıştıkları zaman bile gülerek çıkıştıklarını anımsıyordu.

«Naci Beyi unutamıyorsunuz.»

«Aramızda birbirimize söyleyebileceğimiz çok şey vardı.»

«Şimdi olsaydı ne söylemek isterdin?»

«Bu planlanmış, önceden hazırlanmış bir söz olamaz ki. Onunla konuşurken sizin de kafanız çalışır, düşünceler peşpeşe çıkardı ortaya. Her insanla olmaz bu. Düşünmeyi severdi Naci.»

«Böyle insanlar kolay unutulmaz herhalde.»

«Şimdi çıksam, eczanede yerinde otururmuş gibi gelir bana. Her çıkışımda ona uğrardım, onun etkisi. Bir boşluk kaldı. Ölümü yadırgamıyor insan, ölümün yarattığı boşluk ürkütücü. Diyemediğiniz, akşamdan yarın şunu söyleyeyim, önereyim, düzelteyim dediğiniz şeyleri hiçbir zaman yapamıyorsunuz artık. Bu gerçeği öğreniyor ölümlerde kişi.»

Üzgün, düşünceli dinliyordu Sevda. Öteki, kızın yüzüne baktı.

«Bunları zaman zaman yine konuşuruz. Kaçınılmaz bir şey bu. Bırakalım. Sen kendini anlat biraz.»

«Kolay mı insanın kendini anlatması? Sapır sapır dökülürüm şimdi. Okul bildiğiniz gibi ikide bir kapanıyor olaylar nedeniyle. Ben de o zamanlar evin yolunu tutuyorum. Sonra umutsuzluğa kapılıyor, bu okullardan bize hayır yok, bırakayım diyorum. Sonra yapacak başka şey kalmıyor, bulunmuyor, hadi yine kürkçü dükkânına. Kargaşadan göz açılmıyor. Burda da öyle. Kimsenin can güvenliği yok. Hiç kimsenin ama. Eve geliyorum can sıkıntısından patlıyorum. Ders çalışıyorum, olur a, bakarsın sınav filan yaparlar diye, boş bulunmak istemiyorum. Anneme yardım ediyor, canım isterse kitap okuyorum. Anneme kalsa bana sürekli iş yaratacak evde. İş insanı oyalar, diyor. Sevdiği iş insanı oyalar. Üstelik eğitir de. Yanlış mı? O yüzden kaçıyorum evden. Kadınların kurduğu bir dernek var, orda çalışıyorum. Kadınlarımızı uyarmak istiyoruz. Çifte sömürüyü anlatıyoruz. Ben de katılıyorum bu kervana, dilimin döndüğü kadar söylüyor anlatıyorum. Benim için de oyalanma, kendimi toplum ilişkilerinde tanıma bakımından yararlı oluyor. Çevre ediniyorum, yeni arkadaşlar buluyorum... İnsanımızı tanımıyoruz. Hele okumuş takımı hiç tanımıyor bence. Ama kendimizi de tanımıyoruz. Bazen öyle tepkiler gösteriyorum ki, şaşıyorum, bunu ben mi yaptım diyorum.»

«Ne yapılmalı sence?»

«Bilsem ne yapmak gerekir, yapardım.»

Kanepede oturan kızın yanına geldi bunu sorarken. Sevecendi, gülümsüyordu doktor. Elini, Sevda'nın omzuna koydu, kız ürperdi. Saçlarını karıştırdı, ensesini okşadı. Sevda, soran bakışlarla kaldırdı başını Özer'e.

«Şu anı düşün, burda, şu küçücük odada, yepyeni bir dünya kurabiliriz istersen.»

«Nasıl?»

Yanağını okşadı Sevda'nın. Kız, Cengiz'i anımsadı. Kalkıp gitmeyi geçirdi içinden. Tepkisinin bir refleks olduğunu, hep kendini erkeklerden koruması gerektiğini söyleyen, duyumsatan genel yargının etkisiyle böyle düşündüğünü geçirdi aklından. Hem çok saçma olmaz mıydı?

Bardakları sehpanın üzerinde yanyanaydı şimdi. Kız, içmek için uzandı bardağına. Özer, kalktı, iki bardağı da aldı, Sevda'nınkini eline tutuşturdu. Bardakları yeniden birbirine vurdular. Başı dönüyordu Özer'in. Gülmek geliyordu içinden, şu kıza sarılıp öpmek... Yine de aklının bir köşesinde taşkınlık yapıp kızı üzmekten çekiniyordu. Buluştukları sıradaki heyecanının kalmadığını, şimdi daha rahat olduğunu düşünüyordu. Sevda'nın burnunu okşadı işaret parmağıyla.

«Burnun çok güzel Sevda.»

Kız gülerek kalktı yerinden, az önce izlediği resmin karşısına geçti. Uzun uzun baktı.

«Bu odaya bu resim çok az. Duvarları boş bırakmamalı.»

«Hiç düşünmedim desem yeri. Ama haklısın. Şöyle güzel eserler bulunabilir aranırsa. Ama benim de buna pek zamanım olmuyor.»

«Hep para kazanmayı mı düşünüyorsun?»

«Yok canım, hastalar sanki para getirmiyormuşçasına ilgilendiriyor beni. Para bir sonuçtur benim için.»

«Yine de kendine zaman ayırmalısın.»

«Ne yapacağım o zamanda?»

«Resim sergilerine, konserlere, tiyatrolara, sinemaya... Ne bileyim daha pek çok yere gidebilirsin.»

«Vay vay vay... Meğer sen neler de düşünürmüşsün? Ama çok haklısın. Biz Naci'yle birkaç kez tiyatroya, bir kez de baleye gitmiştik galiba. Bir de opera serüvenimiz vardır.»

«Bizim arkadaşlardan meraklıları çoktur bu işlerin. Onlarla anlaşmak benim için de çok kolay oluyor.»

«Nasıl anlaşmak? Bak ben kıskanıveririm.»

Sevda hoşlandı onun bu şakasından. Gülmekle yetindi. Özer, resimdeki kadınları, gelincik tarlasını, gerideki, ağaçları ilk kez görüyormuş gibi resmin karşısına gitti, durdu. Sevda, bilincini yokladı ona bakarken. Neşesi yerindeydi, bilinci bir saat gibi çalışıyordu. Korkmuyordu kendinden. Özer'in de dikkatli, sevimli bir arkadaşlığı vardı. Hoşuna gidiyordu. Gitti kanepedeki yerine oturdu. Doktor, döndü, kızın gözlerine baktı.

«Böyle bir kır evim olmalıydı. Aslında çok fazla bir özelliği yok. Mutlaka resim olarak anlamı var. Ama yine de somutta karşılığını yaşamak isterdim resimden bana akan duyguların.»

«İnsan düşündüklerini yapabilecek olanakları bulabilse!..»

Özer, usulca geldi, kızın yanına çöktü.

«Sen çok güzelsin Sevda.»

Buğulandı gözleri kızın. Bir istek kabardı içinde. Teni yanmaya başladı. Korku bundan sonra mıydı, bozulur muydu direnen kafası şimdi? Adam kızın saçlarını karıştırmaya başladı. Elindeki bardağı bir kıyıya bıraktı. Elini giysinin açık yakasından sokup göğüslerini karıştırmayı düşündü. Vazgeçti. Çok sıradan bir ilişki olacaktı, kendisini kadın düşkünü bir hovarda gibi gördü bir an. Giysinin üzerinden bastırdı yine de. Kız gözlerini yumdu. Sakınmadı kendini. Dudakları aralanmıştı. Özer, çerez tabağının yanında duran kâseden bir çikolata aldı, kâğıdını soydu, içini kızın ağzına uzattı. Dudaklarına bir öpücük bekleyen kız çikolatayla şaşırdıysa da gülümsedi, gözlerini açtı. Kızın bu öpücüğü daha başka öpücüklerin çağrısı mıydı? Gözlerini bir sıcak dalgası buğulandırdı yeniden. Kıza yaklaştı, sol elini kızın ensesine koydu, sağ eliyle çenesini tuttu. Kız, burdan öte hiçbir şey olmayacak, deyip kararını yineledi içinden. Gözlerini açtı, erkeğin gözleri istekle yaklaşıyordu ona. Dudakları bir ateş gibi girdi erkeğin ağzına.

Sevda, derin bir soluk aldı sonunda. Özer, utangaç kalktı yerinden, içkilerini yenilemeye gitti. Kız eteğini düzeltti, ayağa kalkıp giysinin kırışan yerlerine baktı. Çekiştirdi aşağı yukarı. Özer geldiğinde kemerini sıkıştırıyordu. Etekleri bol, yakası kırmızı bi-

yeli giysi kaymıştı üzerinden, yön değiştirmişti.

«O gün de bu giysi vardı üzerinde değil mi?»

«Evet. Hiç aklıma gelmemişti cenazenin engel olacağı. Ne kadar aptalım.»

«Ben de sersemlemiştim iyice. Bir an gitmemek, seni burda beklemek, her şeye boş vermek geldi içimden. Ama yapamadım.»

«Sen doğru olanı yaptın, üzülme.»

«O kadar moralim bozuktu anlatamam. Birisi de geldi cami avlusunda nöbet tutalım, dedi. Ödüm kopar benim böyle şeylerden. Sevmem. Bir gün önce Naci'nin otopsisinde bulundum. Raporu bile cebimde hâlâ.»

«Sahi mi? Merak ettim, görebilir miyim?»

«Benim yüreğim kalkıyor gördükçe.»

«Merak ettim sadece. Seni üzecekse kalsın.»

«İnsanın nasıl delik deşik edildiğini yazar bu raporlar.»

«Sen de mi kalacak artık?

«Kalmayacak. Turgut'a vereceğim. Zaten bir örneğini savcılık aldı.»

Aşağı inip raporu getirdi Özer. Kızın kendisindeki bozgunu izlemesini umursamadan kâğıdı kucağına bırakıverdi Sevda'nın. Bir sessizlik çöreklendi aralarına. Bardağını alıp yerine otururken kıza bakıyordu. Ama kızı gördüğü kuşkuluydu sanki. Perdelerin ötesinden birer çizgi gibi görünen yapıların üstünde ışıyıp duran güneşe baktı. Sevda, kâğıdı açtı, yeni bir ölüm yaşarcasına okumaya başladı.

«..... ceketin büyük kısmı itibariyle ve özellikle sol omuz başı ve kenarlarının kanlarla kaplı olduğu sağ omuz alt tarafından arkadan iplikleri dışarı çıkmış bir deliğin bulunduğu ve kurşunun içerden dışarıya doğru çıktığı kanaatine varıldı. Pantolonda ve diğer elbiselerde barut izine ve delik yere rastlanmadı. Ceketteki belirtilen delikte de barut ve yanık lekelerine rastlanmadı. Bundan bu deliğin çıkış deliği olması kanaatine varıldı. Cesedin baş nahiyesinin sol yanak ortası ve sol kulaktan tahminen 2–3 santim aşağısında bariz bir şekilde etrafı muntazam burma halkalı bir adet tahminen 0,5 çapında bir kurşun deliği ve sol kulağa yine arka yöne doğru tahminen 5 cm aşağısında enseye yakın yerde ve birin-

ci kurşun giriş deliğine tahminen beş santim arkada bulunan burma halkalı giriş deliği görüldü. Bu kurşun deliğinin boynun sağ omuzla birleşen noktasında gayri muntazam bir giriş deliği ve bu giriş deliğinin sağ omuz kürek kemiği üzerinde tahminen 1 cm çapında bir çıkış deliğinin mevcut olduğu tespit edildi. Sağ omuz nahiyesinde tahminen 4 cm dış tarafında bir adet tahminen 0,5 santim çapında muntazam bir giriş deliği ve bu giriş deliğinin sağ omuz kürek kemiği üzerinde tahminen 1 cm çapında bir çıkış deliğinin mevcut olduğu görüldü... Vücudun diğer yerlerinde ateşli silah yarası delici ve kesici alet darbeleri cebir ve şiddet hasarına rastlanmadı ve bu vaziyette maktule karşı üç el silah sıkıldığı bunlardan ikisinin giriş çıkış yaptığı yüze isabet edenin çıkmadığı görüldü.»

«Kahrolsunlar!.. Tüylerim ürperdi. Bir gün belâlarını bulacaklar elbette.»

Doktor susuyordu. Merakla baktı onun yüzüne:

«Nasıl?»

«Nasıl olacağını bilmem. Ama bu vurucu güçleri kullananlar bir gün çıkacaktır ortaya.»

«Bu bir dilekten öteye anlam taşımaz. Hepimiz bir gün belâlarını bulmalarını istiyoruz ama nasıl olacağını bilemiyoruz. Kimse bilemiyor.»

Eliyle boşuna her şey işareti yaptı. Konunun kendisini üzdüğü, bu konuyu konuşmak istemediği anlaşılıyordu.

«Ben raporu okumadım. Ölüyü gördükten sonra nesini okuyayım? İçim kalkıyor her ölüyü görüşte.»

«Bir de doktorlar kanıksamıştır derler.»

«Kanıksayanlar vardır belki. Ben alışamadım.»

«O gün de yüzün bembeyazdı. Cenazeye gitme, demek geldi içimden ama o hakkı göremedim kendimde.»

«İyi ki demedin. Bakarsın dayanamaz kalır, sonra da ömür boyu vicdan azabı çekerdim. Bu açmazlar biter bir gün ama nasıl? Davanın sahibi de görünmüyor ortada. Burjuvazinin gücü tükendikçe kendi kurallarını da tanımaz. İşte bu olaylar çapulcu sermayenin yarattığı, kendisini koruyacak gücün yarattığı olaylardır. Devletin her kademesinde etkindirler, kredileri onlar toplarlar,

kendileri için yasalar çıkartırlar, yine de doymazlar. Bütün uygarlık gösterileri canavar yüzünü gizlemek içindir. Bunlar belli şeyler. Çok duymuşsundur. Aslında konu çok karmaşık elbette. Bu denli de basit değil. Toplumun başka güç dengeleri burjuvazinin işini zorlaştırıyor.»

Sevda, kendisini toplantıda sanıyordu. İnsanın böyle konuşabilmesi, toplumun yaşadığı olayları az çok izlediğini, analiz ettiğini, konular üzerinde düşündüğünü göstermez mi? Özer'de bunu buluyor Sevda.

«Arkadaşlar da konuşurlardı; ateşli; bağıra bağıra konuşurlardı. Pek inandırıcı gelmezdi bana. Özer, yavaş ve tatlı konuşuyor.»

Susuyordu Özer. Buluştukları sıradaki hava dağılmış, can sıkıcı bir ortama kaymışlardı.

«Bezdirici bir dedim–dedi kavgası var politikacılar arasında. Hiçbirisinin sağlıklı bir yaklaşımı yok. Çünkü sağlıklı yaklaşmaları mümkün değil. Onların altına koltuğu sürenler ve oralara geçmelerine izin verenler istemez. Gerçekte hiçbir şeyi merak etmeyecek kadar bıktım, usandım bu işlerden. Yapım da uygun değil politikacı olmaya galiba.»

Sevda, gülüyor.

«Politikacı olman gerekmez ki... Kim istiyor bunu senden?»

Yanıt vermiyor doktor. İçkisinden bir yudum alıp kıza boş gözlerle bakıyor. Kız, adamın yalnız; dosta gereksindiğini düşünüyor o bakarken kendisine.

«Bu adamı seveceğim galiba.»

Suskunluk büyüyor aralarında. Bir araya gelmelerindeki güzelliğin üstü örtüldü çoktan. O sıcaklık kalmadı nedense. Ülkenin karanlık saatleri geldi, bütün güzel duyguların, bütün güzel günlerin üzerini ölümle, karanlıkla örttüler. Hınçla böyle düşünmeye başlıyor Sevda. İçkinin kendisini karamsarlığa sürüklediğini düşünerek kızıyor Özer. Somurtmanın sırası mı diye söyleniyor kendi kendine, cami avlusundaymışçasına yine cenazeyi düşünmenin tedirginliğini yaşıyor.

Cami avlusuna çıkan merdivenleri, kollarını sıvayarak çıkan Ferruh Beyi görünce içinden sövdü Özer.

«Vay aşşağılık namussuz vay!.. Geleceğini hiç mi hiç sanmıyordum!»

Öteki kolları sıvalı, acele adımlarla Naci'nin annesinin yanına gitti. Ordakiler kıpırdadılar. Turgut ayağa kalkarak yer vermek istedi. Otur işareti yaptı ona.

— Başınız sağolsun efendim, başınız sağolsun evlâdım. Nasıl yandığımı anlatamam. Memleketimizin kazandığı aydın insanlardan biriydi Naci Bey. Acımı anlatacak söz bulamıyorum. Size uzun ömürler, sabırlar dilerim. Allah bu acınızı unutturmasın.

— Dostlar sağolsun, diye mırıldandı Nefise Hanım.

Gözleri kan çanağıydı Turgut'un. Sesi bulanıktı.

— Dostlar sağolsun efendim.

— Bir emriniz olursa başım gözüm üstüne efendim. İzninizle ben bir abdest alıvereyim.

Ferruh Bey, çabuk adımlarla uzaklaştı, şadırvana gitti. Oturaklardan birine çökerken iki güvercin havalandılar yalağın önünden. Musluğun ağzından buz gibi bir su boşaldı.

Ortalığı yavaş yavaş sis kaplıyordu. Dağdaki bulut kente iniyordu bir eşkiya gibi.

ONİKİ

Eve gidip biraz kestirmeye karar verdikten sonra bile hâlâ belli belirsiz bir boşluğun içinde sürüp gittiğini duyuyordu İbrahim. Gidip gitmemek konusunda içinden bir ses, eve gidip de ne yapacaksın, bekle hele; neler olacak, gör, der gibiydi. Hükümetin köşesinden geri döndü. Konağın üst merdivenlerinde gezinen polislerin önünden geçti. Göz ucuyla üst kat pencerelerine, tül perdelerin gerisinde cami avlusunu gözetlemek için bekleyenlere baktı. Kimi perdeleri yana çekip bakıyor, kimi perdelerin gerisinde tanınmamanın gönül rahatlığıyla dikiliyordu. Zaten isteseler de kimse tanıyamazdı o kadar uzaktan onları. Kim hangi pencerede nerden bileceklerdi? Camlar havanın bütün karanlığına karşın dışardan parlıyor, içerdekini saklıyordu. Hem hükümetteki niye korkardı? Güç onlarda değil miydi?

Polislerden biri ona duyurmak istercesine yüksek sesle konuştu:

— Bu kambur ne dolaşıyor buralarda?

Postacı duymazlıktan geldi, ama yürürken ayaklarının dolaştığını, tedirgin olduğunu duyumsadı. Hızlandı iyice. Ne zaman birileri sataşsa, birileri ardından baksa ayakları bir ivme kazanır, nereye bastığını bilemezdi. Çocukluğunda bir bahar günü ırmak kıyısındaki bağlarına giderken yolunu kesen bir 'amca'yı anımsardı sık sık böyle zamanlarda. Ona rastladığı yerde gizlenmek için boynunu omuzlarına çeker, başını eğer, sağa sola bakmadan burnunun doğrusuna giderdi.

Tozlu araba yollarından yürüyordu İbrahim. Erikler, kaysılar, elmalar çoktan meyveye durmuş, ham da olsalar çocukların bitmez tükenmez saldırılarına hedef olmuşlardı. Ayakları yalındı, gömleği kirli, pontolonu kısalmış, dizlerindeki yamalar erimişti. Boynunu kısa kısa yürümesi, çocuğun suçunu gizlemeye çalıştığını düşündürdü adama.

«Nereye len dürzü? Yine kimin bağına bahçesine? Eriklerin

canına okudunuz koca ovada. Dallarda meyve diye bir şey kalmadı.»

Hiç ses etmeden tırısa kalktı İbrahim, çok korkmuştu adamdan.

Atlı arabaların un gibi incelttiği tozlarda ayaklarının resmini çıkarmaya bayılırdı oysa. Hiçbir bağı bahçeyi düşünmüyordu. Kendi bağlarında annesiyle babası çalışıyorlardı. İçinden ağlamak geldi. Uğradığı haksızlık düpedüz şu kamburu yüzündendi. Suçunun olmadığını biliyordu, aklından hınç almayı kuruyordu.

«Ben hiç erik çalmadım ki! Ağaçlara bile çıkamam.»

Bunu diyememişti adama. Gerçekten ağaçlara bile çıkamazdı çocukken. Arkadaşları kamburun ağır geliyor da ondan, diye kızdırırlardı onu. Bağlarına geldiğinde babasıyla annesine görünmeden bir ağacın altına oturmuş, içini çeke çeke ağlamıştı. Babası görseydi kızardı.

«Yaramazlık yapmasan kızmazlar.»

Bir gün olsun kendisini korumamıştı babası başkalarına karşı. Hep kendisi haksız, başkaları haklıydı. En çok da bu üzerdi İbrahim'i. Şimdi bile içinde bir acı vardır babasını düşündükçe depreşen.

Yolunu kesen adamı hiç görmediğini düşünüyordu İbrahim. O günden sonra da hiç karşısına çıkmadığını. Kimdi, neyin nesiydi adam? Gerçekten o bağ onun muydu? Besbelli yerlisiydi buranın. Ama kimdi? Babasına soramazdı.

«Öldü mü, yaşıyor mu bilinmez. Belki de kaç kez eline mektup verdim adamın da tanıyamadım.»

«Şeyh bari buralarda olsaydı böylesi günde. Gidecek yerim olurdu. Sığınacak bir kalabalık. Şimdi beni gören görevde sanıyor, bu iyi ama ben boşlukta görüyorum kendimi. Bir şeyler olacakmış da kaçıracakmışım korkusu var içimde. Böylesine meraklı değildim, bu duygu nerden geldi bana? Naci mi düşündürdü? Artık her ölümde benim doğrudan sorumluluğum olmayacak. Hiç sorumluluğum olmayacak! Nerden biliyorsun? Verdiğin makinelerin işinin bittiği belli mi?»

Canı sıkılıyor yeniden. Düşündükçe yeni batakların önünde buluyor kendini. İşin içinden çıkamıyor. Bundan sonra sorumlulu-

ğum olmayacak dese de şimdiye değin onun verdiği tabancalarla öldürülenlerin sorumluluğundan kendi payına düşeni ömür boyu taşıyacağını düşünüyor, korkuyor İbrahim.

«Çıldırabilirim bir gün, çıldırabilirim.»

Postanenin dengine kadar geldiğini ayrımsadı çevresine bakınca. Şimdi birisi görüverecek diye korktu. Kararsızlığı, yapışkan sıkıntısı sürüyordu. Aklı ordan oraya kayıyor ama bir türlü nereye gideceğini kestiremiyordu.

«Serseri mayınlar gibiyim. Birisine çarparsam patlamam ama patlatırlar.»

«Kurt dumanlı havayı severmiş. Ben de böyle havada dolaşmaktan hoşlanıyorum galiba.»

Eve gitse sıkılacaktı. Postaneye ertesi sabaha değin uğramak gelmiyordu içinden. Ortalarda dolaşsa pek tekin değildi sokaklar.

«En iyisi Ümmühan'a gideyim.»

«Deli olma İbrahim, deli olma. Senin yalnız sırtın değil, aklın da kambur galiba. Elin evine canın istediği zaman gidemezsin. Başkaları vardır, konu komşu toplanmışlardır bakarsın, çocuklar vardır... İş çıkarma kendine durup dururken.»

Ayinden sonra kim bilir kaç kez buluştular. Kolunu tutan kadın, sürtünen, saran, şalvarını tutkuyla bacaklarından sıyırıp ayaklarının altında ezerek dualarla, ilâhilerle kendinden geçen kadın... Yalnızlıklarında ayini kendi başına deneyip aynalarda endamını görmek için evin içinde dönenip duran kadın.

Ter içindeydiler. Kadınlar kendilerinden geçerek bütün giysileri çıkarıp atıyorlardı. Durmaksızın bir devinim sürüyor, kimi zaman birbirlerinin üzerine yığılıyorlar, kimi zaman yere çöküp esrimenin büyülü düşlerine kayıyorlardı. Ümmühan «ah»larla, «of»larla yanındaki biricik erkeğe dönüyor, yarı aralık gözlerinden bir gülümseme ağzına doğru ağıyor, küçük kırmızı ağzı iç çekişlerle büzülüyordu. Kafesteki kuş gibiydi. Çırpınıyor, uçamıyor. Tutsak. Yalvarıyordu sanki. İnliyor, tırnaklarını İbrahim'in kamburuna batırıyor, susuz bir yolcunun bitkinliğiyle sallanıyordu. Postacı en çok o zamanlar, kadının kendini yitirmesinin eşiğine geldiği zamanlar isteğin etinde şaklayan kırbacını duyuyordu.

Şeyh, ona bakardı böyle zamanlarda. İbrahim, elini uzatıp bir

başınalarmış gibi önce Fazilet'in, sonra Ümmühan'ın sütyen kopçalarını açardı. Tavlasından boşalan atlar gibi çıkardı kadınların göğüsleri. Sütyenler bir başka eşikti soyunurken. Bir engel aşılıyor, bir eşik geçiliyordu. Kadınlardaki sarsıntıyı atlatmak için yeni bir dörtlüğe başlıyordu Şeyh.

Benim gönlüm gözüm aşk doludur/Dilim söyler yari
yüzüm suludur
Ödağacı gibi yanar özüm vücudum/Tütünüm göklere
seher yelidir.

İlâhi bir bozlaktı şimdi. İnsanı acıların içine sürüyor, ordan alıp yücelere çıkarıyor, renkli, esrik bir dünyanın gizemiyle dolduruyordu gönülleri. Şeyh'in sesi gürdü, yakımıyla ordakilerin gönlünde adını koyamadıkları bir ateşi tutuşturuyordu.

Çoktan iç donuyla kalmıştı adam. Dizlerine kadar bol, ayak bileklerine doğru daralan, uçkuru yün örme, patiskadan dikilmiş bir dondu bu. İbrahim kendi uyanıklığından utanırken Şeyh'in iri bedeninin önündeki kabarıklığı gördü. Gözlerini kaçırdı hemen. Öteki güldü içinden. Şeyh'in alnı parlıyordu ilâhi söylerken. Gözlerinde yalnızca isteğin ışıltısı vardı şimdi. Çekici sesiyle büyülediği kadınların karşısında bir tanrı gibi bilinçli sürdürüyordu eylemini. Bu kadar kadını bir araya toplayıp istediği kılığa, istediği biçime sokan bu adam nerden alıyordu bu gücü? Bu etkiyi nasıl yaratıyordu? Nerde oturduğu bile bilinmeyen Şeyh'in çekiciliği korkutuyordu İbrahim'i.

Kadınlar bedenlerinin her noktasıyla çalkalanıyorlardı şimdi. Göğüsleri, beyaz bacakları, yüzlerini örten saçlarıyla kimse kimseden çekinmiyordu artık. Kimsenin de aklına gelmiyordu. Esrimenin doruğundaydılar. Hiç kimsenin kimseden gizlisi kalmıyordu. Şeyh, tok güzel sesiyle sürdürüyordu ilâhisini, kimi sözcüklerin üzerinde sesinin kadifemsi rengini ortaya çıkarıyor, kadınların üzerindeki etkisini gözleriyle ölçmeyi unutmuyordu. Karşısında bir kadın çırılçıplak kalıyordu ansızın. Şeyh'ten önce davranıyor, ondan önce doruğuna çıkıyor, Tanrı'nın kendisine bağışladıklarını Tanrı'sına sunuyordu. Uçkurunun sıyırtmacını çekiveriyor dönerken Şeyh. Donu ayak bileklerine düşüyor hemen, kadına doğru

küçük bir adım atıyordu böyle zamanlarda. Kadın ellerine sarılıyordu öpmek için. Her insan kendini buluyordu Şeyh'in karşısında. Özbenliğini arayıp buluyor, onun en gizli köşelerini eliyle yarattığı bir güzellik gibi mutlu ortaya koyuyordu. Ortaklaşa kavrulmuş bedenlerin gerginliği akıp gidiyordu. Herkes, hep birden, kendi gizli gücüyle, beyninin kıvrımlarından kurtulup boşalıyordu. Bir kişi bütün ağırlıklarından kurtulduğunda ötekiler bütün kendinden geçmişliklerine karşın üzerlerinde ne varsa çıkarıveriyorlar, tenlerini yalayan sıcak havanın buğusuna bırakıyorlardı bedenlerini. İbrahim kadınlardan sonra soyunuyordu. Onların yürekliliğini şaşarak izliyor, utanmanın yersiz olduğunu düşünerek üstündeki son parçayı da çıkarıp atıyordu. Kan ter içinde kalıyordu yine de. Geniş odadaki halıların, minderlerin üzerinde giysiler yer değiştiriyordu durmadan.

«Oyun» diyordu Şeyh o sıra. Bu nasıl oyundu. Şaşırmıştı ilk ayinde İbrahim. Hemen kadınlardan biri, sonradan bu kadının ilk soyunan kadın olduğunu anlamıştı; odanın ortasında rükuya varır gibi eğildi. Birdirbir oynanmaya başlandı odanın içinde. Şaşırdı İbrahim. Böylesi ayin düşünde görse inanılmayacak bir ayindi. Şeyh en sonra başlayacaktı çıplak vücutların üzerinden atlamaya. İbrahim ondan sonra girecekti sıraya. Havada kadınların birbirlerinin sırtına indirdikleri şaplakların sesi duyuluyor, ilâhinin etkisinden çok ter kokusu İbrahim'i bayıltacak gibi oluyordu.

Şeyh'in atlamalar sırasında ortadan kaybolduğunu gördü İbrahim. Nereye gitmişti acaba? Ümmühan o sırada ellerinden tuttu, arka odalara açılan kapıya doğru çekti onu. Kadınlar yorgun ve bitkindiler. Hepsi birdirbirin ardından yerlere serilmişlerdi. Ortaklaşa yaşanan bir doyumun erinciyle doluydular.

Postacı uyanık bedeninden gurur duyarak kadının peşinden yürüdü.

«Yaradanın verdiğinden utanılmaz İbrahim Efendi.»

Şeyh'inin sözleri çınlıyordu kulaklarında.

Caddenin köşesinde, dörtyol ağzında durdu. Cadde cam kırıkları doluydu. Dün taşlanan fırının camları bunlar, diye düşündü. Fırına doğru gidip son halini görse miydi? Az ilerledi, cam yerine duralitler konmuş, fırın kapanmıştı. Bugün çalışmıyordu.

«Hava öyle gergin, bir kibrit yaksam tutuşacak mübarek. Bir şeyler olacak, bir şeyler olacak...»

Kendini tarihlerde okuduğu kötü kâhinlere benzetti.

«Hep kötü şeyler benim içime mi doğar?»

«Aslında olmasını ister gibiyim. Bu boşluk, bu durağanlık sıkıyor beni anlaşılan. Çözemiyorum kendimi ama bunu seziyorum. Bir şeyler olmalı...»

Geri dönüp yaya geçidinin başladığı yerde yeniden beklemeye başladı. Trafik ışıklarına dikti gözlerini. Yeşil yansa da, kırmızı yansa da bir anlamı yoktu şimdi. Ne taşıt geçerdi burdan, ne insan. Nereye gitmişti bu insanlar? Koca gün kapanıp kalamazlardı ya.

Bir belediye otobüsü fırın tarafından koştu geldi, yaya geçidine bir adım kala durdu. Postacı güldü sürücüye. Ne gelen var, ne giden, niye kırmızıda durdu bu adam, diye düşündü.

«Yine de iyi, hiç olmazsa bunlar çalışıyor.»

«Peki ben niye bekliyorum. Yeşil yandı, şimdi kırmızı başlayacak.»

«Sabahtan beri ne yaptığımı biliyor muyum? Böyle giderse ışık kim bilir kaç kez daha yanıp söner.»

«Peki aklın nerde?»

«Şeyh nereye kaçtı acaba? Nasıl da kocaman... Silahları ne yaptılar dersin İbrahim?»

«El koymuşlardır, ne yapacaklar?»

«Bir tane ayırmadım da kendime.»

«Kolay mıydı sanki? Belki istesem verirdi Şeyh Efendi.»

«Verirdi elbet. Canımızı ateşe sürmüştük, nasıl vermez.»

«Ama sana başka şeyler verdi, canını başka şeylerle besledin sen.»

Neşeyle gülümsedi Kambur Postacı.

Karşıya geçip kavşaktan ötede durdu bu kez.

«İyi ki yoktum o gün. Bir ifadeyle kurtardım işi şimdilik. Birisi adımı vermiş; kim verdi merak ediyorum. Sakın Ümmühan vermesin? Ben yine de tümünü inkâr ettim. En çok kadınların Şeyh'le birlikte çırılçıplak birdirbir oynamalarına gülmüşler. Kim söyledi acaba? Nerden bilebilirler bunu? Çok gözlemişler söylen-

diğine göre. Evi her yandan uzun süre izlemişler. İyi ama beni neden göremediler? Birisinin sözü üzerine benim ifademi aldılar. Ama Şeyh kaçtı ellerinden. Tilki gibi adamdı zaten. Dinleme cihazı yerleştirdilerse neler dinlediler kim bilir? İlâhiden başka ne dinleyeceklerdi ki? Şeyh'in sesiyle onlar da mest olup oturmuşlardır yerlerine. Bakarsın aralarında Şeyh'in de adamları vardır. Belki de çok önceden geldi ona haber, o da topladı pılısını pırtısını tüydü. Yine de şükret Kambur İbrahim, ya baskında sen de yakalansaydın halin nice olurdu? Ye iç şükret. O zaman ne iş, ne ekmek sana. Karı da kim bilir ne eziyetlere kalkışırdı. Yüzüne bakmaz, hapisaneye değil ekmek, selâm bile göndermezdi. Namussuzum göndermezdi. Sen olsan gönderir misin? Niye göndereyim benim gibi namussuz birisine... Kılımı kıpırdatmam şerefsizim. Yakalanıp da içeri düşmedim ya, bir yiyip, bin şükretmeliyim azizim...»

Parkın altından geçti, kışlık bahçe kalabalıktı. Kent ikiye bölüneli buraya kimseler gelemiyordu korkudan. Kendilerinden olanları alırlar, düşman bellediklerinin yedi sülalesinin listesini çıkarır, çocuklarını dahi buraya sokmazlardı. Bugün hava güzel olsaydı, diye düşünüyor Postacı İbrahim, yine de gelenler olurdu; şu demir masalara otururlardı.

«Öbür tarafta yalnız tosunlar rahat edemez. Burası çok kötü canım. Solcuları sevmem ama bunlardan da hiç hoşlanmıyorum. Ne kadar taş kafa bunlar böyle. Ötekiler de zengin çocukları sanki. Bir afi, bir caka. Konuşurken üst perdeden konuşmalar... Her şeyi bilmişlikleri yok mu hele? İnsanın kafasına kafasına kakıyorlarmış gibi geliyor bana.»

«İnsanlar düşünemez olunca akıl, yerini saplantılara bırakırmış. Yine Şeyh mi dedi yoksa? O aklı eren bir adamdı, bakma sen. Şimdi burdaki tosunların yaptığına bak...»

«Şu geçenlerde gördüğün olayı mı düşünüyorsun?»

«Başka bilmiyorum ki... Onu gördükten sonra bunlardan da sıtkım sıyrıldı iyice.»

Kadın oturuyordu masada. Yaşlıca bir hanım, torunu eteğinde dolaşıp duruyor. Garson geldi. Efendi bir çocuğa benziyordu.

Severdi böyle gençleri. Şimdi en büyük torunu da bu yaşta olmalıydı. Üniversitede okuyordu. Haberini alıyor oğlundan. Yazları da arada bir geliyorlar yaşlı anneleriyle babalarını görmeye.

«Çay rica edeceğim çocuğum. Bir de torunuma gazoz, mümkünse.»

«Peki efendim.»

Garson çekildikten az sonra iki genç gelip dikildi başına.»

«Buyrun evlâdım, bir şey mi istediniz?»

«Acele bu parkı terkedin, sizleri bir daha burda görmek istemiyoruz.»

İri yarı, bıyıkları yanaklarına uzamış, yakası iki karış açık bir gençti. Bir elinde çelikten bir kırbaç duruyordu.

«Ne oldu çocuğum, ben ne yaptım size?»

«Orasını karıştırma, öyle bir oğlu, torunu olan insanın burda işi yok. Çekin gidin burdan.»

«Tövbeler tövbesi, oğlumdan torunumdan size ne çocuk!»

«Kim ki haindir, devlet millet düşmanıdır, buraya giremez. Öylesinin hiçbir yakını da giremez.»

«Be çocuğum ne uğraşırsınız birbirinizle, ne istersiniz? Efendi efendi geçinmek varken nedir bu düşmanlık? Hepiniz bir memleketin çocuğusunuz.»

«Dırlanma gazla kocakarı, çek git dedik. Yoksa fena olur. Başımızı belâya sokma bizim.»

İbrahim o sıralarda gelmişti demek. Dağıtımdan dönüyordu, yaz başları olacak. Olayı gördüğünde yatıştırmak istedi.

«Arkadaşlar ayıptır, ne istersiniz ananız yaşındaki kadından?»

«Sen karışma len kambur! Belânı mı arıyorsun yoksa?»

Kadın, işin büyüyeceğini, bunlarla başa çıkamayacağını anlamış, direnmekten vazgeçip söylene söylene çıkıp gitmişti parktan. İbrahim postaneye sinirli gelmiş, kimseye bir şey demeden bir aşağı bir yukarı dönüp durmuştu. Bir daha da parka adımını atmayacaktı o günden sonra.

«Bir de vali efendi gelip oturmuş burda da, hani nerde saldırganlar, niye bana saldırmıyorlar, demiş. Eğer bu valinin çocuk kadar kafası çalışıyorsa köpeğim. Kimi kandırıyor? Ya da bu akıl akıl mı? Senin vali olduğunu herkes bilir. İstediğin kadar tedbil

dolaş. Sonra senin korumaların senden işgüzardır. Daha sen koltuğundan kalkmadan gelip buralarda köşeleri tutarlar. Ona bile gerek yok, polislerin içinde az mı adamları var tosunların, birisi haber uçursa burda kimsenin kılına dokunulmaz, hele valinin...»

«Yine de vali validir. Ben aptalım galiba. Onun da bir düşündüğü vardır herhalde.»

«Bunların hepsi bizden iyi düşünürmüş gibi görünür hiçbir şey düşünmezler. Onlar bize uzaktan büyük görünürler.»

Sağa sola park edilmiş arabaların arasından geçip ona doğru gelen gence dikkatle baktı İbrahim. Kuşkulandı bir an çocuktan. Burası onların bölgesi olduğuna göre, dikkatli olmalıydı. Genç onun yanından geçti, kavşağa varmadan soldaki sokağa girdi, gözden kayboldu.

«Ben, gerçekten aptalın biriyim. Böyle ortalarda dolaşmak akıllı işi değil, diye düşündüğüm halde bir türlü başımı bir yere sokamıyorum. Kuşlar bile ağaçları bırakıp yuvalarına kaçtılar, görmüyor musun? Bir tek kuş sesi var mı ağaçlarda? Bir zamanlar kuş sesinden geçilmezdi caddelerden.»

«Caddelerde ağaç mı kaldı sanki! Neymiş yol genişletilecekmiş, vur baltayı; neymiş apatman yapılacakmış, vur baltayı; neymiş yeni imar planıymış, vur baltayı! Kuşlar nereye konacak kuşlar? Üstelik o kadar ağaç kesildi de bir fidan dikilmedi. Yazın sıcaktan eriyen asfalt kimin içini serinletir? İnsana da, kuşlara da yazık ettiler bu şehirde.»

«Kuşlar kadar olamadım değil mi? Yaşanacak gün mü bugün? Sokaklarda avare dolaşmak ne kazandıracak sana? Birazdan insan avına çıkarlarsa sana da hiç acımazlar oğlum İbrahim. Kim çıkacak insan avına canım, abartma sen de.»

«Herkes çıkar, herkes.»

«Şimdi Ümmühan'a bir mektup yazıp postacı olarak gitseydim!..»

«Kapıya da kocası çıksaydı, senin kamburu düzeltiverseydi...»

Kadın, İbrahim'i bir koca gibi benimsemişti. Bu adamın gururunu okşuyor, buluşma günlerini iki eli kanda da olsa kaçırmıyordu.

Bir seni beklediğim günler yaşadığını anlıyorum, demişti kadın. Sonsuz bir gururla dolmuştu kalbi.

«Bu ev bir kuyudan beter. Mahalle kuyu gibi. Batıyor her şey bana. Yüreğim daralıyor. Rüzgâr esmez burda, dal kıpırdamaz. Gökyüzü bile nazlıdır. İsteyince hemen göremezsin. Çıkıp gitmeli buralardan İbrahim, şu dağın eteğine bir çadır kurmalı; ya da uzak bir dağ köyünde iki odalı bir kondu yapmalı. Başı rüzgârlara açık, ovalara, enginlere bakmalı gün batarken... Gün doğarken kuşların, ağaçların sesi gelmeli. Yaz gelince ara sıra tepelere doğru çıkıyoruz, dağın yamaçlarında oturup aşağılara bakıyorum. Sıkıntılarım rüzgâra yakalanmış bir bulut gibi dağılıveriyor. Yanımda kim olursa olsun... Kurtuluyorum buraların baskısından. Ama seninle gitmek isterdim asıl. Senin hırslı ama alçakgönüllü bakışlarını, sarılışlarını yanımda bulmak, yüreğimde duymak isterdim. Olası değil ama böyle isterdim işte.»

Gururu okşanmış utangaç bekliyordu İbrahim. Kendinden son derece hoşnut olurdu böyle zamanlarda. Elini başına atmış, bir çocuğu okşar gibi Postacı'nın saçlarını karıştırmıştı kadın. Bir abla gibi mi davranıyordu yoksa? Çenesini kaldırıp ağzını örten bıyıklarını okşamış, öpmüş, kamburunu kaşımaya başlamıştı. Bir divanda oturuyorlardı. Pencerenin karşısına konmuştu divan, arkasındaki yastıklar süngerdendi, iki kişi oturunca eski somyanın yayları çöküyordu. Yatağın altına iki uzun tahta koyup çökmesini engellemişti Ümmühan.

«Eskidi her şey. Ben de eskidim, yaşamımız da eskidi...»

Çocuklarını, kocasını anlattı uzun süre. Ev işlerini sayıp döktü. Bezgin bir kadının anlamını yitirmiş tekdüze günlerini kendini onun yerine koyarak dinledi İbrahim. Acıyordu kadına.

«Bizim kadınlar da farklı mı sanki!..»

Öpüyor, anlatıyor; okşuyor, anlatıyordu kadın. İsteriye tutulmuşçasına konuşuyor, içinde ne varsa, biriktirdiği, özlediği, çilesi... Hepsini sıralı sırasız anlatıyor.

«Yaşamımdaki tek pencere sensin benim İbrahim. Yalan, doğru, kim ne derse desin; kendi ömrümü yaşıyorum ben. Belki cahilim, belki aklım kıt ama böyle düşünüyorum.»

Sarıldı İbrahim'e Ümmühan. Postacı anlattıklarından sıkılıyordu artık kadının. Onun aradığı 'koku'ydu. İlk ayine katıldığı zaman Ümmühan'dan, kadınlardan yayılan kösnül koku...

«Akşamların olmasını istemem hiç. Kararıyor yüreğim o zaman. Hırçınlaşıyorum. Yine bu kuyular çevreliyor beni; içine alıyor, havasız bırakıyor, boğuyor. Yanlış mı, bu kadar yıldır postacılık eder, buralara gelir gidersin; var mı bu mahallenin kuyudan farkı? Kale duvarları gibi ağaçlar boyunca avlu duvarları. Üstüne üstlük kocam; anlayışsız, kaba, düşüncesiz... İyi ki ayyaş değil, çekilir miydi? Kimi zaman çocuklar gibi azarlarım, somurtur, çocuklar gibi küser aptal. Umurumdaydı sanki! Kimi zaman kıyamam, gülerim küsmesine. Bir küçük oyun gibi oynar geçer; o kadar işte, sevinir garip. Görüyorsun ya acıyorum ona. İnsan acıdığı insanı koca diye sevebilir mi?»

Başını kadının dizine koymuş, divana uzanmış kendi evi gibi rahat dinliyor Ümmühan'ı. Kimi zaman konuşmanın akışı bozuyor dikkatini, kaçırıyor ipin ucunu. Kadın saçlarını karıştırıyor, o annesini düşlüyor. Çocukluk günlerinde sık sık bitlenirlerdi. Annesi yatırırdı dizine, başının bitlerini tırnaklarının arasında çıt çıt ezerdi. Bitlere söylene söylene işini bitiren annesi sonunda kafasını şöyle bir okşar, saçlarını düzeltir; «Kalk bakalım, bu iş de bitti,» derdi. Sonra kardeşi yatardı annesinin dizine.

Ümmühan'ın yüzüne bakıyordu yattığı yerden; annesine benzer yanı var mıydı? Sesi, ileriye bakışı, sevecenliği anne sesinin yumuşaklığında nerdeyse. Ninni gibi geliyor; uyuyacak birazdan.

Nicedir aklına taktığı soruyu sorup sormamakta kendisiyle savaşıyor. Korktuğunu düşünebilir miydi kadın? Korkak bir erkeği kapısından içeri sokar mıydı bir daha? Ama soru çıldırtıcı bir baskı kuruyor onda.

«Bizi böyle yakalasa kocam ne yaparsın?

Postacı İbrahim, irkiliyor. Yüzünden mi okudun Ümmühan aklından geçeni? Nerden buldu çıkardı soruyu?

«Ben de sana sormaya hazırlanıyordum, hem de aynı biçimde; sen ne yaparsın?»

Omuz silkip, gülüyor kadın. Yanıtını önceden hazırladığı anlaşılıyor. Yürekli, dürüst.

«Her şeyi olduğu gibi anlatırım, açık açık anlatırım.»

Gözleri fal taşı gibi açılıyor bir kez daha İbrahim'in.

«Konuşmaya zaman kalırsa söylersin açık açık!..»

Olasılıkları düşünerek korkuyorsa da omuz silkiyor kadın sonunda yine.

«Böyle bir şey olmayacak!..»

«Ya bizimki ne yapsın?»

Hiç gezmeye gitmediklerini, dağa bayıra çıkmadıklarını, bir yaz günü şöyle dağın yamacına azıklarını hazırlayıp günü birlik bir piknik bile yapmadıklarını düşünüp yüzünü buruşturdu.

«Bağ da olmasa çocukların hava almak için bile dışarı çıkmaları mümkün olmayacak nerdeyse. Onu da eğlence sayabilir miyiz? Akşama kadar koşup eğlenmek yok, çalışmak var. Ot ayıklamak, budanan omcaların kesiklerini toplayıp kıyıya yığmak, kükürt atmak... Ben yorulunca karım, karım yorulunca ellerinden geldiği kadar çocuklar... Ümmühan, yaz gelince komşularla birleşip gezilere gittiklerini, piknik yaptıklarını söylüyor. Az şey mi? Olsun, yine de bağda çalışmak ayrı güzel. Çocuklar da seviyorlar, sorun yok öyleyse. Üzümlere kükürt vermezsek hasta ederiz. Bakmazsak kışa bir şey geçmez elimize. Nazlıdır bağlar. Neresinden baksan kıskanır insanın boş zamanını. Hep kendisine koşulsun ister. Sırık ister, ilaç ister, bakım ister. Kışa girerken sürdürürsün, baharda sürdürür bellersin. Paran varsa, başkaları yapar sen yorulmazsın. Ama benim gibi bir aylıkla beş boğaz beslersen bağa kalır mı para... Hafta sonlarında hepsini kendi ellerinle yapacaksın. Yıllık izinler, bayram tatilleri, raporlu günler.... Hepsini ister bağ. Çoğu zaman çocuklar da gelemez. Okulları olur, havalar soğuk olur. Üç beş gün gelip gitseler renk gelir yüzlerine çocukların ama yazdan yaza her şey... Bizim oturduğumuz ev de burdan kötü. Ümmühan kendisi sıkıntılı, kocasını beğenmiyor. Sevdiği olsa yanında burası da cennete döner onun için... Ben olsam güler yüzle dolanır içerden dışarı, öyle değil mi? Daha demin böyle söylemedi mi? Ne hoş olurdu. Ama bakarsın o zaman da beni beğenmezdi. Bizimki de hastalıklı da sesi çıkmıyor. Kim bilir sağlam olsa neler geçerdi aklından? İnsan bu!.. Ama Ümmühan taş gibi. Ben değil de başkası çıksaydı karşısına yuvasını dağıtırdı belki. Benim kamburum yüzünden kocasını bıraktırmazlar ona. Herkes bir türlü söyler. Bu kambur yüzünden mi bıraktın aslan gibi kocanı derler.

Nesi vardı adamın, ağzı var dili yok, arada sırada içermiş, erkek değil mi, niye içmesin, derler. Onu benim yanıma koyar, sümsük herifi aslan yaparlar böylece. Kadının da verecek yanıtı olmaz o zaman. Ne desin, nasıl anlatsın mutsuzluğunu? Kim anlar?»

Onu başkalarıyla düşünemiyordu İbrahim. Kıskançlık bir ateş gibi akıyordu damarlarında o zaman. Sanki kadın onu, kendisinden daha yakışıklı, daha zengin bir adam yüzünden bırakıyormuş gibi üzüldü kendi kendine. Hayır, o İbrahim'den başkasıyla anlaşabilecek bir kadın değildi. Onu İbrahim anlardı. O dinlerdi sonuna kadar iç sızılarını. Kimse İbrahim kadar, bu kambur adam kadar efendi, anlayışlı, uysal olamazdı.

«Asıl ben seni kıskanıyorum İbrahim, aklına gelen şeylere bak. Toplantılarda başkasına bırakıyor muydum hiç seni? Fazilet az mı asıldı sanki sana? Yalnız o mu? Ordakilerin hepsi de seninle arka odalara geçmeye hazırdı. Seviyorum seni İbrahim, sabırlı, güçlü ve sevimlisin.»

Kavruk yüzünde bir güven, bir ışıma doğdu adamın. İnansa mıydı, yoksa incelikle mi konuşuyordu, güzel sözlerdi ama...

«Böyle şeyler söylemedi kimse bana Ümmü... Çok güzel...»

«Biliyorum, sen kamburunu sorun ediyorsun kendine, oysa haksızlık ediyorsun. Seni değişik, çekici yapan kamburun senin. Yüzündeki saf, temiz bakışlar. Öyle olmasa ötekilerden ne farkın kalırdı?»

«Ya Şeyh?»

«O yakışıklı, sesi güzel, soluğu güçlü ama sabırlı değil.»

Çoktan boşalan çantasını kim bilir kaçıncı kez savurdu arkasına.

«Ben aptalım galiba.»

Bir nakarata dönüşen bu sözleri durup durup yinelemesine de kızıyordu içinden.

«Ama başka ne diyebilirim, gerçekten aptalım. Baksana Şeyh'i soruyorum kadına. Ben ayinlere katılıncaya kadar Şeyh onu arka odalara götürmedi mi? Bütün kadınların kendilerinden geçtiği anı kollayarak onları istediğini yapan robotlara döndürmüyor

muydu? Hele birdirbir oynatması onlara? Ne gülünçtü. Kadınların göğüsleri inek göğüsleri gibi aşağı sarkıyor, dolgun beyaz kalçaları karikatürlerdeki gibi çizgi resimlere dönüşüyordu alaca karanlıkta. Güleceğim gelirdi kendimi yitirmediğim zamanlarda. Yitirirdim, şehvetten, sıcaktan, kadın kokusundan yitirirdim kendimi. Başım döner, Ümmühan'ın çağırdığı yere giderdim. Niye sanki yalnız onunla giderdim... Hepsiyle... Hem de sıraya koyabilirdim Şeyh gibi. O belli etmeden yapıyor ama herkesin gönlünü alıyordu namussuz. Ümmühan 'sabırsız' diyor. Nerde sabırsız? Başka nerde olacak... Alçak adam!..»

Kıskançlık yüreğini oyuyordu. Gizli bir hınç, öfke akmaya başlıyor damarlarından. Sinirleri bozuluyor. Şeyh'e sövüyor içinden; vazgeçiyor onun sayesinde bulduğu cennet için adamı niye kıskandığını soruyor kendine, yeniden kızıyor kargışlar yağdırıyor adama. Şeyh olsa da şu toplantıları bir daha yapsak, diyor sonra da. Şeyh kaçıp gittiğine göre...

Caddenin ilerisinden, derenin üzerindeki köprünün yanından bir düğün alayı dolduruveriyor sokakların tenhalığını. Önde kurdelelerle süslenmiş gelin arabası, arkasında sıra sıra taksiler, kalın, kirli gocuklarına sarınmış çalgıcıların kamyoneti... Çalgıcıların yanına bir iki de çocuk binmiş, gülüyorlar durmadan. Gelin arabasının içinde gelin var mıydı? Öyle olması gerekiyor en azından, öyle düşünüyor. Niye göremedi, baktığı halde neydi görmesini engelleyen? Belki de hâlâ Şeyh'i, Ümmühan'ı, toplantıları konuşuyor kendi içinde. Kadınların düğünlerde saç yaptırmalarına takılıyor bu kez. Arabaların birinde berberden yeni çıkmış haliyle bir kızın biçimsiz saçlarını gördü yalnız.

«Niye giderler berbere, bu kadar çirkin olacaksa saçları?»

Apartmanlar azalıyor caddenin iki yanında artık. Ayin yapılan mahalleye yaklaşıyor. Evi de orda. Arada kocaman bir cadde var. Aynı semt. Tek katlı evler başlıyor. Daracık sokaklarında kararmış kiremitlerini yaşlı kadınların başörtüleri gibi eskimiş çatılarında kim bilir kaç yıldır taşıyıp gelen evler sabırla bekliyor. Saçaklarına elini uzatsa tutacakmışçasına yakın görüyor onları. Alçacık, kendi halinde, yıkılmayı, apartman olmayı hiç de hakketmeyen bu evlerde kente bir küskünlük de vardı galiba. Dışlanmışlık sanısı vardı.

Çocukluğunda kentin içine gittiği olmazdı pek. Bütün dünyayı daracık sokakları sanırdı. Bayram önceleri o sert, huysuz, başkalarına karşı kendisini hiç korumayan babası tutardı elinden; ağaçlı caddeye çıkarlar, hükümet konağına doğru giderlerdi önce. Sonra çarşılara girerlerdi. Babasını bir o zaman severdi İbrahim. Ona bir parça tatlı alır, bir dükkâna oturtur, çıkar giderdi. Öğleye kadar görünmezdi. Beklerdi İbrahim çaresiz. Dükkân sahibinden utanır, babasının gelmesini dört gözle beklerdi. Tatlının acısı başladı o gidince. Gelivermezdi bir türlü. Kaybolmaktan korkmasa çıkıp dolaşırdı çocuk. Ama çok büyük bir yerdi burası, hangi sokaktan girdiler, hangisinden çıkacaklar bilemezdi.

Sonra hiçbir şey olmamış gibi gelir, dükkândan alır onu ayakkabıcıya ya da giysi satılan bir dükkâna götürürdü. Babası her bayram ya ayakkabı, ya giysi, ikisinden birini alırdı. Önemli olan üstünde bir yeni şey bulunsundu. Ertesi gün de kardeşini getirirdi babası. Niye birlikte getirmezdi ikisini de, bilemiyor. Belki kolayına geliyordu adamın. O nasıl olsa her gün çıkıyordu çarşıya. İki çocukla birden niye uğraşsındı?

«Postaneyi bile ilkokulu bitirdikten sonra gördüm.»

Çocukluğunda gezmediği, kentin göremediği yerlerini postacı olduktan sonra bol bol görecekti. Bütün günleri evlerinin karşısındaki arsada geçerdi. Komşu çocuklarının kurdukları oyuna kardeşiyle birlikte almazlardı. Galiba ikisi bir arada olunca birbirlerine yaslanıyor, çocukları tedirgin ediyorlar, daha kolay kavga çıkarıyorlardı. Yine de en mutlu zamanlarıydı. Her çocuk gibi kendini unuttuğu zamanlar. Şimdi, kocaman şehirde her yer oyun alanıydı ona. İstediği oyunu şehrin bütün alanlarında, sokaklarında kuruverecekmiş gibi bir duyguyla doluyordu bazen. Gülümsüyor.

«Çocuksun sen İbrahim, aptal bir çocuk!..»

Yaz sabahları gittikleri bağda kardeşiyle yakaladıkları böceklerin kanatlarını, bacaklarını koparırlardı. Annesi çok kızardı ikisine de. Bağ cennet gibiydi ona. Sevinçli, mutlu zamanlarının geçtiği yer. Toprak ve ot kokuları hâlâ o günlerin sesini, annesinin türkülerini, babasının erken erken içtiği sigaraların dumanını getirir burnuna. Kimi zaman istediklerini vermez, el eline baktırır, kimi zaman gönendirirdi hepsini ürün.

Postacı olunca işler kolaydı artık. Bağ vermezse aylığı vardı.

Devlet kapısı gibi var mıydı? Aç açık kalmak yok, evde çocukların soran bakışlarından utanmak yoktu. Babasının nasıl öldüğünü çıkaramıyor, üzüldüğünü de anımsamıyor İbrahim. Ortaokula başlamamıştı galiba daha. Ama annesinin ona bakarak çok üzüldüğünü biliyordu. Kardeşi kendisi gibi değildi, kamburu yoktu onun. Kambur haliyle yetim kalan İbrahim üzüyordu en çok kadını. Babası gittikten sonra annesinin sözü hep aynıydı.

«Elimizden devlet tutsa da okusanız... Devlet kapısı kapanmaz.»

Şimdi kutsuyordu devleti İbrahim. Onun her dediği, her verdiği kabuldü. Bazan fazla bile veriyordu.

«İkramiye de ne demek? Aylık nemize yetmez kardeşim. Ben girerken bu işe ikramiye filan beklemiyordum.»

Şaşıyordu arkadaşları İbrahim'e. Kime yaranmaya çalışıyordu bu enayi sanki? Ne yaptığını sanıyordu?

Kışa girerken deri gocuk veriyorlardı. Şaşıyordu İbrahim.

«Ben gocuk filan istemem. Herkes aylık alıyor, gocuğunu kendisi alsın, devlete yazık değil mi?»

Devletin yolladığı paralar geri gitmesin diye kendilerine gocuk alındığını sanıyor, karşı çıkıyordu. Arkadaşları alay ettiler, aldırmadı. Anı pulları verildi postanede çalışanlara.

«Üstünde putları var, alıp da çoluğuma çocuğuma gösteremem. Hem onun parası haram olur. İstemem.»

Hiç kimseye yaranma duygusu içinde değildi. Böyle düşünüyor, böyle yapıyordu İbrahim.

«Gerçekten aptalım ben.»

Sonra sonra işyerinin girdisini çıktısını öğrenecek, ikramiyeleri, fazla çalışma ücretlerini, kışlık giysileri daha verilmeden ne zaman verileceğini sormaya, araştırmaya başlayacaktı. Arkadaşları bıyık altından gülecek, sonunda anladı hanyayı konyayı diyeceklerdi. Her şeyi fazlasıyla almaya hazırdı artık.

«Kardeşim bir aylıkla olmuyor, baksana fiyatlara. Her şey her gün zam alıyor. Bunun sonu nereye varır bilinmez.»

Ne verdilerse aldı, geciktirdiklerinde sordu, erken verilmesini istedi ama anı pullarını almamakta sonuna kadar diretti.

«Daireye kalsın daha iyi, satılır, kazancı devletin olur. Ben ne

alırım, ne başkasına veririm.»

Kızarlardı arkadaşları.

«Allah senin doğruluğunu çok bulmuş da kambur etmiş böyle!»

Önünden geçip giden düğün alayının ilerde kavşağı geçtikten sonra durduğunu gördü. Gelin arabasının arka camındaki S.C. harflerini düşündü.

«Serpil–Cahit herhalde. Niye Selma–Cevat olmasın? Semiha–Cevdet de olabilir. Sibel–Cemal, Suna–Can... Ooo, bu işin sonu yok.»

Döndü, düğün alayının neden durduğunu anlamak istedi. Bir olay mı vardı? Niye gitmiyorlardı ileriye?

Açık renk bir murattı gelin arabası. İçindekiler kentin içinde geniş bir tur atmayı öneriyorlardı. Kadınlardan biri karşı çıktı:

– Olmaz canım, cenaze var Hatuniye'de. Ordan geçmek çok ayıp olur.

– Ne yapalım cenaze varsa? Bizim suçumuz mu? Bu düğün bir kez olur.

– Hemencecik eve gitmeyelim anne.

– Canım ordan geçmek şart mı? Başka yerden dolaşalım.

– Doğrusu cenazenin önünden geçmek istiyorsanız ben inerim.

– Peki abla, peki!..

– Eceliyle ölse adam, yaşlı biri olsa eh, ama insaf...

– Doğru doğru, yakışık almaz şimdi.

Balkonlardan düğün alayını izleyenler omuzlarına hırkalarını almışlar, el sallıyorlardı geline. Kaldırımlarda durup düğün alayının geçişini izleyen meraklılar da vardı. Ne anlıyorlardı bu insanlar iki kişinin evlendiklerini bütün kente duyurmasını görmekten.

«Hepsi boşluktan. Mutsuzluktan. Sanki biraz da; evleneceksiniz de ne olacak, yarın görürsünüz, demek için burun kıvırarak bakıyorlar düğün alayına. Herkese eğlence gerek. Bir yanda ölüm, bir yanda düğün.»

O kaldırımda beklerken arkasından geçen yaşlı adama baktı. Sakalları uzamış, zayıf yüzünde diken diken olmuştu; üşüdüğü gö-

rülüyordu adamın. Düğün alayını izlemeyi bırakıp karşıya yürüdü.

ONÜÇ

Sis cami avlusunu yavaş yavaş doldurdu. Avludakilerde telaş vardı. Ordan oraya gidip gelmeler, köşelere gözcü göndermeler, polislerin hükümet önündeki bekleyişini görerek «korkulacak bir şey yok, telaş etmeyin» avuntuları, korkanlar, tedirgin olup sıvışmayı düşünenler. Arkada toplanan gençlerden başka korkulacak bir şey yoktu ama onlar da yetmez miydi?

Halis Çelik de korkuyordu. Avni'nin yanına gitti.

— Nerde bizim gençlerimiz, kimseleri çağıramaz mıyız buraya? Şimdi yine saldırırlar bunlar. Hani her zaman gelen işçi arkadaşlarımız? Bu adam ne olursa olsun bir sosyal demokrat, işçiden yana bir insandı.

— İşçiyi nerde bulacağız 'baba' bu saatte? Zaten getirip götürmek sorun oluyor. Kimi işyerinden izin alamıyor, kimi böyle toplantılara katıldığı için işten çıkarılıyor... Şu anda ne desek boş!.. Saldırırlarsa savunuruz kendimizi.

— Neyle? Adamlar kim bilir nelerle geldiler buraya. Bıçaklar, sopalar, boğma telleri, zincirler. Kim bilir belki de bir bomba atıp savuşacakları zamanı bekliyorlardır. Hiçbir cenazemiz bu kadar tenha değildi.

Avni'yle konuşmasından umutlanamadı. İlerde, yalnız başına dikilen, kimselere yüz vermeyen Özer'in yanına doğru gitmek istedi.

«Bırak şu herifi, kokmaz bulaşmaz pis. O, camiye baksın, çevreye baksın; resmini çıkarsın gördüklerinin, bir işe yararsa. Hanımevlâdı, belli; bundan hiçbir şey olmaz. Morali de bozuktur şimdi!.. Demek insanın arkadaşı öldürülünce morali bozuluyor!.. O yüzden arkadaşının ölüsü başında nöbet tutmasa da olur!.. Niye olmasın? Zaten bu gibi işler sana göre değil Özer Bey!.. Sana aykırı bunlar. Senin güzel giyimine, incelmiş kibar yüzüne, derin ruhuna aykırı. Örselenir, incinirsin buralarda. Git çocuğum, git sen evine. Otur çayını iç, hastanı bekle. Hem artık hastalar müşteri oldu değil mi? Her şey satılık artık. Bizimki ters işliyor yalnız,

hastalıklarımızı anlatıyor, para veriyoruz. Derdimizin adını öğreniyoruz. Ne büyük özveri doktorlarınki, nasıl da nankörüz, böyle adamlara bir de ölülerimizin başında nöbet tutturmak isteriz. Bu caniler de çok düşüncesiz, öyle ölümlere alışık olmayan adamların arkadaşlarını niye öldürürler sanki! Hem belki de programını bozmuşlardır bu çocuğun. Kim bilir kaç hasta gelecekti bugün! Beki de sevgilisiyle buluşacaktı. Morali bozuk şuna bak! Camiyi satın alacak sanki, nasıl inceliyor. Gözünü alamıyor bak şuna! Hadi çocuğum korkudan bakıp durduğun camiden kurtar kendini de git, sevgilin korku damarlarına bassın senin. Sonra da otur Lokman Hekim kesil başımıza. O, sulara düşürmüş ölümün çaresini, zavallının bir kasası bile yoktu. Sen kasana kilitle, paralarını, değerli begelerinin, yazın gurbetten gelen işçilerden aldığın markların yanına koy bulduğun çareyi de insanlık bir daha kayba uğramasın. Kendini de koru bu arada; araştır, kurşun işlemez deri yap. Dokusunu değiştir insanoğlunun, dağılmaz, bozulmaz, her darbeyi esneyerek geri çeviren hücreler yarat. Yarılmaz yürekler, yırtılmaz damarlar bul, kotar. O zaman moralin hiç bozulmaz Özer Bey!.. Hocalar bile muskalar yazıyor kurşun işlemez, bıçak kesmez diye. Sen ne diye deri değiştirmeyesin?»

Konu komşu akşamları onlarda toplanırlardı; babasının anlattıklarını dinlerler; yer yer güler, yer yer şaşarlardı. Eskilerden, yenilerden ne varsa anlatırdı yaşlı adam. Halis dürterdi onu. Anlatsın, konuşsun da o güne değin dinlemediği şeyleri duysun isterdi.

Savaş yıllarını anlatıyordu birinde. Halis, duygulanıyor; kağnılarla cepheye saman götürdüğünü babasının, ilk kez duyuyordu. Kaçakların öykülerini anlatırdı o arada. Dağların, mağaraların kaçaklarla dolu olduğu yılların öyküsünü...

Uzakta, dağların göz kamaştıran maviliği vardı. Dereler, tepeler yeni doğmuş bir dünyanın masala dönüşmüş görüntüsünü veriyorlardı. Gittikçe genişleyen bir çevre mavi bir sisin gerisinde güzel günlerin ışığını saklıyordu. Düş ülkesi gibiydi, büyülü bir düş ülkesi bu dere, bu yamaçlar, bu orman.

Kaçaktı birkaç aydır. Dağlarda aç susuz dolaşıyor, bulduğunu

yiyor; kayaların kovuklarında, inlerde barınıyordu. Kimi zaman yörük çadırlarına sokuluyor, korka korka ekmek istiyordu. Konuk ediyorlardı onu, sıcak yatak, güzel yemekler buluyordu. Nice gelinlerin, kızların elinden soğuk sular içiyor, saçtan alınmış sıcak yufkaların arasına konan katıklarla birlikte torbasına azığını koyuyordu. Güleryüz görüyor, saygıyla ağırlanıyordu. Ama bir yerde duramazdı ki... Sürekli gezmek, yer değiştirmek zorundaydı. İyisi vardı insanların, kötüsü vardı. Bakarsın birisi haber verir, ummadığı anda zaptiyeler kuşatıverirdi insanı.

Bir sabah, bir tepeyi tırmandığında yeni bir obayla karşılaştı. Yörük çadırları geniş bir çayırlığın kıyısına kurulmuş, arkasını koruya vermişti. Çadırların berisinde, dereye yakın bir yerde ağaç altına toplanmış kadınlar vardı. Aralarında yaşlı bir adam görünüyor; onunla alışveriş ediyorlardı. Koruluğun ilk ağaçlarından birine bir eşek bağlanmıştı. Hava pırıl pırıldı. Güneş yakmıyor, rüzgâr üşütmüyordu.

Meraklı gözlerle önce eşeğin yanına yaklaştı, kıl heybenin gözlerine baktı. Boştu, içine ne konacaktı acaba? Ne alıp satıyordu bu adam? Kadınların az ötesine vardı, dereye doğru ayaklarını uzattı, onları dinlemeye başladı.

Kaçak güleryüzlüydü. Her şeye kolay kızmaz, karşısındakinin sözünü gülerek dinler, şakalar yapar, yaşamın ilginç yanlarına bakardı. Yine de dikkatli olmalıydı. Kimin ne olduğu bilinmezdi.

Bir yandan hocayla kadınları dinlerken, bir yandan uzaklardaki köyüne, evinin bulunduğu kırlara bakıyordu. Canı oralarda gezdiği halde gidemediği sılasına...

«Benim çocuğum olmuyor Hoca'fendi! Allah kucağıma bir yavru vermedi.»

«Her derdin bir çaresi vardır kızım. Allah büyüktür. Merak etme. Şimdi yazacağım iki muskadan birini sen takacaksın, birini de kocanın gömleğine dikeceksin. Tez zamanda yavrunu kucağında görürsün kızım. İnancını bozma yalnız. Allah her şeye muktedirdir.»

Elinin altındaki bir kitabın kapağını açtı, içinden yeni bir sarı kâğıt çıkardı. Uzun uzun bir şeyler yazdı. Köşelerinden katlayarak üçgen yaptı. Yanında duran torbasından balmumuna bulanmış

bez parçaları çıkardı, üçgen kâğıdı bu bezlerden birine sararken bir ucundan da bezin içine ip koydu, acele acele dikti, kadına uzattı.

Bir başka kadın atıldı, derdini anlatmaya başladı. Kaçak, silahını sağ yanından sol yanına aldı. Omzu acımıştı. Kadınların dertlerini dinlerken üç oğluyla kalan karısını düşünüyordu.

«Hoca'fendi dağ taş hırsız dolu; mallarımız çalınıyor durmadan. Ağılda yatıp kalkıyor çocuklar. Kocam korkuyor, bir gün bir baskın olsa, ya da bir hırsızla çatışsa ölüvermekten korkuyor. Kurtlar saldırıyor bazan kışları, hırsızlar bir yandan derken huzurumuz yok. Eşkiyaya, kurtlara, hırsıza karşı bir muska olmaz mı?»

«Üzülme kızım, senin için de bir muska yazacağım. Yalnız bundan en az üç tane yazmak gerek. Bu biraz pahalı olur.»

«Ne kadar olur Hoca'fendi?»

«Bu yılın kuzularından bir tane versen ödeşiriz.»

«Tek sen yazıver Hoca'fendi, bir kuzunun lâfı mı olur?»

«Peki, bu muskaları alınca birini sürünün koçuna bağlayacaksın. Boynuzlarına bağlarsan daha iyi olur. Birini de ağıla; yağmur çamur görmeyecek bir yere gizle. El ulaşmasın, göz değmesin. Birini de kocanın iç gömleğine dik. Ne hırsız gelir, ne kurt saldırır.»

Alışılmış edimlerle genç kadının muskalarını da yazdı, dürdü, verdi.

Her kadın kuşağından bir küçük altın çıkarıp avcuna hazırlıyor, ayrıca helkelerle yoğurdu, küçük tabaklara yığılmış tereyağını, birkaç kalıp peyniri yanıbaşında bekletiyordu. Hoca aldıklarını ağacın gölgesine koyuyor, güneş değmesin diye üzerlerini örttürüyordu. Arada bir de eşeğine göz atıyor, yerinde durup durmadığına bakıyordu.

Bir başka kadın durmadan ağlıyordu. Başında bir dizi altın güneşin ışıklarıyla yarışırcasına parlıyordu. Göz yaşları birer ışık bilyesi gibi yuvarlanıp düşüyordu al yanaklarından kadının. Gürbüz, alımlı, güzel kadındı. Hoca, işinin arasında göz ucuyla kadına bakmaktan kendini alamıyordu.

«Kocamı asker ettiler Hoca'fendi. Bir yıl oluyor gideli. Birkaç kez gizlice geldi. Kaçmış birliğinden. Ardında müfrezeler do-

laşıyormuş. Gördükleri yerde vuracaklarmış. Bilirim, o, dünyada teslim olmaz. Çok yalvardım, inat etti. Bir gece bile zor kaldı burda. O günden beri sağ mıdır, ölü müdür bilmiyorum. Ne yapacağım bilemedim. Çare sizden Hoca'fendi.»

«Allan büyüktür kızım, hiç korkma. Kul daralmayınca hızır yetişmez. Belki de sizin devanız bizim muskamızdadır. Şimdi sana üç muska yazacağım. Birini evinin orta direğine bağla, el ulaşmasın. Evinizi müfrezeler bastığında gözleri bağlanacaktır; kocan içerde bile olsa gözleri görmeyecektir onu. Birini okuyup üfleyip onun en son gittiği yöne doğru tut yak. Dumanı ne yana uçarsa küllerini o yana savur. Birisini de o gelesiye sakla. Geldiğinde onun boynuna as. O zaman istediği yere gitsin, kurşun geçmez, kılıç kesmez evelallah! Sağ salim döner geri.»

Hoca, bütün kadınların muskalarını yazıp bitirdiğinde kaçak asker yerinden kalktı. Yanına sokuldu. Kadınlar yer açtılar adama.

Hoca, kuşkuyla baktı.

«Buyur evlâdım, bir emrin mi var?»

Göz ucuyla mavzeri gözlüyordu askerdeki.

«Hoca'fendi görüyorsun, ben de dağlarda kaçak geziyorum, her an bir kurşun saplanabilir ciğerime. Ya da gece yatarken bir kovukta kesiverirler boğazımı. Korkuyorum. Evimi, çoluk çocuğumu göremeden öldürecekler diye korkuyorum. Bana da bir muska yazsanız...»

Yaşlı adam işin başında içinden geçen ürküntüyü atlattı, rahatladı. Korktuğu adama bir yararı dokunacağını düşünerek de sevindi.

«Hay hay çocuğum, elbette sana da bir muska gerek.»

«Yalnız, benim size verecek bir şeyim yok.»

«Duan yeter evlâdım, Allah razı olsun, demen bir devlet...»

Hoca sakalını sıvazlayıp kaşlarını çatarak düşündü bir süre. Kitabın arasından yeni bir kâğıt çıkardı. Mürekkep kalemi dudaklarına götürüp tükürdü usulca.

Kaçak asker, bağdaş kurup oturmuştu. Kadınlar merakla kaçak askerin muskasını bekliyorlar, hocaya sormak istedikleri soruları hazırlıyorlardı kafalarında. Asker, eski saman bir kâğıda izma-

ritlerden sardığı kalın bir sigarayı içmeye başladı.

Cephede koynunda muskasıyla ölen arkadaşlarını düşünüyordu.

Hoca, muskayı dürüp muşambaladı, ipinden sallandırarak kaçağa uzattı.

Kaçak, muskayı elinde kaldırdı, baktı.

«Bu muskanın bana ne gibi yararları olacak Hoca'fendi, nelerden koruyacak, bir anlatıver hele.»

«Bu muska sayesinde Allah, seni her türlü kazadan belâdan, kurşundan, bıçaktan korur çocuğum. Yeter ki inan sen!..»

«Allah razı olsun Hoca'fendi. Bu muska kimde olursa olsun ona kurşun işlemez mi?»

«Evelallah işlemez evlâdım.»

«Öyleyse bunu bir deneyelim Hoca'fendi. Bakalım gerçekten kurşun işlemez mi, görelim.»

İşi anlar gibi olmuştu ama o kadar kadının gözü önünde yaptıklarının yıkılmasını göze alamadı hoca. O, iki yanına şaşkın bakınır, bilinmez bir güçten yardım umarken kaçak, çevik bir hareketle muskayı Hoca'fendinin boynuna geçiriverdi. Kadınlar ne olduğunu anlayamadan mavzeri yaşlı adama doğrultup ateşe hazırlanınca kadınlar çığlık çığlığa kaçışmaya başladılar.

«Aman evlâdım, kurşunla şaka olmaz. Boşuna günaha girme. Baban yaşında adamım.»

«Hani geçmezdi, kurşun işlemezdi, muskaların zırhtan beterdi!..»

«Elini ayağını öpeyim, bırak şu şakayı, ne istersen yapayım.»

Mavzeri omzundan indirdi, eline bir sopa aldı, hocanın yanına yürüdü kaçak asker.

«Seni sahtekâr seni! Ver şimdi kadınlardan aldıklarını. Biz ölümle boğuşalım cephede, arkamızda kalanlar çoluğumuzu çocuğumuzu soysunlar, öyle mi? Nasıl bildin kurşunun şakası olmadığını? Benim kaç tane arkadaşım boynunda muskalarıyla öldüler cephede. Kurşun senin yazdıklarını okuyamaz.»

Heybesine koymaya hazırlandığı ne varsa oraya bıraktı hoca. Kuşağına soktuğu altınları, paraları birer birer çıkardı. Kadınları çağırdı sonra kaçak. Onun buyruğuna sessizce uydular, birer ikişer sokuldular yanlarına.

«Herkes nesi varsa alsın. Eksik olan da söylesin.»

Şaşırmışlardı. Kendi altınlarını nasıl seçeceklerdi şimdi? Hoca heybesini omzuna aldı, eşeğini ağaçtan çözdü, ardına bakmadan uzaklaştı.

«İşte böyle Özer Bey, sizin reçeteler de çoktan muskalara dönmeye başladı. Ya bu işi bilmiyorsunuz, ya da ilaçlarınız etkili değil. Bir gün senin de boynuna reçete asarlar mı dersin?»

Sis içindeydi artık cami avlusu. Sol bacağının ağrısını şiddetle duydu. Eli alışılmış devinimlerle bacağını ovmaya başladı. Ayağa kalktı, elindeki çöpü fırlattı attı.

«Sen benim arkadaşım oldun, kardeşim oldun artık namussuz ağrı. Ayrılma sakın benden. Bütün düşmanlığını, hainliğini göster, elinden geleni ardına koyma. Her zaman nazlısındır; ne kadar okşasam, sevsem doymazsın. Gerçek bir kardeş gibi huysuzlanır, acı verirsin. Ağabeyim köydeki malları satıp savdı, aldırmadım. Ama sen etimdesin, beni için için yiyip bitiriyorsun. Bir damla kan koymayacaksın bu gidişle bende. Biliyorum, sen benim ayağımda azarken dışarı çıkamamak varmış. Böyle havalarda hele, bir de sis bastırdı ki bayram et. Şimdi de burda olacakları gör bakalım; yalnız sen misin düşman? Cenazeden de kaçılıp gidilmez ya! Otur oturduğun yerde; evinde ocak başında, sıcak minderinde yan gel yat. Ne işin var cenazede? Sen bir hasta adamsın. Ama bunca yıllık dostluk, bunca yıllık kavga var arada. Bir de ben gelmezsem kimse gelmez sanki. Hem gelmesem her sabah annesiyle karşılaşmaz mıyım? Yüz yüze bakar insan, olmaz ki!.. Hem demezler mi: Küstü de cenazesine bile gelmedi! Artık cenazeleri bile boykot ediyor. Bilmez miyim ben bu çıfıtları, İnsanoğlunun aklıyla başa çıkılmaz. Sen bir bulursun, o bin bulur lâfı. Her şeye bir kulp takar. Geldim işte, geldim de ne oldu? Herkes yüz çeviriyor, kimse göz göze gelemiyor benimle. Selâmı bile ödünç veriyorlar. Evde olsam sıcacık sobanın ardında mayışır, ağrı artarsa Sevim'e ovdururdum. Belki Ayşe bile gelirdi. Çılgınım benim!.. Gerçek bir çılgın o kadın. Öylesi dostlar başına. Delinin pazarı mı var, işte, nerde arasan orda bulunur. Orasını açıp nasıl diye şak şak vuruyor serseri kadın. Aç iyice. Bu Zeynel de ne pısırık yarabbim, hiç mi aklına gelmiyor bunlar?»

Camiden çıkan birkaç yaşlıya gözü ilişti. Aklına babasının anlattığı muskacı hoca geldi.

«Bunlar da inanıyorlar mı acaba muskaya filan?»

«Niye inanmasınlar? Ne değişti bunca yıl? Hâlâ softalar köşebaşlarında fetva vermiyorlar mı? Ama bizde iş yok, bu insanların yapısını iyi öğrenelim, anlayışını iyi bilelim, dedim. Anlatamadım. Bunlara, Zihni'ye Avni'ye, Erol'a... Dikine dikine gittiler her zaman. Sabahlara kadar tartıştık kaç kez. Anlattım, anlattım, anlattım...»

Avni, Erol'un yanından ayrılmış, az ötede bir gençle konuşuyordu.

«Bu sisten de kimse tanınmıyor. O çocuk kim? Erol'a benziyor, tam muhallebi çocuğu. Zaten bu Erol'a da gereğinden çok değer verdiler. Kim o yahu? Alt tarafı bir kolejli. Avukatsa avukat. Ama bizim işçimiz de memurumuz da avukat dedin mi bir şey beller!..»

Öfkesi deli bir tay gibi kayardı düşüncelerinin üzerinden. Kendini kaptırır, ağrısını unuturdu böyle zamanlarda. Eğer işçiler oyun etmeselerdi, il başkanı olacaktı şimdi. Ama hepsi akşam verdikleri sözü sabah unutmuşlardı!

«Bir de işçiymiş, işçi sınıfıymış! Gel de külâhıma anlat benim. Hepsi düz akıllı bunların. En iyileri Avni, onun da boynu altında kalsın. Sabahlara kadar anlattım, bütün ayrıntıları, bütün taktikleri söyledim, de kös dinlemişler beni. Şimdi bir kolej çocuğunun ardından koşarlar işte. Sosyalist yalan söyler mi ulan!.. Verdiği sözü unutur mu? Bana sosyalizm adına oy vermemişler! Çünkü ben lâf cambazıymışım, inançsızmışım. Ulan dürzüler bunları size ben öğrettim. Başkanınız olacak adama günlerce anlattım. Ama ben kimim de inanacaksınız? Emekli demiryolcu, zavallı bir makasçı; ne bilir? Diplomasi hani? Üstelik çıngar çıkarmaya hazır huysuz bir adam, değil mi? Bilgiçlik başa belâ! Şimdi herkes senden çok biliyor Halis!.. Kimse uluorta konuşamaz. Senin devrin de bitti çoktan..Şimdi birisine bir şey söylemeye kalk bakalım, nasıl alıyorsun boyunun ölçüsünü. Ne cahilliğin kalır, ne hainliğin. Ama sen de az etmedin. Önüne geleni işine gelmeyince hain ilan ettin, yalan mı? Doğru, ama inanarak yaptım ben. Onlara

benden yakın kim vardı, bir düşünsünler bakalım. Kim vardı? İşçi sınıfına benim kadar uygun bir il başkanı bulunur muydu? Hat boylarında çalıştım, makasçılık ettim, vagonlara yük verdim, yük indirdim. Ötekiler zaten gelmezler buraya. Dilenciliği sendikacılık sanıyorlar; sarı sendikacı, işçinin kanını emiyor, sureti haktan görünüyorlar utanmadan... Aptallar sürüsü. Canım bu kadar kızmaya ne gerek var onlara? Avni'ye anlatamazsan kendini, kime anlatırsın?»

Ortadaki sininin çevresine oturmuşlar. Avni, Halis Çelik, iki işçi, bir iki öğrenci. Şimdi, kimler vardı tam anımsamıyor. Zihni'ye bakıyor, sisin içinde tedirgin duran çocuğa. Belki o da vardı o gece. Yüzünü gecenin görüntüleri içinden seçmeye çalışıyor. Çay bardaklarına koydukları rakıları ardı ardına yuvarlıyorlar. Büyük bir işçi mitinginden dönmüşler, zafer esrikliğini içkiyle pekiştiriyorlar. Baskılara, pahalılığa, öldürümlere karşı bağırıp çağırmışlar. Demokrasinin işletilmesini, meclisin görevini yapmasını, sömürünü bitirilmesini haykırmışlar.

«Onların demokrasiyi bilmediğini sanmayın. Biliyorlar, bilerek uygulamıyorlar. Özgürlükler onları ancak kendilerini ilgilendirdiği zaman tartışılabilir.»

Avni, 'baba'nın konuşma biçimini, öğretici havasını hiç sindiremiyor. Ama dinliyor, saygılı.

Halis Çelik sürdürüyor konuşmasını.

«İsteseler çok şey değişir bu ülkede. Haram yemeye alışmışlar. İstemezler.»

«İsteseler de yapamazlar 'baba'.»

«Neden yapamasınlar? Bütün güç ellerinde.

«Kendi kendinin ipini çeker mi adam? Bize tanıyacakları özgürlükler onların tatlı kârlarının tartışılması demektir.»

«Tatlı kârlarının tartışılmasından korkmazlar onlar.»

«Ya neden korkarlar?»

«Örgütlenmekten.»

«İyi ya, bu örgütlenmeyi kimler gerçekleştirecek? Kimler örgütlenecek kısaca?»

«Çalışanlar elbette.»

«Öyleyse örgütler neyi soracaklar, kimden ne isteyecekler?»

«Hak isteyecekler, özgürlük isteyecekler.»

«Özgürlükten ne anlıyorsun 'baba' sen?

«Serbestliği anlıyorum.»

«Yani, ne demek serbestlik?»

«İnsanın kendi bildiği gibi davranabilmesi...»

«Sana istediğin özgürlükleri verselerdi ne yapardın?»

«Sen beni şimdi sınıyor musun Avni Bey kardeşim!..»

«Ne sınaması, sadece konuşuyoruz karşılıklı. Bazı kavramları açık seçik yerli yerine oturtmak gerek. Herkes özgürlük diyor, hak diyor ama herkesin anladığı ayrı. Muz niyetine hepsi...»

«Şimdi özgürlüğü bilmiyor muyum ben; yanlış mı söyledim, herkesin istediği gibi davranabilmesi değil midir?»

«Senin anladığın özgürlük hiçbir şeydir 'baba'. Çünkü insanın serbest davranması mümkün değildir. İnsan yalnız değildir de ondan istediği gibi davranamaz. Çok soyut bir özgürlük anlayışıdır, herkes böyle anlar çoğu zaman.»

Kızmıştı Halis Çelik, rakısını sonuna kadar içti, kızaran gözlerle sininin çevresindekilere baktı. Avni'nin ilk kez karşı çıktığını, kendisini zora soktuğunu görüyordu. Yenilmiş gibi durmak; ötekilerin gözünde birden küçülüvermek, bildiklerinin yerle yeksan olması hiç istemediği bir durumdu.

«Peki anladık, benimkisi soyut bir özgürlük anlayışı. Sen söyle bakalım gerçek özgürlük nedir? Özgürlükten söz edenler nasıl bir özgürlükten söz ediyor, bilelim.»

«Onlar yalnız kendi özgürlüklerinden söz ediyorlar. Senin, benim özgürlüğümü düşünmüyorlar.»

«İyi de nasıl bir şey onlara göre özgürlük?»

Avni, Halis Çelik'in biraz önce düştüğü durumdan kurtulmak için kendisini sıkıştırmak istediğini düşündü. Gülümseyerek ona baktı. Aralarında birbirlerini yenme, yenilme söz konusu muydu?

«Özgürlüklerimizin türü değişik 'baba'. Çünkü sınıfımız farklı. Özgürlük deyince onlar daha çok kazanmak, daha çok dış ülkelere gitmek, bankalarda daha çok para biriktirmek, yeni şirketler kurmak, yeni villalar yaptırmak; işçileri daha çok baskı altında tutmak, daha çok çalıştırmak; işlerine gelmeyenleri daha kolay susturmak, yeni düşünce üretenleri, yeni bilgiler taşıyıp yayanları kapı dışarı etmek, kendi kâşanelerinde kimsenin dokunamayacağı biçimde yaşamak, çocuklarını bütün dünyada yaşayabilecek biçim-

de okutmak, kendi sermayelerinin sürgit egemen olması için örgütlenmek... Malın en iyisini, kadının en güzelini, insanın en akıllı ve bilgilisini ele geçirmek... Onların anladıkları özgürlük budur.»

«Anladık, anladık... Sözü uzatma, sen nasıl anlıyorsun özgürlüğü?»

«Söyleyeyim 'baba' ama anlayacağını sanmıyorum. Ben de günlerce kafa yorarak anladım, anladığımı sandım.»

«Niye, aptal mıyım ben?»

«Hayır, aksine çok zekisin ama bunları anlayabilmek için bazı temel bilgileri öğrenmek gerekiyor.»

«Ulan hayvan iki satır bir şey okudun diye bizi cahil yerine mi koyuyorsun şimdi?»

«Yok, öyle bir niyetim yok 'baba'. Niye kızıyorsun? Bilime, öğrenmeye açık değil misin?»

«Peki, yine sustum, söyle bakalım anlayamayacağım özgürlük tanımını, kafa yorayım biraz.»

Halis Çelik'in birden alevlenen, ölçüsüz tepkilerinin çok örneğini gören Avni, yine de ölçülü konuşmaya karar veriyor içinden. Kızdırmamaya, şu sofranın tadını kaçırmamaya karar veriyor.

«Hadi söylesene, neymiş özgürlük?»

Avni, aklındakini basitleştirerek söylemek yolunu seçiyor.

«Özgürlük eşitlik demektir 'baba'.»

«Bunda anlaşılmayacak ne var da korkutuyorsun adamı.»

Sofradakiler kahkahaları koyuveriyorlar. Halis Çelik'in korkudan söz etmesi canlandırıyor ortalığı.

«Gerçekten korktun mu 'baba'?»

«Korktum elbette. Madem öyle onu öğrenmek için bir sürü şey daha öğrenmek gerekiyor, korkmaz mıyım? Bu yaştan sonra kolay öğrenilir mi onlar?»

«Öyleyse, 'baba', bu eşitlik nasıl sağlanır?»

«Bak hergeleye, yine başlıyor. Ulan eşitliği sağlamanın yolunu bilmiyor musun?»

Avni güldü. Ötekiler ilgiyle dinliyorlar, söze karışmıyorlardı.

«Bilmiyorum. Sen söyle, nasıl sağlanır eşitlik?»

«Adama bak, kocaman sendika başkanı olmuş, hâlâ eşitliğin nasıl sağlanacağını bilmiyor.»

Çocuksu bir çekişmenin neşelendirdiği sofrada herkes gülü-

yordu artık. Kafalar dumanlanmış, işin sonu nasıl biter, umursamadan bekliyorlardı tartışmanın kesilmesini. Bunlar içki sofralarında çözümlenecek konular mıydı?

«Bana asıl söylemek istediğini söylemedin Avni. Kaçırdığımı sanma. Söyle şimdi, özgürlüğe, yani eşitliğe nasıl varılır? Anlat bana. Sen hem eşeksin, hem akıllı bir çocuk.»

«Söyleyeyim 'baba': Özgürlüğe yabancılaşmanın aşılmasıyla varılır.»

«Yabancılaşma da ne demek?»

«Sen ikide bir artı değerden söz edersin. Bunları okumadın mı?»

«Ben onu da okumadım, duydum efe!..»

Avni, ne diyeceğini bilemeyecekti. Arkadaşlarına bakacak, gecenin ilerlediğini, ertesi gün işe gecikmeden gitmeleri gerektiğini söyleyip kalkacaklardı. Sevim Hanım, kocasının arkadaşlarıyla böyle tartışmasından hiç hoşlanmayacaktı. Anlıyordu ki gücü yetmiyordu gençlere. Üzülecek, onun çocuksu coşkusunu, inadını bundan sonra değiştirmenin kolay olmadığını düşünecekti.

Ertesi gün uyandığında başı ağrırken Sevim Hanıma böbürlendi Halis:

«Gördün mü akşam nasıl mat ettim Avni'leri? Benim ölüm yeter daha onlara.»

Bir başka gece de Avni, başka bir yönden sıkıştıracaktı onu. İl başkanlığına adaydı yine. Evinde toplamıştı güvendiklerini. Bu toplantıdan sonraydı işçilere kızması, güvenini yitirmesi, Avni'yi adamdan saymaması.

Kısadan konuya girmişti o gece. İl başkanlığına adaydı ve dostlarından destek bekliyordu. Umutluydu, ilçelerdeki delegelerden çoğunu tanıyordu. Şimdiye kadar da burda toplanan dostlarına güvenmişti. Bu yolda güveneceği insan bulmak kolay değildi, o bu bakımdan şanslıydı, çünkü çevresinde onlar gibi dostları vardı. Bu güven elbette halkın çıkarları için kullanılacaktı. Büyük tasarılarla, olmayacak düşlerle il başkanı olmak istemiyordu. Gerçekçiydi. Partideki gençler küstürülmüştü, o yeniden bu dinamik güçten yararlanacaktı. Onları koruyacak, partiyi il çapında en etkin parti yapacaktı.

Kendi konuşmasından hoşlanıyordu. Bir eli yelek cebindeydi.

Yeni yaptırdığı açık yeşil takım vardı sırtında. Avni karşısında oturmuş, düşünceli bekliyordu.

Halis, onları tek tek süzüyor, kafalarında dolaşan düşünceleri gözlerinden anlamaya çalışıyor, onlardan öneriler beklediğini söylüyordu.

Avni söz istedi. Göz göze geldiler, gülümsedi 'baba'. Avni, bir süre bekledi, söyleceklerini biçimlendirdi aklında.

«Ben bazı şeyleri merak ediyorum 'baba'.»

«Sor çocuğum, açık açık konuşalım burda.»

Sesi coşkuluydu. Sevecen konuşuyordu Avni'ye. Ötekiler Avni'yle Halis Çelik arasında danışıklı bir dövüş mü, diye düşündüler.

«İli iyi tanıyor musunuz? Bu çok önemli çünkü. İl başkanlığına aday olacak kişinin iyi tanıması değil çok iyi tanıması gerek ilini. Bunu yalnızca delegeleri tanıma olarak almıyorum.»

«Gitmediğim ilçesi kalmadı. Köylerinin de çoğunu biliyorum.»

«Ben bir yeri tanıma deyince hep sayısal düşünmek isterim. Bunu düşünebilmek için de elimde veriler olmalı. Bu veriler neyi içerecek örneğin, ildeki işletme sayısı, fabrika sayısı ve özellikleri, ekilebilir arazi ve dağılımı; üretimle ilgi tarımsal ve endüstriyel sorunlar; işçi, köylü sayıları, bunların nitelikleri; ildeki nüfus ve işsizlik oranı, dahası işsiz sayısı, üretim örgütleri, sendikalar, dernekler, odalar... Bunların çalışma biçimleri, sayıları, nitelikleri, amaçları... Daha çok da sıralanabilir. İldeki hayvan sayısı, küçük baş büyük baş diye ayrılarak, sorunları... Bütün bunlardan yeni öneriler üreterek ilin geliştirilmesi için neler yapılabilir? Bu konuda size kimler yardım eder? Herkesi bilgisine, yeteneğine göre değerlendirip yerlerini hazırladınız mı? Sorunların çözümü sorulduğunda sayısal verilerden yola çıkarak, bunları temel alarak çözümler üretmek zorundasınız ekibinizle. Bir başınıza pek fazla şansınız yok. Şimdi söylediğim konularda nasıl bir hazırlığınız var? Merak ediyorum. Ben sendika başkanlığına kalkışırken zor durumlara düştüm. Alanım çok dar olduğu halde sayısal verilerden haberim yoktu. Daha sonra bilgiler derledim. Bu bilgiler bir ekibin çalışma programıyla yakından ilgili sanırım.»

«Bunlara zamanımız yok Avni, araştırmak için geç artık. Se-

çildikten sonra bu bilgileri toplarız.»

«Bence araştırıp bulduktan, bu bilgilerden yararlanarak daha özgün bir program yaparak gelecek seçimlerde aday olun. Hem daha güçlü, hem daha inandırıcı olur adaylığınız.»

Ordakiler, biraz da hatır için geldikleri toplantıda Avni'yle 'baba' arasında geçen konuşmadan memnun ayrıldılar. Başlangıçta acaba danışıklı dövüş mü diye düşündükleri karşılıklı konuşmanın öyle olmadığını anlamışlardı. Avni, kendilerini kurtarmıştı gereksiz tartışmalardan. Kısadan adaylığını onaylamadıklarını sanki onlar adına söyleyivermişti. Belki aralarında anlaşmak isteseler bu sonucu alamazlardı.

Halis, başka yönden direniyordu:

«Adaylığımızı koymuşuz bir kez, çekilsem olmaz. Sıkıyı görünce kaçtı derler.»

«Desinler 'baba'. Ne olur derlerse? Şimdi yenik çıkabilirsiniz seçimlerden. Önemli değil belki ama yine de yara alırsınız. Oysa böylesine hazırlıklı girilirse yenik çıktığınız zaman üzülen çok olur, başta biz üzülürüz.»

«Şimdi üzülmeyeceksiniz anlaşılan.»

«Doğrusu bizim için ötekilerin de bir farkı yok. Ama kendimize en yakın birisinin olmasını isteriz elbette. Size de kesin bir destek sözü veremiyorum. Zaten işçi delegeleri bu konuda serbest bıraktık. Bağlayıcı bir kararımız yok. Kişiler için kendi adıma çalışmayı da düşünmüyorum.»

«Bir de dostlardan görelim ihaneti, bir de dost bildiklerimizden...»

Avni, yanıt vermeden kalkacaktı o gece.

Camiden birkaç kişi çıktı, ivedi adımlarla geçip gittiler önlerinden. Gözleriyle izledi onları. Avludan çıkıp alanın kıyısından caddeye yürüdüler. Dükkân kapayıp namaza gelen esnaftandılar galiba. Sisin içinde gittikleri yöne göre düşünüyor bunları, yalnız kalmaktan korkarak iyice.

«Her camiden çıkanın cenaze namazına duracağını mı sanıyordun Halis Çelik? Peki sen kılacak mısın? Ama onların hazır abdestleri vardı. Güldürme insanı Halis Çelik, abdest almak çok mu zor? Belki de abdestlerini tutamayacaklar ne biliyorsun? O-

nun için hızlı hızlı gitiler... Yok canım, işte şurası helâ... Belki de bir zındığın namazı kılınmaz, diye düşünüyorlardır. Hoş kılsalar da öldü Naci, kılmasalar da. Bir gün biz de gideceğiz öyle ya da böyle. Küllü nefsin zaikat ül mevt... Böyle olursa gidişimiz tez olacak. Bu kafasızlara anlatamadım, birlik olalım, dayanışmayı sıklaştıralım, sağlam duralım... Dinlemediler. Herkes kendi bildiğini okudu. Şu işçileri daha bilinçli örgütleyin dedim. Olur olmaz siyasete sürmeyin, küçük işlerde harcamayın birikimi, dedim. Kim okur, kim dinler? Akılları ermiyor ki mankafaların. Al, oku bunları dedim, pencerede yığılı kitapları gösterdim kaç kez. Sen okudun muymuş? Benim okuduğum bana, sen kendine bak, beni ne yapacaksın hayvan!.. Okudum dedim elbet, inandı mı dersin Halis? Hiç sanmam. Zaten o gece cahilliğimi yüzüme vurmadı mı? İki kadeh içti, benim dediğim dedik, dedi çıktı işin içinden. Sevim de inanmaz benim okuduğuma. Haksız da değil. Aylardır dokuzuncu sayfadayım. O da önsöz galiba hâlâ. Önsüzü o kadar uzun olan kitabın sonu nasıl gelir!..»

Sis gittikçe yoğunlaşıyordu. Camiden birer ikişer çıkanların kimi kaçarcasına, kimi yavaş yavaş çekip giderken bazıları cenaze namazı için tabutun önünde toplanmaya başladı.

«Birazdan göz gözü görmeyecek burda. Bu puştlara hava da yardım ediyor sanki. Tam cenaze kalkarken saldıracaklar galiba. Şurdan usulca sıvışsam nasıl olur? Yiğitliğin onda dokuzu kaçmakmış. Gitsem, eve uzansam, şu nalet bacağı da ovdursam bir güzel. Bu Özer, doktor olmuş bu kadar, bilmez mi bu ağrıların çaresini acaba?»

Doktor Özer, Sevda'yı düşünüyordu. Umutla karışık karamsarlıkla. Küçük bir sevinç parçası o şimdi. Büyük acının yanında küçük bir damla. Gittikçe sevinç damlası büyüyüp acı küçülecek. Derken... Aşk doğar mı acaba? Bir gün yine buluşacaklar elbette. Öyle ayrılmadılar mı? Kızın kırılmasından, bir daha kendisini aramamasından korkuyordu şimdi.

Oysa, herkes kendi hesabını ayrı yapar. Sevda da gözden geçirip Özer'le ilişkilerini, gözden çıkaramayacağını anlıyordu.

Son buluşmalarında Sevda cin–tonik yerine viski isteyecekti. Ne kadar yürekli bir istemdi bu Özer'e göre? Sevinmişti.

«Bunu bir aşama sayalım mı Sevda?»

«Neyi?»

«Cin–tonikten viskiye geçmeni.»

«İstersen say, benim için önemli değil. Bilmediğim şeyleri denemeyi severim. Hele içki olursa.»

«İlginç doğrusu.»

«Sen neye benziyorsun biliyor musun? Karşılaştığımızdan beri onu düşünüyorum.»

«Ben mi, ben mi neye benziyorum?»

«İyi ciltli bir kitap gibisin. Önce dışından beğeniyor insan seni.»

«Her insan değil canım, belki sen.»

«Sonra sonra da içine bakılınca sevilmeye değer olduğun anlaşılıyor.»

«Sen şimdi beni okumaya mı başladın?»

«Her insan bir başkasını tanıdıkça biraz da okumuş sayılmaz mı?»

«Okumak yalnız yüzünden olmaz elbet, biraz da özüne inmeli kişi.»

«Nasıl inilir bir insanın özüne?»

«Bunu söyleyen bulur ancak, yani kitabı okuyan... Ben söyleyemem.»

«Onun için zamana gerek var.»

Bir sessizlik başladı aralarında. İkisi de kendi düşleriyle, düşünceleriyle tartıya çıkmışlardı.

«Aklımdan ne geçiyor biliyor musun Özer?»

«Biliyorum, kırlara çıkmak istiyorsun.»

«Doğru, nerden bildin? Ama yalnız değil, seninle...»

«Anlaşmak ne güzel. Zeki kadınlara bayılırım.»

«Aptal olsaydım da söyleyecek miydin?»

«Sanmam, elbette söylenmez böyle bir şey. Ama çabuk ayrılırdık herhalde.»

«Şimdi geç mi olacak?»

«Ne şeytansın! Hemen sözün altındaki anlama bakıyorsun.»

«Bu sorumun yanıtı değil.»

«Tam kül yutmaz birini bulmuşum ben de.»

Gülüştüler coşkunlukla. Birbirlerini bu kadar kısa sürede şakayla iğneleyecek kerte tanımaktan mutluydular.

«İlişkimiz güzel şeyler üretmezse bırakırım elbet,» dedi Özer.

«Bu hak benim için de geçerli, ne güzel!..»

«İçkilerimizi yenileyelim mi?»

«İyi olur, içince çok tatlı konuşuyorsun.»

«Demek ayıkken çekilmiyorum.»

Bardakları alıp çıktı. Hafiften başı dönüyor, sürekli gülmek istiyordu. Döndüğünde Sevda'yı kanepeye uzanmış buldu. Şaşırdı önce, sonra da sevindi içinden. Kim bilir istese bu durumu yaratamazdı. Ona yaklaşmak o kadar kolay değildi. En azından kendisi engeldi buna. Kendi gözünde küçülmekten korkar, kızı incitmekten çekinirdi.

«Uykun mu geldi? Hani kırlara çıkacaktık?»

«Bu havada mı?»

«Her yer çiçek içinde şimdi. Başka hangi hava olsun?..»

«Başım dönüyor, çarptı galiba viski.»

«Denemek istemiştin, denedin.»

«Denemek istemiştim öğrendim: Viskinin birinci bardağı fena çarpıyor. İşte birinci ders. Şimdi ikinci ders için ver bakalım o bardağı.»

Bardakları tokuşturdular. Sevda, bir yudum alıp bıraktı sehpaya.

«Bu halinle çok hoşsun Sevda.»

«Yo beni kandıramazsın, hep sarhoş kalmaya niyetim yok. Çünkü yerinden kalkmak istemiyor insanın canı.»

Gülüyordu Özer onun bu sarhoşluğuna. Yerinden kalktı, onun yanına kaneye oturdu. Sevda ayaklarını geriye doğru çekti. Özer, saçlarını okşamaya başladı o arada. Kulaklarında ucuz bujiteri malı küpeler vardı kızın. Teni saydam denecek kadar temiz, parlaktı. Yanaklarından öptü, kulak memesini hafifçe dişledi. Kız döndü, gözleri kayarak dudaklarını uzattı adama. Nefesleri içki kokuyordu. Özer, kızın teslim olmaya hazır olduğunu düşündü. Ama bunu o istemeden yapamazdı. Yanlış olurdu, çok yanlış... Hakkı yoktu buna. İnsan yalnız sevişmek için bir araya gelmezdi. Paylaşılacak çok şey olmalı, bunlar yaratılmalıydı. Aranıp bulunmalı, çoğaltılmalı, yeni renkler kazanılmalıydı. Kalktı, pencerenin

önüne gitti. Sarhoş, kendinde olmayan bir kıza sahip olmak çirkin göründü gözüne. Belki bilseler enayi derlerdi, belki erkek değil misin diye çıkışırlardı. Kimler; herkes. Sıradan, basit, kaba saba ilişkilerin insanları... O, yapamazdı bunu. Günü gelir, kız bilinçle karar verir, ister, olurdu.

«Niye konuşmuyorsun Özer?»

«Düşünüyorum.»

«Neyi? Yoksa canını mı sıkıyorum?»

«Hayır, kesinlikle canımı sıkmıyorsun. Yalnızca bazen insanın bilinci gerilere kayar, yaşadıklarını düşünür. Ben de bir an için dört ay öncesine gittim.»

«Yine aklında Naci Bey var galiba.»

«Onun cenaze töreninde biri bana nöbet tutalım demişti, biliyor musun?»

«Sen de moralim bozuk demiştin.»

«Sahi söyledim mi sana daha önce? Bak sen... İşte onu düşündüm. Geçen gün buraya geldi o bey. Bacağı arıyormuş, benden derman bekliyor. İyi ama ağabey, dedim, benim dalım değil bu. Biliyorum, sizin dalınız değil, güvendiğiniz biri vardır, dedi. Bu konuda uzman birisini soruyordu. Şimdiye dek kime gittiyse çözüm bulamamış. Zaten bu ağrıların tümüyle geçmesi beklenemez. Sürekli tedavi ve hareket gerekir. Soğuk günlerde çok sızlar kimi türleri. Oturduk, konuştuk. Eskiden olsa üst perdeden konuşur, insanı sigaya çekermiş gibi nutuk atardı. Şimdi pek yumuşak, pek babacandı doğrusu.»

«Kim bu? Tanır mıyım acaba?»

«Pek sanmam tanıyacağını. Partinin çıban başlarından biriymiş. Rahmetli Naci söylerdi.»

«Vardır böyleleri her yerde. Merak ettim, kim olabilir bu?»

«Halis Çelik... Hiç duydun mu?»

Kız kahkahalarla gülmeye başladı. İçkinin etkisi nerdeyse birdenbire yok olmuş, baş dönmesi durmuş, kız yattığı kanepeden doğrulup oturmuştu. Özer şaşkındı, niye gülüyordu Sevda? Çok iyi tanıdığı birisi miydi yoksa?

«Bunda ne var gülecek? Çok mu gülünç?»

«Bağışla, sen nerden bileceksin, bilemezsin elbette. Halis Çelik benim babam, babamdır.»

Elinden bardağı düşürecekti nerydeyse doktor. Gülmesi yarım kaldı. Eli ayağı buz kesti. Ne diyeceğini bilemedi. Demek Sevda onun kızıydı? Nasıl olur? İyi ki...

Odadaki büyü bozulmuştu birden. Bahar geçmiş, yaz bitmiş, kış çatmıştı. Doktor sersemlemişti. Sevda'ya hiç dokunulmaması gerektiğini düşünüyordu. Birbirlerine ilgi duysalar, birbirlerini isteseler bile böylesi bir ilişki Özer'i yaralayacaktı. İyi ki aralarında şimdiye değin bir şey geçmemişti. Demek erkek olarak bakmıştı kıza. Onu istemiş, bir gün kendi kendine karar vermesini ummuş, sabretmeye niyet etmişti. Keşke evlenmeye hazır olsaydı. Düşünmez evlenirdi. Yaşı daha gençti. Yirmisekiz yaşında da evlenmek istemiyordu doğrusu. Erkendi her şey. Şimdi ayrılmaktan başka yol kalmıyordu artık. Bütün şiirler, şakalar akıp gitmişti içinden. Boşalmıştı bütün yüreği. Belki de suç bile olamayacak bu küçük arkadaşlıktan kararmış umudunu yitirmişti. İyi ki... Tutmuştu kendini. Bir suçtan kurtulmuştu en azından. Kimseler bilmese de kendi gözünde suçlu çıkmaktan kurtulmuştu. Bu da iyi Özer, bu da çok iyi. Yoksa sokaklarda nasıl gezersin, nasıl merhaba dersin adama bir daha. Bilmese bile ne çıkar, sen biliyorsun gerçeği; senin içinde konuşup duran ayıp sana huzur verir mi? diyordu. Utanıyordu artık, kendinden, Sevda'dan, Halis Çelik'ten... Hele Halis Çelik'ten... Sevmediği, uzaktan uzağa yerdiği bir adamın karşısında küçük düşmek, utanılacak kerte ayıp etmek... Ağzının tadı kaçmıştı artık.

Kız, ondaki bu saniyelik değişimi izliyordu. Birden soğuk, sıkıntılı bir havanın estiğini, odanın buz kestiğini gördü. Bahar dışarda kalmıştı artık. Ayıldı, kendine geldi; yerinden kalkmak istediyse de üşendi; kanepede oturmayı, Özer'in yapacağı açıklamayı bekleyerek sürdürdü. Babası nasıl oluyordu da böylesine etkiliyordu Özer'i? Yine de olaydaki rastlantının gülünçlüğüne kayıyordu aklı. Doktorun ona pek tuhaf gelen, anlamsız suskunluğuna kayıyordu.

İçkilerini konuşmadan bitirdiler. Kız, birden ayağa kalktı; başı döndü, doktora tutundu düşecekken. Önünde bir boşluk gittikçe büyüyordu.

«Sen burda istersen biraz dinlen Sevda. Yine kanepeye uzan, battaniye örteyim üzerine, uyursan üşütme.»

Alnı ter içindeydi adamın. Az önce, saniyeler birbirinin üstüne yığılmadan önce nasıl da coşkuluydu! Şimdi boş bir kovan gibi duyuyordu kendini.

«Ben aşağı iniyorum. Bir hastam gelecekti. Sen dinlenmene bak.»

Yalan söylediğini biliyordu Sevda doktorun. Buluşma saatlerinde hasta mı kabul ediyordu? Aralarına hiç akla gelmeyecek biçimde birdenbire büyük bir uzaklığın girdiğini görüyordu. Ne kırlarda gezmenin, ne öpüşmenin, ne tenin sarsılan derinliğinin izi kalmıştı. Babası, bir yerlerden çıkıp gelmiş, bir solukta ikisini arası kapanmaz uzaklıklara savurmuştu.

Ama Özer'inki de gereğinden çok, dahası anlamsız bir duyarlık değil miydi? Her kızın babası, annesi, yakınları vardı; sevdikleri de onları tanıyabilirlerdi. Doğal değil miydi bu? Önemli olan iki insanın arasındaki ilişkiydi. Demek Özer, belki hoşlanıyordu ondan ama onu bir kadın olarak istiyor; kendi erkekliğinin utancıyla babasından, arkadaşlıktan, dahası onunla hiçbir hesap peşinde koşmadan birlikte olmayı düşünen Sevda'dan kaçıyordu. Kaçıyordu, çünkü yalnızca yatmayı düşünmüş, sonrasının nasıl gelişeceğini, neler olacağını hesaplamamıştı. Yine de teşekkür etmeliydi Özer'e. İnsanın kendi gözünde küçülmesinin bütün küçülmelerden daha acı verici olduğunu öğretmişti. Doktor bunun örneğini vermişti ona. Şimdi eskisinden daha çok sayıyordu onu. Sevgi bir dürüstlükle, bir incelikle karşılaştığında yerini minnetle karışık bir saygıya bırakıyordu demek.

Bacağını ovarak Neşe Çayevi'nin sokağına bakan avlu duvarına yürüdü. Bir bitse şu çile, bir bitse de gidip dinlense. Ölen rahattı, onun hiçbir şey duyduğu yoktu nasıl olsa. Ne bilsindi her yanı sis bastığını şimdi Naci! Cami avlusunda kendisini kaldırmak için bekleyenlerin saldırı korkusuyla titrediklerini göremezdi. Gerçekten saldıracakları kesinse niye her şeye karşın polis uyarılmıyordu? Bunun önyargılı bir aldırmazlık olduğunu biliyordu. Bunları aşmak, yasaların tanıdığı her hakkı aramak gerekmez miydi?

«Polis saldırganları koruyacaktır belki ama hiç olmazsa bu konuda bir başvurumuz olsun.»

«Cenaze sahipleri adına birisi yapabilirdi bunu. Bak her zaman caminin dibinde bekleyen polis uzakta duruyor bugün. İş bittikten sonra görevini yapacak, sevsinler!..»

«Nerden de geldim, cenaze kovalamaktan bıkmamış mıydım?»

«Bir daha gelmek mi!.. Otur sıcak odanda, bir de Ayşe gelmiş seni yalnız bulmuşsa...»

«Bir gün başın derde girecek bu yüzden Sevim'le ama dur bakalım...»

«Ağrıdan ölsen de uçkur peşindesin kır papaz...»

Çok değil, birkaç yıl sonra bu bacak ovdurmalar yüzünden kıyamet kopacaktı evde. Ayşe kızını gönderecekti önce.

«Sevim Ablana yardım et kızım, onların geleni gideni çoktur. Halis Amcan da hasta yatıyormuş, git bir bak!..»

Safiye sessizce düşecekti yola. Sevim Hanım pazara çıkmış olacaktı. Kapıyı pencereyi açıp, gelecek birisini bekleyen Halis Safiye'nin geldiğini görünce sevinecekti.

Hava güzeldi dışarda. Haziran bahardan alıp getirdiği güzelliklere kendi sıcağını, aydınlığını eklemiş; bahçeleri, sokakları sevince boğmuş; içerdekileri dışarı çağırmıştı.

«Hoş geldin kara kız, hoş geldin gülüm. Seni Allah gönderdi. Yerimden kıpırdayamıyorum. Kışın başka, yazın başka bu ağrı namussuzu. Terledim yine herhalde. Tutuldu bacağım. Bir yandan sıcaktan bunaldım, bir yandan ağrıdan kıvrandım. Kocakarılara döndüm bu yakınmalarımla değil mi? Dışarısı çok mu sıcak? İçeri alazı vuruyor havanın.»

«Örteyim mi kapıyı?»

«Ört ya! Ört de gel yanıma bakayım. Şu eski masajlarından birini daha yap da rahatlat Safiye kızım.»

Kız çekinerek vardı yanına adamın, pijamasının dizleri erimişti. Baldırlarından sıkmaya başladı parmaklarıyla. Kıskaç gibi tutup bırakıyordu. Halis iki dirseğine, geriye yaslanmış gözlerini yumarak acıyı savuşturmaya çalışıyor, kızın sert parmaklarının basıncından hoşlanıyordu. İstek bir canavar gibi uyanıyordu etinden. Bastırmaya çalışıyor, kendinden korkuyordu Halis. Ama yalnızken geliştirdiği cinsel imgelerin etinde gizlenip duran hazzı yerli yerin-

deydi hâlâ; kızın onaltı yaş kokusuyla birleşiyor, kabaran bir denizin önü alınmaz saldırısı gibi dalgalar halinde kasıklarına saldırıyordu. Bu noktada bütün kurallar, törel değerler, yargılar siliniyordu Halis'in bilincinden. Yalnız istek kalıyor, o yönetiyordu benliğini.

Kız yüzünü buruşturarak yapıyordu işini. Bu ovmalardan tiksiniyordu. Annesinin başına sardığını düşündüğü böyle işlerle ilgisi neydi? Ne biçim dostluktu böyle? Başka insan mı yoktu? Hem kendilerine göre miydi bunlar?

Kızın yüzündeki anlamı, tiksintiyi görmedi mi, yoksa onun aklından geçenleri göremeycek, anlayamayacak kadar körleşmiş miydi bilinci? Haz kamçısını durmadan şaklatıyordu ama bir yerlerde bir duygu, «yapma» diyen bir ses vardı sanki. O sesi duyamadı Halis. Yan dönerken tutunur gibi kızın omzuna koyup elini, kızın açık yakasından göğüslerine uzattı. Kız birden dikildi, kendisinden hiç beklenmeyecek öfkeyle gözlerinden ateş saça saça bağırdı:

«Utan utan!.. Ben buraya bu evin dostluğuna güvenerek geldim. Yaptığına bak...»

«Ne yaptım ki kara kızım?»

«Daha ne yapacaktın utanmaz rezil!..»

«Bak kızım yanlış anladın...»

«Sus ahlâksız... Seni adam sayıp geliyor bizimkiler.»

«.....»

«Tuh!.. Senin gibi insanın yüzüne... Torunun yaşındayım senin, yazıklar olsun...»

Eli ayağı titreyerek kapıyı çarptı, çekip gitti.

Hiç beklemediği bir karşı koymaydı bu adamın. Şimdi ne yapmalıydı? Nasıl açıklamalıydı olanları? Ayşe'ye ne derdi? Büyük bir zehir akmıştı içine şimdi. Kim bilir nerden, nasıl patlak verirdi, kendisini yerin dibine batırırdı. Dayanılmaz bir pişmanlık duygusuyla yanıyordu yüreği. Ruhundaki küçülme yaşamını yönetmeye başlardı bundan sonra. Ta, olay unutulup yatışıncaya ya da alevlenip onu hiç düşünmediği durumlara sokuncaya yönetirdi. Kendini hep yanlışının pusularına göre ayarlar, düşündüğü, biçimlendirmek istediği ne varsa o pusuların buyruğuna verirdi artık.

«Sen herkesi Ayşe mi sandın? Her önüne gelen benden mi

olacaktı, Lâle mi sandın? İşte böyle birisi çıkar ağzının üstüne konduruverir tükrüğü. Kamçı gibi vuruverir kimselerin söylemeye cesaret edemediği sövgüleri bir kız, yumruk kadar bir çocuk.»

Kapının çalındığını duymadı. Yüzü yanıyordu. Aptallaşmıştı iyice. Kapı bir kez daha çalındı hızla. Zorla kalktı yerinden. Artık kimseyi görmek istemiyordu o. Yine de gitti açtı.

«Eyvah!.. Ayşe hesap sormaya geldi,» diye düşündü.

Öteki, içeri süzülerek geçip sedire oturdu hemen.

«Yok mu Sevim Abla?»

Sesi titreyerek konuştu Halis:

«Pazara çıktıydı, gelmedi daha.»

«Safiye geldiydi, nereye gitti? Uğramadı mı yoksa?»

«Uğradı Ayşe ama kızdırdım onu galiba, yanlış anladı beni.»

Bakışları sorularla doldu, karardı kadın.

«Neyi yanlış anladı? Yoksa...»

«Yok hiçbir şey Ayşe, bende oldu suç. Bir an seninle başbaşayız sandım.»

«Bak Halis 'baba', kızıma bir şey olursa başına yıkarım burayı. Ben, tamam; istedim seninle oldum. Çocukluğumdan beri görmediğim ilgiyi sende buldum. Senin sevginle doydum, ama kızıma dokunma.»

«Vallahi Ayşe!..»

«Her ne olmuşsa olmuş, ben kızıma bir şey sormayacağım. Her şey eskisi gibi yürüsün. El âleme rezil olmak istemiyorum. Bir duyulursa çorap söküğü gibi gider. Ama sakın ola ki kızıma bir şey yapayım deme...»

«Vallahi bacağımı ovdurdum, o sırada dedim ya şaşırdım. Oldu bir kez. Ben seni yitirmek ister miyim?»

Ne yapmalıydı Ayşe? Belki yalnız yakalarım diye istekle geldiği adamın yeni bir 'saldırısı'yla karşılaştı. Bu bir saldırıydı, kızına, kendisine, geleceğine, evine bir saldırı. Alt üst olmuştu kadın.

Elini tuttu Halis, gözlerinin içine baktı.

Duygularını, aklındakini silip süpürüyor muydu adamın dokunması yoksa? 'Saldırı'nın ürküten etkisi çekilmiş, yüreğinde bir sıcaklık doğmuştu yeniden. Kızı ona benzemiyordu, biliyordu bunu. Karşı çıkıyordu buraya gelip gitmelerine. Bir şeyler mi seziyordu kız? Belki de tepkisi o sezginin birikimiydi. Hiçbir şeye ha-

yır demezken niye 'hayır'ları bastırıyordu son günlerde? Aslında korkmuyordu, kızı kendisini koruyacak kadar aklı başındaydı. Hele Halis'ten hiç çekinmiyordu çocuk.

«Bana bak anne, ikide bir çekip çekip gitme o adamların evine.»

«Kızım bunda ne var, onlar bizim dostumuz.»

«Bilmiyorum ne var, ama gitme oraya.»

Korka korka elini omzuna koydu kadının Halis.

«Seninle dolu gecem gündüzüm, ister inan, ister inanma.»

Şaşırdı kadın, şimdiye kadar hep boğuşur gibi sevişmişler ama hiç böyle şeyler söylememişti Halis.

«Safiye yanlış anladı beni inan. Göreceksin bunun böyle olduğunu.»

«O konuyu kapat artık, bitti. İnandım tamam.»

Kendisi için inanmak zorundaydı kadın. Daracık dünyasında yeşil bir pencereydi adamın varlığı.

«Düşlerime giriyorsun her gece...»

Usul usul kulağına sesleniyordu. Onun düşüncelerinden geçeni biliyor, kadının duygularındaki eğilimi görüyor, suları kendinden yana akıtmanın yollarını kazıyordu şimdi.

Sevim Hanım, pazardan gelince Ayşe'yi evde bulduğuna sevinmişti. Yine de içinden bir kıskançlık dalgasının kalkıp konmasına engel olamadı. Belli etmedi. Kocası, bırakıp gittiği yerde, sedirde yatıyordu yine. O ise sıcaktan kavrulmuştu pazarda.

«Piştim, piştim. Güneş tepeme geçti sanki. İki torbayı getirene dek öldüm.»

Pazar çantalarını, bıraktığı kapının önünden Ayşe mutfağa taşıyacaktı.

«Haber verseydin, Safiye'yi verirdim yanına. Yardıma gönderdim ama sen yoksun diye dönmüş.»

«Sağol Ayşe Hanım, sizin de eviniz, işiniz gücünüz var kızım. Hem ne hakkım var her gün her gün yardım istemeye.»

«Ne demek Sevim Abla, aşkolsun; şurda kimimiz var sizden başka?»

Yaşlı, beyaz teni pembeleşmiş, terlemişti. Cebinden çıkardığı bir mendille terini sildi. Saçlarını tepesinden çözüp, yeniden düz-

günce toparladı.

«Kesiver be Sevim Abla, bu sıcakta taşınır mı onlar?»

«Biliyorum kızım, çekilir dert değil ama rahmetliye söz verdim bir kez. Kayınvalidem sevmezdi beni ama saçlarımı beğenirdi herhalde, vasiyet etti. Ölünceye kesmeyeceğim, taşıyacağım çaresiz.»

Akşama doğru kalktı Ayşe. Aklında kızı vardı. Hemen kalkıp gitmek istemeyecekti. Bunun da hesabını sorardı Safiye şimdi. Olsun, sorsundu. O döndüyse otursundu evde kardeşiyle.

«Eve varınca hiç renk vermeyeceğim. Bakalım açacak mı kendiliğinden.»

Sevim Hanım önüne geçti o giderken:

«Otur Ayşe, Zeynel'le çocukları da çağıralım akşam birlikte yiyelim.»

Halis, karısından gelen bu öneriyi candan destekledi:

«Ah ne kadar güzel olur, şu bahçeye kurarız soframızı...»

«Bugün olmaz Sevim Abla. Galiba komşular bize gelecekler. Hem yemek yemediğimiz yer mi burası? İki güne bir burdayız. Ben de sabahtan çıkmıştım pazara, aldıklarımız temizlenmedi, öylece duruyor. Ben dokunmasam kızlar hiç aldırmazlar.»

«Eh, sen bilirsin Ayşe. Sağol. Yine buyrun.»

Tedirgindi Sevim Hanım bütün içtenlik gösterilerine karşın, Ayşe'yle kızının gelip gitmeleri midesini bulandırıyor, bu yılışık adama güvenemiyordu. Bir ses, durmadan, ortada bir şeylerin döndüğünü söylüyor, uykularını kaçırıyordu.

«Bir alıştılar, bir alıştılar eve, sanki kendi evleri. Kendi işlerini bitirmeden bu evin işlerine koşuyorlar. Çıkabilirsen çık bakalım evden. Yüz çevirsen, önce kendi işinize bakın desen ayıp. İnsan bunca zaman birlikte yediği içtiği, sofrasında gördüğü insanlardan kuşkulansa bile söyleyemiyor kuşkusunu. Yakıştıramıyor kendine. Bekle gör bakalım Sevim Hanım, kaşığında ne varsa çıkacaktır.»

Ayşe, bahçe kapısını çekip de sokağa çıktığı zaman Halis, gülerek:

«Arkasından su dök de yine gelsinler...» dedi.

Kadın öfkeyle baktı kocasına.

«Sevim onurlu kadın, yüzlemek istemiyor bir şeyler sezse de. Yoksa ciğerimi söker benim, bilmez miyim? Korkarım ondan, o benim şirretliğimden korkar görünse de asıl korkan benim. Ama şu bacak hem iyi hem kötü. Bugün Safiye nerdeyse mahalleyi ayağa kaldıracaktı. Hep bu bacak yüzünden, gelip bana dokunmasa huylanır, orasına burasına el atar mıyım? Ama suç yine benim, duramıyorum yalnız kalınca bir kadınla başbaşa. Ben çağırmasam gelir miydi kız bacağımı ovmaya, çağırırken bilmiyor muydum onun bana yaklaşmasını istediğimi, bunu biraz da bilerek yapmadım mı? Can çıkmazsa huy çıkmazmış; bak şimdi nasıl bakıyor bana Sevim. Domuz gibi biliyor neler olduğunu. Bir pundunu kolluyor işin, yakalayınca binecek enseme. Bir köşeye yaz bunu.»

Düşünürken gülümsüyordu adam. Hınzırlıkların ardı kesilmezdi nasıl olsa. Alışmıştı bir kez, ne demişler alışmış kudurmuştan beterdi. Sevim, onun gülümsediğini görmüş, içinde biriktirdiklerini boşaltacağı fırsatı bulmuştu.

«Ne var da gülüyorsun? Hoşuna gidiyor değil mi o kancıkla oynaşmak? Allah bilir kızla da oynaşıyorsundur. Sabrettim sabrettim taştım işte. Bir de utanmadan gülüyorsun. Anlamadığımı, hiçbir şey bilmediğimi mi sanıyorsun? Aptal mıyım o kadar? Hep kendini akıllı, kurnaz, el âlemi sersem mi biliyorsun? O çok alık bulduğun karın bile senin tüyünün kıpırtısından sezer hileyi. Bunu unutma. Susuyorsam elden utandığım içindir.»

Adamın yüzü değişti, karardı. İş başkalaşıyor, istemediği bir yatağa doğru akıyordu. Sevim böyle konuşmazdı hiç, demek aklının köşesine yazmasına gerek yok; açıkça çıkıyordu sezgisi. Yanlış değildi ama meydanı ona bırakıp evin gidişatını ellerine mi teslim edecekti, Ne zaman altta kalmıştı ki? Hem susması, suçu kabullenmesi olmaz mıydı?

«Sen ne diyorsun Sevim? Neden söz ediyorsun Allah aşkına?»

«Neden söz ettiğimi biliyorsun. Anlamazlıktan gelme. Yaşından, başından utan. Torunların var, dede oldun sen.»

«Bırak bunları da ne olmuş onu söyle, nedir suçum? Bileyim.»

«Hâlâ anlamazlığa vuruyorsun işi. Sana ben iki kancıkla oy-

nadığını soyluyorum. Daha nasıl söylenir bilmem ki...»

«Bana bak Sevim, onlar bizim dostlarımız. Dar günümüzde yanımızda oldular hep. Seni de, beni de yalnız bırakmıyorlar; elin gariplerine kara sürme.»

«O karayı sen sürüyorsun hem onlara, hem kendine. Sen garipleri düşünsen onlara dokunmazsın.»

«Senin kuruntuların, kıskançlıkların bunlar.»

«Eskiden bu kuruntularım yoktu, çünkü senin böyle azgınlıklarını görmemiştim. Eve gelene sarkıntılık etmiyordun.»

«Bana bak kadın! Çok oldun artık. Dilin uzamaya başladı, keserim o dilini senin.»

«Öyle ya, konuşmazsam benden iyi kimse yok. Beyimiz konuşsun yalnızca.»

«Konuş, istediğini konuş ama adam gibi konuş. Kuruntularını gerçek gibi söyleme. Başkasını karalamadan konuş. Çamur atmadan konuş.»

«O çamuru, karalamayı sen sıçratıyorsun insanların üzerine. O iki kahpe de seni bir şey belliyorlar.»

«Şimdi kalkarsam, gösterirm sana; o ölçüsüz ağzını yırtıverirm. Ne dediğini kulağın duysun.»

«Yaparsın, yaparsın senden her şey beklenir. İşte ant veriyorum, buraya da çiziyorum, onlar ben yokken bu eve bir daha gelirler de seni onlarla bir arada görürsem bir saniye bu evde kalmam. Beni mumla ararsın.»

«İstediğin yere git, başın göl, ayağın pınar olsun. Şimdiden git, seni zorla tutan mı var?»

Sevim irkildi. Gerçekten, gerçekten mi söylüyor bunu? Yüreğinden gelerek, bütün bir ömrü iki sözle silerek mi söylüyor? Bir açık kapı kalsın istiyordu. Kopmasın her şey birdenbire, bir küçük tutanak bulunsun elini uzatınca yapışacağı. Bağışlayabileceği bir nokta kalmalıydı. Yüzüne baktı adamın. Öfkeden mosmordu kocası, bıyıklarını çekiştiriyordu titreyen elleriyle. Öfke gözlerini kıpkırmızı iki kora döndürmüş, yiyecek gibi üzerine yürümeye hazırlanıyordu karısının.

«İşte erkek dediğin budur; sen otuz yıl kahrını çek, her türlü sıkıntıya gıkın çıkmasın; bir kez sesin çıkınca kapıyı gösteriversin. Bütün bir ömrü yıksın atsın; yazıklar olsun, haram olsun emekle-

rim.»

«Bunu isteyen sensin. Hiç yoktan neler buldun çıkardın. Seni kovan mı vardı? Çekip gitmekten dem vuran sen değil misin? Ayaklarına kapanıp 'Aman Sevim, ben ettim sen etme' mi diyecektim? Kime yalvarmışım da sana yalvaracağım?'

«Sana yalvar diyen yok, aklını başına topla, toy delikanlı değilsin. Saçından sakalından utan, el yüzüne bakamaz oldum ben, haberin var mı?»

Hızla yerinden kalktı, ağrıyan bacağını filan dinlemedi, iç odaya koştu. Döndüğünde elinde bir tüfek vardı. Gözleri dönmüş, bir tek söz etse Sevim, tetiğe basacak kerte bilincini yitirmişti.

«Çek git başımdan, elimden bir kaza çıkmadan defol, yoksa gebertirim...»

Sesi kararlı, yüzü karanlıktı. Kendisine hiçbir ses ulaşamazdı.

Gözleri büyüyerek dondu kaldı Sevim. Yetişin, diye bağırmak, imdat istemek ve kapılardan rüzgâr gibi kaçıp gitmek, direnmek, yok olmak... Hiçbir şeyin anlamı yoktu artık. Her şey bitmiş, her bağ kopmuş, bütün sözcükler anlamlarını yitirmişti. Tüfeğin göğsüne yönelen namlusunu, ateş etmese de bir daha çekilmeyecek biçimde aralarına koymuştu Halis. Tetiği çekmesiyle çekmemesi arasında anlamca bir ayrım bulunamazdı bundan sonra. Öldürse de ayrılacaklardı, öldürmeseler de...

Sessizce kapının önüne çıktı, orda ayakları sallandığı için yılkılık gibi duran sandalyeye oturdu. Ağlamak istiyordu, doyasıya ağlamak. Otuz yıllık arkadaşlığının, otuz yıllık evinin, emeğinin dışına sürülmek gücüne gidiyordu elbet. Çocuklar bile kurtaramazlardı yitirileni. Kimsenin geri alamayacağı şeyleri yitirmişlerdi şu beş dakikada.

Gözleri neden kuruydu hâlâ? Ağlasa hafifler, bilincine gelecek aydınlıkla daha doğru düşünmeye başlayabilirdi. Ama nasıl bir ağırlıktı bu böyle? Yüreğini sıkıştırıp gözyaşı damarlarını tıkayan basınç nerden geliyordu? Merkezi nerdeydi? Bütün duyuları körelmiş gibiydi.

Kapının önünde taş gibi oturur görünce annesini Selim şaşırdı. Islık çalarak girmişti sokağa. Hava güzel, kendisi gençliğinin verdiği iyimserlikle yürüyordu. Duraksadı. Bir anlam veremedi. Kapıdan içeri baktı ne olduğunu görebilirim umuduyla. Babası,

elindeki tüfekle sedire çökmüş yere bakıyordu. Yitirdiklerinin ayırdına varmış bir insanın pişmanlıkla anlatılamaz duyguları içindeydi. Selim, hiçbir şey olmamış gibi içeri girdi, ayakkabılarını çıkardı, babasının elinden tüfeği aldı, götürüp yerine astı. Sonra da sedirin ucuna babasına bakarak oturdu.

«Anlatın bakalım neler oldu burda?

Sesi, sakin, güvenli ama yitirilenlerin sezgisindeydi.

Oğlunun sorusu, kadını dışarda, kapının önünde yılkılık sandalyede buldu, tıkanan gözyaşı damarlarını açtı, sonsuza kadar yağacak bir yağmur gibi boşanmasına yardım etti.

Caminin çatısında bitmez tükenmez demler çeken güvercinler, peş peşe kanat vuruşlarıyla yeniden şadırvanın taşlarına kondular. Ordakiler bir an ürkerek bakıştılar kuşlara. Sisin içinde sesleri kaldı yalnız güvercinlerin.

«Bu kör karanlık nasıl biter ki?»

Özer, sise bakıp endişeleniyordu.

ONDÖRT

Müezzinin sesi biçimsizdi. Böyle nakışlarla bezeli bir camide, tarihsel bir anıtta ne işi vardı? Güzellik duygusu inanç sistemlerine girmiyor muydu? Yoksa gittikçe ne olursa olsun, okunsun, ezan okuyan biri bulunsun da mı, deniliyordu. Garibine gitti Özer'in. Çocukluğundan beri duyduğu ezanların hep güzel seslerle okunduğunu sanıyordu. Demek böylesi baştan savma, özensiz ezanlara da ses çıkarılmıyordu. Karga gibiydi adamın sesi. Nerden de bulmuşlardı? İnsanın camiye geleceği varsa bile gelmezdi bunu duyunca.

Çocukluğunda ramazanlarda okunan ezanların içini ürperten etkisini düşünüyordu. Kimsenin o ezanların okuyanlarına karga sesli dediğini anımsamıyordu. Tartışmazdı kimse müezzinin sesini. Belki gerçekten güzel sesliydi o adamlar. O zamanlar, özen gösteriliyordu belki de. Şimdi herkes sesini denemek için ezan okumaya kalkıyordu sanki. Şarkı söylese kimse dinlemezdi nasıl olsa. Ezanı da isteyen de dinleyecekti, istemeyen de. Kimse de sen okuma, diye önüne set çekmezdi.

«İftarı beklerken kapının önüne, taş merdivene çıkardık annemle. Mutlu bir bekleyişti o. Bir yolu yürümüş, sonuna gelmiştik. O günlerin insana gül suyu kokuları getiren bir tadı vardı. Çocukluğumun toz pembe günlerinden süzülüp gelmiş günlerdi de belki ondan böyle anıyorum. Akşamın serinliği mavi bir ışıkla yayılırdı sokaklara. Birazdan oturulacak küçük aile sofrasının mutluluğu hazır beklerdi. Merdivenlerden bakardık, birazdan müezzin çıkacak minareye, şerefenin çevresinde bir kez dönecek, saatine bakacak, ezana başlayacak. Annem, yemekleri sofranın kıyısına üstlerini örterek koymuş, sürahiye suyu doldurmuş, merdivenleri bir kova suyla yıkamış, kuruduktan sonra eski savanı sermiş olurdu. Taş merdivenin suyu görünce cızırtılı sesler çıkardığını anlatırdı annem. Sıcaktan bunalmış da konuşur gibi geliyor insana, derdi. Babam dönerdi. Gülerdi annem. Baban köşede durup

müezzini gözlüyor herhalde, der, minderleri, eski savanı toplamaya başlardı.»

Mahallenin kadınları müezzinin minarede şerefeyi bir kez dönmesine tutulmuşlardı.

Dura dura dolaştığı şerefede çevreye bakardı uzun uzun, boğazını kazır, elini kulağına ölçer gibi kaldırır indirir, sonra yeniden kaldırırdı müezzin. Kadınlar gülerdi onun bu haline.

«Mahallede dinleyeni dinlemeyeni bellemek istiyor.»

«Gözünün tuttuğu biri var herhalde mahallede. Onunla işaretleşiyor.»

«Susun canım, günaha girmeyin mübarek gün! Belki de adam mahallenin üstüne okuyup üflüyor, ne biliyorsunuz?»

«Sevdiğini versinler diye okuyup üflüyordur.»

Annesi katılmazdı böylesi takazalara. Ağırbaşlı kadındı. Hem güler, hem kadınlara söylenirdi.

«İşleri güçleri şeytanlık...»

Onlar savanı toplarken babası merdivenlere gelmiş olurdu. Annesi ocağın üzerindeki sıcak güğümü alır, hamamlığa götürürdü. Babası titiz adamdı. Kahveden gelir yıkanır, bağdan gelir yıkanırdı. Suyu hep hazırdı ocağın üzerinde. Terini arıtır, sabun kokulu temiz giyneklerini geçirir sırtına, bol pijamasının içinde zayıf görünen boynunu iyice kısar, sofraya otururken Özer'e gülümser, başını okşardı.

«Nasılsın kuzum?»

Sesindeki sıcaklık dalga dalga yayılırdı çocuğun ruhuna.

Annesi, mahalleden haberler vermeye başlardı.

«Ahmet Beylerin atı hastalanmış. Acı ot mu yemiş ne, adamcağız kıvranıp duruyordu sabahleyin. Karısı da ha bugün, ha yarın doğuracak. Yokluk kötü. Adam bir deri, bir kemik kaldı yetireceğim, bitireceğim diye. Üç çocuk, üstüne bir daha geliyor. Allah kimseyi yoklukla terbiye etmesin. Nazife'nin kızı da kaçmış. Ayağı kaçık biriydi zaten, diyorlar. Kim bilir, kiminle kaçtı. Ortalık iyice kötüledi adamım. Allah hayırlısını versin, ahir zamanda bina ile zina çoğalacakmış. Bu zaman o zaman olmalı...»

«Bana kimsenin haberi gerekmez hanım. Yardım isterlerse başı gözüm üstüne. Elimden geleni yaparım. Değilse ne yapayım kimin ne yaptığını?»

Annesi susardı bir zaman. Sonra bir başka konudan aynı noktaya gelirlerdi. Kadının akşama kadar öğrendiklerini, başkalarıyla günah olur diye konuşamadıklarını kocasıyla konuşmak istediği anlaşılırdı. Özer, annesinin konuşmasına da, babasının dinlemek istemeyen anlayışına da düşünmeden bakar, nasıl bir sonuca varması gerektiğini bilemezdi.

Kubbelerin payandalarındaki nakışlar, işlemeler sisin gerisinde yavaş yavaş silinirken renkli taşlarla örülü duvarların hiç yıkılmayacakmış gibi yüzyıllara meydan okuyan sağlamlığına hayranlık duyuyordu Özer.

Ulu Cami'nin Hatuniye'ye göre iyice harab olduğunu düşünüyordu.

«İkiyüz yıl daha yaşlı bir cami ne de olsa...»

Bayram sabahları, annesi erkenden uyandırırdı. Yatağının içinde uykulu gözlerle bir süre oturur, gözlerini açmakla açmamak arası bocalar, bayramın kuştan hafif sevinci yüreğini yakalar, yekinir kalkardı sonra. Dışarı çıkarken başını kapıdan şöyle bir uzatır, kendisini gören var mı diye bakar, dışarı giderdi. Abdestini alınca babasıyla birlikte çıkarlardı Ulu Cami'nin yokuşunu. Son cemaat yerine dizilen ayakkabıların sırasına iskarpinlerini çıkarırlar, öyle girerlerdi içeri.

Bir bayram, akşam yatarken başucuna koyduğu pırıl pırıl siyah iskarpinleriyle gittiği camiden eve yalınayak dönünce bir daha bayram namazlarına gitmedi. Babasıyla annesi de üstelemediler. Eski ayakkabılarıyla geçirdiği bayramı bir daha yaşamak istememişti. Gözünün önünden o ayakkabıyı ısmarladıkları günden, başucuna gelip konduğu güne kadar geçen coşkusu geçiyor, annesiyle babasının avutmaları işe yaramıyordu.

Yüklü hayvanların, arabaların rahatlıkla geçtikleri bir girişi vardı Kunduracılar Hanı'nın. Sağlı sollu küçük aşçı dükkânları, saat tamircileri, çerçiler sıralanmıştı girişte.

Avlu, beyaz yuvarlak taşlarla döşeliydi. Ahırlara sığmayan hayvanlar, atlar, semerleri indirilmiş eşekler arabalara bağlanmış bekleşirlerdi bütün gün. Ara sıra tepişen atların, eşeklerin nal şakırtıları duyulurdu hanın her köşesinden.

Üst kattaydı ayakkabıcıların atelyeleri. Geniş taş merdivenlerle çıkılan revakta karanlık dar odalar sıralanmıştı. Pencereleri kalın demir parmaklıklarla korunan bu odalarda deri önlüklerini boyunlarına asmış, sayalarını çizen, kesen ustalar, kalfalar, solgun yüzleri, kirli dişleriyle gülüşüyor, işlerini gelene gidene aldırmadan sürdürüyorlardı.

Ahırlardan, avludan yükselen fışkı kokusuyla çiriş, deri, boya kokuları, küçük gazocaklarının üzerinde pişirilen kolay yemeklerin kokusuna karışıyor, insana öğürtü verecek kerteye çıkıyordu.

Kirli, kararmış elleriyle, kirli kararmış kaplardan yemek yiyorlardı ustalar, kalfalar, çıraklar.

Fehmi Usta, elleri kapkara, alnı terli karşıladı onları.

«Buyrun, hoş geldiniz.»

Pek konuşkan biri değildi. Soran gözleriyle baktı onlara. Özer çırakların, kalfaların uzun tırnaklarıyla ekmeklerinin arasına koydukları peynirlerden iğrendi. Okulda olsa, öğretmen dibinden keserdi bunların tırnaklarını. Burda da ustaları kesse ya!.. Öyle bir yerde çalışmaktan o gün korktu. Okuyup üniversiteyi bitirmesinde belki de o bayramda gördüğü kunduracıların pisliğinin etkisi vardı.

«Usta önce kendi tırnağını kessin!»

Ayağını bir kartona bastırdı adam. Çevresini, kulağının ardından çektiğe dört köşeli marangoz kalemiyle çizdi. Enini boyunu elindeki mezroyla ölçtü. Karalı parmaklarını ağzına götürüp bir süre düşündü:

«Yalancı arefe günü alın ayakkabıları.»

Son cemaat yerinden çıkanlarla biraz rahatlayan Özer, ötekiler gibi tedirgindi. Birazdan kılınacaktı artık namaz. İyi hoş da bu sis içinde bir kavga çıkarsa kim ne yapabilirdi? Avni'nin caminin ardına gidip bakması, ordakilere bir şeyler anlatması boşuna değildi herhalde. O da bakmak istiyordu, ama boş yere bazılarının gözüne hedef olmaktan korkuyordu.

«Zaten hedeftesin Özer, bir de kışkırtma itleri!..»

Evinin önünde yakılan arabasının acısını duyuyordu hâlâ. Güç belâ toplamıştı parasını iki yılda. O biriktirdikçe zamlar üst üste gelmiş, arabayı alması gecikmişti. Değilse ilk yılın sonunda

alabilecekti.

Öfkesine kendisi de şaştı. Sövmeyi bilmezdi pek. Öyle kötü sözler duymamıştı ağzından kimse.

«Sinirleri zamanla zayıflıyor insanın. Umutsuzluğa mı düşüyorum nedir? Hedefte olduğum gerçek mi acaba? Hep bana oyunmuş gibi geliyor bu olanlar. Kim bilir belki Naci de hiç aklından geçirmiyor, düşünse bile benim gibi oyun sanıyordu. Ama kuruntu olamaz, boş değil korkum, biliyorum. Daha az önce, gelirken sıra buna da gelecek, demediler mi? Boşuna mı söylendi sanki o sözler?»

Camiden çıkanlardan bazıları, ilerden ellerinde getirdikleri ayakkabıları yere atıyorlar, eğilip parmaklarını sokarak ayaklarına geçiriyorlardı. Parmağını kullanmadan giymeye çalışanların topuklarını vura vura yürüdüklerini görüyor, niye eğilip kıvrılan ayakkabılarını düzelterek giymiyorlar diye düşünüyordu. Demek bazılarının kolayına geliyordu böylesi, eğilmeye üşeniyorlardı.

«Siyah, pırıl pırıl ayakkabılarım çalınmasaydı hâlâ böyle ilgilenir miydim herkesin ayakkabısıyla bilmem. Yatarken başucuma koymuş, yeni giysilerimi babamın yaptığı tahta bir askıya asmıştım. Biri biraz sıkıyordu galiba kunduralarımın. Sağ teki miydi? Ne şıktım camiye giderken!.. Ama bayram namazından çıktığım zaman yerinde yeller esiyordu iskarpinlerimin.»

«Bayram boyunca ağladım. Zaman yoktu, kunduracılar kapalıydı, ne yapabilirdi babam? Hem nasıl alırdı bir kez daha yenisini?»

Camiden çıkanları gören Nefise Hanım, namaz ne kadar geç kılınırsa Naci de o kadar daha yaşayacakmış gibi bir duyguyla yeniden ağlamaya başladı. Turgut, kollarıyla sardı annesini. Bu hali, her ikisinin de daha çok ağlamalarına neden oldu. Onları öyle görenler, biraz önceki sakin hallerinin ağlama yorgunluğundan geldiğini, yavaş yavaş alışılan gerçeğin yarayı yeniden kanatarak varlığını duyurduğunu düşündüler.

Avni'yle Erol, konuşmalarını bırakıp onlara doğru gittiler. Zeynel çömeldiği yerden kalktı. Karaltılar halinde dolaşanların kimler olduğunu çıkarmak artık kolay değildi sisin içinde.

Gelenler, anayla oğula ne diyeceklerini, nasıl yaklaşacaklarını

kestiremediler. Hangi söz değiştirebilir gerçeği, hangi söz acıyı silip süpürebilirdi?

Halis, bütün cenazelerde böyle olur, diye ağlamaları önemsemiyor, sisin gerisinden çıkacak tehlikenin belirsizliğinden ürküyordu. Kim bilir kaçıncı kez geldiğine pişman oluyor, kendisine kızıyordu.

«Olay çıkmadan biterse bu iş, derin bir oh çekeceğim. Evde de tadını çıkaracağım bu sıkıntının, burda üşümenin. Sevim'i, Naci'nin annesine yollarım bu akşam. Sevda'yla Selim'e de evden çıkmamalarını söylerim. Bu puştlar bugün burda saldırmazlarsa başka yerde mutlaka saldırırlar.»

Selim, babasının annesine çektiği tüfeği yerine astıktan sonra sorduğu sorunun yanıtını uzun süre bekleyecekti. Annesinin ağlamasından, babasının elindeki tüfekten çıkardığı sonuç kim ne derse desin bir şeylerin tuz buz olduğunu gösteriyordu ona. Susacaktı, sorduğu soruyu unutacaktı genç adam. Halis ondaki suskunluktan korkacak, çekinecekti.

«Yavaş atın tekmesi sert olur.»

Birkaç gün sonra babasının karşısına kararlı bakışlarla çıkacak:

«Annem, haklı baba,» diyecekti.

Şimdiye kadar, karşısında 'peki baba'dan başka bir şey söylemeyen oğlunun bu çıkışından ürkecekti Halis Çelik.

«Bu yaştan sonra yaptığın yakışık alır mı? Şırasını alıp posasını atar gibi tüfeği göğsüne dayayarak 'çek git' demek hangi vicdana sığar? Bu kadar savunduğun haklı düşüncelerine, emeğe saygına, insan sevgine uyuyor mu bütün bunlar?»

«Benim düşüncelerimi karıştırma Selim. Düşüncem filan yok benim. Haklıyı, haksızı da senden öğrenecek değilim.»

«Hiçbir inanç, hiçbir düşünce kendini yadsımadan bunu yapamaz zaten. Geçmişi silmek, bir başkası mı olmak istiyorsun baba? Çok geç. Hele anneme tüfek çekerek başaramayacaksın.»

«Aklının ermediği şeylere burnunu sokma sen. Kendini ne sanıyorsun? Yargıç filan mı?»

«Haksız olduğunu biliyorsun baba. Onun için tartışmayacağım. Ama bu yaptığını da unutmayacağız.»

Öfkeden kuduracaktı adam. «Yaptığını unutmayacağız»da bir saf seçimi vardı. Demek oğlu, annesinin yanını seçiyordu. Yaşamını yenilgilerinin acısını çıkarırcasına oğlunun en zayıf yerine vurdu:

«Sen önce iş bul da öyle konuş. Baba parasıyla kahvelerde taş oynayan, haklıyı haksızı ne bilir?»

Selim, sustu. İçinde büyüyen hıncın, ağlamanın gemini sonuna kadar bırakmamalıydı. Duygularının ipini sımsıkı tutmalı, karşısında ağlamamalıydı bu adamın! Babası konuşurken gözlerinin içine baktı dik dik:

«Babamı sevdim mi ben hiç?»

Utanacaktı bu yargısından. Çocukluğunda omuzlarına alıp gezdiren, istasyonda onlarla saklambaç oynayan, bisikletinin selesinde köyün sokaklarını dolaştıran adamı sevip sevmediğini bu yaşında mı düşünüyordu? En parasız zamanında bile eve gelirken ya küçük bir oyuncak, ya cebine doldurduğu leblebi şekerleri getiren, kapının önünde çocuklarının her gelişinde bıkmadan usanmadan, yorgunum demeden öpüp kucağına alan adamı mı sevmiyordu? İstasyonda, ıssız gecelerde tren beklerken sabaha karşı kimi düşünürdü babaları? El feneriyle nöbete giderken onların saçlarını karıştıran iri kemikli elleri onlar için uğraşıp didinmemiş miydi şimdiye değin?

Bu saldırganlığı nedendi peki? Neden yirmibeşine yaklaşmış oğlunun onurunu düşünmeden, en ağır sözleri kafasına birer yumruk gibi peşpeşe indiriyordu?

Ağlamakla ağlalamamak arasında gidip geliyor, içinde kabaran duyguları bastırmaya çalışıyordu.

«Kendini yine bir parti genel kurulunda sanıyor.»

Söylenecek söz kalmıyor. Her şey dağılmış, ilişkiler kopmuş, saygı tükenmişti. Sevgiden söz etmek de artık olası değildi. En iyisi odasına çekilmesi, bir süre kendini dinlemesi, düşünmesi, bir çıkar yol aramasıydı.

Çok telaşlandırdı bu Sevim Hanımı. Bu çocuk odasının kapısını örten çocuk değildi, şimdi ne demeye içerden kilitliyordu? Kendine bir şey yapmasın? Babasının bakışları taş gibiydi. Bir yontuydu oturduğu yerde adam sanki. Kıpırdamıyor, olanlardan telaşlanmıyordu. Oğlunun gururuyla oynamıştı, bunun sonuçlarını

düşünmüyordu karısının duyarlılığıyla. Çocuk yine de efendiliğini korumuş, gençliğinin taşkınlığıyla babasına kötü sözler söylememişti. Arlı çocuktu annesine göre.

Oda kapısına koştu Sevim Hanım.

«Selim, aç kapıyı yavrum.»

«Ne oldu anne?»

«Korkuyorum çocuğum, kapatma kapını. Neden kilitliyorsun? Hiç yapmazdın.»

«Korkacak bir şey yok anne. Sen işine bak. Beni de rahat bırakın. Biraz dinlenmek istiyorum.»

Selim'in sesindeki rahatlık, ikircimsiz yanıt yüreğini serinletti kadının. Sesizce çekildi geri.

Kendisine karşı evin içinde kurulan birlik huzursuz ediyordu onu. Öfke damarlarını yakıp kavuruyordu hâlâ. Hem Selim erken terketmişti alanı, hem giderken annesiyle birlikte olduğunu açıkça söyleyip bir cephe kurmuştu. Hıncını alamamıştı daha. Elinden kayıp giden, bir anlık öfkeyle yıktığı huzurunun acısını, haksızlığını bile bile bağırıp soracaktı:

«Görün bakalım bundan sonra! Sırtımda kambur olduğunuzu unuttunuz, benimle aşık atıyorsunuz. Burnunuzdan getireceğim sizin.»

Sevim Hanım mutfağa sığınmıştı. Kendini en çok içinde bulduğu, beğendiği, bütün hünerlerini küçük küçük yıllardır binlerce kez yineleyerek kendisine tüfek çeken adama sunduğu bu yerde ağlayabilirdi. Eli ayağı buz gibiydi, hiçbir hüneri kalmamış, hiçbir yaşama isteği duymamış gibiydi.

Sesini duyurmak için daha çok bağıracaktı Halis Çelik.

«Göstereceğim ben size, bana karşı gelmek ne demekmiş göstereceğim. Kamburumdan kurtulacağım, sizlerden kurtulacağım, göreceksiniz!»

Sevim, tutamayacaktı artık kendini. Kara bir bulut gibi çökmüştü adamın densizliği, güzelim haziran güneşini, sokaklarda neşeyle yürüyen insanları her zaman bir yerlerden bulup çıkarılan neşeyi öldürmüştü kısacık bir anda.

«Bu muydu Tanrım otuz yıldır çilesini çektiğim adam, her yokluğuna katlandığım? Bu muydu gecenin bir vaktinde incecik

bir kızken peşine düşüp Beylerin evine bayrak açtığım, uğruna maldan mülkten kovulduğum adam... Bitmez çilemiz varmış daha, çocuklarımızı okutup bir oh çekecek zamanı bulamadan başımıza sardığı işe bak sen...»

Uzun uzun düşünecekti Selim. Annesini alıp ablasına götürdü sonunda. Bir süre ayrı kalmaları belki iyi olurdu. Bu yaştan sonra neye yarardı ikisinin de yalnızlığı?

«Bir süre yalnız yaşasın anne. Kamburlarından kurtulsun bakalım.»

«Onu bilmezsin sen Selim, benim kadar bilmezsin oğlum. Bu işin dönüşü yok artık, bunu böyle bil. O aklına bir şey koyduysa yapar. Delidir çünkü.»

Susacaktı Selim. Şimdi, önünde ürkütücü, bilinmezlerle dolu gelecek vardı. Koca bir denizde, yaşayabilmek için canavarlara yem olmadan, boğulmadan yaşayabilmek için savaşacaktı. Belki derinlere düşecek, soluk alması zorlaşacak, belki küçük bir çabayla üstte kalacak, yaşamayı sürdürecekti. Bu ona hem korku, hem heyecan veriyordu.

«Üzülme anne, senin için her şeyi yapacağım, göreceksin. Sevda'yı da alacağız yanımıza. Büyük, küçük nasıl bir iş bulursam bulayım çalışacağım. Mühendislik filan boş artık bu ülkede anlaşılan. Sevda'ya nasıl haber vereceğiz? Bizi evde göremeyince kim bilir ne kadar üzülecektir.»

Onun böyle kararlı görünmesi şaşırtacaktı kadını. Sessiz, sakin, eve gelip gittiği bile nerdeyse belli olmayan, kahvelerdeki yaşamının sıkıntısını eve taşımayan oğlu bu muydu? İşte hiç beklemediği anda bir kez daha savruluyorlardı. Halis'in kendisini kaçırdığı zaman da böyle bir duyguya kapılmış, bir gecede kocaman bir evin Sarı Kız'ından iki kişilik bir ailenin Sevim Hanımı çıkmış, inanılmaz bir dünyaya geldiğini sanmıştı. Şimdi de bir saat öncenin Sevim Hanımı gitmiş, aradaki otuz yıl bir kıyıya atılmış, yalnız, oğlunun ellerine kalan, ona güvenmek zorunda olan bir yalnız kadın gelmişti. Yine de mutluydu. Elinden tutan, onu yalnızlığıyla başbaşa bırakıp kendi dünyasına dalmayı değil, sorumlulukla onu ve kızını ortalarda bırakmamaya kararlı bir çocuk vardı. Acıyla döktüğü gözyaşlarının arasına uzatılmış bir bahar çiçeği gibiydi.

Onu avutmaya yetmese de bir umut, bir dayanaktı içinde. İnanılmaz bir gerçeği hemen yaşayacak mıydı? Düzeltilbilir yanı yok muydu bunun? Aklına göğsüne uzatılan tüfeğin namlusu gelince değişiyordu yeniden. Bittiğini, bütün her şeyin yıkıldığını, onarılmaz biçimde yerle bir olduğunu görüyordu.

«Hele bekleyelim biraz Selim... Belki bir gün..»

Düşündüğü, söylemeye hazırlandığı halde söyleyemedi bunu. Selim'in gözünde her şeye karşın, kocasının yanında kalmayı yeğleyen bir kadın gibi görünmek istemiyordu. Bu kadar aşağılandıktan, onuruyla oynandıktan sonra burda kalmak istemesini nasıl karşılardı? Belki sevinirdi ama aklında hep zavallı bir anne görüntüsü kalmaz mıydı? Hayır istemiyordu artık.

Halis Çelik de ödünsüzdü. Onların çekip gitmelerinden sonra evi toplamaya girişecekti. Ayşe'yle Zeynel, öylesine uğradıkları sırada gördüklerinden olanları anlamakta gecikmeyecekler, belki bir yolu bulunur umuduyla evi boşaltmaktan caydıracaklardı.

«Hiç olmazsa Sevda'yı düşün. Yarın o çocuk gelince ne olacak? Ne yapar kızcağız sonra? Acele etmeyin. Bakarsın Sevim Hanım da biraz kendine gelince döner.»

«O artık bu eve gelemez. İstemiyorum.»

«Öyle deme 'baba'. Bu yaşta nasıl olur da böyle düşünürsünüz? Onsuz olamazsınız.»

«Ardından koşacağımı sanıyor. Yalvar yakar olacağımı umuyor. Çok bekler daha!»

Ortaya yığdığı eşyaların üzerine oturacak, ötekiler birer sandalyeye ilişeceklerdi. Halis öfkeden ateş püskürse de içini yakıp kavuran pişmanlıkla yapıyordu bunu. Sevim'in göğsüne dayadığı tüfeğin ömrünce aralarında duracağını duyumsuyor; kendisini hiç bağışlamayacağını, hasta, sefil bir adam olmayı hakkettiğini düşünüyordu.

«Hayvanın biriyim ben; aptalın, dangalağın biriyim. Aklı bilmem neresinde, dilini tutmayı bilmeyen azgın bir hayvan...»

Ayşe'yle Zeynel, eşyaları acele acele eski yerlerine yerleştirirlerken Safiye'yi düşünecek; ondan da, onun şimdi yalnızlığında bütün içtenliğiyle dostluğunu sunan babasından da utanacaktı.

«O kıza yaptığım da ayrı rezillikti... Bitiyorsun Halis... Her

vuruşta biraz daha tükeniyorsun. İşin kötüsü suçlayacağın kimse yok. Sen kendi işini kendin bitiriyor, kendini hiçliğe doğru itiyorsun...»

Ayşe, yatakları yüklüğe yığdıktan sonra geldi karşısında durdu. Zeynel eski masayı yerine çekmeye uğraşıyordu. Üstündeki kitapları alıp bir sandalyenin üzerine bırakmıştı.

«Siz bugün gezin dolaşın Zeynel'le. Akşama da bize gelin.»

Dalgın, pişman düşünüyordu. Anlamadı ne dediğini Ayşe'nin. Algıladığında olur, diyecekti.

«Peki Ayşe Hanım, çıkalım...»

«Zeynel, 'baba'yı bırakma, akşama mutlaka getir.»

«Yoo, yo, gelemem. Unuttum, birisine sözüm vardı.»

Safiye yüzünden diyecekti Ayşe, kız yüzünden gelemiyor.

Zeynel, koluna girip evden çıkardı 'baba'yı. Ne demesi gerektiğini bilemiyordu. Evi bomba düşmüş gibi dağılan bir adama ne denirdi ki?

Selim'le annesi, Sevgi'de onbeş gün kalacaklardı. Bir muhasebecinin yanında çalışmaya başlamıştı genç mühendis. Adamın çok defteri vardı ve hepsine yetişemiyordu. Hem defter tutmasını öğrenecekti böylece, hem de kimi müşterilerini Selim'e devredecekti. Bezgin, yorgun bir adamdı. Usanmıştı işlerden. Birkaç defter alıkoyacak kendisine, onlarla oyalanacaktı. Yeterdi ona. Enişte sinin hatırı olmasa Selim'i de almazdı yanına. Kimseye güvenemiyordu çünkü. Ne kadar yardımcı aldıysa yanına, hepsi arkadan vurmaya, elindeki işlerini çalmaya kalkıyor, kısa sürede de ondan ayrılıyorlardı. Ne kadar hazırcıydı insanlar!.. Onun bulduğu, ilişki kurduğu, yıllardır zor zahmet yürüttüğü işlerin sahipleriyle doğrudan ilişkiye geçmeyi, onun yüzüne gülüp aldatmayı marifet sanıyorladı. Becerilerini göstermek, birdenbire başarmak için dostluk, hatır gönül bilmiyorlar, en zor zamanlarında kendilerini elinden tutan insanları bile arkadan bıçaklayıveriyorlardı.

Selim, iyi bir çocuğa benziyordu ona göre. Üstelik enişte sini de çok seviyordu muhasebeci.

«Yıllardır bu işi yaparım oğlum. Kimler geldi, kimler geçti burdan. İyisi de, kötüsü de... Hiç konuşmak istemiyorum artık. İnsanların bencilliklerinden, çıkarcılıklarından iğrendim artık. Her

şey ne kadar çabuk değişiyor. Çirkinleşiyor, tükeniyor. Neyse... Biz çocukları uçurduktan sonra kaldık iki moruk. Nemize gerek çalışmak. Üç beş kuruş paramız var, evimiz, arabamız... Ama olmuyor işte. İnsanın bir işe yaradığına inanması gerekiyor. Bir şeyler yapmak istiyor. Çalışmaya alışan kişinin eli ayağı da boş kalamaz zaten. Bu iş senin için de iyi olacak. Sen öncekilere de benzemiyorsun. Son öğrencim olacaksın. İnsanlarla uğraşmaktan bıktım, istemiyorum artık. Şimdilik eline az bir ücret geçer ama bu işi öğrenince artacaktır. Defterin kazancı çoktur. Hem çevre kazanırsın, hem para...»

İzmir'in bir kıyısında apartmanlardan birinin kapıcı dairesine sığınırcasına yerleşeceklerdi. Selim'in bir işi vardı artık. Sevda, dağılan evin, ağabeyine bir iş kazandırdığını düşünerek avunacak; ablası, babası, annesi arasında gidip gelecekti. Okulu bitirmenin kaçanılmaz bir zorunluluk olduğunu düşünerek daha ciddi çalışmaya başlayacaktı.

«Başka türlü kurtuluşum yok!..»

Okul bitince de ağabeyiyle annesinin yanını yeğleyecekti yerleşmek için.

«Kusura bakma ağabey, ben de sizinle oturacağım. Ama pek fazla kalıcı değilim. Yakında...»

Sevim Hanımın yüreği ağzına gelecek, kızının olaylara karışmasından korkacaktı.

«Ne demek kızım, burası senin evin. Ne demek yakında?..»

«Onu demek istemedim anne. Yakında kapımızı çalacaklar da...»

Zaman zaman yüreği sızlasa da uzak, silik bir anı olarak kalacaktı Özer. Yerli yerindeydi o. Fazla alışmamış, fazla içli dışlı olmamış, iki insanın yaşayabileceği derinliklere ulaşmamışlardı. Bir iki buluşma, bir iki heyecan görünüyordu uzaktan.

«Onunla heyecanlandım ama özlemiyorum kesinlikle...»

Bir petrol mühendisiyle evlenip Raman'a gidecekti Sevda okulu bitirdiği yıl. İçinde hâlâ dağılan yuvanın bozgunu, üzüncü gelip gidecekti. Nikâhta Halis Çelik, salonun bir köşesinde bir başına oturacak, Sevim Hanım Ayşe'yle kızını arayacaktı gözleriyle. İçi yalnızlıklarıyla dolu gözleri buğulanarak yaşayacaktı o anları

Halis. Damat, uzun boylu, kumral, temiz yüzlü bir çocuktu. Kızına bir bilezik takamamanın ezikliğiyle elini öpmeye geldiklerinde tutamayacaktı kendini; ağlamaya başlayacaktı.

Artık bu evde, bu koca kentte bir başına kalamazdı. Ne kadar büyük bir evmiş meğer! Kimselerin uğramadığı, kapısı günlerce çalınmayan bir ev nasıl bir zindana dönermiş meğer! Nerde her gün kapısını aşındıran dostları. Nerde karısı, çocukları, arkadaşları? Sevdikleri nerde? El ayak çekildi evden. Küstü kapılar, pencerler. Çiçekler kurudu. Bahçe sustu.

«Yapraksız ağaca döndün, tüyün teleğin döküldü Halis. Çek cezanı...»

Ayşe'yle yalnız kaldığında bile unutamayacaktı her şeyi. Yüreğinde ateşli bir çizginin, gizli bir yaranın kanadığını duyacaktı. Belki de en çok o geldiği zamanlar duyacaktı bunu. Kadın kedi gibi sokuluşlarla onu avutmaya, baştan çıkarmaya çalışırken o tutkuyla sarıldığı kadına durmadan fısıldayacaktı:

«Çok cilvelisin Ayşe, fıkır fıkır kaynıyorsun, orospum benim!..»

Kışkırtıcı, baştan çıkarıcı sözcükleri yakaladığını kadının savruluşlarından, kendini hırpalamasından anlayacak; yorgun serildiğinde yatağa, en mutlu anda, bu anda bile gerçeğin ezici baskısını yüreğinden atamaycaktı.

Köydeki babadan kalma viran eve taşınmaya karar verdiği zaman Ayşe delirecek gibiydi. Koca kent, üstüne yıkılmış sandı bir an. Bastığı yeri bilemedi, sersemledi. Zeynel, karısının hastalandığını sandı. 'Baba'nın burdan ayrılmasına üzüldüğünü biliyordu karısının. Ama ellerinden ne gelirdi? İnsan kendi yaşamına kendisi yön verirdi, öyle değil mi? Yine de Halis Çelik'ten gitmemesini istedi Zeynel.

«Ne yapacaksınız köyde bir başınıza? Aşınızı ekmeğinizi kim pişirecek? Burda bizim çocuklar yardımcı olurlar size.»

Utanacaktı, yerin dibine girecekti 'baba'. Yapmasındı Zeynel bunu. O, bu dostluğa layık değildi. Bütün güzellikleri, insanlıkları burda bırakıp gidecekti. Kendisini bu yaştan sonra ne beklerse beklesin, iki ateş arasında yaşayan bir insan olmaktan kurtulacak-

tı. Dayanamıyordu artık. Karısını. çocuklarını düşünmüyor değildi ama bu daha kötüydü. Böyle iki yüzlü bir yaşamı ne kadar sürdürebilirdi kendinden iğrenerek?

«Resim yapacağım köyde. Delicesine, kendi başıma, her şeyi unutarak.»

Susacaklardı karı koca, Ayşe bir çıkış arayacak, Zeynel bu onun yaşamı diye düşünecekti.

«Anneciğim, Hilmi petrol çıkarıyor, ben keyif çatıyorum şimdilik. Yakında bir kimya laboratuvarı kurulacak buraya da. İşletme yeni olduğundan her şey eksik. Burası asıl işletmeye ek olarak yapılmış bir ünite. O yüzden boş oturuyorum. Ne ki benden başka fakülte çıkışlı kimyacı yok. Haftada dört saat derse gidiyorum liseye. Oyalanıyorum böylece. Burdaki laboratuvara da beni düşünüyorlar şef olarak. Anladığınız gibi havadan şef olacağım. Ağabeyime de iş aramaya başladım bile. Onun muhasebeyle başının hoş olmadığını biliyorum. Eskiden beri hesap yapmayı sevmezdi, kalktı mühendis oldu. Şimdi de kim bilir rakamların arasında nasıl bunalıyordur. Burda her şey yeni olduğu için bizi eğlendiriyor. Yeni yüzler geliyor her gün işletmeye. Yeni insanlar, yeni işçiler... Biz de yaşamı yeni tanıyoruz gerçekte. Ara sıra işçilerin arasında dolaşıyorum. Öyle utangaç, öyle candan insanlar ki!.. Doğu denince gözleri ayrılanlar bu saf, içten bakışları görselerdi utanırlardı kendilerinden. Kahırlı yaşamlarının içinde şans bir kez kendilerine güldü, iş buldular diye sürekli gülümsüyorlar. Binlerce başvurunun içinden seçilip gelmişler!.. Gülümsemelerinin ardındaki gerçeği yakalamaya başladığınız an hüzünleniyorsunuz. Mutlu bir gülümseme değil bu. Çaresiz, çıkışı olmayan bir dünyadan bir zamanlar hiç yitirmeyi göze alamadıkları değerleri vererek geldikleri bu yeni dünyada aykırı düşmemek için başvurulan bir edim. Zırh belki... Bense onların her birini ayrı ayrı incelemek isterim. Kimyacı olarak nasıl yaparım bunu, olacak şey değil elbette. Ama bakarsın böyle kafa yorarsam psikolog olarak dönerim burdan.

Mutluyum çünkü kendimi yaşamın laboratuvarında görüyorum. Zorluklar karşısında kendimi sınıyorum. Duygularımı ölçüyorum. Sevdiğim insanları uzaklıkları araya koyarak denek taşına vuruyorum. Hilmi de çok iyi. Candan, sevecen davranıyor bana.

Destekliyor beni düşüncelerimde. İşçilerle yakından ilgileniyor, onlardan biri olduğunu söylemeden yaşıyor, yaşatıyor. Kederlerini, tasalarını, sevinçlerini paylaşıyor onlarla. Kimi zaman çıkınlarına sarıp getirdikleri, utanarak ortaya serdikleri gazete kâğıtlarının üstünde yemeye çalıştıkları ekmeklerini paylaşıyor onların. Mutlu oluyorlar.

Bu kadar gevezelik yeter mi? Ağabeyim burdaki kızları görmeden sakın evlenmeye karar vermesin. Ona iş ayarlıyorum ama bir gün buraya gelirse işten önce kızları düşünecektir. Kömür karası gözleriyle, bakır yanığı tenleri, dal gibi boyları Selim'i onikiden vurmaya yeter. Hele bir de gülüverirlerse hiç diş maucunu görmemiş ışıklı dişleriyle... dişlerini fırçalamaktan vazgeçer. Çünkü sakız çiğnese dişlerini fırçalar o. Her neyse umarım gönlü hâlâ boştur. Burda o boşluğu dolduracak biri mutlaka çıkar, haberi olsun!»

Üzülüyordu Sevim Hanım. Kızı, ucu bucağı belirsiz yerlere gitmişti. Özlem boğazını yakıyor, ağlayamıyordu yine de. Selim'in üzülmesini istemiyordu. Ağlayıp sızlayan, yaşamından sürekli yakınan biri olmak ağır gelirdi ona. Ağırına giderdi başkalarından yardım ister gibi sızlanıp durmak. Eskiden beri hele çocuklarının önünde ağlamaktan kaçınmıştı. Ne gerek vardı onların da sıkıntılarını çoğaltamaya? Hem ne hakkı vardı? Madem yaşanıyordu pek çok sıkıntı, ayrılık, acı; sessizce katlanmalı, yakınmamalıydı. Zaten çocuklar bu sıkıntılardan yeterince paylarını almamışlar mıydı?

«İnsan acındıkça, yakındıkça dert diri kalıyor.»

Oğlunun, mektubu okurken yüzünden akan mutluluk hoşnut edecekti kadını. Ama aklında hep birisi vardı.

«Babasından hiç söz etmiyor, Selim, ona ayrı mı yazıyor acaba?»

«Baban»dan değil de «babası»ndan!.. Bu ayrım gözünden kaçmadı Selim'in. Bu, biraz da kendisine karşı kullanılan bir biçimdi. Üstünde durmadı, sertçe kesti attı.

«İster yazsın, ister yazmasın. Bırak babamın lâfını anne!..»

Babası, Sevda'dan aldığı mektuplarda kendisine yönelik gizli bir hesabın sözcüklere yüklenmiş korkutmayan ama iğneleyen anlamını bulacaktı. Yine de sevinirdi böyle zamanlarda. Kızının

mutlu olduğunu anlardı. Hüzünlenir, karşılara, çamlara çevrili eski evin hanayından görünen uzak tepelere bakardı. Hüznü kendisi içindi. Kimi zaman annesiyle ilgili anıştırmalar yapacaktı Sevda, hüznü alaya sarıp sunarak.

«Köyde yalnız sıkılmıyor musun baba? İnsan, yaşamında nice yanlışlar yapıyor, buna da alışırsın. Yeter ki yanlışlarımızı kendimize söyleyebilelim.

Küçükken evimizin sonsuza değin aynı biçimde olacağını, hiçbir şeyin eksilmeden sürüp gideceğini düşünürdüm. Sizsiz, annemsiz, ağabeyimsiz bir ev olamazmış gibi gelirdi bana. Evlenmek, okumak, bir işe girip uzaklaşmak hep bana sonunda dönülecek, evde bitirilecek işler gibi, küçük birer yaşam parçaları gibi gelirdi. O işler sonunda bitecek, bizler yine evimizde buluşacaktık. Hepimiz süremizin dolmasını bekliyormuşuz gibi geliyor hâlâ bana. Demek çocukluktaki düşlerim, sanılarım bitmemiş. Oysa olası mı artık? Ama yine de yüreğimin bir yerinde Raman'dan döndüğümde –bir gün dönecek miyim?– her şeyi, herkesi yerli yerinde bulmak, yaşanan ne varsa kötü bir düşten uyanmışım gibi algılamak istiyorum.»

«Evlendi filozof oldu kız!»

Gözleri dolacaktı yine de. Arkadan vuran güneşle ışıldayan çamların tepelerine bakacak, göz pınarlarını zorlayan gözyaşlarının yanaklarına inmesini engellemeye çalışacaktı. Sol bacağındaki ağrı sabahları kasıklarına dek uzanan bir sicim gibi çekiştirip duruyordu. Sıcak yaz günleri ağrıyı eritip akıtacaktı sanki. Unutuyordu o zamanlar; yüzünü güneşe dönüp yumuyordu gözlerini evinin hanayında, hiçbir şey düşünmüyordu, hiçbir şey.

Şilteyi serdiği kanepenin bir ayağı kısa mı geliyordu ne? Oturup kalktıkça sallanıyor, dengesini bozuyordu onun.

Geldiği gün, eşyaları Zeynel'le birlikte taşımışlardı yukarı. Yorgun argın dönecekti Zeynel.

«Ben yarın Ayşe'yi gönderirim 'baba'. Ne kadarcık yer, gelip döner. Sana yardım etsin. Burda yalnız başına bir ayda yerleşemezsin sen.»

«Sakın ha!.. Gönderme. Yerleşirim. Sonra birlikte gelirsiniz.»

İstemiyordu artık. Yetsindi bu iki yüzlülük. Burda, bu eski

evde yeni bir insan olmak isityordu. Her şeyden arınmış, eskileri unutup bir kıyıda çürümeye bırakmış bir insan.

Sevindi bu kararına. Zeynel'in peki deyip gidişinden de mutlu oldu. Bundan sonra kendi başının çaresine bakmayı bilmeliydi.

Odanın birini temizledi, yatağını oraya yerleştirdi. Giysilerini eskiden yüklük olarak kullanılan bölüme astı. Ama ortada kalan öteki yatakları, yorganları nereye koyacaktı? Giysileri aldı onları oraya yığdı. Bir şeyler yapmanın, kendi işini becermenin tadını duydu. Gece eskiden olduğu gibi yaz lâmbasını yakıp oturdu bir başına. Çamlar uğulduyordu. Hava ılıktı, yıldızlar geceyi ışıtmak için uğraşıyorlar da bir türlü başaramıyorlar gibi geliyordu Halis'e. Gözlerinin kapandığını, yorgunluğun bedenini yumuşak bir tül gibi sardığını duyuyordu.

Uyandığında başucunda bir gölgenin oturduğunu gördü. Korkarak açtı gözlerini. Yabancı bir ülkede uyanmışçasına şaşkın oturdu yatağın içinde. Ayşe'nin varlığını o zaman anladı. Şaşırmıştı gerçekten. Hiç düşünmemişti artık. Üstelik düşünmek de istemiyordu. Kadın, düş kırıklığına uğramış, ondan gelişinin sevincini görmek istemişti.

«Hoş geldin... Ben...»

«Zeynel'e sakın gelmesin demişsin.»

«Evte, öyle dedim... Niye benim için yorulasınız? Bunca yorgunluk verdim zaten.»

«Acaba yalnızca bu mu?»

«Çok üzülüyorum Ayşe Hanım. Bizim evin dağıldığına değil, yanlış anlama. Zeynel'in içtenliğinden, iyi yürekli dostluğundan utanıyorum.»

«Benden bıktın demek ki...»

«Yoo, yanlış yaptığımızı düşünüyorum... Zeynel'in karşısında, onun temizliği, dostluğu karşısında nasıl utandım anlatamam.»

«Bir gün böyle olacağını biliyordum. Bütün erkekler bıkınca bir bahane bulurlar.»

Kadın birdenbire çökmüş gibiydi. Üzüldü. Ne yapmalıydı?

«Ben ne yapacağım şimdi?»

Halis, kalktı, yanıt vermeden dışarı çıktı. Elini yüzünü yıkadı, döndü.

«Çay içer misin?»

«Ben hazırlarım. Sen otur.»

Sesi kırıktı kadının. Çaydanlığı buldu evin önündeki setin üstünde. İçindeki çayı boşalttı, yıkadı, yeni çay doldurdu. Küçük tüpü öteki odaya koymuştu Halis. Oraya girdi, tüpü yaktı, çaydanlığı üstüne oturttu.

Avludakiler, Naci'nin cenazesinin kaçırılacağını düşündüler bir an! Bundan ne çıkardı? Kimin işine yarardı cenaze. Sisin içinde kimler hangi pusunun içindeydiler?

Kalabalık birdenbire arttı. Camiden çıkanların büyük bölümü namaz için saf tutu. İmam, öndeydi, sarığı sisin rengiyle bütünleşmiş gibiydi.

Ne anlamı vardı bunları başa oturtmanın? Bilmem hangi tarihte birisi böyle giyindi diye nesneleri kutsamanın bu çağda yeri neydi? Tapınma bir inanç işiyse biçime bu denli önem neden veriliyordu?

Nefise Hanımın çevresi şimdi öncekinden daha kalabalıktı. Özer de oraya yürümüş, Halis'i duvar dibinde yalnız görmüştü. Hâlâ bir hesaplaşmayı yaşıyor, kızgınlığını yenemiyordu.

«İnsan kendi cezasını kendi elleriyle verir. Onun bu yalnızlığı nedensiz değil, biliyorum...»

Cemaat namaza durmadan, Ferruh Bey'in yanında son anda namaza gelen Avukat Orhan Konuksever namaza durmayıp geride bekleyenlere döndü, yanındakilere fısıldadı:

— Hem cenazeye gelirler, hem başkaları namazı kılıversin diye beklerler.

Öteki omuz silkti, imamı dinlemeye hazırlandı.

Zeynel, 'baba'nın yanına döndü tekrar. Nefise Hanım yatışmıştı.

— Cenazeden sonra bir çorba içsek 'baba'...

Güldü Halis. Zeynel'in masum isteğindeki içtenliği sevdi.

— Öyleyse bize gidelim, Sevim yengen bize bir güzel çorba pişirir.

Söylediğinden utandı adam, cenazenin başında çorba düşünmek ne kadar ayıptı. Yok canım dedi sonra, «acıyan yer ayrı, acıkan yer ayrı» demişler, boşuna söylememişler herhalde...

Sevim Hanım iç sızılarıyla doluydu. Olanlara bir türlü inanası gelmiyordu hâlâ. Böylesi bir horlanmayı, aşağılanıp kapı dışarı edilmeyi, tüfek çekilmeyi hakketmiş miydi? Yuvasının dağılması bu kadar kolay mı olacaktı? Her sabah başında bir ağırlıkla uyanıyordu. Ağlamak istiyordu ama neye yarardı? Sevda da evlenip gittikten sonra iyice yalnız kalacaktı Sevim Hanım. Başındaki ağırlık bir ur gibi canını yakacaktı. Aradan bunca zaman geçmişti. Artık öfkelerin aşınması, eriyip yok olması gerekmez miydi? Tüfek çeken adam yanlışını göremeyecek kadar kör duyulu muydu? Çağırmayı düşünmüyor muydu bir günden bir güne? Gitmezdi, kendiliğinden kalkıp gitmezdi dünyada. Çağrılmadığı yerde işi yoktu. Ama otuz yıllık bir geçmişin de hatırı vardı, bunu yaşanmamış sayamazdı kimse.

Koltuğunda üç dört defterle yorgun argın eve gelecekti akşamları Selim. Gözleri çökmüştü genç adamın. Annesi ütü yapıyordu, çamaşır yıkıyordu, ortalığı silip süpürüyordu, mutlu görünüyordu ama sıkıntılıydı. Sinirli devinimlerle çamaşırları alıyor, ütüyü öfkeyle bastırıyordu giysilerin üzerine. Sevda gideli beri birbirlerine açmadıkları, gizlemeye çalıştıkları bir hüzün vardı içlerinde. Üzmemeliydiler birbirlerini, birbirlerine muhtaçtılar.

Selim, yemekten sonra kanepeye uzandığında annesi eline bir kâğıt tutuşturdu.

«Bu ne anne?»

Sevim, elinin titremesini engellemek ister gibi öteki eliyle bileğini sıkıyordu. Gözleri dolu doluydu yine.

«Demek sonunda mahkemeye başvurdu babam.»

Kadın, biraz daha çökkündü şimdi. Ordaki ilk sandalyeye oturdu.

«Bekliyordum bunu anne.»

Annesinin gözlerindeki yaşları görünce yüreği sızladı Selim'in. Bu yaşında ortalarda kaldığını düşünüyor olmalıydı. Çok ağırına gidiyor; kimseye dertlenmiyordu. Onuruna dokunuyor yakınmak, öyle yaparsa küçüldüğünü, kendi gözünde değerini yitirdiğini anlıyordu. Bir zamanların bey kızı Sevim Hanım. Şimdi dalsız, budaksız boşluktaydı, günü gecesi acıyla yüklü...

Demek babasının da canına tak etti yalnızlık. İyi ama neden annesini çağırmayı düşünmüyordu? Bir özür dilemek, o kahrolası

gururunu bir an olsun bir kıyıya koyuvermek çözümlerdi işleri. Annesi ne kadar kötü durumdaydı, görüyordu. Babasının yalnızlığına üzülecek durumda değildi. Kendisi yapmıştı. Çeksindi. Ama annesi...

«Acısını unutamıyor, yenemiyor içindeki isyanı. Benim varlığım ne kadar güvence olursa olsun ona, alıştığı, elleriyle kurduğu bir düzeni arıyor. Sözünü etmiyor ama yaban toprağa dikili bir ağaç gibi burda köksüz olduğunu duyumsuyor. Sallanıyor bu yüzden, tutunamıyor. Babamı bekliyordu, biliyordum bunu. Bu mahkeme çağrısı bitirdi işini, yıktı iyice onu. Ondan hayır yok artık. Hepimiz için gerçek bu. İyi ya neden bu kadar geç kaldı? Neydi onu engelleyen? Oysa ben de bekliyordum. Birisinin inadı kırılsın da bir araya gelsinler... Annemden çok babamdan bekliyordum bunu. Annem biraz zor yapardı. Kimin göğsüne tüfek dayansa zor yapar, dahası yapamaz, geri dönüp ben geldim diyemezdi...»

«Ben de isterim yavrum; evimi, yerimi yurdumu ben de isterim. Ama ne zaman dök eteğindeki taşı git o delinin yanına, ne olursa olsun kocandır desem göğsüme dayanmış tüfek geliyor gözümün önüne. O soğuk demir aramızda durdukça dönmem, dönemem çocuğum...»

Dava dilekçesini mahkeme kalemine verdikten sonra sırtından büyük bir yük kalkmış gibi rahatladı Halis. Sanki mahkeme bitmiş, bütün sıkıntılarını, bağımlılıklarını orda bırakmış gibi rahat çıktı ilçenin adliyesinden.

«Bu işten sonra biraz daha düzene girerim artık. Öyle yalnız, kukumav kuşu gibi oturup durmam. Ayşe bitti artık. Onu bir daha yalnız görmek istemiyorum. Ne kadar istersem isteyeyim, bitti o... Sigortadan emekli bir kadın beni soruyormuş. Bir can yoldaşı arıyorum artık. Kim acaba şu kadın? Yıllardır unutmuşum köyü. Kim kimdir bilmiyorum. Sevim gelse de istemiyorum. Şimdiye kadar gelseydi bir şey demezdim. Bundan sonra yok artık... Madem buraya kadar geldim bundan sonra da giderim... Boşanmam diyecektir... İsterse boşanmasın. Ben bildiğimi yaşarım. Şimdi hiçbir şeyi umursamıyorum. Ne parti, ne dernek... Hepsi boş şeylermiş...»

Selim'in ne diyeceğini merak ediyordu Sevim Hanım. Yemek sofrasını toplamış, bulaşıkları yıkamış, ertesi gün mahkemede giyeceği giysinin eteklerini bastırıyordu.

«Ne diyecek acaba? Boşanma, bırakma yakasını diyecektir. İster mi bunca yıllık annesiyle babasının ayrılmasını? İçlidir Selim, ama belli etmez. Bazen de çok kararlı. Babası gibi. Benim kapana kısılmış halime üzülüyor. Yakınmasam da anlıyor o. Duyuyor beni. Demek Halis Çelik sonumuz geldi. Benim göğsüme dayadığın tüfeği mahkemede de dayayacak mısın boşanalım diye? Kim bilir neler uyduracaksın? Ne kulplar takacaksın otuz yıllık karına? Olsun, yazımız buysa kaçabilir miyiz? Belki bir gün o korkuyu, o tüfeğin soğuk demirinden beynime akan korkuyu, kırılmış gönlümü kendi kendine düzelterek atarım diyorum. Demek artık onu beklemeyeceğim. Kırılan, yaralanan onurumu sarsam da yararı yok demek? Kendi ellerimle kurduğum, bahçeli, yüksek tavanlı, bizim gibi yalnız kalmış evlerden sonra bu apatmanlar da üstüme üstüme yürüyor benim. Olsun, onlar hiç olmazsa tüfek çekmiyorlar göğsüme. Yumunca gözlerimi unutuyorum, görmüyorum onları. Ama senin yaptığını asıl gözlerimi kapatınca çok iyi görüyorum, çok iyi... Yine de bazen içinden bir konuşabilsek diyorum. Bizim eve et taşıdığın günlerdeki gibi. Usuldan usuldan baksak birbirimize, söylesek söyleyeceğimizi... Yok, gereği yok elbet. Ancak otuz yıl kadarmış arkadaşlığımızın ömrü. Oysa bir ömür dememiş miydik?»

Gözyaşlarını tutamıyordu kadın. Burnunun ucundan damlıyordu gözyaşları. Selim'e belli etmek istemiyor, sık sık koynuna sıkıştırdığı mendille burnunu siliyordu sözde.

«Birden yaşlanıverdi. Üzüntü çökertti onu.»

Annesinin kendisinden bir söz, bir soru, bir avuntu beklediğini biliyordu. Ne yapacaklardı mahkemede, ne diyeceklerdi? Bilmiyordu Selim. Ama asıl olan annesini kararı değil miydi?

«Sen ne diyorsun anne?»

ONBEŞ

Dağın tepesindeki bulut gelip kentin üstüne çökmüştü artık. Cami avlusundakiler birbirlerini önceki yerlerine göre tanıyorlardı şimdi. Halis'in yanında Zeynel vardı yalnızca. Herkes ağır çekim bir kamera oyununda olduğu gibi kayıyordu sanki yavaş edimlerle. Şu iri gövdesiyle kadınların önünde dikilen Avni değil miydi? Akasya ağacına yaslanan gölge kim? Giyiminin çizgileri Özer'i andırıyor. Namazdakiler bir kütle gibi görünüyorlar.

İmam, namazın son duasını okurken sağdan soldan taşlar yağmaya başladı. Hükümet konağındakiler sisten göremedikleri cami avlusunu daha iyi seçebilmek için perdeleri ve pencereleri açmışlardı. Olası mıydı olanları o kadar uzaktan sis içinde görebilmek? Ortalık karışmıştı işte. Kim kime saldırıyordu acaba?

«Hainlerin namazı kılınmaz, Allahsızların namazı kılınmaz!..»

Söven, bağrışan, boğuşan insanların gürültülerine, kırılan camların; taşa, mermere, duvarlara çarpan taşların; kafalara inen, kimi zaman çatırdayarak kırılan sopaların gürültüsü karışıyordu.

Kadınlar çığlık çığlığa bağrışıyorlardı.

– Ah! Yandım... Allah'ın belâları! Köpekler!..

– Başım... Başım!..

– Kan içiciler! Yetmedi mi? Yetmedi mi içtiğiniz kanlar?

Namaz kılanlardan kimileri caminin arkasına dolandı usulca, duvarın dibine sindiler; külliyenin arkasından atlayıp kaçanlar da vardı. Cenazenin başında kimse kalmamıştı. Namaz kılanlardan birisi de musalla taşının altına girmiş, saldırının bitmesini bekliyordu. Avludakiler saldırganlarla boğuşuyorlardı.

Necmi, gürültüleri duyunca heyecanlandı birden. Gözleri açıldı, az önce bastıran uykusu uçtu gitti.

«Vurun hainlere, vurun yaşatmayın! Bu topraklar haram onlara! Vurun devlet düşmanlarına, vurun orospu çocuklarına!..»

İçinde ayaklanan bir kin ordusu vardı. Şimdiye değin çıktığı

işlerin ardından üzülmüştü ama böyle kavgaların içine de atılmayı seviyordu. Topluluk içinde herkesi saran coşkunun tadı başkaydı. Kendisini suça iten, kendisini batağa saplayan gerçek bunların varlığı değil miydi? Bunlar temizlenmeden daha çok kişi suça bulaşacak, daha çok kişi yerinden yurdundan olacaktı. Şimdi fırlayıp cami avlusundaki arkadaşlarına yardım etmek geçiyordu içinden. Ateş gibiydi yüzü.

Böyle bir şey yapamazdı. Bir olaya karışması, izini kaybettirmek üzereyken kendini ateşe atması demekti. Küçük bir aksilik onu ele verebilir, yıllarca yakalanmayacakken deliğe tıkılabilir, ömrü hapisanelerde çürüyebilirdi.

Pencereden dışarıya daha yakından bakmak için kalktı yerinden. Sisin yoğunluğu görmesini engelliyordu. Birtakım karaltıların devinimleri görülüyor, gürültüler oluyordu ama kimin kimi alt ettiği belli olmuyordu. Ayağa kalkınca daha iyi göreceğini sanmıştı. Arkadaşlarının sözlerini duyuyor, coşuyordu ama bu titremeyi bastırması gerekiyordu.

Vahit, geride ocağın içine çekilmiş, bir yandan onu izliyor, bir yandan da camların kırılmasından korkuyordu.

«Birisi kırılsa, dünya kadar masraf!..»

Herkes gitse de o dükkânı kapayıp gidemezdi. Bakarsın yağmaya girişirdi sadırganlar. Belli mi olurdu? Sanki yağmalasalar engelleyebilecekmişim gibi, dedi içinden. Hem nesi vardı dükkânının yağmalanacak?

Necmi, yerinde duramıyordu. Bir yandan kavganın sonucunu görmek için meraklanıyor, bir yandan kavgaya girmek istiyor, bir yandan da bir an önce buralardan çekip gitmeyi düşünüyordu. İçinde uzayıp kısalan lastikler gibi bir sürü istek, merak, korku... vardı.

«Deli olma Necmi! Deli olma!.. Kendine gel, hemen çek git burdan. Bundan daha güzel zaman olur mu kaçmak için?»

Kahveciye döndü, gülümser gibi yarım bir kırılma oldu yüzünde. Rahat olmaya çalışarak:

— Bu işler buraya sıçramadan kaçalım... İyi günler...

Sesi güvensizdi yine de. Yalnız kalanın sıkıntısıyla dudak büktü Vahit.

— İyi günler...

Tahta kapıyı yavaş yavaş açtığı sırada kahvenin ne zaman boşaldığını düşündü. Öyle ya taş oynayanlar, sobanın başında oturanlar, çay içip konuşanlar nereye gitmişlerdi? Ne kadar çabuk boşalmıştı çayevi de haberi olmamıştı.

Sisin içine daldı, boşver, nasıl olsa burdaki iş senin için de bitti.

Kahveci, onun ardından kapıyı bilinçsizce kilitledi, ocağın içindeki makamına kuruldu. Daha bir güven içindeydi şimdi. Dışarda ne olursa olsundu.

Avni üzerine gelen bir genci kocaman elleriyle son cemaat yerinin camlarına doğru savurdu. Arkadan kollarını saran birini bir dirsekle attı sırtından. Düşenin boş böğrüne dönüp bir tekme savurdu. Kaburgalarına yediği tekmelerle yerlerde kıvranan, bağıran, söven Halis Çelik'in sesine koştu. Onu tekmeleyen genci bir kıyıya itti, Halis'i yerden kaldırdı, duvarın dibine sürükledi. O ise durmadan sövüyordu. Zeynel'in kaşı yarılmış, yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Bir genç Avni'ye yeniden saldırıyordu ki sırtına kimin vurduğu belli olmayan bir sopa indi. Ardından başına yediği sopayla yere çöktü. Erol kadınları bir kıyıya götürmüş, önlerine durmuş bağırıyordu:

— Nerde hükümet, nerde vali? Polis nerde?

Özer, saldırganların avluya atladıkları sırada akasyanın ardından çıkıp çıkmamakta kararsızdı, ürkü içindeydi, düşünemiyordu.

«Akasyaları siper alırım, bir de sisi...»

«Aptala bak, seni burda kuş gibi avlarlar!»

Saldırganların onu görmelerine fırsat bırakmadan hükümet alanına indi, alanı koşarak geçtikten sonra ara sokaklardan birine daldı, ordan caddeye çıkıp yavaşladı, derin bir soluk aldı.

Polis arabalarının sirenleri camideki kavganın gürültüsünü bastırdığında saldırganlar düşsel yaratıkları gibi çekiliverdiler ortalıktan. Polis camiyi sardı, avluda kim varsa toplamaya başladı.

Birisi koluna girdiğinde her yanı sızlıyordu Halis Çelik'in. Başı şişmiş, dizi yırtılmıştı. Kulağı neden uğulduyordu? Kulak zarı mı patlamıştı yoksa?

— Kalk, yürü bizimle...

Koluna yapışanın polis olduğunu gördü.

– Nereye? Nereye götürüyorsunuz beni kardeşler?

– Gidince anlarsın, çeneni kapa şimdi.

– Bize saldıranlar nerde? Cenazeye saldıranlar nerde?

– Kim saldırdı cenazeye? Siz cenazenin başında kavga etmediniz mi?

Eski oyunlardan biriydi bu, konuşmaya gerek yoktu artık. Sustu Halis. Onu ite kaka avlunun dışında bekleyen polis otolarına götürdü polis. Uğradıkları haksızlığın acısıyla öfkeleniyordu, içini çekiyor. Dişlerini sıkıyordu. Başının ağrısından sonra kaburgalarının da sızladığını duydu.

«Hurdahaş oldum... Reziller... Keşke çekip gitseydim, neye yaradı kalışım?»

Emniyetin bodrum katına kapattılar götürülenlerle. Tavanda sarı, yanmakla yanmamak arası kararsız yirmibeşlik tozlu bir ampul sallanıyordu. Hemen herkes ordaydı. Turgut bir köşede başını elleri arasında almış düşünüyor; Zeynel, Erol'un yanında çömelmiş kaşından sızan kanı siliyor; Zilfni dizine yediği tekmenin acısını unutmuş nasıl bir yerde olduklarını anlamaya çalışıyordu. Halis, uzandığı yerden kapıya bakıyordu sık sık. Ağrıları artmış ama yediği tekmelerden aldığı yaraların sızısı, unutturmuştu bacağını. Başını yokluyordu sık sık. Kulağının ardında bir şişlik vardı, hafifçe dokunuyordu korkarak.

Hepsi de bu sonucu bekliyorlarmış gibi yakınmadan bekliyorlardı. Sanki cenaze daha kalkmamış, ezan daha okunmamış...

Avni sakindi; Erol üstü başı toza batmış, il başkanı olarak neler yapabileceğini kararlıyor, ardı sıra homurdanıyordu kendi kendine.

Camiden çıkanlardan bir bölümü de getirilmişti. Onlar ayrı bir köşede duruyor, «aman bize bulaşmasınlar» der gibi Halis'lere bakmamaya çalışıyorlardı.

Halis, onların ayırdına varınca şaşırdı:

«Onlara da niye bu dinsizin namazını kılmaya kaldırıız, diye soracaklar herhalde.»

Çok uzun bir süredir burdalarmış gibi benimsedikleri bir sırada kapı açıldı, bir polisin başı göründü.

– Turgut Bey kim? Gelsin o!..

Turgut kalktı yerinden, arkadaşlarına döndü, üzgün baktı, bir şey demeden çıktı kapıdan.

Can acısına da alışıyordu git gide Halis. Bacağının ağrısından sonra dönmedikçe ses vermeyen kaburgalarının acısını, başındaki şişliğin dokunmazsan korkutmayan ağrısını da önemsemez görünüyordu. Bütün aklı evdeydi. Sevim, duyarsa ne yapardı, Selim, evde olsaydı bu akşam bari.

«Kadıncağızın çekmediği kalmadı benim yüzümden. 12 Mart'ta bir yol bulmasak kim bilir neler çekecekti? Yine de az sıkıntı çekmedi kaçaklığımda. Şimdi artık o yollar biliniyor...»

Sevim Hanım, oğlu Selim'in mahkemede ne diyeceğini düşünüyordu yıllar sonra. Onuru, gururu bir yanda; otuz yıllık arkadaşlık, yaşanmışlık bir yandaydı.

«Halis mahkemeye başvurduktan sonra söylenecek ne kalıyor ki!..»

Selim, annesinin yanıtını beklerken eve getirdiği defterlerin hesaplarına dalacak, unutacaktı her şeyi.

«Ben ne diyeyim oğlum, baban demiş diyeceğini: Geçimsizlik, eve bakmıyor, üç yıldır ayrıyız... Ben ne diyeyim bunlara karşı? Karımın göğsüne av tüfeğini dayadım da otuz yıllık evliliğimizi yıktım mı demiş? Dese ne olurdu? Benim içime yediremediğim belki de bu Selim. Ayşe'yle kızını kıskanmam da değil. Otuz yıllık karısıyım, beni dinlemedi, dinlemeye yanaşmadı. Dinlese, söyleyeceklerimi duysa beni anlayabilir miydi? Anlamak da istemiyordu galiba. Tüfeğin acısını unutur insan. Ben de unuturum. Ne ki dişimle, tırnağımla kazandığım otuz yılın sonunda insan yerine konmamak benim ağırıma giden.»

Hesapları bir kıyıya itmiş, uzun süredir düşündüklerini kendine saklayan annesini dinliyordu. Alışılmış bir durumun kanattığı bir yürek hâlâ vardı.

«Mahkemede ne diyeceğini söylemedin anneciğim!..»

Oğlunun bastırılan bir hırçınlığı mı vardı? Bütün bu işlerin başına sardığı sorumluluklardan; kaç yıldır, düşündüğü, konuştuğu, çözümsüz kalan sorunlardan yılmıştı artık. Usanmıştı. Bundan sonra her şey, her konu sonunda babasıyla annesinin ayrılmasına

bağlanacak; kararlar sonu belirsiz bir geleceğe göre alınacak; annesinin konumuna göre izlenceler yapılacaktı. Nerde kalacaktı ilerde? Kiminle oturacaktı?

«Haklı yavrum, bıktı usandı. Ne gençliğini bildi, ne işini kurabildi gönlünce. Babasının yerini aldı. Herkes denize giderken o defter tuttu. Herkes sinemalarda gönül eğlendirirken o, başkalarının girdisini çıktısını hesapladı. Yorgunluktan kendini bilemedi akşamları. Diazemlerle uyudu kaç kez. Kolay mı bir yere tıkılmış genç olmak? Kolay mı bizim sıkıntılarımızı omuzlayıp taşımak? Yine de beni üzmemeye çalışıyor, sesini bastırıyor görmüyor muyum sanki? Zor çeker onun ince yüreği bizim derdimizi.»

«Sence ne desem iyi olur Selim? Hangisi hayırlıdır oğlum bizim için?»

Annesinin sesindeki yumuşaklık, hırçınlıkla başlayan öfke selini yatıştırdı, geri çekti yatağına. Bir acıma duygusu, kendisini başkasından güçlü gördüğü yerde ortaya çıkar; Selim de birden gücünün ayrımına varıyor ve utanıyor annesine acırken.

«Karar senin anneciğim. Kendin vermelisin bu kararı. Ayrılmanıza gönlüm razı olmaz. Babamın ileri sürdüğü gerekçelerden çok senin yaşadıkların belirleyecek bunu. Bize sormadan karar verirsen daha iyi olur bence.»

Bu işin bittiğini anlıyordu kadın. Çocukların durumu zorlaştırıyordu kararını. Sevda uzaktı. Kendisi şimdilik Selim'le kalsa bile yarın çocuk evlenince elin kızı ne derdi? Çocuk da onun yüzünden ömür boyu yalnız kalamazdı ya! Köye gitse, kardeşlerinin yanına sığınsa kim kabul ederdi? Herkesin kendine göre bir düzeni vardı. Zeytinliğin yanına bir kulübecik kondursa, Selim'i de kendi başına bıraksa olur muydu? Hiç olmazsa o evlenip gittikten sonra bunu düşünebilirdi. Şimdi bir o kalmıştı elinde. Onun da mutluluğunu görmek istiyordu. Ne kadar zordu şimdi karar vermek. Her şeyin bittiğini bile bile içindeki vazgeçmeyen nokta neyin nesiydi?

«Bir de kızlara sormalı en iyisi. Sevgi ne diyecek? Sevda ne diyecek? Sonra bizi dinlemedin demesinler bana!..»

Emniyetin bodrumunda açılan kapıdan içeri soğuk hava sal-

dırdı. İçerdekiler ne oluyor diye bakarken iki polis kapıda dikildi. Dışarda akşam olmuştu. Halis, Zeynel'in yanına oturdu, kandan rengini yitiren mendili aldı elinden, kurumuş kanların içinde ince ince sızan ışıltıya bastırdı. Zeynel, başını duvara dayadı.

– Kardeş, sizin burda temiz pamuk filan yok mudur? Dairenizde bulunur belki, bir sordursanız...

– Sen nerde sanıyorsun kendini? Hastane mi burası pamuk bulunsun?

Kendi mendilini çıkardı, Zeynel'in eline verdi.

– Üzülme 'baba', kan çok değil zaten.

– Öyle deme, altı saattir sızıyor. Derin bir şey olmasından korkuyorum.

– Bir şey olmaz, alışkınız biz.

– Biliyor musun Zeynel Efe, bizim çorbalar soğudu.

Gülümsedi Zeynel. Yüzünde hasta çocukların masumluğu vardı.

Erol, kapıdaki görevlilere yerinden kalkmadan seslendi.

– Bizi niye bekletiyorsunuz burda? Yetkililer ne yapıyor, niye tutuyorlar bizi? Varsa suçumuz alınsın ifadelerimiz, yargıç önüne çıkalım.

Umursamaz baktılar Erol'un yüzüne.

– Biz bilmeyiz, olay çıkarmasaydınız siz de...

Ordakiler, polislerle tartışmaya kalkan Erol'u durdurdular.

– Bu arkadaşlar bilmez Erol Bey, otur sen.

Avni'ydi. Niye görmemişti Halis onu? Yoksa görmüştü de acısından unutmuş muydu?

Babasının ayrılmak için mahkemeye başvurduğunu öğrenince çok üzüleckti Sevgi. Annesine, boşanma, diyecekti.

«Sakın ha!.. Boşanayım deme anne. Otuz yıl, dile kolay. Sen onun kahrını çek bunca yıl, o seni silkeleyip atsın göğsüne tüfeği dayayıp hem de. Kaç günlük ömrün kaldı şurda? Biraz da o kıvransın, yalnız yaşasın. Zaten kimseler arayıp sormaz oldu onu bilmiyor musun? Arkadaşları daha o zaman bıraktılar peşini. Yanına yöresine yanaşan yok. Yarın bakarsın bulur kendine uygun birini, çeker getirir eve. Emekli aylığını da o kaltağa yedirir. Hani senin güvencen? Otuz yılın ardından bıraktığı ne? Kırkı geçti kırdığı ce-

viz yaşına bakmadan. Boşama...»

Sevda da «hayır» diyecekti.

«Şimdiye değin senin sırtında döndü evimiz. Hepimiz senin sırtında yaşadık. Senin hakkını nasıl ödeyeceğiz anne? Ama babam hiç ödeyemez. Çeksin biraz, değerini anlasın senin!..»

Yine de rahat değildi Sevim Hanım. Çocukların düşüncelerini biliyordu artık. Kızıyorlardı babalarına. Ama ayrılmazsa bir cesedi sürüklüyormuş gibi gelecekti ona. İçi kalka kalka, her an yinelenecek tartışmalarla düşünecekti eski günleri. İstemiyordu bunu. İş mahkemeye kadar düştükten sonra diretmenin; acıyı, tasayı sürekli kılmaktan başka anlamı yoktu. Oysa daha önceki ayrılıklarında ne kadar da tasasız, kendine güvenli bir Sevim vardı, Halis'e güvenmemek de aklının ucundan geçmemişti o zaman. Yeniden nikâhlandıklarında nasıl da sevgi doluydu?

Olanlar, bir masala benziyordu. Kocası nice zaman kaçak yaşadıktan sonra ortalık yatışınca dönmüştü evine. Hiçbir şey değişmemiş, çocuklar babalarının özlemiyle boynuna atılmışlardı. Alnı ışıyordu Sevim'in de. Gizlice haber aldığı zamanlardaki korkularının, coşkularının yerini sonsuz bir barış duygusu doldurmuştu.

Nikâh memurunun karşısında alı al, moru mordu. İki tanık, bir memur bir de Halis'le ikisi. Kimdi tanıklar? Nasıl unutur, birisi Naci değil miydi? Elinde bir demet kırmızı gülle gelen, ince çocuk. Avni'yle ikisi gülüşüp duruyorlardı Halis'in 'yeni' damat pozlarına.

Kızararak 'evet' demişti. Kaç yıl sonra ikinci kez evet demeleriydi bu? Şimdi oturup onun hesabını yapamazdı. İlki Almanların Avrupa'yı kasıp kavurdukları kışların birinde değil miydi?

«Hadi 'baba' sizleri dağa yemeğe götürüyorum, bu tatlı işin sonunu tatlı bir yemekle noktalayalım.»

Ne diyeceğini şaşıran Halis'in kolunu çimdikleyen Sevim kocasından önce atılmıştı:

«Olmaz, evde sofra hazır, doğru bize gidiyoruz,» dediğinde öteki uyanacak, «Sahi yahu, nasıl unuttum?» diyecekti.

Oysa Naci'nin sözü ne kadar duygulandırmıştı Halis Çelik'i? Nerdeyse ağlayacaktı çocuğun inceliğine. Ama unutuldu hepsi, her şey unutuldu. Nerdeyse kanlı bıçaklı oldu arkadaşlarının hep-

siyle. Kendisinden başka iyi, kendisinden başka bilen yok muydu bu partide?

Sevim Hanımın önerisini şakayla karşılaşmıştı Avni:

«Doğrusu bu öneri çok güzel ama 'baba', biz yeni evlileri rahatsız etmesek, nasıl olur? Bakarsın biz fazla geliriz biraz sonra.»

O zaman ağzına geleni söyleyecekti Halis Çelik. Ötekiler kahkahalarla gülerken onu duymayacaklardı bile.

«Eşşoğlu eşşeğe bak sen!.. Ulan senin o destursuz ağzını yırtarım ben. Serseri, beni yirmi yaşında delikanlı mı sandın? Evde boyunuzla çocuklarım var benim...»

Sevim Hanım ciddi sanıp nasıl da utanmıştı,

Mahkemeler bitmek bilmeyecekti; tanıklar gelmeyecek, geldiklerinde eksik gelecek, söyledikleri geçimsizliği kanıtlayacak yerde uyumlu bir evliliğin tanıklığı olacaktı. Halis Çelik, kıvranacaktı. İki tanık kalmıştı. Mahkeme bu tanıkları da dinledikten sonra davayı reddebilirdi.

Pazarda Sevgi'nin önüne geçti ilkin; annesini razı etmeliydi. Kızı dinlemedi onu. Damadını araya koydu, adam istemeye istemeye «anne boşan bari, bu bize rahat vermiyor» diye geldi. Bu daha çok üzdü Sevim Hanımı. Hem çocukları tedirgin ediyordu, hem çocuklar ondan önce kendi rahatlarını düşünmeye başlamışlardı. Oysa, damadı daha önce kaç kez «anne sen bilirsin, her zaman başımız üstünde yerin var» dememiş miydi?

Boş durmadı Halis. Amacı Sevim'i en sevdikleriyle kuşatıp baskı altına almaktı. Sevda'ya mektuplar yazdı.

«Kızım, Sevda'm, annene yaz, kurtar bizi. Onu da, beni de kurtar. Bu işin sonu nasıl olsa yok, biliyorsunuz. Razı et, yakamı bıraksın, herkes kendi yaşamını kursun.»

Büyük kızını, Sevgi'yi çarşıda dövmeye kalkıştı. Niye sözünü dinlememiş, niye annesini boşanmaya razı etmemişti? Onun ekmeğini yemişler, ona sırt dönmüşlerdi. Bütün çocukları, karısı bir yanda, kendisi bir yandaydı artık. Çocukların barıştırma girişimlerini öfkelerle karşılamış, hepsini kovmuştu evinden.

«Yedikleri çanağa yapan serseriler...»

Güneydoğunun amansız sıcağında sivrisineklerle boğuşurken

Sevda, bir yandan balkona yemek taşıyacaktı. Hilmi, masanın bir kıyısında oturuyor, karşıdaki maviden mora geçen dağların insana sonsuzluk duygusu veren uzanışına bakıyordu. Tek tük ağaç vardı dağlarda. Bir gün çıkacaktı doruklarına kadar elbet. O dağlarda ne güzellikler yatıyordu insanın başını döndürecek; onları görmeden mi yaşayacaktı? Burnunun dibindeki güzelliklerden habersiz ha!..»

Kapının zili bir iki kez ürkek ve kararsız çaldı. Sevda mutfağa geçmişti. Hilmi yerinden kalktı, kapıya gitti. Sırtı çıplaktı. Ayağında bir şort vardı. Sevda, onun kapıya gidişini kulağıyla izliyor, kapıdan gelecek sesi bekliyordu. Birden Hilmi'nin sevinçli çığlığıyla sarsıldı küçük ev.

«Sevda!.. Sevda!... Koş!.. Çabuk!.. Koş bak!..»

Elinde pilav tenceresi vardı. Setin üzerine atarcasına bıraktı, heyecanla koştu.

Halis Bey, kapının ağzında yorgun dikiliyordu. Hilmi şaşkındı.

«Baba! Babam!.. Hoş geldin babacığım!.. Sen buralarda ha!..»

Gözyaşları içinde sarıldılar birbirlerine. Hilmi boğazına yumruk gibi tıkanan bir şeyi atlatmaya çalıştı. Gözleri yandı onların yakınmasından. Onları öyle bırakıp balkona gitti. Ağlamak istemiyordu her şeye karşın.

Özlem, içindeki bütün katılıkları eritmiş, kızının kokusuyla gözyaşlarını tutamamıştı adam. Ağlıyordu. Bunda biraz da yalnız bırakılmanın hüznü vardı.

«Hadi babacığım, geç. Hilmi, sepeti alır mısın içeri?»

Bütün gece İzmir'den konuştular. Sevim Hanımın sözünü etmemeye özen gösteriyorlardı hepsi de.

«Özledim yavrularım, özledim sizi. Ne kadar uzakmış buralar? Ayrı bir dünyada gibiyim. İşletmede asılı duran tren yolu haritalarından bilirdim buraları. Nöbetlerimde dalıp gider, gezmediğim köşe kalmazdı. Kendimi adını duymadığım şehirlerde, kasabalarda düşlerdim. Düşlerle gelmekten zormuş meğer!..»

Güleceklerdi. Köye taşındığından beri rahat olduğunu, bir ara yine resim yapmayı düşündüğünü ama sürdüremediğini anlata-

caktı babaları. Kimseye muhtaç değildi. Kendi başının çaresine bakmayı öğrenmişti artık.

Sevda, konunun dönüp dolaşıp annesine geleceğini biliyordu. Ama bu gece açılmasındı. Daha ilk günden bunu tartışmasınlar, günleri zehir olmasındı.

«Baba banyo hazır, yerini de yaptım. İstersen yatabilirsin. Hele bir duş yaparsan rahat uyursun.»

Adam banyoya gidecekti. Ancak çok kalmayacak, yıkanıp aceleyle, çıkacaktı. Kaçırmaktan korktuğu bir şey vardı sanki? Sevda, babasının mektupta yazdıklarını açacak diye bekliyordu. Yoksa niye gelsindi buralara?

«Ne büyük bir inat babamınki? Nerden buluyor bu yaşama gücünü? Hayran olmamak elde değil. Olmayacağını bile bile kalkıp buralara kadar geliyor. Demek ki bu iş çoktan bitmiş gerçekten.»

Gördüğü ilgi mutlu edecek, gizliden gizliye utandıracaktı. Aklındaki konuyu açamayacaktı bir türlü bu yüzden.

«Biliyorlar bunun için geldiğimi. Sıkıntılarından anlıyorum. Ama söylemek o kadar zor ki... Kızımdan, anasını boşanmaya razı etmesini istemek... Buralara kadar gelip aracılık dilenmek, nerdeyse eline ayağına kapanmak... Bu çocuk evliliğini daha oturtamadı. Sevgi'ye söyledim ama Sevda başka. Daha üç günlük evli. Ama olsun, başka çözüm var mı? Direnecekler biliyorum. Hayır, olmaz, biz karışmayız... Ama şu cebimdeki kâğıt çözecektir tılsımı!.. Aslında o da bir utanç belgesi Halis. Bittiğinin, tükendiğinin belgesi. Kimse sana bundan daha büyük kötülük yapamazdı. Sen, en büyük düşmanın sensin. İşte geldiğin nokta. Kahramanlar gibi gittiğin şehirden sonra zavallı, budala bir yaşlı olarak sürün artık... Bir hiç olarak sürün... Başka çaren de kalmadı. Bu kâğıdı süreceksin kumar masasına... Kazansan da, kaybetsen de senin sonun olacak. Ben çaresizim, çaresizim. Yaşamak için, yaşamak için zorunluyum buna. Oynuyorsun Halis yine, kendine bile oynuyorsun. Belki ama dönemem artık, hayır dönemem. Öyleyse meydan senin; kalktın geldin buralara, yap yapacağını, göster hünerini. Dök baldıranı sütün içine, çocuklarını zehirle. Ama bil ki o zehir önce senin damarlarında akarak senin yüreğini buruşturacak...»

Dağlarda yıldızlara benzer ateşler yanıyor, gök bitimleri koyu bir maviyle yaz akşamlarının uzak serinliğini getiriyordu her yere. Balkonda oturuyorlardı. Hilmi, işyerini anlatıyordu coşkuyla. Yeni bir çevrenin oluşumundan heyecanlanıyor, işçilerin çabalarına seviniyor, üç yıl önceki yoksunlukların gittikçe azaldığını söylüyor, yeni araştırma yöntemlerinin iyimserliğiyle konuşuyor, konuşuyordu. Sanki içinde büyük bir çağlayan patlamış onu da sürükleyip götürüyordu. Son akşamıydı Halis'in. Sevda, Hilmi'nin konuşmasında babasını oyalama görüyor, onun en sakındıkları konuyu açmasını engellemeye çalıştığını düşünüyor, seviniyordu. Babası buraya kadar gelip de söyleyemeden giderse ne hoş olacaktı!.. Dağlar maviden karanlığa kaydı, çevre ıssızlaştı, öteki konutlarda tek ışık kalmadı.

«Yatalım mı artık? Ne dersin baba?»

«Yatacağız çocuğum... Şu bir hafta özlemim diner diye bekledim. Olmadı, şimdi daha iyi anlıyorum ki giderken özlem biraz daha büyüyor galiba. Evlât özlemi hiçbir şeye benzemiyor. Anne baba olunca sizler de göreceksiniz. Kaç yıl oldu görüşmeyeli, birbirimizi görmeyeli? Üç yılı geçti mi? Çok olmuş, son. En son nikâhta görmüştüm sizi...»

Sevda beyaz bir gelinlik içinde salona girerken görüyordu kendini. Kolunda Hilmi vardı ama sanki o yabancı biriydi şimdi. Sevdiği, istediği adam uzaklaşmıştı. Kendini düşünüyordu Sevda. Ailenin yaşadığı depremden geriye kalan birkaç mutluluk kırıntısından birini yaşıyordu. Her şey yarım, eksik, doyasıya değil.

Bir önseziyle başını kaldırdığında babasını görecekti kalabalığın içinde, uzakta. Bir başınaymış gibi oturuyordu. Suskun, umutsuz. Kendi hüznüne gömülmüş. Bir görevi mi savıyordu?

Annesi gelinle damadın oturduğu koltuğun dibinde bir sandalyeye çökmüştü. Ne zaman girdi de yerini aldı o? Seviniyor, annesinin yanıbaşında oluşundan çocuksu bir güç akıyor benliğine. Eskimiş mantosu yaz sıcağında ne kadar can sıkıcıydı; üzülüyordu kız. Başörtüsünü düzeltti onlar girerken, ayağa kalktı Sevim Hanım.

Ne kadar uzaktılar küçücük salonda. Otuz yıllık arkadaşlıklarının arasına hiç düşünülmemiş ayrılıklar girvermişti son birkaç

yılda. Yüreğinin ezildiğini duyacaktı Sevda. Ağlamamak için direnecekti kendine. Tören kısa sürecek ve annesiyle babası bir kez daha ayrılacaklardı. Nicedir bir yere gelmemişler, birbirlerini uzaktan izlemişlerdi. İkisinin bir arada olmadıkları fotoğraflar kalacaktı elinde törenden. Mutluluk belgesi diye düşünülerek çektirilen, albümlerde biraz buruk, biraz gülünç yüzlerin sıralandığı bu fotoğraflar hep bu ezikliği yaşatacaktı ona.

Bir sanrıdaymışçasına babasının fotoğraf çektirdikten sonra ağrıyan bacağının küçük aksağıyla çekip gittiğini gördü. Annesinin çatık kaşlarıyla onu izlemesini, yüzünde seyriyen öfkeyi, hıncı, yenilgiyi... gördü. Kaç yıldır görüşüp iki söz etmediler babasıyla annesi, oturup gününe, saatine kadar hesaplayabilir Sevda, ama neye yarar?

«Size diyeceklerim var çocuklar, sizden ricam var.»

Yine, bir topluluk karşısındaymış gibi ses tonunu ayarlayıp etkileme gücünü sınayacak çocukların üzerinde. Biraz önceki coşkusu bitti, içinde gürleyen çağlayan kurudu Hilmi'nin. Sevda, korktukları dakikanın gelip çattığını anladı. Bari kırmasalar birbirlerini...

«Biliyorsunuz, köyde yalnız yaşıyorum. Yaşıyorum ama tutuklu gibiyim. Tutsak gibiyim. Sanki beni oraya kalebent göndermişler. Bunu ben istedim biliyorum ama artık geriye dönemeyiz, her şey eskisi gibi olamaz. Araya giren soğukluk kalkmaz. Daha önce yazdım sana birkaç kez. Yanıtlamadın beni kızım. Anlarım seni. Anneni düşünüyorsun. Ama bu işin eskisi gibi olamayacağını söylemek için kalktım geldim buralara. Bilesiniz ki iki dünya bir araya gelse biz gelemeyiz. Unutun bunu, annenizi kandırın, ayrılalım. Birbirimizi üzmeyelim daha fazla. Sizden istediğim bu. Herkes kendine yeni bir yaşam kursun.»

Son yaklaştıkça babasının zorlandığını, konuşmanın başındaki evlât özleminden, duygulu girişten sonra sözcükleri ölçüp biçerek konuştuğunu görecekti Sevda. Sinirlerinin gerildiğini, öfkesinin kavurucu ateşini duyarak bekledi sözün sonunu. Patlamaya hazırdı. Annesiyle ağabeyinin küçük bir gelirle yaşadıkları; umudun, her şeyin bir gün düzeleceğini insana fısıldayıp duran umudun günlük yaşamın dağdağası içinde bir yerlerde yaşayıp durdu-

ğunu sezinledikleri, en azından öyle olmasını istedikleri günleri düşünüyordu. Şimdi hepsi bitiyor muydu? Kaç bin kilometre yol gelmişti bunu yapmak için babası?

«Babacığım, herkes kendi yaşamını kursun diyorsun. Annem nasıl kuracak? Neyle, gençliğiyle mi, elindeki Karun hazineleriyle mi? Sen hadi bulup birini evleneceksin, anlıyorum. Ama annem nasıl kuracak yeni bir yaşamı? Otuz yıldan sonra nasıl kurabilir? Onun bütün ömrünce tutamağı, dayanağı sen olmuşsun, ne yapar bundan sonra? Ağabeyimin geleceği ne olur? Hem bizi çok kötü bir göreve çağırıyorsun. Annem ezilmişken, haksızlığa uğramışken...»

«Bunları geç Sevda... Senin neler düşündüğünü biliyorum...»

«Önce düşündüklerimi söyleyeceğim baba, sen kendi yaşamını kuracaksın. Yalnız sen kurtulacaksın eğer bu kurtulmaysa. Ben nicedir bu konuyu düşünmekten kaçıyordum. Annemi düşündükçe acılar doluyor içime. Ağzıma kadar doluyor hem. Sen de kalkıyor bizden hakemlik istiyorsun.»

Nedense sustu Halis Çelik. Genç kadın, babasının susmasından daha bir yüreklendi, içinden boşalan seli salıverdi. Neyi yıkarsa, nereyi basarsa bassındı.

«İstesem her yaz gelebilirdim İzmir'e. Bilerek gelmedim. Gönlüm istemedi. Sizleri özlediğim halde gelmedim. Gelince sizi bir arada görmek istiyordum çünkü. Biraz zaman geçsin, belki bir araya gelirler, bu yaştan sonra ele güne bizi de kendilerini de rezil etmezler, diyordum. Çocuk gönlüm böyle istiyordu. Ama bakıyorum bu konuda çok ısrarlısın babacığım. Benim yapabileceğim bir şey yok... Beni bağışla.»

Gittikçe asılan yüzünde, kin gibi, nefret gibi duyguların karanlık çizgileri oluştu adamın yüzünde. Huzursuz ve hırçındı artık. Bütün setler yıkılmış, bütün silahların ateşlenmesi zamanı gelmişti.

«Ben buraya boşuna gelmedim. Bu kadar yolu sizi özleyerek teptiğim ne kadar doğruysa, bu işi çözmek için teptiğim de doğru. Bu ülkede iki insanın bir arada yaşamasını bir cezaya dönüştüren yasalar oldukça bizim kısa sürede ayrılmamız olası değil. Bunu böyle bilirken sizin işi yokuşa sürmenizi, bu konuda yardımdan kaçınmanızı anlayamıyorum. Bugün sağlığım iyi. Ama yarın...

Hem yaşım kaç oldu artık, bundan sonra bir günümü bile boşa geçirmek istemiyorum. Her saniyenin değeri var benim için. Köyde kalebent gibi yalnız yaşayamam.»

«İyi ya, al götür annemi de... İkiniz de kurtulursunuz.»

«Soğuk aş yenmez artık, niye anlamıyorsunuz?»

«Sen çok acımasızsın baba. Ne kadar bencil olduğunu düşünmemiştim hiç!»

«Hakkımda ne düşünürseniz düşünün; öyle bir an gelir ki insan kendini bile gözden çıkarır.»

«Bu bir gözdağıysa eğer, zaten bizi gözden çıkardın sen baba.»

«Hiçbir şey umurumda değil, iş sizinle bitecek, bunu bilin. Eğer razı etmezseniz...»

Sevda ile Hilmi'nin gözlerine hınçla baktı. Cebindeki kâğıdın rahatsız eden varlığını daha çok duyumsadı. Ondan kurtulmanın zamanı gelmişti. Öyle bir andı ki bir yandan elindeki bütün değeri yitiriyormuş duygusunu yaşıyor, bir yandan yalnız kalmanın, kendi bildiği gibi yaşamanın çekiciliğine kayıyordu. Son kaleydi, onu Halis Çelik yapan son kaleydi içinde direnen nokta. Utanıyordu, kızıyordu, özlüyordu, yeniden utanıyordu. Ama hayır... Bir insanın kendi içindeki sendelemeleri hızlanmaya başladı mı durdurmak olası değildi artık. Çözülme büyür, bütün direnen iyi, has, soylu ne varsa birer birer yıkılırdı. Bunu görüyordu adam.

Sevda korktu, nerden vuracaktı babası acaba? Onu bu denli gözü kararmış görmemişti.

«Razı etmezsek annemi, onu kandırmazsak baba?..»

«Sizi...»

Diyemedi. Önce cebindeki kâğıdı çıkardı. Eli titriyordu. Kendine karşı da bir savaş vardı. Kızına karşı kazanırken kendine karşı yitirdiğini duyumsayacaktı.

Gözleri kâğıda kaydı Hilmi'yle Sevda'nın.

«Sizi... Sıkıyönetime bildireceğim.»

Kâğıdı masaya bıraktı. «Sıkıyönetim komutanlığına...» diye başlayan kâğıdı görünce Hilmi'nin rengi attı. Akşamın dağlardan inip gelen serinliği gitmiş, işçilerle haşır neşir olan, yeni bir çevrenin coşkusunu duyan, işini seven genç mühendis gitmiş; terleyen, ne yapacağını bilemeyen şaşkın bir insan gelmişti. Bir felâketin

eşiğinde durduğunu düşünüyordu. Haksızlık hep başkalarının yarattığı bir canavar olacak değildi ya, insanın en yakınlarından da gelebilirdi. İşte, kayınbabası elinde dilekçeyle kapılarına gelmiş, önce onları kendi mantığıyla dize getirmeyi planlamıştı.

«Neden? Hangi gerekçeyle?»

Öteki kurtulmuştu yükünden. Daha rahattı şimdi.

«Bir arkadaşınızı yurt dışına kaçırdınız, hem de aranan birini...»

«Ama böyle bir şey yok ki!.. Ne demek oluyor bu şimdi? Düpedüz şantaj bu. Hem de kime? Yazıklar olsun!..»

Yine de sersemledi Halis Çelik. Demek yıkılmamıştı içindeki son kale. Hâlâ utandığını duyabiliyordu. Yok, ele vermemeliydi kendisini. Madem her şey yıkılmıştı, bitirmeliydi artık.

«Öyle bir şey olmadığını ben de biliyorum. Olmasın ne çıkar? Tilki, tilkiliğini anlatıncaya kadar kürk elden gider, bilmiyor musunuz?»

Emniyette gözaltındakileri, tuvalete polis gözetiminde götürüp getirdiler. İçerdekiler, alışmışlar mıydı yeni ortamlarına, konuşmaya başladılar. Sol bacağının ağrısı şiddetleniyordu gittikçe Halis'in, ama insan bir yere düşebileceğinden daha kötü bir yere düştüğünü görünce hiçbir şeyin önemi kalmıyordu. Ne başının ağrısı, ne bacağının... Yine de bilinci uyanık kalıyordu. Merak çoğalıyor, olanlar gözden geçiriliyordu.

– Cenaze kalktı mı acaba?

– Kalkmıştır şimdiye. Ortada kalacak değil ya!..

– Turgut'u onun için çağırdılar galiba, baksanıza dönmedi daha..

– O niye dönecekti ki buraya?

Cenaze arabası, hükümet konağının yanında bekliyordu. Önünde bir polis otosu vardı.

Turgut, komiserin yanına girdiğinde bitkin olacaktı.

«Başınız sağolsun Turgut Bey, kusura bakmayın, arkadaşlar bir yanlışlık yapmışlar. Buyrun siz cenazenizi kaldırın, sizi bekliyorlar...»

«Öteki arkadaşlar...»

«Onlar için bir şey diyemem, dosyalarını tamamlayıp savcılığa vereceğiz, gerisi adliyenin işi...»

Sessizce dönecek, kapıdan çıkarak merdivenlere yürüyecekti. Başında tonlarca ağırlık vardı.

Ötekiler, geceleyeceklerdi gözaltında. Ertesi gün hiç beklemedikleri bir sırada kapı açılacak, bir polis:

«Gidiyoruz beyler,» diyecekti.

Savcılık onları serbest bıraktığında, bir gün öncesine hiç benzemeyen bir hava vardı. Güneş keskin ışıklarıyla gözlerini kamaştırdı caddede. Yeniden doğmuş gibiydiler.

Halis, dağa doğru tırmanan evlere, apatmanlara, caddenin yukarısına doğru baktı. Her şey eskisi gibiydi. Bir serçe hızla geçti önlerinden alçalıp yükselerek. Hatuniye'deki güvercinleri anımsadı, yine bir aşk kovalamacası içindeler miydi?

Zeynel, yüzündeki kurumuş kanlarla daha bir solgun görünüyordu.

«Hadi gel, çorbamızı bugün içelim Zeynel.»

«Bu yüzle mi? En iyisi eve gitmek 'baba'.»

«Bu yüzle eve gitme, üzülmesinler. Bizde temizlersin. Sevim de çorba yapar bize. Belki sizinkiler de bizdedirler.»

«Hayır, böyle gelemem. Bizimkiler sizdeyse, söylersin gelirler.»

Sevim Hanım, çocuklarının ağız değiştirmelerine, birdenbire «boşan gitsin anne» demelerine bir anlam veremeyecekti. Zaten bu işin bittiğini, bir daha Halis Çelik'le bir araya gelemeyeceklerini seziyordu. Dahası biliyordu. Ne ki çocuklar hiç böyle dememişlerdi. Her biri sanki bir şeylerden çekinir gibi başkalaşmışlardı konuşmaya.

«Ayrıl da kurtul anne şu deliden, ne hayrı var sana?»

«Bırak yakasını babamın,. istediğini yapsın. Bizi de unutsun...»

«O adamın ne yapacağı belli olmaz anne!.. Bırak, yıkıldığı yere kadar gitsin.»

«Çocukları da yıldırdı rezil. Seziyorum. Bir şey demiyorlar bana ama yıldırdı onları da. Sevgi'yi çarşının ortasında rezil etti, biliyorum ama acaba Sevda'ya ne yaptı da böyle birdenbire ağız

değiştirdi kız. Yoksa oralara kadar gidip... Her şey beklenir o tıynetsizden... Her şey...»

Boşandıkları gün duruşmadan sonra kollarını havaya kaldırıp kendi başına sevinç gösterileri yapacaktı adliyenin merdivenlerinde. Bastonu yine kolunda asılı olacaktı. Dünyayı kucaklayıp götürecekmiş gibi büyümüştü yüreği.

Sevim Hanım, boşluğa düşmüş, Selim'in koluna tutunmuştu. Her şey belliydi ya ayrılık anının ezikliği başkaydı. Halis'in sevinci daha çok yaralayacaktı onu.

«Gözaltından çıktığında da eve böyle gelmişti anne. Kolları havadaydı o gün de. Hepimizi kucaklamıştı.»

«Artık düşünme oğlum. Babandır, seveceksin elbet, ayrıldık diye de dert etme. Ne yapalım, kaşığımızda bu da varmış. Bundan sonrası böyle sürsün ömrümüzün...»

Gözyaşları süzülüp süzülüp inecekti son birkaç yılda birden yaşlanıveren yüzünden.

Turgut, cenaze alayına doğru yürürken hiçbir şey duyumsamıyordu. Boş gözlerle baktı çevresine. Ceplerini karıştırdı bir ara. Hiçbir şey düşünmüyor, hiçbir şey bilmiyordu o anda. Adını sorsalar bilemeyecek denli uzaktı gerçekliğinden.

Cenaze arabasının ardında duran otomobile varınca durdu. Yeniden karıştırdı ceplerini. Sürücü yerinde oturan Halıcı Kemal'in oğlu Melih, camı açarak başını uzattı, bir şey sormaya hazırlandı. Aynı anda neden kapıyı açmadığını düşündü. Turgut, öne oturduğunda hâlâ ceplerini karıştırıyordu.

– Ne arıyorsun ağabey?

Başını kaldırdı, Melih'i gördü. Kim olduğunu, neden orda bulunduğunu kavrayamadı sanki, soruyu algıladı neden sonra:

– Hiç, hiçbir şey aramıyorum.

Elleri boşlukta sallandı, nereye koyacağını bilemedi. Arka koltukta annesiyle yengesinin hıçkırıklarından arabanın dolu olduğunu ayrımsadı.

Polis arabasından gelen bir görevli yan cama eğildi.

– Hazır mıyız? Gidelim mi?

Melih, başıyla «evet» derken Turgut'a baktı.

Önlerindeki araba yavaş yavaş yürüdü; motor çalıştı, öndeki-

lerin peşine takıldılar. Mezarlığa giden yola girdiklerinde, küçük bir gün ışığı arabanın parlak metallerinden birine çarparak yansıdı; keskin, beyaz bir ışık sürücünün gözlerine saplandı.

«Sis dağılıyor, edeceğini ettikten sonra...»

Dağın tepesindeki kara bulut parçalanmış, yükseklerde yakalandığı bir rüzgârla doğuya savrulmuş, sokaklarda şaşkın bir aydınlık başlamıştı.

Mart 1983–Temmuz 1988
Karşıyaka

TÜRK YAZARLARI

SABAHATTİN ALİ

Kuyucaklı Yusuf *(roman)*
İçimizdeki Şeytan *(roman)*
Kürk Mantolu Madonna *(roman)*
Değirmen *(öykü)*
Yeni Dünya *(öykü)*
Kağnı/Ses *(öykü)*
Sırça Köşk *(öykü)*
Markopaşa Yazıları *(yazılar)*

VEDAT TÜRKALİ

Bir Gün Tek Başına *(roman)*
Mavi Karanlık *(roman)*
Yeşilçam Dedikleri Türkiye *(roman)*
Tek Kişilik Ölüm *(roman)*
Eski Filmler *(senaryo)*
Üç Film Birden *(senaryo)*
Bu Ölü Kalkacak *(oyun)*

BEKİR YILDIZ

Darbe *(roman)*
Evlilik Şirketi *(roman)*
Seçilmiş Öyküler *(öykü)*
Dünyadan Bir Atlı Geçti *(öykü)*
Sahipsizler *(öykü)*
Harran *(öykü)*
Kerbela *(roman)*

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

Bay Hiç / Sonsuzluk Kitabevi *(oyun)*

BEHÇET NECATİGİL

Bile Yazdı *(düzyazılar 1)*
Konuşmalar / Konferanslar (düzyazılar 2)
Radyo Oyunları *(oyun)*

ÖNER YAĞCI

Kardelen *(roman)*
Turnalar *(roman)*
Gökyüzüne Akan Irmak *(roman)*

ERHAN BENER

Tekilleşme *(roman)*
Baharla Gelen *(roman)*

SAMİM KOCAGÖZ

İzmir'in İçinde *(roman)*
Baskın *(öykü)*

MUZAFFER BUYRUKÇU

Bin Hüzün *(öykü)*
Kavga *(öykü)*

ŞÜKRAN KURDAKUL

Öyküler *(öykü)*

NAİM TİRALİ

Yirmi Beş Kuruşa Amerika *(öykü)*

OSMAN ŞAHİN

Ay Bazen Mavidir *(öykü)*

NİHAL YEĞİNOBALI

Mazi Kalbimde Bir Yaradır *(roman)*

SALİM ŞENGİL

Es Be Süleyman Es *(öykü)*

FERRUH DOĞAN

Asrileşen Köy *(karikatür)*
Bir Çizgide *(karikatür)*
Paramani *(karikatür)*

ÜLKÜ AYVAZ

Vali-i Vilayet *(oyun)*

TURAN OFLAZOĞLU

Gardiyan *(oyun)*

AYSIN UĞUR KEZER

Sevmezdin Yalnızlığı *(öykü)*

AYFER TUNÇ

Saklı *(öykü)*

ABBAS SAYAR

Anılarda Yumak Yumak *(roman)*

NECATİ GÖNGÖR

Sinema Kuşu Sevgilim *(öykü)*

ÖMER FARUK TOPRAK

Tuz ve Ekmek *(roman)*

ÖZGEN ERGİN

Derin Sularda *(öykü)*

SAMİ SÜLÜK

İki Yüzlü Gerçek *(roman)*

MAHMUT ALPTEKİN

Aşksız Kimliksiz *(roman)*

GÜNGÖR DİLMEN/ORHAN ASENA

Yıldız Yargılanması / Devlet ve İnsan *(oyun)*

ORHAN URAL

Gölgede Kalan Yıllar *(roman)*

NACİ ÜNVER

Özgür Sevi *(roman)*

ALİ BALKIZ

Dolmuşta Bir Kadın *(öykü)*

MUSTAFA HAKKI

Dünyanın Üç Yerinden *(öykü)*

MEHMET GÜLER

İstanbul Kanatlı Ben *(öykü)*

BERRİN KIRIMLIOĞLU

Elsa'nın Sevdiği Biri *(öykü)*

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER

Kırlangıçsız Geçti Yaz *(öykü)*

AHMET ÜMİT

Çıplak Ayaklıydı Gece *(öykü)*

TEKİN SÖNMEZ

Gizem ve Büyü *(öykü)*

CELÂLETTİN ÇETİN

İşte Babıâli *(anı)*

İSMAİL BOZKURT

Yusufçuklar Oldu mu *(roman)*

"Uykusu Derin Şehir"de çağımızdaki en önemli sorundan, siyasal terörden yola çıkarak birey olamamış insanın açmazını anlatıyor **Hidayet Karakuş**. Kendi değerlerini, kişisel çıkarları için harcayan, gittikçe yalnızlığa savrulan bir insanın açmazını... Yalın şiirsel, çarpıcı bir anlatım; mekik gibi işleyen bir kurgu.

İlk romanı *Yağmurlar Nereye Yağar?*la da 1981 Mehmet Ali Yalçın Roman Ödülü'nü kazanan yazarın *Günaydın Gülyaprağı, Kemeraltı Şiirleri, Hangi Leylasın Sen* (1982 Nevzat Üstün Şiir Başarı Ödülü) adıyla yayımladığı şiir kitaplarından başka radyo oyunlarıyla çocuk kitapları da bulunuyor.

ISBN 975-406-301-X

APAK : AYŞE GÜL